T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

YÜKSELEN GÜÇLERİN MÜDAHALELERE BAKIŞINI DÜZEN-ADALET EKSENİNDE ANLAMAK: BRICS ÜLKELERİNİN İNSANİ KRİZLERE YÖNELİK DIŞ POLİTİKALARI

Doktora Tezi

NİLAY TÜZGEN

İstanbul, 2021

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

YÜKSELEN GÜÇLERİN MÜDAHALELERE BAKIŞINI DÜZEN-ADALET EKSENİNDE ANLAMAK: BRICS ÜLKELERİNİN İNSANİ KRİZLERE YÖNELİK DIŞ POLİTİKALARI

Doktora Tezi

NİLAY TÜZGEN

Danışman: DOÇ. DR. GONCA OĞUZ GÖK

İstanbul, 2021

YÜKSELEN GÜÇLERİN MÜDAHALELERE BAKIŞINI DÜZEN-ADALET EKSENİNDE ANLAMAK: BRICS ÜLKELERİNİN İNSANİ KRİZLERE YÖNELİK DIŞ POLİTİKALARI

Nilay Tüzgen

ÖZET

Uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukukun en çok tartışılan konularından birini oluşturan 'müdahale'ler, İngiliz Okulu teorisyenlerince devletlerin egemenlik ve iç işlerine karışmama hakkını vurgulayan ve ancak uluslararası düzene bir tehdit oluştuğunda bir müdahale yapılabileceğini öngörenler ile yaygın ve sistematik insan hakları ihlalleri durumunda da uluslararası toplumun hak ihlali yapan devlete yönelik müdahale kararı alabileceğini savunanlar olmak üzere iki farklı bakış açısı ile ele alınmıştır. Düzen-adalet ekseni olarak kavramsallaştırılan bu yaklaşım, devletlerin insani müdahaleler ve Koruma Sorumluluğu vakalarındaki tutumları anlamlandırmada yararlı bir çerçeve sunmaktadır.

2000'ler sonrasında hızlı büyümeleri ve etki alanlarını genişletmeleriyle yükselen güçler olarak nitelendirilen BRICS grubu (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika), artan ekonomik ve siyasi ağırlıklarına paralel olarak uluslararası toplumda inisiyatif almaya daha istekli olmuş ve küresel meselelerde daha fazla rol almaya başlamışlardır. BRICS'in insani müdahalelere bakışının analiz edilmesi, hem insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu vakalarıyla ilgili tartışmaların ortaya koyulması hem de yükselen güçlerin davranış pratiklerinin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Bu kapsamda tez BRICS'in 2008 sonrası BM'de tartışılan Koruma Sorumluluğu'na ilişkin yedi vakaya (Libya, Fildişi Sahilleri, Suriye, Orta Afrika Cumhuriyeti, Yemen, Güney Sudan, Mali) yönelik politikalarını normatif/tarihsel ve materyal dinamikler üzerinden inceleyerek; ülkelerin politikalarının Koruma Sorumluluğu'nun dayanışmacı mantığıyla genellikle örtüşmediğini ve çoğulcu pratiklerin ülkeleri düzen-adalet ekseninin düzen tarafına yakın konumlandırdığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Müdahale, insani kriz, Koruma Sorumluluğu, BRICS, düzen, adalet

ASSESSING THE PERSPECTIVES OF RISING POWERS ON INTERVENTIONS IN THE ORDER-JUSTICE NEXUS: FOREIGN POLICIES OF BRICS COUNTRIES TOWARDS HUMANITARIAN CRISIS

Nilay Tüzgen

ABSTRACT

Interventions, which constitute one of the most debated issues of international relations and international law, are addressed from two different perspectives by English School scholars: those who emphasise the right of sovereignty and not to interfere in internal affairs unless there is a threat to the international order, and those who advocate that in cases of widespread and systematic human rights violations the international society may decide to intervene against a state that violates human rights. This approach, which is conceptualised as the order-justice nexus, provides a useful framework for assessing the attitudes of states in the humanitarian interventions and Responsibility to Protect (R2P) cases.

In line with their increasing economic and political weight, the BRICS group (Brazil, Russia, India, China, and South Africa), which is described as the rising powers after the 2000s with their rapid growth and expansion of their sphere of influence, has become more willing to take initiative in the international society and to have a greater role in global affairs. Analysing the view of BRICS of humanitarian interventions constitutes a significant field in terms of both revealing the debate on humanitarian intervention and R2P cases and understanding the behaviours of rising powers. In this context, the thesis examines the policies of BRICS for seven R2P cases discussed in the UN (Libya, Côte d'Ivoire, Syria, Central African Republic, Yemen, South Sudan, Mali) in the post-2008 period through normative/historical and material dynamics and presents that the policies of the countries do not generally coincide with the solidarist logic of R2P and suggests that pluralist practices place these countries closer to the order side on the order-justice nexus.

Keywords: Intervention, humanitarian crisis, Responsibility to Protect, BRICS, order, justice

ÖNSÖZ

İnsani müdahale ve Koruma Sorumluluğu konularına yüksek lisanstan bu yana verdiği derslerde ilgi duymaya başladığım, tüm doktora sürecimde bana hep yol gösteren, tezimi titizlikle okuyarak çalışmayla ilgili en az benim kadar heyecan duyan sevgili danışmanım Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök'e; yüksek lisans dönemimde danışmanım olmasından bu yana hiç bir konuda yardımını esirgemeyen, desteğini ve güvenini her zaman yanımda hissettiğim Prof.Dr. Emel Parlar Dal'a, sunduğu yeni bakış açıları ile tezin gelişimine katkı sağlayan, pozitif enerjisi ile motive eden Dr. Funda Karadeniz'e ve tezin son aşamasında yaptığı katkı ile çalışmayı zenginleştiren, öğrencilerine verdiği desteği ve yardımı her daim gösteren Doç. Dr. Hakan Mehmetçik'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Görüşleriyle tezin son halini geliştiren değerli jüri üyelerimden Doç. Dr. Pınar Gözen Ercan'a ve tezin teorik çerçevesini oluştururken yeni bakış açıları edinmemi sağlayan Doç. Dr. Burak Bilgehan Özpek'e de teşekkür ederim.

Tezin son 6 ayında İngiltere'de olduğum dönemde çalışmamı destekleme kararı alan British International Studies Association (BISA)'ya teşekkür ederim. Son olarak Tunçarslan olarak başladığım okulu Tüzgen olarak bitirmeme neden olan lisanstan bu yana hep yanımda bana destek ve tüm çalışmalarımın ilk editörü Ahmet Bilal Tüzgen'e ve eğitim hayatım boyunca emeklerini ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen sevgili anneme sabırları, ilgileri ve güvenleri için teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2021 Nilay Tüzgen

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ VI
ŞEKİL LİSTESİ VIII
KISALTMALAR IX

1. GİRİŞ 1

1.1. Araştırmanın Konusu ve Arka Planı 1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Soruları 10
1.3. Araştırmanın Önemi 12
1.4. Araştırmanın Metodolojisi 15
1.5. Tezin Yapısı 19

2. İNSANİ MÜDAHALENİN TEORİK ÇERÇEVESİ, DÜZEN-ADALET TARTIŞMASI VE ORTA YOL 21

2.1.Uluslararası İlişkiler Teorilerinin İnsani Müdahale Yaklaşımları 22
2.1.1.Klasik Teoriler 25
2.1.2.Alternatif Yaklaşımlar 30
2.1.3.İngiliz Okulu ve Düzen-Adalet Tartışması 39
2.2.Uluslararası Toplumda Müdahalelere Orta Yol Yaklaşımı: Rasyonalizm ve Dayanışmacılık 45

3. İNSANİ MÜDAHALENİN KÖKENLERİ VE KORUMA SORUMLULUĞU . 54

3.1.Tarihsel Süreçte Müdahaleler ve İnsani Müdahale 54
3.2.İnsani Müdahalenin Dönüşümü ve Koruma Sorumluluğu 57
3.2.1.Koruma Sorumluluğu Kavramının Ortaya Çıkışı 61
3.2.2. Koruma Sorumluluğu Sonrası Tartışmalar: Korurken Sorumluluk ve Barış Koruma İçin Eylem Planı 66
3.3.Uluslararası Toplum ve Koruma Sorumluluğu 67
3.3.1. Düzen-Adalet Perspektifinde Ülkelerin Davranış Biçimleri: Çoğulculuk ve Dayanışmacılık 67
3.3.2. Dış Politikada Müdahale Davranışlarını Etkileyen Faktörler: İngiliz Okulu ve Uluslararası Politik Ekonomik Bir Bakış 69
3.3.2.1.Tarihsel ve Normatif Faktörler 70
3.3.2.2. Materyal Faktörler 72

4. ULUSLARARASI DÜZENDE YÜKSELEN GÜÇLER: BRICS ÜLKELERİ... 74

4.1. Uluslararası Düzende Yükselen Bir Aktör Olarak BRICS 75
4.2. BRICS Ülkelerinin Dış Politika Davranışlarını Şekillendiren Dinamikler 81
4.2.1. Tarihsel/Normatif Dinamikler 82
4.2.2. Materyal Dinamikler 104
4.3. Değerlendirme: Normatif/Tarihsel Değerler ve Materyal Çıkarlar Arasında BRICS'in Dış Politikası 112

5. İNSANİ KRİZLERDE BRICS ÜLKELERİNİN POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 115

5.1. 1990-2008 Yılları Arası İnsani Krizlere ve Müdahalelere BRICS Ülkelerinin Yaklaşımı 115
5.2. 2008 Sonrası İnsani Krizler ve Koruma Sorumluluğu: Libya, Yemen, Fildişi Sahilleri, Mali, Güney Sudan, Orta Afrika ve Suriye Vakaları 123
5.3. BRICS Grubunun 2008 Sonrası Krizlere Yönelik Ortak Dış Politika Davranışları 138
5.4. BRICS Ülkelerinin 2008 Sonrası İnsani Kriz Vakalarına Yönelik Bireysel Dış Politikalarının İncelenmesi 149
5.4.1. BRICS Ülkelerinin İnsani Kriz Vakalarındaki Tutumları 150
5.4.1.1. Koruma Sorumluluğu Tartışmalarında BRICS Ülkeleri 150
5.4.1.2. 2008 Sonrası Krizlerde BRICS Ülkelerinin Politikaları 157

6. İNSANİ KRİZLERDE BRICS'İN POLİTİKALARININ ANALİZİ VE DÜZEN-ADALET EKSENİ 172

6.1. BRICS'in İnsani Kriz Ülkeleriyle İlişkilerini Anlamak: Libya, Yemen, Fildişi Sahilleri, Mali, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Suriye Vakaları 172
6.1.1. BRICS'in Ülkelerle İlişkilerinde Tarihsel/Normatif Dinamikler 172
6.1.2. BRICS'in Ülkelerle İlişkilerinde Materyal Dinamikler 206
6.2. Üçüncü Yolun Sorgulanması: Düzen-Adalet Ekseninde BRICS Ülkelerinin Koruma Sorumluluğu'na Bakışı ve Tutarlılıkları 233

7. SONUÇ 240
KAYNAKÇA 250

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Martin Wight'a Göre Uluslararası İlişkiler'deki Üç Gelenek 40

Tablo 2. Düzen-Adalet Ekseninde Dayanışmacılığın Konumu 45

Tablo 3. Müdahale Kararlarını Etkileyen Tarihsel/Normatif ve Materyal Dinamikler 73

Tablo 4. BRICS'in Asker ve Personel Desteği Verdiği BM Barış Koruma Operasyonları (2011-2021) 101

Tablo 5. 2008-2019 BRICS Ülkeleri Büyüme Oranları (%) 105

Tablo 6. Libya ile ilgili BMGK Kararları 126

Tablo 7. Yemen ile ilgili BMGK Kararları 128

Tablo 8. Fildişi Sahilleri ile ilgili BMGK Kararları 129

Tablo 9. Mali Cumhuriyeti ile ilgili BMGK Kararları 131

Tablo 10. Güney Sudan ile İlgili BMGK Kararları 133

Tablo 11. Orta Afrika Cumhuriyeti ile ilgili BMGK Kararları 134

Tablo 12. Suriye ile ilgili BMGK Kararları 137

Tablo 13. BRICS Zirveleri'nde Yer Alan İnsani Krizler ve Değinilen Konular 147

Tablo 14. BRICS Ülkelerinin Koruma Sorumluluğu Sütunlarına Karşı Tutumları 156

Tablo 15. Koruma Sorumluluğu Vakalarında BRICS Ülkelerinin BMGK Vetoları 157

Tablo 16. Koruma Sorumluluğu Vakalarında BRICS Ülkelerinin BMGK Kararlarındaki Çekimser Oyları 160

Tablo 17. İnsani Krizlerde Koruma Sorumluluğu ve Müdahalelere Atıf Yapılan Kararlarda BRICS'in BMGK'daki Tutumu 164

Tablo 18. BM Genel Kurul Suriye Oylamalarında BRICS'in Tutumu 166

Tablo 19. BRICS'in İnsani Krizlerdeki Müdahale Tutumu 168

Tablo 20. BRICS Ülkelerinin Vaka Ülkeleri ile Siyasi, Kültürel ve Tarihsel İlişkileri 185

Tablo 21. BRICS Ülkelerinin Vaka Ülkelerindeki BM Barış Koruma Operasyonlarına Sağladıkları Asker ve Personel Sayısı (2011-2021 Toplam) 200
Tablo 22. BRICS'in Koruma Sorumluluğu Vakalarına Yönelik Uluslararası Girişimleri 205
Tablo 23. Brezilya'nın İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $) 209
Tablo 24. Rusya'nın İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $) 211
Tablo 25. Hindistan'ın İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $) 213
Tablo 26. Çin'in İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $)215
Tablo 27. Güney Afrika'nın İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $) 217
Tablo 28. BRICS Ülkelerinin İnsani Kriz Vakası Ülkelerle Yatırım İlişkisi 226
Tablo 29. İnsani Kriz Vakalarında Ülkelerin BRICS Ülkelerinden Silah İthalat Partnerleri 230
Tablo 30. 2008-2018 Yılları İnsani Kriz Vakalarında Ülkelerin Silah İthalatlarında BRICS'in Payı (Milyon) 231

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. BRICS Ülkeleri'nin BM Genel Kurul Açılış Konuşmalarındaki Ortak Gündemleri (2008-2019) 99
Şekil 2. Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika'nın Koruma Sorumluluğu Vakalarında BMGK'da Vurguladıkları Konu Başlıkları 189
Şekil 3. Rusya ve Çin'in Koruma Sorumluluğu Vakalarında BMGK'da Vurguladıkları Konu Başlıkları 199

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. İnsani Müdahale Konulu Yayınların Yıllara Göre Değişimi (1945-2005) 24
Grafik 2. BRICS Ülkelerinin Müdahale Kararlarında Etkili Olan Dinamikler 247

KISALTMALAR

A4P	Action for Peacekeeping
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADB	Asya Kalkınma Bankası
AfB	Afrika Birliği
AFDB	Afrika Kalkınma Bankası
AFISMA	The African-led International Support Mission to Mali
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIIB	Asya Altyapı Yatırım Bankası
ANC	African National Congress
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BJP	Bharatiya Janata Party
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRICS	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika
CoI	Commission of Inquiry
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
CIVETS	Kolombiya, Endonezya, Vietnam, Mısır, Türkiye ve Güney Afrika
CRA	Contingent Reserve Arrangement
DAEŞ	Devlet'ül İslâmiyye fi'l Irak ve'ş Şam
DB	Dünya Bankası
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ECOWAS	Economic Community of West African States
FAO	BM Gıda ve Tarım Örgütü
FRY	Federal Republic of Yugoslavia
G20	Group of 20
G7	Group of 7

G77	Group of 77
G8	Group of 8
GCC	Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
GNA	Ulusal Mutabakat Hükümeti
GNC	Genel Ulusal Kongre
GSYİH	Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla
HRC	Human Rights Council
IBSA	Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika
ICC	International Criminal Court
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
IGAD	Intergovernmental Authority on Development
IMF	International Monetary Fund
INTERFET	International Force East Timor
ITU	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
MERCOSUR	Mercado Común del Sur
MIKTA	Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye, Avustralya
MINUJUSTH	United Nations Mission for Justice Support in Haiti
MINURSO	United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara
MINUSCA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic
MINUSMA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali
MINUSTAH	United Nations Stabilization Mission in Haiti
MISCA	The African-led International Support Mission to the Central African Republic
MNLA	National Movement for the Liberation of Azawad
MONUSCO	United Nations Organization Stabilization Mission in the DR Congo
NAM	Bağlantısızlar Hareketi
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NDB	New Development Bank

NEPAD	The New Partnership for Africa's Development
NPT	Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons
OAC	Orta Afrika Cumhuriyeti
OAS	Amerika Devletleri Örgütü
PKO	Peacekeeping Operations
R2P	Responsibility to Protect
RwP	Responsibility while Protecting
SAARC	Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	Şangay İşbirliği Örgütü
UGK	Ulusal Geçiş Konseyi
UN	United Nations
UNAMA	United Nations Assistance Mission in Afghanistan
UNAMET	United Nations Mission in East Timor
UNAMID	United Nations-African Union Hybrid Operation in Darfur
UNAMIR	United Nations Assistance Mission for Rwanda
UNASUR	Union of South American Nations
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDOF	United Nations Disengagement Observer Force
UNEP	BM Çevre Programı
UNFICYP	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
UNIOGBIS	United Nations Integrated Peacebuilding Office in Guinea-Bissau
UNISFA	United Nations Interim Security Force for Abyei
UNMIK	United Nations Mission in Kosovo
UNMIL	United Nations Mission in Liberia
UNMIS	United Nations Mission in the Sudan
UNMISS	United Nations Mission in South Sudan
UNMIT	United Nations Mission in Timor-Leste
UNOCI	United Nations Operation in Côte d'Ivoire

UNOSIM II	United Nations Operation in Somalia II
UNOSOM I	United Nations Operation in Somalia I
UNPD	United Nations Development Programme
UNPROFOR	United Nations Protection Force
UNSMIL	United Nations Support Mission in Libya
UNSMIS	United Nations Supervision Mission in Syria
UNSOM	United Nations Assistance Mission in Somalia
UNSTAT	UN Statistics Division
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization
UNVMC	United Nations Verification Mission in Colombia
UPE	Uluslararası Politik Ekonomi

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Arka Planı

Soğuk Savaş süresince hakim olan devlet merkezli uluslararası güvenlik anlayışının 1990'larla birlikte sorgulanmaya başlamasıyla, Uluslararası İlişkiler disiplininde de insani müdahale tartışmalarında bir artış gerçekleşmiştir. İki kutuplu sistemin sona ermesinin ardından meydana gelen güç boşluklarının çatışmalara yol açması ve bunların sonucunda insani krizlerin yaşanması, devletlerin güç kullanımının sınırları ve müdahalelerin/müdahalesizliğin meşruiyetinin yeniden ele alınmasına ve insan haklarının korunması ile iç işlere karışmama ilkeleri arasındaki çelişkinin gündeme gelmesine neden olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nın (UN, 1945) temel maddelerinden olan ve uluslararası devletler hukukunun birincil normları sayılan "kuvvet kullanmama" ve "devletlerin egemenliği", Antlaşma'da şu şekilde açıklanmıştır:

"*Tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı ya da BM'nin amaçlarıyla bağdaşmaz bir biçimde güç kullanma tehdidinde bulunmaktan ya da güç kullanmaktan kaçınmakla yükümlüdür*." (md.2/4)

"*İşbu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, BM'ye herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke 7. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez*" (md.2/7)

Bu çerçevede güç kullanma yetkisi ise BM Antlaşması'nın 7. Bölüm'ü kapsamında Güvenlik Konseyi'ne verilmiş, daimi 5 üye olan ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'ya ise veto hakları tanınmıştır. Ancak Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısında Güvenlik Konseyi üyelerinin farklı bloklarda yer almalarından dolayı BM Antlaşması 7. Bölüm bağlamında barış ve güvenliği sağlamak amacıyla etkin bir karar mekanizması yürütülememiş ve bu dönemde gerçekleşen müdahaleler BM Antlaşması'nda bu normlara istisna hallerden biri olarak tanımlanan md. 51'e dayandırılarak gerçekleştirilmiştir:

"*Üye ülkelerden birine silahlı saldırı varsa, BMGK önlem alıncaya kadar saldırıya uğrayan devlet, tek başına ya da kolektif olarak öz savunma (self defence) yapabilir*" (md.51).

Soğuk Savaş sonrası dönemde çift kutuplu düzenin sona ermesi, BM'nin barış ve güvenliği koruma amacını gerçekleştirmesi yönünde artan beklentileri beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan krizlerin, etnik ve dini temelli toplumsal çatışmalardan kaynaklanması ve insani boyutlarının öne çıkması, askeri müdahalelerin artan şekilde "insani" gerekçelerle yapılmasına neden olmuştur. Bu durum BM Antlaşması 7.Bölüm'deki "*uluslararası barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemlerine karşı önlemler*" çerçevesinde müdahale kararlarının alınmaya başlamasına neden olmuştur. 1990 sonrası müdahale kararı alınan ya da karar alınmadan gerçekleştirilen güç kullanımının meşruiyet ve yasallığı, çatışmalardan etkilenen sivillerin korunması, acil insani ve kalkınma yardımlarının ulaştırılması gibi konularda artan çalışmalarla konuyla ilgili literatürde hatırı sayılır bir genişleme yaşanmıştır. Ancak,1990'lı yıllarda BM Antlaşması 7. Bölüm çerçevesinde insani krizlere askeri müdahale kararının alındığı veya BM kararı olmadan insani gerekçelerle devletlerin ya da NATO gibi uluslararası örgütrlerin gerçekleştirdiği askeri müdahaleler, uygulamalarda yaşanan tutarsızlıklar ve ortaya çıkardığı sonuçlarıyla, müdahalelerin meşruiyeti çerçevesinde artan şekilde eleştirilmeye başlanmıştır (Finnemore, 2008: 197). Bu anlamda 1991 Kuzey Irak, 1992 Somali, 1994 Haiti, Ruanda ve Bosna Hersek, 1999 Kosova operasyonları insani müdahale doktrininin uygulanma biçiminin sorgulandığı vakalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde artan insani krizlerin ve bu krizlere cevap verme biçimlerinin ortaya çıkardığı tartışmalar neticesinde, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın ve Kanada hükümetinin girişimleriyle 2000 yılında Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu (*International Commission on Intervention and State Soverignity -ICISS*) oluşturulmuş ve Avusturalya Eski Dışişleri Bakanı Gareth Evans ve diplomat Mohamed Sahnoun öncülüğündeki komisyon tarafından Koruma Sorumluluğu Raporu (*Responsibility to Protect- R2P*) yayınlanmıştır (ICISS, 2001). Koruma Sorumluluğu kavramı; öncelikle devletlerin kendi vatandaşlarına yönelik vahşet suçları olarak

tanımlanan soykırım, etnik temizlik, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlara karşı korumadan sorumlu olduğunu ifade etmekte ve devletlerin bunu sağlamakta yetersiz kaldığı veya kendisi böyle bir suç işlediği durumlarda uluslararası toplumun müdahalesizlik ilkesinin ortadan kalkabileceğini ve uluslararası toplumun her türlü kuvvet kullanımı dahil harekete geçebileceğini öngörmektedir. BM Genel Kurulu'nda 2005 yılındaki Dünya Zirvesi oylamasında kabul edilen Koruma Sorumluluğu doktrini ile "önleyici", "harekete geçme" olmak üzere iki sorumluluk tanımlamıştır. Bu sorumluluklara daha sonra "yeniden inşa" da dahil olmuştur. Bunun yanında askeri müdahalenin şartlarını "haklı neden, son çare, doğru niyet, orantılı araçlar, doğru yetki, makul başarı beklentisi" şeklinde altı ilkeye bağlamıştır (ICISS, 2001: 32). Bu bakımdan Koruma Sorumluluğu devletlere hem iç sorumluluk hem de uluslararası toplumun belirli şartlar sağlandığında harekete geçebileceğini öngörmesiyle bir dış sorumluluk yüklemektedir (Gallagher, 2012).

Bu tarihten sonra gerçekleştirilen 2006 Darfur, 2007 Kenya, 2008 Somali, 2011 Libya, Yemen, Fildişi Sahilleri, 2012 Mali ve 2013 Güney Sudan, Orta Afrika ve Suriye görüşmeleri Birleşmiş Milletler'de Koruma Sorumluluğu çerçevesinde ele alınmıştır (Bellamy, 2015: 102). Bununla beraber hangi orandaki şiddetinin ya da uygulamaların R2P'nin dört nedeni arasında sayılacağı, görev alacak ülkelerin seçimi, operasyonların süresinin ve kapsamının neyi içereceği, yetkililerin hesap verilebilirliği, müdahalelerin finansmanı, daimi üyelerin veto haklarını kullanmaları halinde müdahalenin gerçekleşememesi gibi konular hem uluslararası ilişkiler düşünürleri hem de siyaset yapıcılar tarafından tartışılmaya devam etmektedir. Dolayısıyla Koruma Sorumluluğu yaygın şekilde "henüz gelişmekte olan bir norm" olarak değerlendirilmiştir (Stahan, 2007; Badescu ve Weiss, 2010; Eaton, 2011; Paris, 2014; Gözen Ercan, 2014; Hornung, 2015; Thakur, 2016; Crossley, 2018). Bu süreçte operasyonları net bir biçimde çerçevelemek için 2018 yılında 148 ülkenin imzasıyla BM'nin Barış Koruma İçin Eylem Planı kabul edilmiş (UN, 2018); Avrupa Birliği (AB), Afrika Birliği (AfB), NATO ve Uluslararası Frankofoni Örgütü'nün de kabul ettiği planla beraber operasyonların rıza, çok taraflılık ve şeffaflık sorunlarına çözüm bulunması hedeflenmiştir. Ancak Koruma Sorumluluğu doktrini hakkındaki tartışmalar hem teorik hem de pratik anlamda geçerliliğini korumuştur.

Konunun uluslararası siyasetin yanında akademik literatürde ilgi görmesinin bir nedeninin de bu çatışma ve krizlerin artık devletlerin iç meselesi olarak görülmesi anlayışının değişmiş olması ve Uluslararası İlişkiler disiplininde alternatif teorilerle çalışmaların yapılmaya başlaması olduğu söylenebilir. İnşacı teori, feminizm, post yapısalcı analizler hem farklı aktörleri referans nesnesi olarak ele almışlar, hem de müdahaleleri farklı odak noktalarıyla açıklamaya çalışmışlardır (Mahdavi, 2015; Glanville, 2006; Ni Aolain ve diğerleri; 2018). İnsani krizlere müdahalelerin açıklanmasında önemli bir katkı da analizlerinde Kantçı devrimciliği, Grotiuscu akılcılığı ve Makyavelci realizm olarak ele alınabilen üç geleneği (Wight, 1992: 7) birleştirerek eklektik bir bakış sunan İngiliz Okulu'ndan gelmiştir. Okul, çalışmalarında merkezine aldığı "uluslararası toplum"a insani müdahale tartışmalarında önemli bir sorumluluk yüklemektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Hedley Bull, Herbert Butterfield, Martin Wight ve Adam Watson'ın öncülüğünde ortaya çıkan İngiliz Okulu, analizlerinde uluslararası ilişkilerde temel aktör olarak kabul ettikleri devleti merkeze almış; değerler, düzen, adalet, etik, normlar, diplomasi, devletler sistemi, uluslararası düzen, uluslararası toplum ve dünya toplumu gibi kavramlar Okul'un tartışmalarının odak noktasını oluşturmuştur (Butterfield ve Wight, 1966: 11-12). Bu kavramlar teorinin düşünsel altyapısını oluşturan devrimcilik, akılcılık ve realizmle ilişkilendirilmekte ve çalışmalar daha çok uluslararası düzen etrafında gerçekleşmektedir. Okul, Makyavelci görüşün de öngördüğü gibi bir iki ya da daha fazla devletin aralarında yeterli seviyede bir ilişkinin ve birbirlerinin kararlarında belirli bir ölçüde etki edebilme imkanının bulunduğu "devletler sistemi"nin (Wight, 1977: 22) varlığını kabul etmektedir. Bunun yanında Grotius'tan temellenen düşünceler ile ortak değerler ve çıkarlar etrafında oluşturulan ve norm, kural ve kurumlarla sürdürülen bir "uluslararası toplum" kavramsallaştırması yapmaktadırlar (Bull, 1977: 11-15). Analizlerde devlet, düzen ve uluslararası toplum odaklı bir yapı görülse de Kant'ın görüşlerinden hareketle birey ve ulus üstü yapıların önem taşıdığı kozmopolit "dünya toplumu" da analizlerde tartışılmıştır (Bull, 1977: 27; Buzan, 2004).

İngiliz Okulu'nun önde gelen kuramcılarından Bull (1971), Ali Mazrui'nin Batı'nın Afrikalı ve Asyalı devletlerle olan ilişkileriyle ilgili görüşlerinden yola çıkarak devletlerin davranışlarını ve uluslararası toplum içindeki konumlanmalarını analiz etmiştir. Bull'a göre uluslararası toplumda devletlerin egemenliğini ve müdahale karşıtlığını savunan düzen yanlısı ve belirli durumlarda müdahale edilebileceğini ve güç kullanımının meşru olduğunu öngören adalet yanlısı görüşler mevcuttur.

Martin Wight (1992) üç gelenek üzerinden kavramsallaştırdığı İngiliz Okulu'nda Kantçı düşüncenin insanı temel alan ve evrensel değerler üzerinden analizlerini gerçekleştirdiği; Makyavelci düşüncenin ise yalnızca çıkar ve güç odaklı olduğunu ifade etmiş ve Grotiuscu düşünceyi *"orta yol"* olarak tanımlayarak uluslararası toplum ve müdahaleler karşısındaki tutumu da bu şekilde yorumlamıştır. Grotiuscu düşünceye göre devletler ne Kantçı devrimcilik gibi insan hakları adına bireyleri merkeze alarak ahlaki ve etik değerler adına müdahale etmeli, ne de Makyavelci realist düşünce gibi her durumda devletlerin mutlak egemenliğini savunmalıdır. Anarşi şartlarını ve devletlerin temel aktörlüğünü bir ön koşul olarak kabul etmekle beraber, bu orta yola göre adalet tamamen göz ardı edilemeyecek, belirlenmiş şartlar doğrultusunda belli kapsamda yapılan ve uluslararası toplumca karar verilecek müdahaleler devletlerin davranış pratiklerine uygun düşecektir. Üçüncü yol olarak adlandırılabilecek bu uygulamada düzencilik adaletin karşısında yer almamakta, adaletin sağlanmasında düzen bozulmamakta ya da düzen için adaletten vazgeçilmemektedir. Uluslararası toplumda devletler insan hakları gibi o topluma ait normlara veya değerlere yönelik bir tehdit hissettiğinde o insani krize karşı harekete geçip müdahil olmaktadırlar. Grotius bu durumu dayanışmacılık/Rasyonalizm olarak ifade etmekte, bu anlayışın kökenleri savaş öncesi ve savaş esnasındaki kuralları düzenlemeyi hedefleyen Haklı Savaş doktrininin savaşın nedenlerini ve savaş esnasındaki kuralları düzenleyen anlayışa dayandırılabilmektedir (Wight, 2005: 33).

Çoğulcu düşünceye göre, devletlerarası ilişkilerde en önemli unsur düzenin sürdürülmesi olarak görülmüş, egemenliği aşındıran her türlü müdahale uluslararası düzeni bozacak nitelikte değerlendirilmiştir. Bu bakımdan insan hakları, insani müdahale gibi kavramlar çerçevesinde uluslararası toplum, devletlerin iç işlerine karışmamalı ve

egemenliğe saygı gösterilerek düzen sürdürülmelidir. Buna karşın dayanışmacı anlayış daha kozmopolit bir bakış açısı sunarak insan haklarının gözetilmediği, ortak değerlerin ve normların tehdit edildiği durumlarda devletlerin egemenliğinin ikinci planda kalabileceğini ve adalet için uluslararası toplumun harekete geçip müdahale edilebileceğini savunmaktadır (Bull, 1966: 53-54).

Wight ve Bull'un tartışmalarından yola çıkarak İngiliz Okulu'nun ikinci dönem düşünürleri olan Barry Buzan, Richard Little, John Vincent, Nicholas Wheeler ve Tim Dunne da analizlerinde düzen-adalet ilişkisine yer vermiştir. Özellikle Soğuk Savaş'ın ardından gerçekleşen insani krizlerle beraber uluslararası normlar, insan hakları, insani müdahale ve bunların meşruiyeti ile ilgili tartışmaların öneminin arttığı gözlemlenirken; temel hakların ihlal edilmesi durumunda uluslararası toplumun müdahalesinin haklı sayılabileceğini öne sürülmüştür (Vincent, 1986: 127; Neumann, 2001: 504). Dayanışmacılar bunun nedenini olarak yaygın bir biçimde insan hakları ihlal eden devletlerin meşru egemen olarak görülemeyeceklerini ve dolayısıyla güç kullanılabileceğini ileri sürmektedir. Düzeni dayanışmacı düşünce doğrultusunda doğrudan adaletin zıttı olarak konumlandırmayan Nicholas Wheeler (2000: 11-13), ikisinin arasındaki ilişki göz önünde bulundurularak düzenin içinde adaletin nasıl sağlanabileceğini ve bu sayede yasal/politik eleştirilere yanıt bulunarak çatışmaların nasıl üstesinden gelebileceğini analizlerine dahil etmiştir. Buna karşın bu tartışmada çoğulcu/düzenci düşünceye daha yakın bir duruş sergileyen Robert Jackson (2000: 175-176), devletlerin ahlaki değil siyasi topluluklar olduğunu bu nedenle önleyici hakları ve görevlerinin olamayacağını ifade etmiş, kozmopolit uluslararası toplumun nosyonu olan müdahaleyi gerçek dışı olarak tanımlamıştır. Ancak müdahalelerin özellikle 1990'lar sonrası dönüştüğü biçimine ve 2001 sonrası ortaya çıkan Koruma Sorumluluğu kavramına Wight'ın Grotiuscu dayanışmacı çerçevesi hem müdahale şartlarını belirlemeye çalışması hem de uluslararası toplum mekanizmasının harekete geçeceğini öngörmesiyle uygun düştüğü görülmüştür.

Düzen-adalet tartışmalarının yanında İngiliz Okulu'un kavramlarının somutlaştırılmasına ve Uluslararası İlişkiler disiplininde yeniden gündeme gelmesine katkı sağlayan Buzan; normların, değerlerin ve uluslararası kurumların oluşturulmasında

İngiliz Okulu düşünürlerinin yanında sosyal inşacı teori ve Alexander Wendt'in yaklaşımlarından da yararlanılması gerektiğini vurgulamıştır (2004: 2). Bölgeselleşme ve ekonomi odaklı çalışmaların azlığının Okul'daki eksikliği oluşturduğunu ifade ederken Buzan (2004: 211) çoğulcu-dayanışmacı tartışmasında *From International to World Society* adlı eserinde ekonomi sektörü üzerinden de bir değerlendirme yapmaktadır. Uluslararası toplumdaki ortak kazanımların ekonomi üzerinden tanımlanabileceğini öne süren Buzan; ticaret, mülkiyet hakları, bankacılık, şirketler hukuku gibi konuların liberal uluslararası düzen içinde şekillenmesi gerekliliğini ve İngiliz Okulu'nun da bir "Uluslararası Politik Ekonomi" perspektifine ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir (Buzan, 2004: 151). Özellikle uluslararası düzende kırılma noktası olarak değerlendirilen 2008 Küresel Finansal Krizi sonrası güç geçişi ve norm çatışması tartışmalarının odak noktasının ekonomi olduğu düşünüldüğünde; düzen analizlerinde, liberal düzenin ve normlarının geleceği çalışmalarında, hegemon ve yükselen devletlerin konumunda politik ekonomik göstergelerden de yararlanılmasının önem arz ettiğini vurgulamak gerekir.

Soğuk Savaş sonrası dönem ABD hegemonyası olarak değerlendirilmiş, özellikle 2000'li yıllara kadar uluslararası düzeni ekonomik ve siyasi bakımdan şekillendirmede ve etki etmede ülke aktif bir rol almıştır. Ancak 2001 yılında yaşanan 11 Eylül saldırıları, ardından yapılan Irak ve Afganistan müdahaleleriyle beraber gücü ve etkinliği sorgulanmaya başlayan ABD'nin, 2008 yılındaki krizin kaynağını oluşturduğu tartışılmıştır. Bu durum beraberinde Batılı ekonomileri de etkilemiş, dünyanın farklı coğrafyalarından gelişen ekonomiler ortaya çıkmış ve bu durum güç/hegemonya geçişi veya çok kutupluluk olarak yorumlanmıştır (Gary ve Murphy, 2013: 185; Öniş ve Kutlay, 2013: 6; Wade, 2011: 352). Bu tarihten itibaren uluslararası yönetişim kurumları da çeşitlenme göstermiş ve özellikle G20 gibi dünyanın farklı bölgelerinin yükselen ve orta ölçekli güçlerinin de temsil edildiği informel kuruluşlar uluslararası meselelerin tartışıldığı ve küresel kararların alındığı platformlar olarak önemini arttırmıştır (Cooper ve Bradford, 2010: 3; Cooper ve Dal, 2016: 518). Bununla beraber BRICS, MIKTA[1], Next-11[2], CIVETS[3] olarak gruplandırılan ülkelerin dünya düzeninde etkin olmalarının

[1] Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye ve Avustralya
[2] Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Meksika, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Güney Kore, Türkiye ve Vietnam
[3] Kolombiya, Endonezya, Vietnam, Mısır, Türkiye ve Güney Afrika

ekonomi, nüfus, yüz ölçümü gibi pek çok materyal nedeni olmakla birlikte ülkeler fikirsel olarak da uluslararası düzeni etkileme ve daha fazla söz sahibi olma imkanı bulmuşlar, küresel yönetişimde aktif bir politika takip etmişlerdir. Yükselen güç olarak değerlendirilen ülkelerin en öne çıkanlarından BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) hem materyal kapasiteleri hem de aşağıda örneklendirileceği üzere normatif etki edebilme potansiyelleri ve isteklilikleri açısından uluslararası düzen tartışmalarına en fazla atıf yapılan ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin yükselişi sonrası dönemle ilgili uluslararası toplumun genişliği, değerleri ve özellikle BRICS ülkelerinin düzendeki konumlanmaları alandaki güncel tartışmaların konusunu oluşturmaktadır (Hurrell, 2006: 1, 2018: 89; Ikenberry, 2014: 1, 2018: 17; Martins, 2015; Singh ve Dube, 2014).

2009 yılında BRIC olarak ilk toplantısını gerçekleştiren yükselen ekonomilere 2010 yılında Güney Afrika'nın eklenmesiyle BRICS halini alan grup, uluslararası platformlarda gelişmekte olan ve Küresel Güney olarak adlandırılan ülkelerin sözcülüğünü üstlenmeyi ve Güney- Güney İşbirliği'ni geliştirmeyi hedeflemiştir (Gray ve Gills, 2016: 569). BRICS ülkelerinin reform taleplerinin başında öncelikle BM mekanizması olmak üzere BrettonWoods kurumları olan Dünya Ticaret Örgütü, IMF ve Dünya Bankası'nda adil temsiliyet, yeniden bölüşüm gibi konular yer almakta (Narlikar ve Kumar, 2012: 384), bu bakımdan uluslararası düzende statükocu pozisyonda konumlanan Batılı ülkelerden ayrışmaktadırlar. 2009 yılından itibaren hem yıllık toplantılarında hem de G20 gibi zirvelerde iklim, çevre, kalkınma, güvenlik, finans gibi pek çok konuyu ele alan BRICS ülkeleri, IMF'deki kota ve temsiliyet sisteminin güncel uluslararası düzeni yansıtmadığı, revizyon taleplerinin karşılanmaması ve uluslararası arenada varlıklarını güçlendirebilmek için Yeni Kalkınma Bankası ve Asya Altyapı Yatırım Bankası gibi Batı-dışı girişimler başlatmıştır (Stuenkel, 2016: 2). Pek çok konuda ortak pozisyon almalarının yanında BRICS ülkeleri homojen bir grup olarak karşımıza çıkmamakta, ülkeler siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel bakımlardan farklı kategorize edilebilmekte, farklı davranışlar sergileyebilmektedir. Ülkelerden Çin ve Rusya BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olarak siyasi bakımdan da küresel politikaları doğrudan şekillendirebilme imkanına sahip iken, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika (IBSA) bölgesel güçler (Stephen, 2012; Flemes, 2007a) kavramsallaştırmasına daha uygun

düşmektedir. Bununla beraber demokrasi açısından Çin ve Rusya otoriter olarak değerlendirilebilirken, IBSA ülkeleri demokratik BRICS şeklinde ifade edilmekte (Öniş ve Gençer, 2018), bu üç ülke kendi aralarında 2003 yılından beri Diyalog Forumu zirveleri yürütmektedirler.

BRICS grubu yükselen güçler olarak kavramsallaştırıldığında, küresel uluslararası düzende ülkelerin dış politikalarını anlamlandırmada tarihsel/normatif ve materyal faktörlerin her ikisinin de etkili olduğu öne sürülebilir. İlk olarak, bu ülkelerin yükselen güç olarak adlandırılmalarındaki en öne çıkan etkenlerden biri "materyal" performansları olduğundan BRICS'in dış politikasını ele alırken ticaret partner ve hacimleri, büyüme oranları, milli gelirleri, doğrudan yabancı yatırımları, ülkenin gelir kaynakları ve dışa bağımlılıkları, askeri harcamaları, coğrafi konumu gibi parametreler göz önünde bulundurulmaktadır. Ancak ülkelerin dış politikalarının ve uluslararası düzende nerede konumlandıklarının değerlendirilmesi yalnızca "materyal" verilere göre gerçekleştirilmemeli; BM'deki konumu ve etki edebilme kapasitesi,uluslararası platformlardaki tutumları, uluslararası meselelere karşı inisiyatif alma yatkınlıkları, kültürel ve tarihsel olarak diğer bölgelerle aktif ilişkileri, ülkenin siyasi geçmişi, egemenlik kavramı algısı, norm ve değerlere bakışını içeren "tarihsel/normatif dinamikler" de göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkelerin insani yardım ve kalkınma yardımları, yatırım amaçlı faaliyetleri ve diplomatik diyalog geliştirmeleri gibi çeşitli biçimlerde ilişki kurdukları tüm dış politika davranışlarının bu iki sütun etrafında şekillendiği söylenebilir. BRICS ülkelerinin dış politika davranışlarının anlamlandırılmasında önem taşıyan alanlardan birini de insani krizler ve müdahaleler oluşturmaktadır.

BRICS ülkeleri genel olarak insani müdahale konusuna çekinceyle yaklaşmakta ve egemenlik kavramına tehdit oluşturduğunu düşünmektedir. Ramesh Thakur'a göre (2014: 1795-1797) BRICS ülkeleri siyasi diyalogla çözümü sorunun askerileşmesine tercih etmektedir. Bu yolla gerçekleşebilecek müdahalelere, insan hakları ve hukuki alanlarda uluslararası baskılara iç işlerine karışılabileceği ve Batının sömürgecilik geçmişinden dolayı çekinceyle yaklaşmakta, uluslararası yaptırımların ahlakiliği ve verimliliğini sorgulamaktadır. Konu zirve deklarasyonlarında da ele alınmakta, liderler

kuvvet kullanımından kaçınılması gerekliliğini belirtirken; tek taraflı askeri müdahaleleri, uluslararası hukuku ve evrensel olarak kabul edilmiş normları ihlal eden zorlayıcı önlemleri ve ekonomik yaptırımları kınadıklarını ifade etmektedirler (BRICS, 2011; 2014; 2015; 2016; 2017; 2018). Ülkeler kendilerinin de kalkınma tecrübesi geçirdiğini ve Batılı ülkelerin nüfuz alanlarında olmalarından dolayı konuya şüpheli olarak yaklaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla BRICS grubunun İngiliz Okulu'nun düzen-adalet ekseninde düzeni ve müdahalesizliği savunan çoğulcu kanadında yer aldığı söylenebilir. Ancak bazı insani kriz vakalarında BRICS ülkelerinin çekimser olarak kaldıkları görülmüştür. Özellikle Koruma Sorumluluğu kavramının uygulanmaya başladığı vakaların tarihleri, BRICS ülkelerinin BM'de daimi ve geçici üye olarak konumlanmasıyla örtüşmüş; Fildişi Sahilleri ve Libya müdahalesinde ülkelerin çoğu çekimser kalıp müdahale kararına karşı çıkmamıştır. Suriye krizinde ise Çin ve Rusya veto haklarını kullanarak çoğulcu/düzenci bir duruş sergilediği ve dolayısıyla BRICS ülkelerinin vakadan vakaya dış politika davranışlarının değişim gösterdiği söylenebilmektedir. Bu dış politika farklılaşmasının anlamlandırılması, tutarlılıklarının test edilmesi ve her boyutuyla analizinin yapılması için ülkelerin dış politika davranışlarının her bir vaka için Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) çerçevesinde "materyal" ve İngiliz Okulu kapsamında "tarihsel/normatif" olmak üzere iki dinamik düzleminde derinlemesine incelenmesi önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Soruları

BRICS ülkelerinin insani müdahalelere bakışını ve insani krizlerdeki dış politika davranışlarını ortaya koymayı amaçlayan bu tez, insani müdahalelerle ilgili tartışmalara kavramın Koruma Sorumluluğu olarak ele alınmasından ve BRICS'in bir grup olarak bir araya gelmesinden sonraki vakaları inceleyerek katkı sağlamayı hedeflemektedir. İnsani müdahale ve Koruma Sorumluluğu ile ilgili çalışmalar genellikle uluslararası hukukun konusu olarak ele alınmakta ve müdahale kararlarının normatif ve hukuki dayanakları analizlere dahil edilmektedir. Bu tezin çıkış noktasını ise müdahalelerdeki karar alma mekanizmalarına "tarihsel/normatif" boyutuyla beraber "materyal" faktörlerin de devletlerin dış politika kararlarına dahil edilmesi ve daha geniş kapsamlı bir inceleme gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda İngiliz Okulu'nun normatif ve tarihsel

bakışından yararlanılırken, UPE'nin ekonomi-uluslararası ilişkiler bağından hareketle materyal dinamikler de çalışmaya dahil edilmiştir.

Dolayısıyla tez, hem UPE'ye yorumsayıcı ve normatif bir bakış getirmesi hem de İngiliz Okulu'na materyal ve ekonomi politik unsurları dahil etmesiyle iki yönlü bir değerlendirme ve katkı yapmayı hedeflemiştir. Araştırmada özellikle 2008 krizi sonrası dönemde küresel siyasette ve ekonomide önemi artan BRICS ülkelerinin etkisi açılanacak, bu durum İngiliz Okulu'nun uluslararası toplum ve düzen kavramına da katkı sağlayacaktır. Ele alınan vakalarda oluşturulan iki sütunlu inceleme, BRICS ülkelerinin vakaların yaşandığı ülkelerle ilişkileri kapsamında test edilerek ülkelerin müdahale konusunda hangi kararı aldıklarına bakılarak bu kararlardaki düzen-adalet tartışmaları ekseninde grup olarak normatif tutarlılıkları ve farklılıkları analiz edilecektir.

Bu nedenle çalışmanın ortaya koymayı hedeflediği temel tez *"Uluslararası toplumda dayanışmacı (üçüncü yol/Grotiuscu) bir kavram olan Koruma Sorumluluğu'na yönelik, BRICS'in dış politika davranışları hem dayanışmacılık ilkeleriyle hem de birbirleriyle uyum göstermemekte; bu ayrışmanın nedenini tarihsel/normatif ve materyal dinamikler oluşturmaktadır"* olarak belirlenmiştir. Bu varsayımın sonucunda her bir ülke için her bir vakada müdahale etme ya da etmemede hangi ilişki biçiminin etkili olduğuna bakılarak hem dayanışmacılığa ne kadar uydukları hem de birbirlerinin politikalarıyla ne kadar örtüştükleri ya da ayrıştıkları ortaya koyulacaktır. Hangi ülke için hangi vakada hangi faktörlerin önemli olduğu ve vakalar arası tutarlılık düzeylerinin ortaya koyulması ile BRICS için genel bir davranış beklentisi oluşturulup oluşturulamayacağı tezin bir diğer amacını oluşturmaktadır.

Bunun yanında yanıtlanması amaçlanan diğer sorular şu şekildedir:

- Uluslararası toplumda düzen-adalet tartışması müdahaleler üzerinden nasıl yorumlanabilir?
- Koruma Sorumluluğu kavramı düzen-adalet ya çoğulculuk-dayanışmacılık tartışmasının neresinde yer almaktadır?
- Devletlerin müdahale kararı almalarını belirleyen normatif/tarihsel ve materyal dinamikler nelerdir?

- BRICS ülkelerinin müdahale konusundaki tutumları vakadan vakaya nasıl farklılık göstermektedir?
- BRICS ülkeleri grup olarak düzen-adalet tartışmasında nerede konumlanmaktadır?
- BRICS ülkelerinin dış politika kararları homojenlik göstermekte midir? Demokratik BRICS ve demokratik olmayan BRICS arasında müdahale kararlarında nasıl farklılıklar vardır?
- BRICS ülkelerinin Koruma Sorumluluğu'nun üç farklı sütununa yaklaşımında bir homojenlik görülmekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İngiliz Okulu'nun uluslararası toplum tanımıyla ilgili literatürde çok sayıda analiz yapılmakla beraber, teorinin düzen-adalet tartışması ve bunun uluslararası krizlerdeki müdahale kararları bağlamında yeterince incelenmediği söylenebilir. Koruma sorumluluğu ise daha çok hukuki yönü ve meşruiyeti bakımından ele alınmış (Fiot ve Koops, 2015; Newman, 2015; Pandiaraj, 2016) devletlerin karar alma sürecinde hangi motivasyonlar ile hareket ettikleri konusunda bir ilişkilendirme gerçekleştirilmemiştir. Tez, BRICS ülkelerinin son yıllardaki krizlere karşı yürüttüğü dış politikalarda karar alma süreçlerini Koruma Sorumluluğu perspektifinden değerlendirerek, uluslararası toplumda düzen-adalet tartışmasının hangi tarafında konumlandığını ve vakalardaki davranışlarını, oluşturduğu dış politika dinamikleri üzerinden kavramsallaştırmaya çalışacaktır.

Barry Buzan (2005: 115), İngiliz Okulu'nun eksik kalan yönlerini iki başlıkta ele almış, bunları "bölge" ve "ekonomi temelli çalışmalar" olarak ifade etmiştir. Son dönemde özellikle Andrew Hurrell (2007) ve Andrew Linklater (1996) bölgesel düzen çalışmalarına katkı sağlarken, Buzan (2004: 151) uluslararası toplumda paylaşılan ortak değerler ve kazanımların arasında ticaret, finans ve mülkiyet hakları gibi ekonomik unsurların da olduğunu belirterek İngiliz Okulu'nun UPE perspektifi geliştirmesi gerekliliğini vurgulamakta, bu alanla ilgili çalışmaların azlığına dikkat çekmektedir. Bunun yanında BRICS ülkelerinin özellikle 2008 krizi sonrasında ekonomik performanslarıyla beraber yükselen güç olarak ele alınmalarıyla, uluslararası düzendeki konumlanmaları ve dış politika davranışları yauluslararası liberal düzenin geleceği

bakımından değer temelli ya da ekonomik verilerin analizini içeren iktisat bakış açısıyla incelenmiştir (Acharya, 2017; Stephen, 2014; Niblett, 2012). Son dönemlerde BRICS'in uluslararası düzen içindeki politik ekonomisi ve küresel ekonomiye etki edebilme kapasitesi ile ilgili Li Xing (2014, 2019)ve Steen Fryba Christensen ve Li Xing'in (2016) eserleri doğrudan İngiliz Okulu'nun teorisini kullanmasa da düzen kavramı ile politik ekonomiyi ele almaları ve bu bağlamda BRICS ülkeleri analizi gerçekleştirmeleri bakımından alanla ilgili öncü çalışmaları oluşturmaktadır. Müdahale özelinde ise BRICS'in davranış dinamiklerini inceleyen çalışmalar daha çok vaka özelinde tartışmalar ortaya koymaktadır (Abdenur, 2016, 2017; Odeyemi, 2016; Laskaris ve Joakim, 2015; Garwood-Gowers, 2013). Ancak, insani krizler ve müdahale konusunun hem İngiliz Okulu'nun uluslararası toplum perspektifi ve düzen-adalet tartışmasıyla hem de ekonomik boyutuyla bir arada ele alınması BRICS'in dış politikasının ve müdahaleye bakışının daha kapsamlı bir biçimde anlaşılması ve açıklanmasına imkan vermektedir. Materyal ve normatif etkilerin ülkelerin ve organizasyonların politikalarında karma bir biçimde etkili olduğu anlayışı da daha çok AB için çalışılmış; bu durum materyal-normatif eksen olarak adlandırılmış ve materyal unsurların da inşacılık yaklaşımına dahil edilebileceği savunulmuştur (Meyer ve Strickmann, 2011). Ancak BRICS ülkeleri için böyle bir değerlendirme ulusal ve uluslararası literatürde daha önce gerçekleştirilmemiştir.

Yöntem ve içerik bakımından özgün bir çalışma olan bu tez; düzen-adalet ikilemi, Koruma Sorumluluğu ve özellikle yükselen güçler gibi uluslararası ilişkilerde görece yeni alanlarla ilgili yazını genişletmenin yanında İngiliz Okulu'na Buzan'ın belirttiği iktisadi boyutun dahil etmesiyle literatürdeki boşluğu doldurarak katkı sağlamayı da hedeflemektedir.

BRICS ülkelerinin yükselişinin temel nedeni ekonomideki performansları olmakla beraber, ülkelerin son yıllarda küresel yönetişim kurumlarındaki etkinliklerinin ve uluslararası düzene etki edebilme kapasitelerinin arttığı görülmektedir. Grup olarak başlattıkları inisiyatiflerin yanında her ülke bireysel olarak da başta BM olmak üzere birçok alanda girişimlerde bulunmuş, özellikle G20 platformunda ve düzenledikleri 'BRICS +' zirvelerinde farklı coğrafyalardaki ülkelerle diyalog ortamı geliştirmişlerdir.

BRICS ülkelerinden Rusya ve Çin, BMGK daimi üyeleri olarak uluslararası siyasete doğrudan etki edebilme imkanına sahipken, Çin'in ekonomik Rusya'nın askeri kapasitesinin diğer BRICS ülkelerinden ayrıştığı söylenebilir. Bunun yanında Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika demokratik rejimler tarafından yönetilmekte, özellikle alçak siyaset (*low politics*) alanlarında ortak girişimler başlatmakta ve her biri kendi coğrafyası açısından bölgesel güç olarak da konumlanmaktadır. Dolayısıyla her bir BRICS ülkesinin uluslararası toplumdaki önemi göz önünde bulundurulduğunda davranış kalıplarının anlaşılması, kategorize edilmesi ve tutarlılıklarının ölçülmesi gelecekteki insani krizlerdeki pratiklerinin tahmin edilebilmesi açısından ve dış politika kararlarının nedenlerinin anlaşılması bakımından da önem taşımaktadır. Tez, yararlanılan değişkenlerin başka ülke ve gruplara da uygulanabilmesine imkan vermekte, uluslararası düzende etkisi artan MIKTA ve ASEAN gibi organizasyonlar ya da ülkelerle ilgili bireysel olarak yürütülecek gelecek çalışmalar için bir kavramsallaştırma sunmaktadır.

Tezin önemini artıran bir diğer husus da uluslararası düzen tartışmalarına sunacağı katkı olarak karşımıza çıkmaktadır. BRICS ülkelerinin mevcut liberal uluslararası düzene bir tehdit oluşturup oluşturmadığı, özellikle artan popülist eğilimler ve Covid-19 pandemisi sonrasında otoriter rejimlere yönelik eğilimlerin artabileceği ve BRICS üyelerinden özellikle Rusya ve Çin'in kendi normlarını ve değerlerini tüm dünyaya empoze etmeye çalışacağı mevcut literatürde tartışmaktadır (Hurrell, 2018; Melnykovska vd., 2012). Ekonomi alanında gerçekleştirilen analizlerde ülkelerin her ne kadar var olan liberal düzeni kökünden değiştirecek bir zorlanma meydana getirmediği ifade edilse de (Kakönen, 2019; Ikenberry, 2018a), tez bu değerlendirmeyi Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde de yapmayı amaçlamaktadır. Tezin müdahale kararlarındaki belirleyiciler olarak oluşturduğu normatif/tarihsel ve materyal dinamikler modeli, BRICS'in dış politikalarında literatürle uyumlu bir biçimde normatif/tarihsel faktörlerin mi yoksa mevcut anlayıştan farklı olarak materyal unsurların mı etkili olduğunu vakalar üzerinden değerlendirecektir. Böylece hangi dinamiklerle ülkelerin küresel siyaseti etkileyebileceğini, politikalarının arkasındaki motivasyonları anlamayı ve uluslararası düzeni ne ölçüde ve hangi yönleriyle değiştirmesini bekleyebileceğimizi de analiz edecektir.

Türkiye'de Uluslararası İlişkiler alanında konuya olan ilginin 2013 sonrası dönemde arttığı Ulusal Tez Merkezi'nde gözlemlenebilmekte, Koruma Sorumluluğu ile ilgili yapılan üç doktora tezinin konuyu teorik ya da etik/normatif açıdan incelemeye tabi tuttuğu görülmektedir. Bu tezin kapsamını ise müdahalelerde tarihsel ve normatif unsurların yanında ekonomik faktörlerin de BRICS'in dış politika kararlarına dahil edilmesi ve çok boyutlu bir analiz gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır. Ulusal Tez Merkezi'nde Uluslararası İlişkiler alanında BRICS ya da yükselen güç başlıklı bir doktora tezi bulunmazken, BRICS başlığıyla yürütülmüş çalışmalar İktisat ve Ekonometri disiplinlerinde gerçekleştirilmiştir. Ulusal Tez Merkezi'nde düzen-adalet çerçevesinde yürütülen tek doktora tezi ise konuyu Türkiye-ABD ilişkileri açısından ele almıştır (Çetinoğlu, 2014). Dolayısıyla tez, Uluslararası İlişkiler/ Uluslararası Politik Ekonomi çerçevesinde ve düzen-adalet ekseni ışığında BRICS ülkelerinin Koruma Sorumluluğu'nun uygulandığı ya da uygulanamadığı vakalardaki davranış biçimlerinin benzer ve farklı yönlerinin ortaya koyulmasına imkan vererek yükselen güçler alanında ulusal yayınlara katkı sağlaması bakımından özgünlük taşımaktadır.

1.4. Araştırmanın Metodolojisi

Tez ülkelerin müdahaleler konusunda tutarlılıklarını ve hem Koruma Sorumluluğu kavramıyla hem de birbirleriyle olan uyumlarını analiz etmek için BRICS özelinde ve seçilen vakalar üzerinden bir inceleme sunmayı hedeflemektedir. Dış politika analizi ve dış politikada karar alma çalışmaları Uluslararası İlişkiler'de daha çok 1960'lı yıllardan itibaren yapılmaya başlanmıştır (Synder ve diğerleri, 1962; Rosenau, 1966). Konu önceleri rol kuramı analizleri üzerinden sosyal bilimlerde psikoloji ve sosyoloji alanlarında ele alınırken, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde davranışsalcı akımın da etkisiyle Uluslararası İlişkiler disiplininde devletlerin kendilerini ulusal olarak nasıl algıladıkları, bu bağlamda nasıl kararlar aldıkları ve uyguladıkları hem teorik hem de vakalar üzerinden incelenmiştir.

Ardılı yapılan analizlerde Ole Holsti on yedi ulusal rol algısı tanımlamış ve devletlerin uluslararası seviyede bunlar doğrultusunda davranış sergilediğinden bahsetmiş (1970: 260-270), diğer dış politika analizlerinde Stephen Walker ve Juliet Kaarbo'nun modellemeleri alanda yararlanılan öncü çalışmaları oluşturmuştur (Hudson,

2005). Ancak bu değerlendirmeler daha çok davranışsalcı bir bakışı temsil etmekte, tezde teorik çerçeve olarak seçilen İngiliz Okulu'nun normatif/tarihsel boyutunu tam olarak kapsamamaktadır. Ekonomik faktörlerin dış politika, devletler arası ilişkilere ve çatışmaya etkisinde ise daha çok ekonomik karşılıklı bağımlılık ve liberalizm teorilerinin kullanıldığı görülmektedir (Copeland, 1996; Gartzke ve diğerleri, 2001; Mansfield ve Pollins, 2001). Buna karşın tezdeki ekonomik veriler de liberal teoriler veya ekonometrik bir analiz ile değil, İngiliz Okulu'nun uluslararası düzen kavramı içinde yorumlanacaktır.

Bu bağlamda tezde BRICS ülkelerinin dış politika dinamiklerinin anlamlandırılması için yeni bir çerçeve oluşturulması hedeflenmiştir. Öncelikle tezin temel argümanı olan BRICS ülkelerinin hem birbirlerinin politikalarıyla hem de dayanışmacı bir kavram olan Koruma Sorumluluğu'na uyum göstermediklerinden hareketle;

Adım 1'de BRICS ülkelerinin genel olarak dış politika davranışlarını etkileyen dinamikler normatif/tarihsel ve materyal olarak ortaya koyulacaktır.

Adım 2'de BRICS ülkelerinin insani kriz vakalarındaki davranışları ortaya koyulacak, müdahale etme/etmeme kararları ve bu krizleri ne kadar gündemlerine aldıkları belirlenecektir.

Adım 3'te ise BRICS ülkelerinin bu kararı vermede krizin yaşandığı ülkelerle kurdukları normatif/tarihsel ve materyal ilişki biçimleri ortaya koyulacaktır.

Bu ilişki biçiminin ortaya koyulmasında test edilecek hipotezler şöyledir:

H1: BRICS ülkeleri için normatif/tarihsel ilişkiler müdahale kararında belirleyici olmaktadır.

H2: BRICS ülkeleri için materyal ilişkiler müdahale kararında belirleyici olmaktadır.

Bu bakımdan tezde metodoloji olarak vaka çalışması kullanılacaktır. BRICS'in kararlarının arkasındaki motivasyonların anlaşılması adına belirlenen bu hipotezler tüm BRICS ülkeleri için ayrı ayrı 7 vaka üzerinden incelenecektir. Çalışmada vaka

çalışmasının seçilme nedeni konuyla ilgili kavramsal bir geçerlilik belirlemeye çalışmak ve durumu en iyi temsil eden göstergeleri saptamak oluşturmaktadır. Vaka çalışmaları faktörlerin ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmesini gerektirmekte ve sonucunda bir genelleme yapılabilmesine olanak sağlamaktadır (George ve Bennett, 2005: 40-41).

Çalışmanın bu bağlamda gerçekleştirilmesi için hem BRICS'in genel olarak dış politika davranışlarının belirlenmesi hem de müdahaleler özelinde hipotezlerin test edilebilmesi için normatif/tarihsel ilişkiler ve materyal ilişkiler olarak iki ayrı gösterge seti oluşturulmuştur. Oluşturulan modelde İngiliz Okulu'nun normatif bakış açısından yararlanılmış ve bu kapsamda "normatif/tarihsel dinamikler" belirlenmiştir. Daha sonra BRICS ülkelerinin uluslararası düzende öneminin artmasının başlıca göstergesi olarak değerlendirilen "materyal dinamikler"in dahil edilmesiyle teze UPE bakış açısı kazandırılarak özgün bir inceleme seti oluşturulmuştur.

Ülkenin siyasi geçmişi, egemenlik kavramı algısı, norm ve değerleri, uluslararası/bölgesel görünüm ve temsiliyeti, BM'deki konumu ve etki kapasitesi, diğer uluslararası platformlardaki davranışı ve inisiyatif alma yatkınlığı kapsayan "normatif/tarihsel" ve ülkenin ticaret partner ve hacmi, büyüme oranları, milli gelirleri, doğrudan yabancı yatırımları, ülkenin gelir kaynakları ve dışa bağımlılıkları, coğrafi konumu, askeri harcamalarını ifade eden "materyal" olarak tanımlanan faktörlerle Adım 1'de öncelikle BRICS'in genel olarak dış politika davranışları ve ilişki kurdukları ülkeler ve bölgeler anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Genel bir dış politika davranış biçiminin tanımlanmasının ardından, Adım 2'de BRICS ülkelerinin verdikleri kararlar BM'deki oylama davranışları ve söylemler ile belirlenecek, ardından Adım 3'te tüm bu bağımsız değişken olarak tanımlanan parametreler hipotezler doğrultusunda BRICS'in müdahale etme/ etmeme kararı üzerinden vakalar için test edilecektir. Tezde 5 ülkenin kararları BRICS'in grup olarak bir araya geldiği 2009 sonrası krizler olarak seçilen Libya, Yemen, Fildişi Sahilleri, Mali, Güney Sudan, Orta Afrika ve Suriye ile ilişkileri kapsamında 2 ana dinamik üzerinden analiz edilecektir. Vakalar seçilirken BMGK'da 2009-2020 dönemini kapsayacak şekilde olmak üzere uzun döneme yayılarak ele alınan insani krizler olmaları ve son dönemde ortaya çıkan yeni krizler olmamaları dikkate alınmıştır. Bu bakımdan 2009 öncesi

Koruma Sorumluluğu olarak değerlendirilen Kongo ve son dönemde gündeme gelen Venezuela, Uygur gibi vakalar tezin dışında bırakılmıştır. Bu açıdan Bellamy'nin (2015: 102) 2009 sonrası 7 vakalı sınıflandırması tez için uygun düşmüştür.

Böylece ülkelerin uluslararası toplumdaki insani kriz vakalarında müdahale etme/etmeme kararlarında hangi etki dinamiklerin ne oranda etkili olduğuna ve hem kavramın dayanışmacı özellikleriyle, hem de birbirleriyle ne düzeyde uyum gösterdiklerine ulaşılacaktır. İnsani kriz bölgelerinin ülkelerle ilişkisi değerlendirilirken yukarıdaki modellemeden yola çıkılarak şu kavramlar üzerinden araştırma yapılacaktır:

- **Normatif/Tarihsel Dinamikler:** Ülke ile siyasi, kültürel ve tarihsel geçmiş, vaka ülkelerine yönelik BM'deki girişimler ve görüşler, ülkelere yönelik diğer uluslararası girişimler ve ortaklıklar
- **Materyal Dinamikler:** Ülke ile ticari ilişkileri (ithalat/ihracat), ülkelere doğrudan yabancı yatırımlar, ülkenin dönemdeki askeri harcamaları, vaka ülkesinin coğrafi konumu, vaka ülkesi ile silah ithalat/ihracatı

5 ülke için gerçekleştirilen inceleme sonucunda yapılan değerlendirme ile hangi ülkeye müdahale etme/etmeme kararında hangi dış politika faktörünün etkili olduğuna ve BRICS ülkelerinin düzen/adalet ekseninde nerede konumlandığına, grup olarak tutumlarının dayanışmacılık ilkeleri ile örtüşüp örtüşmediğine, BRICS ülkelerinin karar alma süreçlerindeki benzerlik ve farklılıklarına ulaşılmaya çalışılacaktır. 5 ülkenin vakalarla ilgili davranışlarının verilen alt başlıklar üzerinden ortaya çıkan ilişki biçimleri üzerinden karşılaştırılmalı bir biçimde düzen-adalet tartışması ve Martin Wight'ın görüşleri çerçevesinde analiziyle tez geniş çaplı bir değerlendirme yapmayı hedeflemektedir.

Tüm ülkelerin BRICS olarak bir araya gelmelerinden sonra BM'de ele alınan insani krizler olan bu vakaların seçilmelerindeki bir diğer neden ise, BRICS'in ele alınacak ülkelerdeki insani krizler esnasında BMGK'da yer almaları ve müdahale kararlarına doğrudan etki edebilme imkanı bulmalarıdır. Çin ve Rusya daimi üye olarak veto hakkını elinde bulundursa ve siyasi etki kapasitesi bakımından Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika'dan daha farklı bir pozisyonda yer alsa da siyasi duruşlarının somut bir

biçimde anlaşılmasında BM'de görev aldıkları vakaların seçilmesinin, analizi destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Tezde birincil kaynak olarak Birleşmiş Milletler ve BRICS zirvelerinin ve toplantılarının raporları ve bildirgeleri, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü verilerinin yanında ülkelerin liderlerinin BM Genel Kurulu ve BMGK toplantılarındaki oylama davranışlarından ve söylemlerinden de yararlanılacaktır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler'in arşivinden faydalanılması hedeflenmektedir. Ekonomik faktörler ortaya koyulurken endekslerden yararlanılırken, tarihsel/normatif faktörlerde daha çok tarihsel veriler, söylemler ve ikincil kaynaklar kullanılacaktır.

Birincil kaynak olarak yararlanılacak endeksler ve veri tabanları şu şekildedir:

Materyal verilerin analizinde şu kaynaklardan faydalanılacaktır: Dünya Bankası (Doğrudan yabancı yatırım), Dünya Ticaret Örgütü ve UNSTAT verileri (Ticari ilişkiler), MIT The Observatory of Economic Complexity- OEC (Ticari ilişkiler), SIPRI Military Expenditure Index (Askeri harcamalar), SIPRI Arm Transfers Database (Bölge ile savunma işbirliği oranları), BRICS Information Center verileri

Tarihsel /normatif verilerin analizinde şu kaynaklardan faydalanılacaktır: BRICS Information Center verileri (zirve deklarasyonları) ve United Nations Library (söylemler ve oylama davranışları).

Yükselen güçler, İngiliz Okulu, düzen-adalet tartışması, Korum Sorumluluğu ve insani müdahalelerle ilgili yazılmış kitap ve makaleler ise tezin ikincil kaynaklarını oluşturmaktadır.

1.5. Tezin Yapısı

Tez giriş ve sonuç hariç beş ana bölümden oluşmaktadır. "İnsani Müdahalenin Teorik Çerçevesi, Düzen-Adalet Tartışması ve Üçüncü Yol" isimli ilk bölümde insani müdahalelere Uluslararası İlişkiler teorilerinin bakışı ortaya koyulacak ve tezde neden Koruma Sorumluluğu'nun incelenmesi için İngiliz Okulu'nun düzen-adalet çerçevesinden hareketle Rasyonalizm ve Dayanışmacılık yaklaşımının kullanıldığı açıklanmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde insani müdahalenin kökenleri ve Koruma Sorumluluğu'nun ortaya çıkışına yer verilerek, norm ile ilgili güncel tartışmalara da

değinilecektir. Bunun yanında bölümde uluslararası toplumda devletlerin çoğulcu ya da dayanışmacı konumlanmalarının arkasındaki dinamikler tarihsel/normatif ve materyal olarak sınıflandırılacaktır. Üçüncü bölümde BRICS ülkeleri uluslararası toplumda yükselen güçler olarak açıklanacak, grubun özellikle 2008 Krizi sonrası küresel yönetişimde artan etkisinden bahsedilecektir. Ayrıca grup üyelerinin dış politikadaki tutumlarını şekillendiren faktörler yine tarihsel/normatif ve materyal dinamikler olarak açıklanacaktır. "İnsani Krizlerde BRICS Ülkelerinin Politikalarının Değerlendirilmesi" başlıklı dördüncü bölümün amacı tezin 2. Adım'ı olan BRICS'in 2008 sonrası krizlerdeki tutumunun anlaşılması olarak belirlenmiştir. Bu bakımdan öncelikle 2008 öncesi krizlerde, ardından Koruma Sorumluluğu tartışmalarında BRICS'in politikaları analiz edilecek; üyelerin insani krizlere yönelik tutumları önce grup olarak daha sonra BM'deki davranışları üzerinden belirlenecektir. Bu bakımdan ülkelerin krizleri aktif olarak gündemlerine alıp almadıkları, ardından bu krizlerle ilgili aktif bir müdahale karşıtlığı yapıp yapmadıkları tespit edilecektir. Bu bölümde tez için seçilen vakaların tarihçelerine de kısaca yer verilecektir. Son bölümde ise BRICS'in politikaları ve vaka ülkeleri ile ilgili kurdukları normatif/tarihsel ve materyal ilişkiler ortaya koyulacak, Adım 2'deki tutumları ile eşleştirilerek hangi dinamiğin bu kararda etkili olmuş olabileceği yorumlanacaktır. Bunun yanında ülkelerin davranışları düzen-adalet ve çoğulculuk/dayanışmacılık ekseninde de konumlandırılmaya çalışılacak ve Koruma Sorumluluğu'nun dayanışmacı mantığı ile BRICS'in politikalarının örtüşme düzeyleri analiz edilecektir.

2. İNSANİ MÜDAHALENİN TEORİK ÇERÇEVESİ, DÜZEN-ADALET TARTIŞMASI VE ORTA YOL

Uluslararası İlişkiler'de normlar uluslararası politik gelişmelere, yapısal değişikliklere ve aktörlerin davranışlarına etki eden olaylara göre zaman içinde farklılaşabilmekte; dönemin şartlarının kabul edilen ilkelere karşı çeşitli zorlanmalar oluşturması bu normlara yönelik istisna hallerin tanımlanma ihtiyacını ortaya çıkartabilmektedir. Modern devletler düzeninin temeli olarak değerlendirilen Westphalia ve 1945 sonrası kurulan Birleşmiş Milletler sisteminde uluslararası politikanın birincil aktörü eşit egemen devletler olarak kabul edilmiş ve sistemin başlıca ilkelerini bu aktörlerin egemenliği ve iç işlerine karışılmaması ilkesi oluşturmuştur. Bu yaygın kabul gören normlara yönelik en temel çelişkiyi ise başka bir ülkedeki insani krizlerin giderilmesi amacıyla düzenlenen askeri operasyonlar olarak tanımlanan "insani müdahale"ler oluşturmaktadır. İnsani motivasyonların müdahalenin nedenlerinden birini oluşturduğu düşüncesinin kökenleri çok daha eski tarihlere dayandırılmakla beraber, kavramın kapsamlı bir biçimde tartışılması ve analiz edilmesi daha çok 1990 sonrası dönemde gerçekleşmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen çatışma ve krizlerin hem yaygın insani acıya neden olduğu hem de uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği görüşü, vakaların Birleşmiş Milletler'de ele alınmasını ve krizlerin yaşandığı ülkelere yönelik kolektif eyleme geçilmesi düşüncesini beraberinde getirmiştir. Ancak bu dönemdeki insani müdahale süreçlerinde ortaya çıkan sorunlar ve hangi durumlarda müdahale edileceğinin belirsizliği, kavramın 2000'lerde Koruma Sorumluluğu (*Responsibility to Protect-R2P*) adıyla yeniden çerçevelenmesine yol açmıştır. Koruma Sorumluluğu, müdahalenin gerçekleştirilmesi için gerekli koşulları ortaya koymasına karşın bu ön koşulların bir vaka için kabulünde fikir birliğinin sağlanmasının zorluğu ve operasyon kararını verme yetkisi olan BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) daimi üyelerinin veto haklarının bulunması, hangi durumlarda müdahalenin gerçekleştirileceği hususunda muğlaklığı devam ettirmektedir.

Uluslararası İlişkiler'de insani müdahale konusuna bakış da disiplindeki teorilerin yaklaşımlarına göre farklılık göstermektedir. Bireyin korunmasını devletin

egemenlik hakkının korunmasına önceleyen İdealist ve Liberal teoriler; barış, güvenlik ve insan haklarının tesisi için insani müdahalelerin gerçekleştirilmesini meşru görmektedir. Devletler arası ilişkilerde güç ve ulusal çıkar temelli hareket edildiğini varsayan Realist teori ise müdahale kararlarının verilmesinde ulusal çıkara uygunluğun gözetilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Sosyal inşacı yaklaşım insani müdahale pratiklerinin oluşum sürecine odaklanırken; eleştirel yaklaşımlar ise konuya büyük güçlerin nüfuzunu arttırma mücadelesi olarak bakmakta, insani ve ahlaki retoriğin müdahale gerekçesi olarak kullanılmasına şüpheyle yaklaşmaktadır. Konuya yönelik önemli bir katkı da İngiliz Okulu teorisyenlerinden gelmiş; Okul'un düzen-adalet ekseni, insani krizlerde devletlerin egemenliğine saygının her koşulda korunması gerektiğini ifade eden "düzen" ile insani nedenlerle müdahale gerçekleştirilebileceğini savunan "adalet"ten hangisinin tercih edilmesi gerektiğini tartışmıştır. Bu tartışmadan hareketle devletleri birincil aktör olarak bağımsız ve egemen kabul eden ancak bazı durumlarda uluslararası topluma müdahale kararı alma sorumluluğu yükleyen Martin Wight'ın "orta yol" olarak ifade ettiği Grotiusçu Rasyonel yaklaşım önemli bir bakış açısı sağlamaktadır. Özellikle Koruma Sorumluluğu kavramıyla örtüşme gösteren ve düzen-adalet ilişkisinin de "orta noktası"nda yer alan Grotiusçu dayanışmacılık ilkelerinin ve diğer teorilerin bu yaklaşımdan farklılaştığı alanların incelenmesi; tezde ele alınacak vakalarda devletlerin bu ilkelere ne düzeyde uyum gösterdiğinin ortaya koyulması bakımından önem teşkil etmektedir.

2.1.Uluslararası İlişkiler Teorilerinin İnsani Müdahale Yaklaşımları

Müdahale (*intervention*), bir durumun iyileştirilmesi ya da daha kötü olmasının engellenmesi adına duruma kasıtlı olarak dahil olunması faaliyeti (Cambridge, t.y.) ya da bir ülkenin başka bir ülkenin işlerine çeşitli eylemleri yapmaya zorlama ya da bunlardan men etmek amacıyla karışması (Merriam-Webster, t.y.) olarak tanımlanmaktadır. İnsan refahı ya da onu arttırmayla ilgilenen "insani" (*humanitarian*) (Oxford, t.y.) amaçlarla gerçekleştirildiğinde ise, insani müdahale (*humanitarian intervention*) kavramı egemen bir devletin sınırları içindeki yaygın insani acının hafifletilmesi hedefiyle genellikle bir devlet ya da devletler koalisyonundan oluşan bir organizasyon ya da organizasyonların gerçekleştirdiği eylemleri ifade etmektedir (Britannica, t.y.).

Uluslararası hukukun konusu olarak özellikle sömürgecilik sonrası dönem sonrası devletler arası yapılan anlaşma metinlerinde yer bulan insani endişeler, Uluslararası İlişkiler disiplininin ilgi alanına daha çok Milletler Cemiyeti ve ardından kurulan Birleşmiş Milletler düzeni ile dahil olmuştur. BM Antlaşması'nda yer alan devletlerin egemenliğine ve müdahalesizliğe yönelik şu madde tanımlanmıştır ve devletlere otonom bir yetki sağlanmıştır:

"*Tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı ya da BM'nin amaçlarıyla bağdaşmaz bir biçimde güç kullanma tehdidinde bulunmaktan ya da güç kullanmaktan kaçınmakla yükümlüdür.*" (md.2/4).

Bunun yanında müdahaleler ve iç işlerine karışmama ile ilgili şu koşul getirilmiştir:

"*İşbu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, BM'ye herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke 7. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez*" (md.2/7)

Yapılan insani müdahaleler bu zorlayıcı hükümlere dayandırılırken, müdahale kararını alma yetkisi BMGK'ya tanınmış, güç kullanımına yönelik veto hakkı ise BMGK'nın daimi üyeleri olan ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'ya verilmiştir (md.42; md.23).

Ancak 7.bölümde belirtilen "*uluslararası barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemlerine karşı önlemler*" Soğuk Savaş'ın iki kutuplu yapısı ve ideolojik çekişmeden kaynaklı uluslararası platformlarda fazla yer bulamamış, müdahaleler genellikle "*Üye ülkelerden birine silahlı saldırı varsa, BMGK önlem alıncaya kadar saldırıya uğrayan devlet, tek başına ya da kolektif olarak meşru müdafaa/öz savunma (self defence) yapabilir*"e (md.51) dayandırılarak gerçekleştirilmiştir. 1990'larla beraber bu gerilimlerin yerini bölgesel ve iç çatışmalara bırakması, ortaya çıkan krizlerin yaygın insani endişelere yol açması ve bu durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak

görülmesi BM Antlaşması'nda yer alan hallerin uygulanması gerekliliği tartışmalarına yol açmıştır. Bu tartışmalarda yaşanan kırılma Grafik 1'de yer alan Google Ngram istatistiklerinde de görülebilmektedir. Konuya olan ilgi 1980'lere kadar oldukça sınırlı düzeyde seyretmesine karşın 1990'larla birlikte insani müdahale konulu yayınlar oldukça artış göstermiştir.

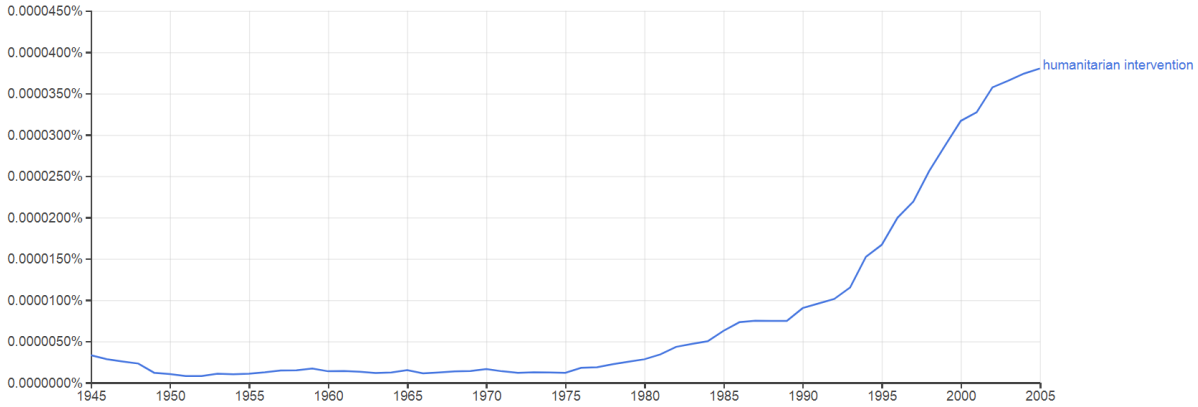

Grafik 1. İnsani Müdahale Konulu Yayınların Yıllara Göre Değişimi (1945-2005)

Kaynak: Google Ngram, t.y. "Humanitarian Intervention", https://books.google.com/ngrams/graph?content=humanitarian+intervention&year_start=1945&year_end=2005&corpus=15&smoothing=3&share=&direct_url=t1%3B%2Chumanitarian%20intervention%3B%2Cc0, Erişim Tarihi: 13.11.2019).

Konuyu ele alan akademik çalışmalar insani müdahale kavramına yönelik farklı yaklaşımlar ortaya koyarken; yararlanılan teoriler ya da sahip olunan ön kabuller analizlerinin şekillenmesine etki etmiş; yazarların bazıları müdahalelerin uluslararası barış ve istikrara ya da insani endişelerin ortadan kalkmasına katkı sağlayabileceğini öne sürerken, bazıları müdahalelerin ulusal çıkar ile ilişkili olduğunu ya da uluslararası düzeni bozucu etki yarattığını savunmuştur. Bu çalışma ise İngiliz Okulu'nun düzen-adalet ekseninin orta noktasını temsil eden Grotiusçu Rasyonalist dayanışmacılığın insani müdahalelerin ve Koruma Sorumluluğu'nun açıklanmasında uygun düştüğü görüşünü öne sürmektedir. Bu nedenle öncelikle konuyla ilgili alternatif yaklaşımların temel varsayımları açıklanarak bu tezin teorik çerçevesinde neden diğer teorilerin seçilmediği tartışılacak, daha sonra İngiliz Okulu'nun düzen-adalet tartışmasına yer verilerek tezin temel çerçevesini oluşturan dayanışmacılığın müdahale konusundaki düşünceleri açıklanacaktır.

2.1.1.Klasik Teoriler

Uluslararası İlişkiler'de ana akım olarak adlandırılan ve devlet davranışlarının kaynağı olarak gördükleri insan doğasının özünün nasıl olduğu ile ilgili varsayımlardan temellenen Realizm ve İdealizm disiplinin diğer birçok alanında olduğu gibi insani müdahaleler konusunda da iki uç görüşü temsil etmektedir. İnsanların ve dolayısıyla uluslararası politikanın temel aktörü olarak gördüğü devletlerin kendi çıkarına odaklandığı ve bencil bir yapıda bulunduğunu öne süren Klasik Realizm de 1970'lerde yapı seviyesinde analizlerin ön plana çıkarak revize edilen Neorealizm de devletler arası ilişkilerde ahlakın önemli olmadığını ve asıl amacın hayatta kalmak, çıkarını maksimize etmek olduğunu öne sürmekte; insani söylemlerle gerçekleştirilecek bir müdahaleye şüpheyle yaklaşmaktadır.

Realizmin fikirsel temellerini oluşturan düşünürlerden olan Hobbes (1651) 17.yy Avrupa siyasi düzenini inceleyerek egemen devlet davranışlarını düzenleyecek küresel bir Leviathan'ın olmadığından dolayı ilişkilerin güç ve çıkara göre şekillendiğini öne sürmüştür. Anarşik yapının varlığı, ahlakın zamana ve toplumlara göre değişkenlik gösterebileceğinden dolayı evrensel insan hakları yasalarının olmayışı ve politikalarda ulusal çıkarın merkeziyeti Realistlerin insan haklarını ve buna bağlı gerçekleştirilecek eylemlerin geçerliliğini sorgulamalarına neden olmuştur. Carr (1939:111), 19.yy'da Britanya'nın gerçekleştirdiği müdahaleleri değerlendirerek uluslararası politikada etik değerlerin öneminin bulunmadığını, mutlak ve evrensel olduğu kabul edilen ilkelerin ilke bile olmadığını ifade etmiş ve bu ilkeleri sadece belirli bir zamanda ulusal çıkarların belirli bir yorumlanmasına dayanan ulusal politikaların yansımaları olarak değerlendirmiştir. Bu düşünceye göre insani gerekçelerle gerçekleştirilen müdahaleler büyük güçlerin siyasi ve ekonomik çıkarlarına hizmet etmektedir. Realist bakış açısıyla yazılmış ilk eser olarak değerlendirilen Peloponnesos Savaşı'nda (M.Ö.431-404) Thucydides (1956), Atina'nın savaş dışı kalmak isteyen Meloslular'a müdahalesini etiğin politik karar almada göz ardı edildiği, ahlakın devlet eylemlerini sınırlandırmadığını ve ülke çıkarı doğrultusunda müdahalelerin gerçekleştirildiğini öne sürmektedir.

Benzer şekilde Morgenthau (1967) ABD'nin gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmediği müdahaleleri ulusal çıkar kavramına atıf yaparak ele almış ve

kararların bu doğrultuda verilmesi gerekliliğini savunmuştur. 1961'de ABD'nin çıkar yerine uluslararası prestijini öncelemesi nedeniyle ABD'nin ulusal güvenlik ve çıkarıyla doğrudan alakalı Küba'ya sınırlı bir müdahale gerçekleştirdiğini ancak bunun sonucunda hem prestij hem çıkar bakımından başarısız olduğu ifade edilmiş, buna karşın ABD ulusal güvenlik ve çıkarıyla doğrudan ilişkisi bulunmayan Vietnam'da büyük çaplı bir savaşa girmiş; sonucunda da yine prestij ve çıkar bakımından kayba uğramıştır. Sovyetler Birliği ise 1956'da ulusal çıkarı için gerekli olarak gördüğü Macaristan'a müdahaleyi uluslararası itibarını göz ardı ederek gerçekleştirmiş ve sonucunda başarılı olmuştur. Dolayısıyla Realist yaklaşıma göre müdahale kararı verilirken prestij gibi soyut bir ilkeye değil, ulusal çıkar ve güvenlik gibi somut kavramlara odaklanılmalı; çıkar varsa müdahale edilmelidir (Morgenthau, 1967: 431-436). Bir ülkedeki rejimin otoriter niteliği, insan hakları ve demokrasinin tesisi, hükümetin irrasyonel davranışları Realizm'e göre müdahaleyi gerektirecek nedenler olarak görülmemektedir. Bu nedenle yapılacak bir müdahale başarılı bile olsa devletin sorumluluk alanının dışında olduğundan dolayı gereksizdir. Buna karşılık başarısızlığı ihtimalinde ise askeri ve finansal kayıplara, terörizmin ve operasyonu gerçekleştiren ülke karşıtlığının artmasına yol açabilecektir (Mearsheimer ve Walt, 2003: 59).

Devletlerin varlık sebebi (*raison d'etat*) ve yöneticilerinin birincil sorumluluğu ulusal çıkarın korunması olduğundan, Realizm için geçerli olan ahlaki durumu da bu çıkarların takip edilmesi oluşturmaktadır. Müdahaleleri sonuçlarıyla ele alan teoriye göre dış politika yapım sürecinde küresel anlamda değil kendi vatandaşları için bir fayda maksimizasyonu sağlanması gerektiğinden insani müdahaleler rasyonel olarak görülememektedir (Welsh, 2006: 62). Anarşik düzende her aktör kendi materyal kapasite ve gücüne dayanmakta; uluslararası kurumların karar alma mekanizmaları devletlerin iradelerine bırakıldığından ve devletler kendine-yardım (*self-help*) mantığı çerçevesinde hareket etmek zorunda olduklarından insan haklarını tesis etme girişimleri fazladan bir maliyete yol açmaktadır. Ancak Mearsheimer (2005: 142) gelişmekte olan ülkelere yapılan küçük ölçekli operasyonların maliyetleri az ve büyük güçlerin hayatta kalmasıyla ilişkili olmadığından dolayı ülke çıkarını tehlikeye atmadan gerçekleştirilmesinde bir sakınca bulunmadığını ve bu durumun Realizm ile çelişmediğini ifade etmektedir.

İnsani söylemlerin her zaman ulusal çıkarı takip edeceği, müdahalenin yasallaştırılmasının devletlerin bunu istismar etmesine yol açacağı ve devletlerin hayati çıkarları tehdit altında olmadığı sürece kendi askerini tehlikeye atmak ya da ekonomik maliyetlere katlanmak istemeyeceği argümanlarının yanında Realistler insani müdahalelere çıkar temeline göre seçici olarak uygulandığı ve devletin yabancıların kurtarılması gibi bir misyonu olmadığı için bu amaçla personelini riske atmayacağı gerekçeleriyle karşı çıkmaktadır (Wheeler, 2000: 29-31).

Realizmin uluslararası politikada ne olduğuyla ilgilenilmesi gerektiği iddiasına karşın ne olması gerektiğini inceleyen İdealizm ise uluslararası sistemin yapısı, devletler arası ilişkiler ve insan hakları konusunda daha iyimser bir yaklaşım benimsemektedir. Devletlerin doğasının işbirliğine yatkın olduğunu ve anarşik yapının içinde devletlerin çatışmadan uyumlarını barış içinde sürdürebileceklerini ifade eden İdealist ve Liberaller uluslararası siyasette etik, norm ve ahlaki değerlerin önemine dikkat çekmekte; demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri meşruiyetin önkoşulu olarak değerlendirmektedir. Kant'ın Ebedi Barış (1795) eserine dayandırılan İdealizmin ve Liberalizmin temel varsayımları; dünya üzerindeki tüm insanların eşit olmasından kaynaklı evrensel haklarının bulunduğu ve devletlerin bunları temin etmekle yükümlü olduğu, devletlerin sorumluluklarını sağlayamadığı durumlarda ülkelerin tüm devletlerin vatandaşlarına karşı ahlaki görevlerini yerine getirmek için harekete geçmesi gerektiği şeklinde ifade edilebilmektedir. Tüm insanlar ve devletleri evrensel olarak benzer gören İdealizm'in temelinde evrensel normlarla devletlerin bağlandığı ve sınır ötesi insan haklarının olduğu kozmopolitan bir bakış açısı bulunmakta (Pogge, 1994:86; Wyatt, 2019: 28); dolayısıyla müdahaleler öteki-merkezli motivasyonlardan ve insani endişelerden kaynaklanabilmektedir (Falk, 1996:499-500). Başkalarının çıkarlarını ön plana alan, politika yapıcılara ya da ülkeye doğrudan fayda sağlamayacak alanlara yatırım yapılabileceğini savunan alturistik yaklaşıma göre insan hakları birincil egemenlik ilkesi ikincil planda kalabilmektedir (Krieg, 2013: 50).

Sosyal sözleşmeci gelenekte egemenlik sahibi devletler ve vatandaşları arasındaki rıza ilişkisi, devletlere iç işlerine karışılmaması ve müdahalesizlik hakkı tanımlarken; liberal görüş bu hakkın çeşitli sınırlılıkları bulunduğunu ifade etmektedir.

Egemenlik hakkını devlet ve vatandaşı arasındaki sözleşmenin devamlılığı koşuluna bağlayan bu ekole göre, uluslararası siyasette güç kullanımı meşru görülmezken sözleşme bozulduğu, insan haklarının ihlal edildiği ve rızanın ortadan kalktığı durumda evrensel değerler için müdahale gerçekleştirilebilmektedir (Tenbergen, 2001:1; Welsh, 2013:391; Spalding, 2013:5). Bunun aksine tartışmayı devletlerin egemenliklerinin sınırlılıkları açısında değil bireyler ve onların seçimleri doğrultusunda inceleyen özgürlükçü (libertaryen) görüşe göre, bir hükümetin kendi vatandaşlarını başkalarının özgürlüğü için savaşmaya zorlamaya hakkı bulunmamaktadır. İnsan hakları ihlallerinde bulunan despotik bir hükümetin meşruiyeti bulunmadığından dolayı egemenlik ilkesi bu ülkeleri müdahaleden korumamaktadır ancak özgürlükçü bakış açısı bu doğrultuda gerçekleştirilecek bir müdahaleye vatandaşların zorlanmasını da meşru görmemekte, müdahalelerin gönüllülük esasına göre gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Teson, 2003: 124-127).

Eylemleri ve müdahaleleri iyi ya da kötü olmalarına göre değil sonuçları açısından değerlendiren Liberal görüş içindeki Faydacı perspektif ise eşitlikçi, bireyci ve evrensel değerlere vurgu yapmakta, insan hakları ve demokrasi adına yapılacak müdahalelerin eğer adil bir sonuca ulaşılacaksa ve kayıplardan daha fazla hayat kurtaracaksa gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Holzgrefe, 2003:21). J.S.Mill, insani koruma, ulusal self-determinasyon ve ulusal güvenlik olmak üzere üç ilkenin müdahale konusunda birbirleriyle ilişkili bulunduğunu ve aralarında bir dengenin sağlanması zorunluluğunu belirtmiştir. Sadece ulusal çıkar temelli müdahalelerin ülkenin ahlaki itibarına zarar vereceğini öne süren Mill (1859:3) bu açıdan İngiltere'nin Süveyş Kanalı müdahalesini eleştirmiş; müdahalelerin self determinasyona ve egemenliğe zarar verebileceği ve iyilikten çok zarara yol açabileceğini belirtmiştir. Uluslararası hukuktaki müdahalesizlik ilkesine, ahlaki endişelerin ağır basmasını ve egemen bir yönetimin bulunmamasını istisna haller olarak tanımlayan Mill, böyle durumlarda müdahalesizliğin göz ardı edilebileceğinden ya da ortadan kalkabileceğinden bahsetmiştir (Doyle, 2015:16).

İdealizm birincil evrensel normu egemen devletlerin bireylerin haklarını koruması olarak gördüğünden bu hakkın ihlali sadece bir iç problem değil aynı zamanda

tüm dünyayı ilgilendiren bir sorun olarak ortaya çıkmakta; insani acının azaltılması için gerçekleştirilecek kolektif bir müdahale de buna dayandırılmaktadır. İnsan haklarının yeniden tesis edilmesinde ise sadece devletlerin değil bireyler ve uluslararası örgütlerin de sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle 1970 sonrası Neoliberal kurumsalcı analizlerde Realizmin uluslararası kurumların önemini ve uluslararası karşılıklı bağımlılıkların çatışmaları engelleme etkisini göz ardı etmesini eleştirmiş, tek taraflı olmasa da liberal uluslararası kurumlar çerçevesinde yapılacak kolektif müdahalelerin desteklenmesi gerektiğini İdealistlerden farklı olarak Demokratik Barış Teorisi, Küreselleşme ve Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık gibi ampirik verilere dayandırmaya çalışmışlardır (Lamy, 2014: 132).

Tüm devletlerin insanlığa karşı ortak sorumluluklarının bulunduğu ve insan haklarını tesis etmek için kolektif hareket etmelerini öngördüğünden dolayı Liberalizm ütopyacılık olarak eleştirilebilmektedir. Buna karşın liberaller ise Aydınlanma Çağı'ndan itibaren köleliğin yasaklanması, yaralı ve savaş esirlerinin korunması, sivillere yönelik saldırıların cezalandırılması gibi gelişmelere dikkat çekerek devletlerin birçok evrensel ilke konusunda uzlaştığını, bunların BM sistemiyle beraber uluslararasılaştığına dikkat çekmiştir. Bu ilkelere yönelik çeşitli zorlanmalar bulunmakla beraber uluslararası kurumların güçlendirilmesi ve liberal alanın genişlemesiyle uluslararası meselelerin üstesinde gelinebileceğini öne sürmüşlerdir (Dunne ve Hanson, 2009:63-64). Ayrıca Wheeler (2000:288) Realizmin devletlerin sadece çıkar temelli yaklaşımlarla hareket etmesi gerektiği ve ahlakın politikada öneminin olmadığı argümanının aksine, ülkelerin gerçekleştirdiği tek taraflı müdahalelerde bile insani söylemleri kullanma mecburiyeti hissetmelerine dikkat çekmektedir.

Realizm ve İdealizmin insani müdahaleleri yorumlamada salt çıkarcı ya da insani motivasyonlarına karşın, müdahalelerin karma nedenlerle gerçekleştirilebileceği de ifade edilmektedir. Müdahalelerin gerekçelerinde insani acıyı sonlandırma eğiliminin de öz çıkarın da bağlama göre ağır basabileceği belirtilmiş, teori ve pratikte çoklu hedef ve bileşenlerinin bulunduğu ve tamamen insani endişe ya da çıkar temelli tanımlamaların günümüzdeki vakalarla örtüşmediğini öne sürülmüştür (Holden, 1996: 95; Moore, 1998: 1). Paris (2014) ve Binder'a (2017) göre de Soğuk Savaş sonrası gerçekleştirilen

müdahaleler sadece alturistik nedenlerden ya da öz çıkardan dolayı gerçekleştirilmemiş; bunların arasında bir etkileşim olduğu ve insani endişeler, materyal çıkarlar ve kurumsal etkiler gibi birçok neden müdahale kararı alınmasında etkili olmuştur. Hatta bazı durumlarda öz çıkarlar ülkenin kendi halkına ve uluslararası topluma karşı hesap verebilirliğini sağlamada önem taşımakta (Paris, 2014:573) ve bu sayede insani krizin neden olduğu acının hafifletilmesi ve olası küresel olumsuz etkileri önlemenin yollarından biri olarak görülmektedir (Binder, 2017: 11). Bu bakış açısı tezin teorik çerçevesinde neden Realizm ya da İdealizm'in seçilmediği sorusunun da yanıtını oluşturmaktadır. Tezin yöntemini oluşturan devletlerin müdahale kararının siyasi/tarihsel, fikirsel/normatif ve materyal dinamiklerden etkilendiğini öne süren yaklaşımın sadece İdealist ya da Realist argümanların çıkar ya da ahlak tanımlamalarıyla açıklanması sınırlı kalmaktadır. Özellikle Koruma Sorumluluğu kavramsallaştırması sonrası müdahale vakaları incelendiğinde BRICS ülkelerinin tutumlarında çoklu motivasyonların ve dinamiklerin etkili olduğu, ülkelerin ne tamamıyla evrensel ahlak normları ne de yalnızca öz çıkar ve ulusal güvenlik temelli davranışlar sergilediği görülmektedir. Tezin bakış açısını oluşturan İngiliz Okulu'nun Grotiusçu Rasyonalizm teorik çerçevesi ele alınmadan önce insani müdahaleleri anlamlandırmada İdealizm ve Realizm dışında yararlanılan İnşacılık, Postkolonyalizm, Postyapısalcılık ve Feminizm'in konuya yaklaşımları açıklanarak tezin bu teoriler bağlamında değerlendirilmeme nedenleri ortaya koyulacaktır.

2.1.2.Alternatif Yaklaşımlar

İnsani müdahale ve Koruma Sorumluluğu kavramları özellikle 1990'larda yaşanan insani krizlerle gündeme gelmiş; İkinci Dünya Savaşı'ndan beri hakim paradigma olan Realizm'in Soğuk Savaş'ın bitimiyle güç kaybetmesi, disiplinde alternatif teorilere yönelimin artışı, devlet dışı aktörlerin küresel tartışmalara müdahil olması ve etiğin, insan haklarının ve insani acının hafifletilmesinin uluslararası platformlarda daha fazla gündem oluşturması ile konu farklı perspektiflerden ele alınmaya başlanmıştır. Bu bakış açılarının başında doğada ve toplumda bulunan her olgunun sosyal olarak inşa edilen bir sürecin sonucu olduğunu (Onuf, 1998: 59; Wendt, 1999: 235), norm, etik ve değerlerin devletler arası ilişkilerdeki önemini ve söylemler ile

oluşturulan kimliğin sonucunda dış politika kararlarının verildiğini belirten İnşacı yaklaşım yer almaktadır. Normların uluslararası ilişkilerdeki yerini vurgulayan İnşacı teoriye göre, siyasete etki eden normlar ortaya çıkma, yayılma ve içselleştirme olmak üzere üç aşamalı döngüsel bir inşa sürecinin sonucunda meydana gelmektedir (Finnemore ve Sikkink, 1998: 896). Uluslararası toplumun müdahalesizliğe dayandığı fikrinin de verili olmadığını, daha önce inşa edildiğini ve kavramların anlamlarının sabit olmadığını öne süren inşacı perspektif (Crawford, 2004: 427; Bellamy, 2013: 327); insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu kavramlarını da 1990'lardan sonraki krizler ve tartışmalar ile norm döngüsü çerçevesinde değerlendirmiş, yazarlar analizlerin bu dönemdeki artışını ve küresel siyasette daha fazla yer bulmasını normatif bağlamdaki değişime dayandırmışlardır.

Realist ve Liberal teorinin doğrudan jeostratejik ve ekonomik çıkarlar ile bağdaştırılamayan Somali müdahalesini açıklamakta yetersiz kaldığını ifade eden Finnemore'a (1996: 130) göre, bu teoriler uluslararası sistemi statik olarak ele alıp değişimlere odaklanmamaktadır. Kantçı İdealizm ise bölgede demokrasi teşviki yapılmadan yalnızca insani koruma amaçlı operasyon gerçekleştirilmesi nedeniyle vakaları açıklamada eksik kalmaktadır. Dolayısıyla 1990'lardaki operasyonlarda müdahale mantığının dönüşmesi ve eylemin insani hedeflerle gerçekleştirilmesinin arkasında ana akım teoriler tarafından göz ardı edilen ve aktörlerin meşruiyet, hak ve sorumluluklarını şekillendiren "normatif bağlam"ın farklılaşması yer almaktadır. İnsan olma ve kimin korunacağının tanımının tarihsel süreçte Hristiyanlıktan, Avrupa'ya ve daha sonra tüm dünya için geçerli olacak şekilde genişlemesi, bunun yanında egemenliğe bakışın ve müdahale biçimlerinin değişmesi insani amaçlarla sınır ötesine askeri bir operasyon düzenlemenin meşru görülmeye başlanmasına neden olmuştur (Finnemore, 2003:52-53). Ayrıca uluslararası barış ve güvenliğe nelerin tehdit oluşturduğunun tanımında da dönüşüm yaşanmış (Welsh, 2006: 2); devletlerin iç insani sorunları küresel siyasetin ilgi alanına dahil olmuştur. Tarih boyunca hükümetlerin insan haklarını ihlal eden eylemleri olmasına rağmen uluslararası toplumda bunların normatif bağlam değişince gündem oluşturmaya başladığını belirten Wheeler (2000: 6), Realizmin öne sürdüğü uluslararası ahlaki normların siyasette belirleyici olmadığı görüşüne karşın aktörlerin bunları kabul ettiğinde normların en güçlü devletleri bile sınırlandırıcı etkisinin

bulunduğunu ve devletlerin müdahaleler için halklarının onayını almaları gerektiğinden bahsetmiştir.

Bu durum Soğuk Savaş boyunca insani gerekçelerle bir müdahale kararının çıkmama nedenlerini de açıklamaktadır. 1967'ye kadar çatışmaların insani boyutu BMGK'da hiç gündeme gelmezken 1970 ve 1980'de insan odaklı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak asıl dönüşüm iki kutuplu sistemin sona ermesiyle yaşanmış ve 1990'ların ilk dört yılında alınan insani müdahale kararlarının sayısı tüm Soğuk Savaş dönemindekilerin üstünde seyretmiştir. Değişen bu bağlamla insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu kavramlarının, Westphalian egemen devletlere toprak, iktidar ve nüfusa sahip olmanın yanında insan haklarını sağlama sorumluluğu olmak üzere dördüncü bir özellik getirdiği tartışılmıştır (Weiss, 2004: 136-138). İnşacı yaklaşım evrensel normların reddi halinde meşruluğun kaybedileceğini ifade ederken, meşruluğunu kaybeden devletin uluslararası toplum tarafından kınanma, dışlanma, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanma ya da müdahaleyi de kapsayan zorlayıcı önlemlerle karşılaşma gibi yaptırımlara uğrayacağını öne sürmektedir (Dunne ve Hanson, 2009:64; Glanville, 2015:3). Bunun yanında Finnemore (2008) insani müdahalenin kendi kaderini tayin (self-determination), insaniyetçilik, egemenlik ve müdahale gibi pek çok çatışmayı bünyesinde barındırdığını da ortaya koymuş ve normun oluşum sürecindeki bu ikiliklere dikkat çekmiştir.

Welsh'e göre (2013: 379) Koruma Sorumluluğu normunun gelişimi Finnemore ve Sikkink'in normların yaşam döngüsü modeline uygun düşmektedir. Müdahalelerin gerçekleşmesi için kriterler belirleyen ve kavramın çerçevelendirilmesini hedefleyen ICISS Komisyonu'nun çalışmalarını normun doğuşu, 2005 yılındaki 150 ülkenin imzasıyla (UN, 2005) Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin yayınlanmasını normun kurumsallaşması, 2000'lerdeki uygulamalarını yayılma ve difüzyon aşamaları olarak ele almış; ikna ve sosyal baskıyla diğer aktörlere kabul ettirildiğini ifade ederek R2P'yi çok seviyeli, çok aktörlü ve çok sütunlu bir norm olarak tanımlamıştır (Welsh, 2013: 386). Bunun yanında Koruma Sorumluluğu'nun farklı normatif boyutlarına ve vakalardaki uygulamalarına odaklanan çalışmalar normun henüz gelişmekte olduğunu olduğunu öne sürmektedir (Stahn, 2007; Badescu ve Weiss, 2010; Eaton, 2011; Lestrad, 2013;

Hornung, 2015; Thakur, 2016; Crossley, 2018). Kavramı uygulama ve yaptırımlarındaki statüsü bakımından ele alan Gözen Ercan (2014) legal normlar ile etik normlar arasında bir ayrım yapılması gerektiğini belirtmiş; R2P'yi doğrudan yasal bağlayıcılığı ve zorlayıcı gücü bulunmadığından legal değil, uluslararası toplum açısından uygun davranış kalıpları tanımlayan "etik norm" şeklinde değerlendirmiştir. Hehir'e göre ise (2019) R2P hakkında uluslararası bir uzlaşı bulunmakta ancak pratikte müdahale kararları oldukça seyrek alınmaktadır. Söylemler ve taahhütlere uyma arasında büyük bir uyuşmazlık bulunduğundan Hehir tarafından "oyuk" bir norm olarak kavramsallaştırılan R2P'nin çıkarları desteklemek için bir araç olarak kullanıldığını, statükoyu koruyucu olduğunu, devletin en önemli aktör olma pozisyonuna zorlanma getirmediğini ve onaylanmasının ek bir maliyet gerektirmediğini ifade etmiştir (Hehir, 2019: 13).

Koruma Sorumluluğu'nun İnşacı bakış tarafından evrensel bir norm olarak ele alınmasına bir diğer eleştiri de ICISS çalışmalarında Afrika, Latin Amerika ve Asya'dan temsilcilerin bulunduğu ve müdahalelerin Kuzey'e karşı Güney şeklinde yorumlanmaması gerektiği argümanına (Thakur ve Weiss, 2009:35) yöneltilmiştir. Acharya (2013:466) bu tartışmaların artışında ve Koruma Sorumluluğu normunun yayılımında farklı kaynakların etkisinin bulunduğunu; ortaya çıkışında ICISS'in Batılı temsilcilerinin çalışmalarının, tarihsel süreçteki sorumlu egemenlik tartışmalarının, insan hakları politikalarının ve haklı savaş geleneğinin etkili olduğu ve bunların hepsinin Batılı siyasi teori ve pratiklerle ilişkilendirilebileceğini ifade etmiştir. Postkolonyalizm ve Marksist yaklaşımlar da bu bakış açısından hareketle insani müdahalelere ve bu kapsamda gerçekleştirilen operasyonlara en çok şüpheyle yaklaşan teorilerin başında gelmektedir.

Müdahaleci eylemlerin ahlaki temellerine eleştirel yaklaşan ve egemenliğin bu söylem çerçevesinde ihlal edilmesine karşı çıkan Postkolonyal teori, müdahalesizlik hakkında muhtemel bir değişikliğin zorlayıcı ve Batı hakimiyetinde bir uluslararası düzen ile sonuçlanacağını öne sürmektedir (Chandler, 2004:59). Bu bakımdan egemenlik normu Avrupa'dan çıkmış olmasına rağmen bu normu savunanlar genellikle Batı dışı ülkeler olmuştur. Bağlantısızlar Hareketi ve G77'nin oluşturulmasının arkasındaki motivasyon eşit egemenliğe ve müdahalesizlik ilkesine saygının adaleti sağlayacağı görüşü ve olası

bir müdahale durumunun güçlü devletlerin güçsüz devletlere karşı paternalizmiyle sonuçlanabileceğidir (Welsh, 2006: 66; Cunliffe, 2015: 3). Postkolonyal teoriye göre uluslararası toplum kavramına en büyük tehdit görünüşte insani amaçlarla büyük güçlerin, uluslararası ve bölgesel örgütlerin egemen devletlerin iç işlerine karışma yönündeki eğiliminden gelmektedir. Uluslararası sistemin üyelerinin genişlemesiyle farklılıkların arttığını belirten M. Ayoob (2002: 82) evrensel değerler adına bu farklılığı aşındırıcı eylemlerin gerçekleştirilmesine karşı çıkmakta; bu değerleri inşa ve formüle edenlerin aynı zamanda bunların korunması ve ihlal edilmesi durumlarında müdahale kararı verenlerle aynı kişi olmasını eleştirmektedir.

Koruma Sorumluluğu'nun uygulamalarını Edward Said'in Oryantalizm'deki diyalektiğiyle ilişkilendiren Mahdawi (2015: 7-9), bu müdahalelerde Ortadoğu bölgesinin kendi çıkarlarını temsil edemeyen ve başkaları tarafından korunmaya ihtiyaç duyan, iç dinamiklerden yoksun olarak konumlandırıldığını; Batı'nın Liberal ve Neoliberal kurumsalcı söylemler ve hümanizm adı altında bölge ülkelerine müdahale etmeyi meşrulaştırdığını öne sürmektedir. Bu durum 19.yy sonuna kadar Avrupa'nın sömürge politikalarında kullandığı medeni-barbar söylemleriyle müdahale hakkını kendinde görmesiyle örtüşmekte, Koruma Sorumluluğu kolonyal alışkanlık ve uygulamalara yeniden dönüşü yansıtmaktadır (Ayoob, 2002:84). İnsani müdahaleleri "Yayılmanın Etik Mazereti" başlığıyla değerlendiren Özdek ise (2000:66) müdahaleci düşüncenin sömürgeciliğe bağlı bir gelişim izlediğini savunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar ahlaki misyonlar olarak tanımlanan "kalkınma", "medeniyet götürme" ve "iyi ahlak" çerçevesinde müdahaleler gerçekleştirilmiş, iki savaş arası dönemde self-determinasyon ilkesinin öne çıkmasına bağlı olarak müdahale yasağı ilkesi güçlenmiş ve sömürgeciliğin tasviyesi hız kazanmıştır. Soğuk Savaş sürecinde insani endişelerden kaynaklı bir müdahale yapılmazken, insan hakları ekonomik ve siyasi yaptırımlar için bir araç olarak görülmüş, iki kutuplu yapının sona ermesinin ardından ise doğrudan insani gerekçelerle müdahale yapılmaya başlanmıştır. Bu durum Postkolonyalizme göre demokrasinin ve insan haklarının bahane edilerek reel politik çıkarların izlendiği ve gelişmekte olan ülkelerin toplumsal ve ekonomik kontrolünün sağlandığı bir güvenlik politikası olarak değerlendirilmektedir (Özdek, 2000:89).

İnsani müdahale ve Koruma Sorumluluğu vakalarına yönelik seçici uygulamaların yapıldığı argümanı teorinin bir diğer eleştirisini oluşturmaktadır. Müdahalelerin uluslararası toplumun çıkarlarını mı yoksa devletlerin politikalarını mı yansıttığının ortaya koyulmasının zorluğu, BMGK daimi üyelerinin veto haklarına sıkça başvurması ve ulusal çıkarın olmadığı durumlarda sadece insani nedenlerle operasyonların personel ve materyal maliyetlerini karşılamada devletlerin isteksizliği; yapılan müdahalelerin seçici, keyfi veya cezai uygulandığı görüşünün temelini oluşturmaktadır. Bunun yanında gelişmekte olan ülkelerin asıl sorunlarının devlet inşası ve ekonomik gelişmelerden kaynaklandığını ifade eden kalkınmacı bakış açısı, kendi vatandaşlarına soykırım uygulayan hükümetlerin nadir görüldüğünü; bunun aksine yetersiz beslenme, salgın hastalıklar ve yoksulluk gibi insani gelişim ile ilişkili yapısal problemlerin organize askeri şiddetten daha fazla zarar verebilir olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda diğer teorilerin sahip olduğu devlet merkezli bakışın genişletilmesini önermiş ve müdahalelerin sadece insani acının politik kısmını değil aynı zamanda ekonomi boyutunu kapsamına dahil etmesi gerektiğini savunmuştur (Bellamy, 2013:329-332).

Benzer şekilde toplumsal olguları üretim ilişkileri, ekonomik araçlara sahip olma ve sömürü kavramları üzerinden açıklayan Marksizm ve uluslararası ilişkileri kapitalist düzen, hegemonya ve rıza çerçevesinde değerlendiren Neo-Marksist yaklaşımlar insani müdahale konusuna çekinceyle bakmaktadır. İnsani müdahale pratiklerinin insani endişelerden kaynaklanmadığını, güçlü devletlerin insani söylemi kendi askeri ve ekonomik çıkarlarını gizlemek için kullandığını öne süren Chomsky (2008), Jean Bricmont'un insani emperyalizm kavramsallaştırmasından hareketle ABD'nin Soğuk Savaş sonrası geçerliliğini kaybeden anti-komünizm söyleminin yerine amaçlarına ulaşmada insan haklarını kullanarak uluslararası toplumu manipüle ettiğini ifade etmiştir.

Sömürülen toplumlardaki düzeni hegemonya ve rıza kavramları ile açıklayan Gramsciyen yaklaşıma göre hakim sınıf, belirli norm ve değerlerin yaygın kabulünde kamu yararı propagandası yaparak yönetilenlerin rızasını güvenceye almakta; böylece hegemonluğuna normatif bir boyut eklemektedir. Bu fikri uluslararası ilişkiler ve dünya düzenine uygulayan Cox'a göre (1983:170) uluslararası sistemde de güçlü devletler

evrensel kavramlar geliştirerek diğer devletlerin ve sivil toplumun bunlara uymasını beklemekte; bunu zorlayıcı güç ya da rıza ile gerçekleştirmektedir. Uluslararası düzende Batılı ülkeler hegemon olarak kabul edildiği takdirde bu ülkelerin savunuculuğunu yaptığı evrensel değerler demokrasi, serbest ticaret ve insan hakları olarak karşımıza çıkarken bunları gerçekleştirmekte başarısız olan ülkelere yapılan müdahaleler, hegemonun zorlayıcı politikaları olarak yorumlanabilmektedir. Bu perspektife göre uluslararası kurumlar ve sivil toplum hegemonyanın temel araçları olarak görülebilirken Batılı güçlerin BM, NATO ve IMF gibi uluslararası örgütlerde konuyu gündeme getirmeleri ve 'CNN etkisi' olarak tanımlanan medya ile sivil toplumu harekete geçirmeleri hegemon ülkelerin ellerindeki imkanlar doğrultusunda rızayı alma ve müdahaleleri meşrulaştırma girişimleri olarak değerlendirilebilmektedir (Leeuwen, 2015:3-4).

Uluslararası ilişkilerde kavramları ontolojik olarak sorgulayarak, var olan politikaların neyi dışlayıp marjinalize ettiği ve neyi benimsediğiyle ilgilenen Postyapısalcılık, insani müdahalelerin hangi durumlarda gerçekleştirilmesi gerektiği sorusunun yerine insan hakları ve insani müdahalenin tanımının ne olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bunun için söylem ile oluşturulmuş dış politika uygulamaları ve değerlere yapısökümü yöntemiyle yaklaşan teori, ana akım teorilerin verili olarak kabul ettiği kavramların stabil olmadığını öne sürmektedir. Bu bakış açısından hareketle müdahalelerin de farklı zamanlar için farklı anlamlara gelebileceğini, saldırgan-mağdur tanımlarına da yapısökümü yapılması gerekliliğini ve müdahale kararının doğruluğundan asla emin olunamayacağını ifade etmektedir (Campbell, 1998:497; Bulley, 2010:441). Müdahaleleri Foucault'nun iktidarın gücünün kaynağı olarak bilginin kontrol edilmesini nitelendiren biyopolitika kavramı ile ilişkilendiren Davidson (2012: 131) insani müdahalenin dolayısıyla güvenliğin Batılı devletlerin tekelinde olduğunu belirtmiştir. Bu bakış açısına göre müdahaleler küresel hayali bir tehdit karşısında yeni yönetişim araçları olarak değerlendirilmekte, Batı'nın etkisini genişletme aracı olarak inşa edilmektedir (Evans, 2011:749).

İnsani müdahaleler ile ilgili bir diğer tartışmayı da kadınların süreçlere katılımında ve Koruma Sorumluluğu'nun çerçevesinin belirlenmesinde toplumsal

cinsiyetin göz ardı edildiği görüşü oluşturmaktadır. Bond ve Sherret (2005; 2012) kadın ve erkeklerin ihtiyaçlarının farklı olmasından ve çatışmalardan farklı şekillerde etkilenmelerinden dolayı R2P'nin kapsamına toplumsal cinsiyet faktörünün de dahil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. R2P oluşturulurken kurulan ICISS Komisyonu'nun 12 üyesinin içinde sadece 1 kadın temsilcinin bulunması, bunun yanında BM Tehditler, Zorlanmalar ve Değişim Üzerine Yüksek Seviyeli Panel'de erkeklerin sayısının kadınların üç katı kadar olması süreçlerde ve siyasi tartışmalarda kadınların temsiliyetinde eksiklikler bulunduğu argümanını beraberinde getirmiştir (Charlesworth, 2010:240). Feminist bakış açısına göre uluslararası ilişkilerde kadınların yer alması zorunluluğu, daha iyi karar alıp alınmadığından bağımsız olarak, kendi gelecekleri hakkında karar almada söz sahibi olmaları gerektiğinden kaynaklanmakta; bu bakımdan erkeklerin kadınların çıkarlarını temsil etmesi uygun düşmemektedir (Knop, 2017:398). 1995'te Dördüncü Kadın Konferansı'nda Pekin Deklarasyonu'nun kabul edilmesi ve Eylem Platformu'nun oluşturulması, BMGK'nın 2000 yılında 1325 numaralı kararıyla Kadınlar, Barış ve Güvenlik Gündemi'nin belirlenmesi, takip eden yıllarda 1820, 1888, 1960, 2106, 2122 ve 2242 numaralı kararlar ile çatışma önleme, koruma, kurtarma ve rehabilitasyon, katılım ve temsil gibi alanlarda düzenlemeler öngörülse de R2P'de kadınlar için detaylı bir hükmün yer almaması (Stemnes, 2012:174-175), sürece feminist bakış açısının dahil edilmesi gerekliliğinin tartışılmasına neden olmuştur (Davies vd., 2015; Gözen Ercan, 2017).

Realizm ve İdealizm'in insani müdahalelere bakışına yöneltilen eleştiriler benzer şekilde alternatif yaklaşımlara da getirilebilmektedir. İnşacı teorinin insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu kavramlarını bir norm olarak ele alması ancak vakaların uygulamada farklılıklar göstermesi yaklaşımın tezin altyapısını oluşturmamasının başlıca nedeni olarak değerlendirilebilir. Post-pozitivist inşacılar daha eleştirel bir yorumla kavramı çukur/oyuk, gelişmekte olan ve yasal olmayan norm şeklinde nitelendirerek yaygın İnşacı kabul olan normların yaşam döngüsünün R2P'nin gelişimini ve buna olan direnişleri açıklamaya uygun düşmediğini öne sürmektedir. Bunun yanında İnşacılığın vurguladığı değer, norm ve uluslararası girişimler araştırmanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak tezin konusu müdahale vakalarındaki karar alma süreçlerinde etkili olan motivasyonların materyal, fikirsel/normatif ve siyasi/tarihsel

boyutlarıyla belirlenmesi olduğundan, salt norm ya da değer temelli bir bakış açısının konunun analiz kapsamını sınırlandıracağı düşünülmüş; dolayısıyla İnşacı yaklaşımdan yararlanılmakla beraber bu yaklaşım tezin teorik çerçevesi için tercih edilmemiştir.

Postkolonyal ve Marksist teoriler ise müdahalelerin emperyal yönüne vurgu yaparak, egemenlik ilkesinin evrensel değerler söylemiyle ihlal edilmesinin büyük güçlerin kendi çıkarlarını takip etmesinin bir aracı olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak tezde ele alınacak BRICS ülkeleri Batı dışı yükselen güçler olduğundan bu ülkelerin tutumlarının incelenmesi Kuzey'in Güney'e müdahalesi argümanlarıyla örtüşmemekte; aksine araştırmada Güney'in yine Güney ülkelerinde yaşanan insani krizlere yönelik tutumlarındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya koyulması hedeflenmektedir. Bunun yanında Welsh'e göre (2006:38-39) bu teoriler materyal çıkarların olmadığı müdahale vakalarını, halktan müdahale konusunda gelebilecek kamuoyu baskısını veya liderlerin idealist fikirlere sahip olabileceği ihtimalini de göz ardı etmekte; bu nedenle müdahale vakalarının her boyutunu açıklayamamaktadır. Feminizmin ise R2P'de kadının yer almadığı, karar alma süreçlerinde az sayıda kadın temsilci bulunduğu ve kadınların çatışmalardan erkeklerden farklı şekillerde etkilendikleri ile ilgili görüşleri kavramın çerçevelenmesinde önemli bir konuya dikkat çekmekle beraber, teori toplumsal cinsiyet temelli yaklaşımından dolayı tezin temel araştırma konusu ve sorusuyla uyuşmamaktadır.

Egemenlik ve insani müdahale kavramlarına analizlerinde sıkça yer veren İngiliz Okulu ise konuyu düzen-adalet tartışması kapsamında ele almış; uluslararası toplumda hangisinin öncelendiği veya öncelenmesi gerektiği, çoğulcu ya da dayanışmacı prensiplerin hangisinin uluslararası toplumu şekillendirmede etkisinin bulunduğu ilk dönem teorisyenlerinden itibaren Okul'un temel odak noktasını oluşturmuştur. İnsani müdahale ve R2P kavramı uluslararası toplumda devletlere bir sorumluluk yüklemesi bakımından İngiliz okulunun kurucularından olan Wight'ın Üç Gelenek olarak ifade ettiği Realizm, Rasyonalizm ve Devrimcilik yaklaşımlarından orta yol olan Grotiusçu Rasyonalizm'e uygun düşmektedir. Aynı zamanda R2P kavramı insani acı, endişe gibi durumlarda uluslararası toplumda devletlerin kolektif bir müdahalesini öngördüğünden dayanışmacı bir kavram olarak da tanımlanabilmektedir. Bu nedenle öncelikle İngiliz Okulu'nun düzen-adalet tartışmasının iki ucunu temsil eden çoğulculuk ve Devrimci

adaletçilik açıklanacak; daha sonra ikisinin ortasında yer alan, R2P kavramsallaştırması ile de örtüşme gösteren ve tezin odak noktasını oluşturan dayanışmacılık ele alınacaktır.

2.1.3.İngiliz Okulu ve Düzen-Adalet Tartışması

Uluslararası İlişkiler'de Soğuk Savaş boyunca Realist ve Neorealist teoriler hakim paradigmalar olarak kabul edilirken bu dönemde uluslararası sistemi, yapıyı ve devletlerarası ilişkileri tanımlamada alternatif bir bakış açısı sunan yaklaşımlardan birini de İngiliz Okulu oluşturmuştur. Okul çok çeşitli görüşleri bünyesinde barındırmakla beraber genellikle uluslararası politikaya yönelik tarihsel yorumsayıcı bir yöntem benimsemiş; günümüz devletler sisteminin ortaya çıkmasında salt güç veya çatışma temelli bir analizden farklı olarak tarihsel süreçlerin, kural, değer, kurum ve etkileşimlerin öneminin bulunduğunu göstermeyi hedeflemiştir. Hem ilk dönem teorisyenlerinin çalışmalarını içermesi hem de Okul'un ele aldığı temel konuları kapsaması bakımından İngiliz Okulu'nun kuruluşu Butterfield ve Wight'ın editörlüğünü yaptığı 1966 yılında yayınlanan *Diplomatic Investigations* eserine dayandırılmaktadır. Okul, Realizmin uluslararası sistemin anarşik yapıda olduğu ve bu sistemin temel aktörlerinin devletler olduğu varsayımlarını kabul etmekle beraber, Realizmden farklı olarak bu anarşik sistemde devletlerin bir uluslararası toplum oluşturamayacağı fikrini reddetmektedir. Bunun yanında, Devrimci Kantçılığın anarşiye yanıt vermede devlet temelli bir yaklaşımı değil evrensel ve insan temelli bir perspektifi benimsemesi de İngiliz Okulu'nun savunduğu devletler tarafından oluşturulmuş uluslararası toplum kavramı ile örtüşmemektedir. Dolayısıyla Okul, Makyavelci Realizm ile Kantçı Devrimcilik'in yanında Grotiusçu Rasyonalizm olmak üzere üç geleneğin uluslararası ilişkileri şekillendirdiğini öne sürmektedir (Bull, 1966; Wight, 1992; Little, 2000; Hall, 2006).

Wight'a göre (1992:7) uluslararası ilişkilerin savaş ile düzenlenebileceği ve bağımsız egemen devletlerin üzerinde siyasi bir otoritenin bulunmadığı Realist düşünce, egemen devletler arasında barışçıl yollarla devamlı ve organize bir biçimde yürütülen diplomasi ve ticari ilişkilere dayanan Rasyonalizm ve evrensel ahlakiliğin olabileceğini savunan Devrimcilik birbiriyle bağlantılı üç siyasi durumla ilişkili üç geleneği oluşturmaktadır. Realizm doğal durumu herkesin herkese karşı olduğu bir çatışma hali olarak tanımlamakta ve uluslararası toplum fikrini reddetmekte, bunun zıttı olarak

konumlandırılabilen Devrimcilik ise uluslararası toplumun da ötesinde bir dünya devleti oluşturmayı hedeflemektedir. Devrimci düşünce uluslararası ilişkilerin iç politika seviyesinde ele alınabileceğini, devletlerin ortadan kalkabileceği kozmopolitan barışçıl bir insani birlik sağlanabileceğini ifade etmektedir. Grotiusçu Rasyonel düşünce ise iki düşüncenin arasında konumlanarak anarşik yapıda insanın mantığı ile siyasi ve sosyal anlaşmalar yaptığını, belirli kurallar ve değerler etrafında birleşmeyi sürdürmesinin devletlerin yararına olacağını belirterek, devletlerin birbirleriyle ilişki kurmada ahlak ve yasal sınırlardan bağımsız olamayacaklarını kabul etmektedir. Bu üç gelenekten hareketle İngiliz Okulu "uluslararası sistem", "uluslararası toplum" ve "dünya toplumu" kavramsallaştırmaları arasında ayrım yapmıştır (Buzan, 2001:471). Devletler sistem iki ya da daha fazla devletin yeterli düzeyde bir ilişki kurdukları ve birbirlerinin kararlarını belli ölçüde etkileyebilme imkanı buldukları durum olarak nitelendirilirken (Bull, 1977:9; Wight, 1977:22), uluslararası toplum bir grup devletin bazı ortak değerler ve çıkarlar etrafında oluşturdukları ve norm, kural ve kurumlarla sürdürülen durumu ifade etmektedir.

Uluslararası sistemde bağımsızlığa saygı, anlaşmaların ihlal edilmemesi, güç kullanımının sınırlandırılması, diplomasi ve uluslararası organizasyonlar gibi ortak çıkar ve değerler tanımlanarak devletler bir uluslararası toplum oluşturabilmekte ve davranışlarında bu pratiklerden bağımsız hareket edememektedir. Bu bakımdan uluslararası toplumun ön koşulu bir uluslararası sistemin bulunmasıdır. Bull'a göre (1977:13) 19.yy Avrupa uluslararası toplumu açısından değerlendirildiğinde Çin veya Japonya uluslararası sistemin parçasıyken paylaşılan değerler ve kimlik göz önünde bulundurulduğunda Avrupa toplumunun üyeleri olarak görülmemiştir. Dünya toplumunda ise odak noktası devletler değil bireyler ve devlet üstü yapılar olarak kabul edilmekte; dolayısıyla evrensel insan hakları, insan güvenliği ve uluslararası barış gibi kavramlara daha fazla öncelik verilmektedir (Murray, 2013: 10; Buzan, 2004).

Tablo 1. Martin Wight'a Göre Uluslararası İlişkiler'deki Üç Gelenek

GELENEK	**Realizm**	**Rasyonalizm**	**Devrimcilik**
Kavram	Uluslararası Sistem	Uluslararası Toplum	Dünya Toplumu
Düşünür	Makyavelli	Grotius	Kant

Görüş	Çatışma	İşbirliği	Barış

Kaynak: Wight, M. (1992). International Theory The Three Traditions Ed. Gabriele Wight ve Brian Porter, NY: Holmes&Meier

İngiliz Okulu'nun üç gelenek ile ilişkisi değerlendirildiğinde Okul'un temel referans aldığı konu olan uluslararası toplum ile Rasyonalizm'e yakın bir konumda olduğu söylenebilir. Buna karşın Okul'un teorisyenleri arasında uluslararası toplumda öncelik verilmesi gereken ilkeler ve kurallar bakımından bir fikir birliği bulunmamakta; düzen-adalet tartışması da bu çerçevede gerçekleşmektedir. Bu tartışmada uluslararası toplumda üzerinde anlaşılabilen kuralların azlığına dikkat çeken çoğulcu/plüralist kanat, devletlerin birbirlerinden farklı değerlere sahip olduğu ve bu nedenle önceliğin egemenlik ilkesinin ihlal edilmemesi ve müdahalesizlik normuna verilmesi gerektiğini savunmakta; adalet adına gerçekleştirilecek eylemlerin uluslararası toplumdaki asıl değer olan 'düzen'e bozucu etkide bulunacağını öne sürmektedir. Realizm'e daha yakın bir duruş sergileyen Çoğulcu düşünürlerin (Birdsall, 2009:17) Realistlerden farkı, uluslararası toplumun varlığını kabul etmeleridir (Wheeler, 1992: 468). Çoğulcular insan hakları veya adalet ve ahlak gibi kavramlara karşı çıkmamakla beraber bu konuları devletlerin iç meseleleri olarak değerlendirmekte; diğer devletlerin başka ülkelerin vatandaşları için bunları sağlamada ne hakkı ne de yetkisi olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu kavram ve söylemler devletlerin egemenliğine sınırlandırma getiremeyeceğinden çoğulcular için insani müdahaleler şüpheli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buna karşın uluslararası toplumda devletlerin sadece kendi vatandaşlarına yönelik değil tüm dünyaya ve insanlığa karşı sorumluluklarının bulunduğunu belirten adaletçi görüş egemenlik hakkının koşulsuz olmadığını ve devletlerin görev ve yükümlülüklerini yerine getirmedikleri takdirde egemenlik haklarının da ortadan kalkabileceğini savunmaktadır. Adaletçi görüşe göre yaygın insan hakları ihlalleri, soykırım ve şiddet eylemlerinin yaşanması durumunda devletlerin kolektif bir müdahale gerçekleştirmeleri meşru olarak görülebilmekte, bunun arkasındaki motivasyonu yalnızca uluslararası barış ve güvenliğe tehdit değil aynı zamanda bireylerin korunması da oluşturabilmektedir. Adaletçi görüşün İngiliz Okulu'nun da ötesinde en uç kanadını düzen pahasına da olsa adaletin takip edilmesi gerektiği ve bu sayede uluslararası toplumun da üzerinde evrensel bir dünya toplumunun oluşturulacağını öngören

Devrimcilik temsil ederken; çoğulculuk ve Devrimcilik arasındaki "orta yol" Grotiusçu dayanışmacılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Düzen-adalet tartışması, Soğuk Savaş koşulları içerisinde ele alındığında İngiliz Okulu teorisyenlerinin birçoğu adalet için düzenden vazgeçilemeyeceğini ifade etmiş; bu dönemde yayınlanan eserlerde dayanışmacı görüşlerden çok çoğulculuğa atıf yapılmıştır. Düzeni devletler arasında bir arada yaşamayı sürdüren yapı olarak tanımlayan Bull (1971:270), uluslararası düzenin özellikle devletlerin birbirlerine uyguladığı şiddetin sınırlandırılması ve birbirlerinin yetki alanlarına saygı duyulmasıyla ilgili norm ve kuralların olmadan anlaşılamayacağını ve bu kurallar olmadan ne askeri ne ticari bir ilişkinin gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. Bu bakımdan düzen içerisinde bu kurallar birincil norm olarak ifade edilirken uluslararası kurumlar ve ahlak ikincil konumda yer almakta; uluslararası kurumlar ve hukukun güçlendirilebilmesi ancak egemenliğe saygının karşılıklı tanınması olarak tanımlanan asgari bir konsensüs ile mümkün olmaktadır. Bu asgari uzlaşı ise devletlerin ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı ortak ahlaki değerler çerçevesinde birleşme ihtimalleri düşük olduğundan düzen olarak değerlendirilmekte (Hurrell, 2014: 145); buna karşın devletler egemenlik ve müdahalesizlik gibi normların etrafında birleşmeye daha yatkın olabilmektedir (Bellamy, 2003: 323).

Çoğulcuların egemenliği vurgulamasının bir sonucu olarak düzenin temeli devlet sınırları ile belirlenmekte; bir diğer egemen devletin içindeki adaletsizlik ya da baskı durumları egemen devletlerin ilgi ve yetki alanlarına dahil olmamaktadır. Çoğulcu düşünceye göre insan hakları konusunda bir uzlaşı sağlama girişimi uluslararası toplumun kırılgan düzenini tehlikeye atabileceğinden; müdahalesizlik normunun desteklenmesi, farklılıklara karşı hoşgörüye dayanan düzenin ve bireysel iyi durumun korunması en iyi uluslararası sonucu ortaya çıkartmaktadır (Welsh, 2006: 63; Holden, 1996: 102).

İnsan haklarının belirli bir kültür bağlamında inşa edildiği ve evrensel olmadığını savunan çoğulcular, evrensel etik standartların belirlenmesinin uluslararası kurucu norm olan ve zayıf devletlerin güçlü devletlere karşı korunmasının tek yolu olan egemenliği aşındırıcı etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla düzenin sağlayacağı istikrar adaletin önüne geçerken, uluslararası toplumun ahlaki sorumluluğu savaşı

önlemek olarak kabul edilmektedir. Düzenin korunması Ayoob'a göre (2002: 81) özellikle uluslararası toplumun üyelerinin sayısının arttığı ve toplumun daha heterojen olduğu günümüzde daha fazla önem teşkil etmekte, bu düzene yönelik en büyük tehdidi ise insani müdahaleler oluşturmaktadır.

Jackson'a göre (2000: 252) müdahaleler uluslararası toplumda istisna bir durumu temsil etmekte, müdahaleleri meşrulaştıracak haklı bir normatif neden gerekmektedir. Ancak müdahalesizlik ve egemenliğe saygı uluslararası toplumda birincil norm olarak kabul edilirken, insan haklarına dayandırılacak bir müdahale normunun varlığının belirsiz olması ve üzerinde fikir birliğinin bulunmaması bu alanda gerçekleştirilecek bir eylemin meşruluğunu da belirsizleştirmektedir. Müdahalesizlik negatif bir özgürlük sağlamakta, uluslararası toplumun ise pozitif bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Dolayısıyla çoğulcu düşünceye göre dış müdahalelerde bulunması gönüllülük ve rıza temelinde gerçekleşmediği takdirde devletlerin sorumluluğuna dahil değildir (Jackson, 2000: 373). Bu bakımdan çoğulcular uluslararası hukukta Grotiusçu doğal hukuk değil Oppenheimcı pozitif hukuk anlayışının olduğunu ve uluslararası hukukun öznesinin bireyler değil yalnızca devletler olduğunu kabul etmektedir (Bull, 1966: 53; Bain, 2014: 160). Uluslararası topluma bunun ötesinde bir görev yüklemenin devletlerin bir arada yaşamasını tehlikeye atacağı; birincil norm olan egemenliğin direncinden dolayı uluslararası toplumun müdahale, demokratik özgürlükler ve insan hakları konusundaki girişimlerinin sınırlı gelişim gösterdiği ve uluslararası toplumun hala çoğulcu yapıda olduğu ifade edilmiştir (Mayall, 2009: 223; Jackson, 2009: 26).

Düzen-adalet tartışmasında çoğulculuğun karşısında yer alan adalet ise, düzenden daha sübjektif ve özel tanımları olmakla beraber genellikle hak ve özgürlüklerden eşit olarak yararlanmak olarak tanımlanmaktadır (Bull, 1971: 272). Özellikle düzenin ve uluslararası toplumun genişleyip küresel hale gelmesiyle uluslararası ilişkiler ve ahlak felsefesi literatüründe adaleti ele alan araştırmalar artış göstermiş; güvenlik, çevre, kalkınma gibi konuların kapsamındaki genişleme adaletin uluslararası alandan ayrılamayacağı görüşüne güç kazandırmıştır. Rawls (1971) ve Teson (1992) gibi sosyal kurumlar, eşitlik, bölüşüm, yönetim biçimleri ve adalet ilişkisine dikkat çeken teorisyenlerin katkıları, uluslararası kurumların hesap verilebilirliklerinin

sorgulanması, sivil toplum ve savunuculuk ağlarının genişlemesi, meşruiyete yönelik sosyal baskıların artışı gibi gelişmeler düzen ve adalet tartışmasında göz ardı edilen taraf olan adaletin daha fazla gündeme gelmesini beraberinde getirmiştir (Hurrell, 2014: 150).

Müdahale özelinde ise adaletçi düşüncenin en uç kanadını temsil eden Devrimci adaletçilik, Kant'ın kozmopolit ahlakın olabileceği varsayımı ve dünya toplumu fikri üzerine inşa edilmektedir. Bu düşünceye göre siyasette temel özne olarak gördüğü tüm insanların, korunması gereken eşit hak ve özgürlüğü vardır. Tüm insanlık kültür, din ya da dil fark etmeksizin bu haklara sahiptir ve bu hakların korunmasında tüm bireyler, devletler ve uluslararası örgütler ilişkilidir (Spalding, 2013:7). Uluslararası ahlakın oluşmasında ise Devrimci adaletçi düşünce daha çok insanlara sorumluluk yüklemekte; devletler arasındaki ilişkileri yüzeysel görerek asıl olarak bireylerin ilişkilerine odaklanmaktadır (Bull, 1992: xii). Dolayısıyla Devrimci adaletçilik insan haklarının ve onurunun ihlal edilemeyeceğinden hareketle insani müdahalenin sonuçlarından bağımsız bir biçimde yalnızca bir hak değil, bir görev olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir (Brown ve Bohm, 2015:3). İnsan onuru evrensel olduğundan sorumluluklar da insanların ülkeleri, siyasi bağları ya da kültürlerinden bağımsız bir biçimde tüm dünyada neyin adil olduğuyla ilgili küresel adalet biçiminde karşımıza çıkmakta; yapılan müdahaleler kozmopolitan bir dünyaya (*civitas maxima*) geçmenin aracı olarak görülmektedir (Bull, 1971:275). Dayanışmacılıktaki insanlar adına yapılacak müdahaleler için devlete ve uluslararası topluma olan ihtiyaç ve çoğulculuktaki insan hakları için müdahalelerin devletlerin sorumluluk alanlarına dahil olmamasından farklı olarak, Devrimci adaletçilik misyoncu bir karakterle devletin ötesinde insan haklarını önceleyen dünya toplumunun müdahaleleri gerçekleştireceğini ifade etmektedir (Wight, 1992:8).

Müdahalelerin evrensel ahlak değerleri için yapılabileceği ya da yalnızca düzeni bozucu nitelikte ise kolektif bir müdahale gerçekleşebileceği düşüncesinden farklı olarak, günümüzdeki Koruma Sorumluluğu ve insani müdahale ilkeleri iki düşüncenin arasında konumlanmaktadır. Koruma Sorumluluğu ne çoğulcular gibi insan haklarına karşı şüpheciliği ne de Kant'ın adaletçiliği gibi evrensel ahlak ve dünya toplumunun bir uygulamasını yansıtmaktadır. Koruma Sorumluluğu, öncelikle egemenlik kavramını bir sorumluluk olarak tanımlayarak, devletin kendi vatandaşlarını koruma sorumluluğuna

vurgu yapmakta, ondan sonra uluslararası topluma bireyin korunması için bir sorumluluk yüklemekte ve müdahaleyi Grotiusçu düşünce ve Haklı Savaş doktrininden yola çıkarak çeşitli şartlara bağlayarak çerçevelemektedir. Dolayısıyla kavram, üç gelenek içinde uluslararası toplum kavramını vurgulayan Rasyonalizm ve düzen-adalet tartışmasında orta yolu temsil eden dayanışmacılık bağlamında ele alınabilir.

2.2.Uluslararası Toplumda Müdahalelere Orta Yol Yaklaşımı: Rasyonalizm ve Dayanışmacılık

Düzen-adalet ekseninde düzenci kanatta çoğulculuk, adaletin Kantçı tarafına Devrimcilik konulduğunda Grotiusçu Rasyonalizm'den temellenen "dayanışmacılığın" ikisinden de çeşitli unsurlar içerdiği ve orta yolu temsil ettiği söylenebilmektedir. Dayanışmacılık, müdahaleler konusunda uluslararası topluma bir görev vermekte ve egemenlik ilkesinin kendi vatandaşlarına yönelik şiddet eylemlerinde bulunan iktidarlar için bireylerin korunması adına geçersiz kalabileceğini öne sürmektedir. Ancak bu durum Devrimci adaletçilikten farklı olarak dünya toplumu tarafından evrensel insani değerler için değil, devletin kendisinde olan sorumluluğu yerine getirmemesinden dolayı diğer devletler/uluslararası toplum tarafından belirli şartlar dahilinde gerçekleşebilmektedir.

Tablo 2. Düzen-Adalet Ekseninde Dayanışmacılığın Konumu

DÜZEN		**ADALET**
Çoğulculuk	**Dayanışmacılık**	**Devrimci Adaletçilik**
Uluslararası toplum + Düzen	Uluslararası toplum + İnsan hakları	Dünya toplumu + İnsan hakları
Düzen tehlikeye girdiğinde müdahale	İnsan hakları için sorumluluk olarak müdahale	İnsan hakları için ahlaki müdahale

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı tablo

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde insani müdahale pratiklerinde görülen artış ve egemenliğin sınırları ve müdahalenin koşulları hakkındaki tartışmanın canlanması, uluslararası toplumun dayanışmacı niteliğinin güçlendiği ile ilgili görüşleri beraberinde getirmiştir (Murray, 2013:10; Lestrad, 2013:18). İnsani müdahalelerin çerçevelenme ihtiyacı 2000'lerde Koruma Sorumluluğu kavramsallaştırmasına yol açmış

ve hükümetlerin öncelikle kendi vatandaşlarını vahşet suçlarından koruma sorumluluğunun olduğu görüşünden hareketle, egemenliği bir sorumluluk olarak tanımlamıştır. Hükümetlerin koruma görevlerini yerine getirmedikleri takdirde egemenlik ilkesinin geçersiz kalabileceği ve çeşitli kurallar etrafında uluslararası toplumdan kolektif bir müdahale kararı çıkabileceği kabul edilmiştir (ICISS, 2001). Bu bakımdan Koruma Sorumluluğu'nun üçüncü sütunu tanım ve kapsamı bakımından 17.yy Grotiusçu Rasyonalizmin tartıştığı Haklı Savaş, egemen devletlerin görevleri ve bireylerin korunması ile ilgili uluslararası toplumun yükümlülükleri konularını yansıtan dayanışmacı bir pratik olarak değerlendirilebilmektedir.

Anarşik yapıda devletlerin birbirleriyle ilişki kurarken ahlaki ya da yasal sınırlardan bağımsız olmadığını savunan Grotiusçu düşünce, devletlerin üzerinde bir üst yapı olmadığını kabul etmekle beraber bu devletlerin ahenk, diplomasi, uluslararası hukuk ve güçler dengesi çerçevesinde oluşturdukları bir uluslararası toplum içinde hareket edebileceklerini ifade etmektedir. Uluslararası toplumda farklı insan hakları tanımlamaları yapılabilse de, dayanışmacılık tüm toplumlarda geçerli olan yaşamı sürdürebilme ve geçimi sağlayabilme kriterlerinin ortak olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Bunun yanında dayanışmacılık farklı toplumların bazı ahlaki standartlar konusunda anlaşmaya varabileceğini ve uluslararası toplumun bu standartları destekleyecek ahlaki bir gündemi olduğunu öne sürmektedir (Wheeler, 1992:479, Vincent, 1990: 248; Bellamy, 2003: 324). Makyavelci Realizm'de çıkarlar, Kantçı Devrimcilik'te idealizm vurgulanırken Grotiusçu Rasyonalizm bu iki doktrinin bir kombinasyonunu temsil etmektedir. Bull'a göre (1992: xiv) Devrimcilik ahlaki meseleleri basit olarak ele alıp kutsal değerler adına savaşılabileceğini, Realizm ise bu değerleri reddederken savaşın bir araç olarak kullanılabileceğini ifade ederken; Hugo Grotius iki görüşten farklı olarak Savaş ve Barış Hukuku (*De Jure Belli Ac Pacis*) (1625) eserinde uluslararası politikanın ve değerlerin karmaşıklığını kabul ederek Rasyonel bir çözüm önerisiyle savaşın haklı görülebileceği kriterleri belirleyerek çok boyutlu bir yaklaşım getirmeye çalışmıştır (Wight, 2005: 33). Rasyonalistlere göre gücün rolü hukuk ve gelenekler yetersiz kaldığında çözüm üretmesi, politikanın temel sorunu ise gücün meşrulaştırılmasıdır ve çoğulcuların materyalist bakışı meşruiyetin önemini göz ardı etmektedir (Wight, 1992: 39; Hurrell, 2007: 78). Bu düşüncenin doğal hukuk anlayışına

göre, insan daha önce var olduğundan ve siyasi kurumlar insanlar için yapıldığından otoritenin kullanımının sınırları ve adalet ile ilişkisi bulunmakta bunların ayrılması halinde meşruluk ortadan kalkmaktadır.

Rasyonalist yaklaşıma göre devletler ulusal çıkar ve sorumluluklarını tanımlarken uluslararası çıkarları ve sorumlulukları da gözetmeleri mümkündür. Ulusal ve uluslararası çıkarlar arasındaki uzlaşma uluslararası toplumun kurucu mekanizmaları, kurumları ve diplomasi yoluyla sağlanmaktadır. Anlaşmaların bağlayıcı nitelikleri ve ihlal edilememesi ile 'ahde vefa' gibi ilkeler uluslararası yükümlülüklere karşı sorumlulukları temsil etmekte; büyük güçler bile eylemlerinde uluslararası bir meşruiyet almaya çalışmaktadır (Hurrell, 2007:9). Köleliğin ve korsanlığın yasaklanması, tarafsızlık ve barışçıl anlaşmazlık çözümü sistemlerinin oluşturulması, diplomatların dokunulmazlık statülerinin belirlenmesi, azınlıklara haklar tanınması ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi standardizasyon sağlayacak kurumların uluslararası toplumca kabul görmesi Rasyonalist geleneğin ifade ettiği bu uzlaşının örnekleri olarak sayılabilmektedir (Wight, 1992: 128-129, Vincent, 1990:249). Uluslararası toplumun tüm bu pratikleri dayanışmacılık olarak ifade edilebilmektedir.

Dayanışmacıların ve çoğulcuların uluslararası toplumda savaşı konumlandırmaları, devletlerin bağlı olduğu hukukun kaynakları ve bireylerin uluslararası toplumdaki statüsü olmak üzere üç yönden ayrıştığı söylenebilmektedir (Bull, 1966: 52). Dayanışmacılar ve çoğulcular uluslararası toplumun varlığını ve devletlerin birbirine karşı bağlayıcı sorumluluklarının bulunduğunu kabul ederken çoğulcular daha çok hukukiliği, dayanışmacılar ise meşruiyeti vurgulamaktadır. Çoğulcuların düşüncelerini dayandırdığı Oppenheimcı pozitif hukuka göre savaş egemen devletlerin bir hakkı olduğundan dolayı savaşın meşruiyetinin ya da haklılığının tartışılması hukukun değil ahlak felsefesi ve etiğin konusunu oluşturmaktadır. Devletlerin savaş çıkarma hakkını ihlal edilmemesi gerektiğini savunan bu görüş daha çok 19.yy'a kadar hakim olmuştur. Ancak dünya savaşları sonrası dönemde Milletler Cemiyeti sözleşmesi, Paris Barışı, Briand-Kellogg Paktı, BM Antlaşması, Nüremberg Mahkemeleri gibi uluslararası anlaşma ve bunların getirdiği düzenlemeler sorunların çözümü için devletlerin doğrudan savaşa başvurma hakkını sınırlandırmış; özellikle BM

Antlaşması'ndaki yetkilendirmeler haklı ve haksız savaşlar arasındaki ayrımı ile meşru ve meşru olmayan güç kullanımını belirgin hale getirmiştir (Bull, 1966:53-55).

20.yy'daki bu dayanışmacı fikirler savaşın tamamen reddedilemeyeceği veya ortadan kaldırılamayacağı ancak barışın mantık olarak savaşın önünde olduğu ve savaşların olması halinde mümkün olduğunca asgarileştirilmesi ve sınırlarının belirlenmesi gerektiğini ifade eden Grotiusçu gelenek ile örtüşmektedir (Wight, 1992: 206- 207, Linklater, 2010:2; Higgins, 1990: 267). Savaşların uygun bir yetkili tarafından ilan edilmesi, geçerli bir sebebin olması ve doğru bir biçimde yürütülmesi görüşleri haklı savaşın temeli olarak kabul edilirken; bunun yaygınlaşması ve Batı düşüncesine nüfuz etmesi ise savaşların sekülerleşmesi ve haklılıklarının Kilise dışında belirlenecek çeşitli kurallara bağlanması fikri ile gerçekleşmiştir. Grotius kendi tebaasına karşı şiddet uygulayan bir yöneticinin/prensin egemen olarak sayılmaması gerektiğini; şiddet gören halklar için yabancı bir devletin onlar adına müdahale etme hakkı olduğunu ifade etmektedir (Wight, 2005: xxxv; Vincent, 1990: 247). Grotius'a göre kralların ve krala eşit haklara sahip olanlar kendilerine ya da tebaasına karşı işlenen bir suçun cezalandırılmasını talep etme haklarının yanında, kendilerini doğrudan etkilemese de başkalarına karşı işlenen doğal hukukun ya da milletler hukukunun yaygın ihlal edilmesiyle ortaya çıkan bir suçun cezalandırılmasını da talep edebilmektedirler (Kingsbury ve Roberts, 1990: 38). Lauterpacht bu durumu (2011:115) uluslararası hukukun öznesinin yalnızca devletleri gören anlayışın değişmesi gerektiği; egemenliğin sağladığı yetki ayrıcalığının insanlığa karşı şiddet başlandığında bitmesi şeklinde tanımlamaktadır.

Dayanışmacılığın ortaya koyduğu haklı savaş doktrini şiddet kullanırken de ahlaki yükümlülüklerin olması gerektiğini savunmakta; savaşın ne zaman çözüm olarak görülebileceğini ve koşullarının ne olması gerektiğini tartışmaktadır. Kökenleri Antik Yunan ve Roma felsefesine, 5.yy'da St. Augistine'e ve 13.yy'da Thomas Aquinas'a dayandırılan (Draper, 1990: 177; Fixdal ve Smith, 1998: 286; Krieg, 2013: 23) doktrine göre savaşların meşruluğu, nedenleri (*ad bellum*) ve savaşın nasıl yürütüleceği (*in bello*) olmak üzere iki bakımdan ele alınmaktadır (Walzer, 1977: 21). Savaşı bir araç olarak gören Realizm ve savaşı tamamen reddeden pasifizm arasındaki görüşü temsil eden

doktrine göre haklı savaşın kriterlerini ‘haklı neden’, savaşı yetkili meşru otoritenin ilan etmesi olarak ifade edilen ‘uygun yetki’, ‘doğru niyet’, ‘son çare’, ‘başarı şansı’ ve zarar verdiğinden daha fazla iyileştirme hedefi olan ‘orantılılık’ ve ‘açık ilan’ oluşturmaktadır. Bunun yanında savaş yürütülürken savaşlara dokunulmazlık sağlama zorunluluğu olan ‘ayırmacılık’ ve ‘orantılılık’ ilkeleri de gözetilmelidir (Fixdal ve Smith, 1998: 286; Tenbergen, 2001:3).

Dayanışmacılığın çoğulculuktan ayrıldığı ikinci kriter, doktrinlerin uluslararası hukuk anlayışları olarak karşımıza çıkmaktadır. Dayanışmacılığın temellendiği doğal hukuk doktrini Grotius’un öncülleri olan Vitoria, Gentili ve Suarez ve ardılları olan Lauterpacht ve Vollenhoven (Bull, 1977: 27; Knudsen, 2000:7) hukukun devletlerden de önce var olduğunu dolayısıyla egemenlik ilkesinin sonsuz bir güç sağlamayacağını ifade etmektedir. Doğal hukukun öngördüğü bu kural göz ardı edildiği takdirde egemenlik iktidar sahibine ahlaki olarak yanlış ve sonuçları yıkıcı olabilecek eylemleri gerçekleştirebileceği bir alan vermekte; Kratochwil’e göre egemenlikten kaynaklı haklar kullanılırken şiddete başvurulan vakalarda egemenliğin kolay kaldırılamaması sorunlu bir durum teşkil etmektedir (Shue, 2006: 11-12).

Egemenliğin ve bir arada yaşamanın vurgulandığı modern devletler sisteminin ortaya çıkışı ile Vattel, Burke ve Gentz ile pozitif hukuka yönelim olmuş; uluslararası toplum evrenselci ya da dayanışmacı ilkelerden uzaklaşarak anarşik yapının özelliklerini yansıtmaya ve uluslararası politikada şiddete başvurma devletlerin tekeline bırakılmaya başlamış, devletleri insan toplumlarının hakim birimi ve siyasi öncelikli aktör olarak tanımlamıştır (Bull, 1977: 34; Buzan, 2004: 46). Özellikle uluslararası siyasette karar alma mekanizmasında BMGK’nın rolü göz önünde bulundurulduğunda çoğulculara göre bu durum asgari uzlaşının devam ettiğinin göstergesi olarak yorumlanabilmektedir (Dunne, 2015: 64). Ancak dayanışmacı teorisyenlere göre uluslararası toplumda 20.yy’da oluşturulan kurumlar ve savaşın, sert müdahalelerin ve keyfi uygulamaların sınırlandırılmasına yönelik girişimler devletlere karışmamaya/negatif haklara dayalı pozitif hukuktan bağlamlarına göre müdahale edilebileceğini/pozitif haklar öngören doğal hukuka bir yönelime işaret etmektedir. Ayrıca bir arada yaşamanın ötesinde bazı değerler etrafında şekillenecek dayanışmacılığın, çoğulculuğun vurguladığı farklılıkların

saygı duyulması ilkesini zorunlu olarak ihlal etmeyeceğini ve düzeni bozmadan da adaletin sağlanabileceğini ifade edilmiştir (Bull, 1971: 281; Buzan, 2001: 479, 2004: 139; Shue, 2006: 13; Baaz, 2013: 128).

İkinci kriter ile bağlantılı olarak dayanışmacılık ve çoğulculuğun farklılaştığı üçüncü görüş, bireylerin uluslararası toplumdaki statüsü olarak görülmektedir. Pozitif hukuk anlayışı ve çoğulcu düşünceye göre 18.yy'da devletin tüzel bir kişilik kazanmasıyla devletlerin hak ve sorumlulukları bireylerden ayrılmıştır. İnsan haklarıyla ilgili girişimler uluslararası politikada devam etse de bu haklar doğrudan devletlerin sorumlulukları ve hakları olmaktan çıkmış; uluslararası hukukun konusunu bireyler değil devletler oluşturmaya başlamıştır (Bull, 1977: 79). Çoğulcu düşünce insan hakları, temel özgürlükler konusunda yapılan sığınma ve iltica hakkı, savaş esirlerinin statüsü, işkencenin ve kötü muamelenin yasaklanması gibi girişimleri bireylere yönelik uluslararası hukukta bir esneme olarak ele almaktadır. Uluslararası seviyede küreselleşmeyle beraber diğer aktörlerin öneminin arttığı kabul edilse de Westphalia sonrası bir düzene geçildiğini söylemek gerçekçi olarak değerlendirilmemekte; çünkü tüm bu gelişmeler devletin ekonomik, askeri ya da siyasi konumunu temelden sarsamamaktadır (Hurrell, 2007: 26). Buna karşın dayanışmalar bu düzenlemeleri doğal hukukun güç kazanması veya egemenliğin başka aktörler ile paylaşıldığı ve kesişen otoritelerin bulunduğu yeni Ortaçağcılık olarak yorumlamaktadır (Bull, 1977: 245). Dayanışmacı teorisyenler için bireylerin uluslararası toplumda statüsü ve önemi; savaşların meşruluğu ele alınırken bireylerin gözetilmesine dikkat çekmelerinde ve insanların faydasına olacak güç kullanımını savaşı meşrulaştıran nedenler arasında saymalarında görülebilmektedir (Bain, 2014: 159). Dolayısıyla uluslararası toplumda çoğulcuların varlık nedeni (*raison d'etat*) egemenlik ve düzeni devam ettirmek iken; dayanışmacıların varlık nedeni insan refah ve güvenliğini sağlamak olarak görülebilmektedir (Bilgin Aytaç, 2013: 134).

Dayanışmacılıkla ilgili tüm bu görüşler ve insan hakları için güç kullanımı Soğuk Savaş döneminde geri planda kalsa da özellikle 1990 sonrası insani müdahalenin teorik ve pratik bakımdan gündeme gelmesi, literatürde ve pratikte dayanışmacılığın daha fazla tartışılmasına yol açmıştır. 1946-1987 yılları arasında BMGK'nın uluslararası barış

ve güvenliğin korunmasını kapsayan 7.bölüme atıf yaparak aldığı kararlar 13 iken, takip eden 10 yılda bu sayı 112'ye yükselmiş; birçok Barış Koruma Operasyonu ve insani müdahale yetkilendirmeleri gerçekleştirmiştir. Müdahaleler ve operasyonlarda yaşanan artış bu dönemin Neo-Grotiusçu olarak yorumlanmasına neden olmuştur (Hurrell, 2007: 171-172). Ayrıca kolektif güç kullanımı daha önce agresif devletlerin fetih ve yayılmalarını önleme, devletler arası şiddete yanıt verme ve egemen devletleri koruma amacı taşırken yeni anlayışta birey ve toplumları koruma hedefiyle devletlerin iç meselelerine yönelmiştir. Wheeler'a göre (1992: 447; 2000: 12-13) yaygın insan hakları ihlali yapan devletler meşru egemenlik haklarını kaybetmekte ve baskıyı durdurmak için diğer devletler bu devlete karşı güç kullanabilmektedir. 1990 sonrasında gerçekleştirilen müdahale pratiklerinde de bu düşüncenin etkisinin bulunduğu söylenebilmektedir. 1991 Kuzey Irak, 1992 Somali, 1994 Haiti, Ruanda ve Bosna Hersek, 1999 Kosova vakalarındaki insan haklarının korunması için yabancı bir ülkeye yönelik tek taraflı ya da kolektif güç kullanımı tartışmaları önceki dönemlerden farklı bir biçimde dayanışmacı terminolojiye daha fazla atıf yapılarak ele alınmıştır. Müdahalelerle ilgili karar alma süreçlerinde yaşanan problemleri ortadan kaldırma, hangi oranda ve hangi aşamada müdahale edileceğine karar verme, vakalardaki seçicilik tartışmasının önüne geçme ve operasyon sürecinde ve sonrası için uygun yol haritası belirleme adına Tehditler Zorlanmalar ve Değişim Üzerine Yüksek Seviyeli Panel ile Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu (ICISS) çalışmalar gerçekleştirmiş; sonucunda Koruma Sorumluluğu kavramı ortaya çıkmıştır.

ICISS'ın Koruma Sorumluluğu raporunda müdahalenin 'iyi niyet', 'son çare', 'makul başarı umudu' ve 'orantılı araçlar' gibi haklı nedenleri ve müdahale esnasında operasyonların yürütülme biçimi ile ilgili belirlediği kriterler, Haklı Savaş doktrinini (Acharya, 2013: 474) dolayısıyla dayanışmacılığın esaslarını yansıtmaktadır. Rapor devletlerin temeli kendi vatandaşını korumak olan çeşitli sorumluluklarının bulunduğunu ancak bu sorumlulukları yerine getirmede isteksiz ve güçsüz olduğunda uluslararası toplumdaki müdahalesizlik ilkesinin ortadan kalkarak uluslararası koruma sorumluluğunun devreye girmesi gerektiğini ifade etmektedir (Weiss, 2004: 138, Stahn, 2007:111). Devletlerin müdahalesizlik ilkesinin onlara sağlayacağı haklara sahip olabilmelerinin çeşitli koşulları olduğu bu düşünceye göre hükümetlerin sistemik ve

kitlesel bir biçimde insan haklarını ihlal etmeleri müdahaleler için geçerli bir neden olarak görülmüştür (Vincent, 1986; Vincent ve Wilson, 1993:126). Bu nedenle insan haklarıyla ilgili konuların çözümü dayanışmacılıkta olduğu gibi devletlere ve uluslararası topluma bırakılmış ve egemenlik ilkesinin kendi vatandaşlarına zarar verdiği durumlarda devletleri sınırsız bir biçimde korumayacağı vurgulayarak çoğulcu görüşten ayrılmıştır.

Welsh'e göre (2006:65) Koruma Sorumluluğu raporunun kabulü çoğulcuların öngördüğü insan hakları ve egemenliğin sınırları üzerine bir uzlaşı sağlanamayacağı düşüncesini çürütmüştür. Günümüzde Soğuk Savaş döneminden farklı olarak uluslararası topluma yönelik asıl tehdidin devletlerin iç meselelerinden kaynaklandığından ve devletler arası bir savaş ihtimalinin olası görünmediğinden yaygın insan hakları ihlali durumunda eyleme geçmeyi; devlet egemenliği ve bireysel haklarla ilgili anlayışların geliştirilmesini ve uyumlulaştırılmasını zorunlu kılmaktadır (Annan, 1999). Ayrıca bu dönüşüm ve artan karşılıklı bağımlılıklar göz önünde bulundurulduğunda çoğulculuğun temeli olan bir arada yaşamanın ötesine geçilmesi gerekmektedir (Hurrell, 2007: 299). Wheeler'ın (2000:13) "üst düzey insani aciliyet" olarak tanımladığı durumlarda uluslararası toplumun bu vakalara yönelik farkındalığı ve harekete geçilmesi yönündeki talepleri artış göstermiştir.

Dolayısıyla tüm bu gelişmeler düzen-adalet ekseninde 1990'lardan sonra düzenden adalete doğru bir yönelimi beraberinde getirmekle beraber bu yönelim Devrimci adaletçilik ilkeleri gibi dünya toplumu, düzen pahasına adalet ve evrensel insan birliğinden çok İngiliz Okulu'nun odak noktası olan uluslararası toplumun dayanışmacılık anlayışını yansıtmaktadır. Aynı zamanda uluslararası ilişkilerde asgari uzlaşıyı ve düzeni önceleyen çoğulculuktan devletlerin daha fazla sayıda değer ve ilkeyi benimsediğini kabul eden dayanışmacılığa bir geçişi temsil ettiği söylenebilmektedir. Egemenlik ve müdahalesizlik ilkelerinin bazı durumlarda ortadan kalkabileceği fikri özellikle insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu vakalarında gündem oluşturmuş; Soğuk Savaş düzeninde çoğulculuğa oranla geri planda kalan dayanışmacı teori bu uygulamaları açıklamada yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Koruma Sorumluluğu kavramının dayanışmacılık ve Haklı Savaş doktrini ile örtüşme göstermesi, uluslararası toplumun vakalarda bu prensiplere göre hareket ettiği anlamına

gelmemektedir. Kavramlar ve öngörülen eylemler teoride Grotiusçu orta yolu temsil etmekle beraber pratikte devletlerin uygulamalarının dayanışmacılıkla ne düzeyde uyuştuğunun ortaya koyulması; R2P'nin ve müdahalelerin çerçevelenmesinde, yükselen güçler olarak adlandırılan BRICS ülkelerinin bu kavramlarına uyumunun test edilmesinde ve düzen-adalet ekseninde bu devletlerin hangi konumda bulunduğunun belirlenmesinde önem taşımaktadır.

3. İNSANİ MÜDAHALENİN KÖKENLERİ VE KORUMA SORUMLULUĞU

Tarihsel süreçte müdahale kavramında bir devlette yaygın insan hakları ihlali ve şiddet kullanımına karşı ülke vatandaşlarını korumak için diğer bir devlet ya da devletler topluluğunun güç kullanımı olarak tanımlanabilen insani müdahalelerden, devletlerin kendi vatandaşlarına karşı koruma yükümlülükleri olduğunu ifade eden Koruma Sorumluluğu'na evrilen bir dönüşüm yaşanmıştır. İlk uygulamalarının 19.yy'da görülebildiği insani müdahalelerin dayandırıldığı gerekçeler ve kapsamları zamanla genişleme gösterirken, müdahalelerin hangi koşullarda gerçekleştirilebileceği ve meşruiyetiyle ilgili tartışmalar geçerliliğini korumaktadır. Bu kapsamda bölüm, bir önceki bölümde teorik düzeyde analiz edilerek Grotiusçu dayanışmacı düşünceyle ilişkilendirilen Koruma Sorumluluğu'nun tarihçesini ele alarak kavramın söz konusu evrimsel yolculuğu ile ile güncel tartışmaları açıklamayı ve düzen-adalet perspektifinin Koruma Sorumluluğu'nun analizinde uygun bir çerçeve sunduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir.

3.1.Tarihsel Süreçte Müdahaleler ve İnsani Müdahale

Uluslararası siyasette 19.yy'daki müdahaleleri açıklamada ikili bir ayrım yapılabilmektedir. Bu dönemde 1815 Viyana Kongresi sonrasında uluslararası düzeni ve Ahenk Avrupası'nı bozucu nitelikte devlet davranışlarının engellenmesine yönelik yapılan kolektif güç kullanımları müdahale kapsamında değerlendirilirken; devletlerin başka ülkelerde yaşayan vatandaşlarını koruması adına veya dini nedenlerle gerçekleştirdikleri operasyonlar literatürde insani müdahalelerin ilk örnekleri olarak ele alınmıştır. Konferanslar sistemiyle kabul edilen düzende Avrupa devletleri Belçika'ya ve İspanya'ya müdahaleler gerçekleştirmiş, ancak bu müdahalelerin amaçlarında insani bir vurgudan çok bu ülkelerin güç dengesini bozucu karakterdeki davranışlarının engellenerek Avrupa devletler düzeninin sürdürülmesi ve barışın sürekli kılınması yer almıştır.

Bu müdahalelerden farklı olarak Avrupalı devletlerin ülkeleri dışında yaşayanların ya da aynı dine mensup kişilerin haklarını güvence altına alma amacıyla

müdahalelerinin ilk örneklerini; Hristiyan kölelerin serbest bırakılmasını sağlamak ve Avrupalıların köleleştirilmesini engellemek hedefiyle 1816 yılındaki Cezayir Bombardımanı (Klose, 2015: 109) ve takip eden dönemdeki Osmanlı Devleti'ne yönelik girişimleri oluşturmuştur. Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından yapılan 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'nda Osmanlı Devleti içindeki Ortodoks Hristiyanları koruma hakkı elde etmesi, Rusya'nın ülkedeki dini azınlık üzerinde söz sahibi olabileceği anlamı taşımış; bu durum kilise üzerinden ya da doğrudan ülkeye yönelik müdahale ihtimalini artırmıştır. 1821 yılında başlayan Yunan İsyanı'na Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Ortodoks halkın zarar gördüğünü öne sürerek destek vermesi ve Osmanlı donanmasıyla savaşması insani müdahale pratiğini başlatan vakalardan ilki olarak gösterilebilmektedir. Finnemore (1996: 136) her ne kadar bu müdahalenin insani endişelerden çok jeostratejik unsurlardan temellendiğini öne sürse de insani normların şekillenmesinde Avrupalı devletlerce desteklenen Yunan İsyanı'nın önemine dikkat çekmektedir. Avrupalı devletler tarafından insan tanımına neyin girdiği müdahaleler için gerekçe oluşturmuş, Hristiyanlara yönelik gerçekleştirilen şiddet eylemleri devletlerin gündeminde yer almış ve müdahalelerde insan vurgusu genellikle din ile birlikte ele alınmıştır. Bunun yanında tek bir devletin inisiyatif alması yerine çok taraflı bir biçimde gerçekleştirilen müdahalelerin daha meşru görülmesi pratiği oluşmuştur. Barnett ve Weiss (2011) bu dönemle başlayıp Soğuk Savaş'a kadar olan süreci insani müdahale pratiklerinin doğuşu ve büyümesi olarak ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde 1860-1861 yılındaki Suriye/Lübnan ve 1876 Bulgaristan müdahalesinde de devletlerin insani gerekçelere atıf yaptıkları görülebilmektedir (Finnemore, 1996: 137-138). Osmanlı Devleti'nin Hristiyan azınlıklara yeni haklar tanıyan Islahat Fermanı'nın ardından yaşanan hoşnutsuzluklar Suriye'de Hristiyan Maruni halk ile Dürziler arasında çatışmaya dönüşmüş, Osmanlı'nın çatışmaları sonlandıramaması üzerine başta Fransa olmak üzere Avrupalı devletler Hristiyan azınlığın zarar görmesini önlemek için ortak bir girişim ile müdahale kararı almıştır. Yapılan müdahale sonucunda Lübnan yönetiminde Osmanlı tarafından atanan Hristiyan bir valinin görev yapması kararlaştırılırken, bu müdahalede de dine ve insani değerlere referans yapıldığı görülebilmektedir. Takip eden süreçte Bulgaristan'da da memnuniyetsizlikler artış göstermiş, 1876'da başlayan isyan Ortodoks Bulgarlar ve

Müslüman Kafkaslar arasında çatışma ortaya çıkartmıştır. Dini ve insani gerekçelerle İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı'ya müdahalede bulunması sonucunda Bulgaristan önce özerk statüsü almış; 1908'de ise bağımsızlığını kazanmıştır.

Bu dönemde pratikte olduğu kadar uluslararası hukuk alanındaki gelişmeler de insani müdahale doktrininin gelişmesi, savaşın ve sivillerin durumlarının belirlenmesine katkı sağlamıştır (GSDRC, 2013). 1899 ve 1907 yıllarında düzenlenen Hague Konferansları'nda silahsızlanma, sivillerin savaşlarda korunması, savaş hukuku ve suçlarıyla ilgili düzenlemeler getirilirken; 1. Dünya Savaşı'nın ardından Wilsoncu ilkeler doğrultusunda Milletler Cemiyeti'nin kurulması, 1927 ve 1932 yıllarındaki silahlanmayla ilgili sınırlar öngören Cenevre Konferansları ve devletlerin savaşı bir politika olarak kullanmalarını engellemeyi hedefleyerek barışçıl çözümleri vurgulayan 1928 Kellogg-Briand Paktı 2. Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte insan hakları ve güç kullanımı ile ilgili önemli gelişmeler olarak sıralanabilmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında da insan hakları, silahsızlanma ve savaş hukukuyla ilişkili olan 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Soykırım Suçunun Engellenmesi ve Cezası Üzerine Konvansiyon, sivillerin savaşta korunması öngören 1949 Cenevre Konvansiyonu, 1966 Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, uluslararası güvenlikte insani değerlere saygıya atıf yapan 1973 Helsinki Nihai Senedi, 1977 Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması Ek Protokolü, 1987 İşkence ve İnsanlık Dışı Muamele ve Cezasının Önlenmesi Sözleşmesi gibi girişimler müdahale kavramının fikirsel gelişimine katkı sağlamıştır. Teorik ve fikirsel olarak pek çok düzenleme olmasına karşın iki kutuplu sistemde insani müdahale pratiklerinin sınırlı düzeyde kaldığı görülebilmektedir. Soğuk Savaş boyunca yapılan SSCB'nin 1956'da Macaristan, 1968 Çekoslovakya, ABD'nin Orta Amerika ve Karayip ülkeleri, Fransa ve Belçika'nın Afrika'ya yönelik operasyonları gibi tek taraflı müdahalelerde daha çok ideolojik ve politik unsurlar belirleyici olurken (Murphy, 1996: 87-97), krizlerde insani endişelerin öne çıkartılarak BM Antlaşması'nın 51.maddesine dayandırılan üç büyük vakadan söz edilebilmektedir.

1971 yılında Batı ve Doğu Pakistan arasında yaşanan çatışmalarda çok sayıda sivil nüfusun zarar görmesi ve büyük bir mülteci sorunu ortaya çıkması üzerine Hindistan,

Doğu Pakistan bölgesine müdahale etmiş ve Bangladeş bağımsızlık kazanmıştır. Bu vakada Hindistan'ın hem insani gerekçeleri öne sürmesi hem de müdahalesini meşru müdafaa ilkesine dayandırması uluslararası kamuoyunda bu müdahalenin insani müdahale olarak daha fazla tartışılmasına neden olmuştur. Benzer biçimde 1978 Vietnam'ın Kamboçya'ya ağır insan hakları ihlalleri ve soykırımdan dolayı müdahale etmesi ve 1979 yılında Tanzanya'nın Uganda'ya yönelik yine insani endişelerle operasyon gerçekleştirmesi örnekleri müdahale-insan hakları bağını vurgulamalarıyla insani müdahale pratiklerinin gelişimi açısından önem taşımıştır. Ancak Soğuk Savaş dönemindeki müdahaleler 19.yy'dakilerden farklı olarak kolektif bir anlayışa dayanmadığı ve iki kutuplu sistemde BMGK'da bir müdahale için uzlaşı sağlanamadığından devletlerin yürütecekleri operasyonlarda meşru müdafaa prensibi çerçevesinde meşruiyet aradıkları görülebilmektedir. Bull'a göre (1984: 193) Soğuk Savaş sürecinde insani müdahaleleri desteklemede uluslararası toplumun isteksizliği sadece egemenlik ve müdahalesizlik normunu tehlikeye atmamaktan değil aynı zamanda ülkelerin insan hakları doktrinleri üzerindeki kabullerinin eksikliğinden de kaynaklanmıştır. Ancak bu durum 1990 sonrası artan bölgesel çatışmalar ve iç savaşlarla değişime uğramış ve kolektif insani müdahaleler çatışmalara yanıt vermede bir araç olarak daha sık gündeme gelmiştir (Welsh, 2006: 1). 1990-1994 arası Güvenlik Konseyi'nde insani nedenlerden dolayı karar alma süreçleri hızlanırken, bu dört yılda Soğuk Savaş boyunca alınan kararlarının iki katı kadar karar çıktığı görülmüştür (Weiss, 2004). Dolayısıyla hem teorik düzlemde hem de uygulama bakımından insani müdahale normundaki asıl dönüşümün 1990'lar sonrası dönemde yaşandığı söylenebilmektedir.

3.2.İnsani Müdahalenin Dönüşümü ve Koruma Sorumluluğu

İnsani müdahale pratiklerindeki eksiklikler nedeniyle 2000 sonrası dönemde kavramı yeniden bir çerçeveleme ihtiyacı ortaya çıksa ve konuyla ilgili kolektif girişimler daha fazla hız kazansa da müdahale normunun kırılma yaşadığı dönem 1990'lar olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş'ın ardından bloklardaki çözülmeler ve devletlerin bağımsızlık kazanmaları gibi gelişmeler bazı bölgelerde güç boşlukları meydana getirirken, dini ve etnik kökenli iç çatışmalar da artış göstermiştir. Bu çatışmaların bölgede istikrarsızları artırıcı ve olası yayılma etkilerine karşın devletlerin kolektif olarak

neler yapabilecekleri daha fazla tartışılmış, hem BM platformunda hem de uluslararası ilişkiler literatüründe konuyla ilgili daha fazla çalışma yapılmıştır. Bununla paralel olarak devletlerin iç meselelerinin dünya kamuoyunda daha fazla tepki çekmesi ve insan hakları normlarının gelişmesiyle insani müdahale olarak ele alınan vakaların ve gerçekleştirilen müdahalelerin sayısında da artış yaşanmıştır.

İnsani müdahalelerin bu dönemdeki ilk örneği olarak kabul edilen 1991 Kuzey Irak operasyonunda ABD öncülüğündeki koalisyon, Saddam yönetiminin çoğunluğunu Kürt nüfusun oluşturduğu sivil halka yönelik saldırılarının BMGK'da 5 Nisan 1991'de 688 sayılı karar ile kınanması ve yardım ulaştırılması için uçuşa kapalı bölgenin ilan edilmesi sonucunda operasyon kararı almıştır. Kararda krizin insani boyutu vurgulanırken, BM Antlaşması'ndaki md.2/7'ye atıf yapılarak Irak yönetiminin eylemlerinin uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit oluşturmasının ifade edilmesi (UNSCR, 1991) müdahale mantığının dönüşümü açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur. 1986 yılında Somali'de başlayan iç savaşta yönetimin insanlık dışı uygulamaları ve çatışmaların sona erdirilmesi için 1992 yılında BM misyonunun görevlendirilmesi Soğuk Savaş sonrası dönemde çok taraflı insani müdahalenin bir diğer örneği olarak karşımıza çıkmıştır. 733 sayılı kararda ülke içindeki çatışmaların bölgenin istikrar ve barışına yönelik tehdit oluşturmasından endişe duyulduğu ifade edilmiş, 746 sayılı kararda ise sivil nüfusun ihtiyaçlarına odaklanılmış ve sonucunda UNOSOM I gücünün oluşturulmasına karar verilmiştir. Çatışmaların devam etmesi üzerine hükümetin eylemleri uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak değerlendirilmiş ve sonucunda 3 Aralık 1992 tarihli 794 sayılı karar ile kolektif bir operasyon yürütülmesi kararlaştırılmıştır (UNSC, 1992).

1994 yılında BM tarafından Haiti'ye gerçekleştirilen müdahale ise insani müdahalelerin bir başka boyutunu vurgulamıştır. Ülkede 1991 yılında yaşanan darbe sonucunda ülkeye uygulanan ambargo ve yürütülen diplomatik girişimlerin sonuçsuz kalması ve yeni yönetimin halka yönelik keyfi ve insanlık dışı uygulamaları üzerine BMGK 31 Temmuz 1994 tarihinde 940 sayılı karar ile ülkede demokrasinin yeniden tesis edilmesi, ülkedeki barış ve güvenlik ile ilişkilendirilerek bir misyon görevlendirilmiştir (UNSC, 1994). Bu bakımdan insani müdahalenin gerekçelerinin kapsamına önceki iki

vakadan farklı olarak demokrasinin dahil edilmesi uluslararası siyasette ve uluslararası ilişkiler disiplininde yeni tartışmalara yol açmıştır. İnsani müdahalelerin uluslararası politikada tartışılması ve sorgulanmasına neden olan bir diğer insani kriz de Ruanda vakası olarak karşımıza çıkmıştır. Ülkede 1990'dan beri süregelen iç savaş neticesinde 5 Ekim 1993 tarihinde 872 sayılı karar ile ülkede BM misyonunun görevlendirmesi kararlaştırılmış (UNSC, 1993a), ancak Nisan 1994'e gelindiğinde Hutu nüfusun Tutsi azınlığa yönelik kitlesel şiddetine dönüşmüştür. UNAMIR'in katliamı engellemede yetersiz kalması ve devletlerin soykırımı durduracak kapsamlı bir müdahaledeki isteksizlikleri sonucu yaklaşık 1 milyon kişinin hayatını kaybetmesi insani müdahale doktrinin de sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Bu vakaların yanında insani müdahale tartışmalarının en çok yaşandığı ve analizlere en çok konu olan krizler, Soğuk Savaş'ın ardından Yugoslavya'nın parçalanmasıyla ortaya çıkan etnik ve dini temelli iç çatışmalarla Balkanlar'da ortaya çıkmıştır.

Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Bosna da benzer bir biçimde bağımsızlık referandumu yapmış ancak çıkan sonuç Sırp yönetimi tarafından tanınmamış ve 1992 yılında 1995'e kadar sürecek bir iç savaş başlamıştır. BM kararlarıyla uçuşa kapalı bölge, ekonomik/askeri ambargo ve güvenli bölge oluşturulması kararları alınmış ve 4 Temmuz 1993 tarihli 836 sayılı kararla UNPROFOR'a güvenli bölgelere yönelik saldırılarak yanıt verme hakkı tanınmıştır (UNSC, 1993b). Ancak Sırp yönetimin Bosna halkına kitlesel şiddet eylemlerini artırması ve sivil nüfusa yönelik katliamları sonucunda NATO kolektif müdahale kararı alarak IFOR ile ülkeye bir hava operasyonu gerçekleştirmiştir. Bosna Savaşı'nın uzun yıllar sürmesi, müdahalelerin zamanlamasının ve BM'in rolüyle ilgili tartışmaları ortaya çıkartırken, yaşanan insani acının dünya kamuoyunda büyük tepkiyle karşılanması insani müdahalelere yönelik farkındalığı artırmıştır.

Aynı coğrafyada dört yıl sonra ortaya çıkan bir diğer insani kriz ise Kosova vakası olarak karşımıza çıkmaktadır. 1974 anayasasına göre Yugoslavya'nın özerk bir bölgesi olan Kosova, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ancak Sırp yönetimi Kosova'nın bağımsızlığını tanımamıştır. 1995 Dayton Anlaşması'nda da Kosova yer almazken, Kosovalı Arnavutlar ile Sırplar arasında 1998'de artan çatışmalar bölgede yeni

bir insani kriz ve mülteci sorunu ortaya çıkartmıştır. Sırp yönetiminin yaptığı insan hakları ihlalleri ve saldırıların Bosna Savaşı'na benzerlik gösterebileceği endişesinden ve BMGK'da Rusya'nın veto tehdidinden hareketle 24 Mart 1999'da NATO hava operasyonu başlatarak Sırpların Kosova'dan çekilmesini sağlamıştır. NATO'nun ilk kez alan dışı olarak insani endişeleri gerekçe göstererek gerçekleştirdiği Kosova müdahalesi; hem BM'de doğrudan müdahale kararı alınmadan yapılmış olması ama buna rağmen BMGK'da kınanmaması (Oğuz Gök, 2012: 215), hem de 1244 sayılı kararla barış sonrası inşa sürecinin nasıl yürütüleceğiyle ilgili düzenlemeleri gerçekleştirmesi bakımından insani müdahale doktrininin kapsamında ve pratiklerinde önemli bir dönüşümü ifade etmektedir. Aynı yıl Güneydoğu Asya bölgesinde de yaşanan insani kriz sonucunda BM misyon görevlendirmesinde bulunmuştur. Endonezya'nın bağımsızlık talep eden Doğu Timur bölgesine yönelik kitlesel şiddet eylemleri üzerine oluşturulan INTERFET (Doğu Timur Uluslararası Gücü) 15 Eylül 1999 tarihinde 1264 sayılı karar ile BM tarafından onaylanmış (UNSCR, 1999) ve INTERFET, 11 Temmuz 1999'da 1246 numaralı karar ile oluşturulmuş olan UNAMET'i korumak, barış ve güvenliği tesis etmek, insani yardım ulaştırmak için görevlendirilmiştir.

Soğuk Savaş sonrası 2000'lere kadar olan insani müdahale vakalarında BM'nin önceki dönemlere göre krizleri gündemine daha fazla aldığı ve görevlendirdiği misyonlar aracılığıyla bölgesel çatışmalara doğrudan etki etme imkanı bulduğu görülmektedir. Bu dönemde vaka sayısındaki artışla paralel olarak müdahalelerin kapsamı da genişlemiş, yalnızca çatışmaların durdurulması değil BM kararlarında süreç sonrası yeniden inşa faaliyetlerinin planlanmasına da yer verilmiştir (Tschirgi, 2003: i). Bunun yanında krizler; neyin insan hakları ihlali olarak neyin ise iç işleri olarak değerlendirileceğine yönelik insani boyutunun yanında hukuki, ekonomik ve siyasi açılardan da ele alınmaya başlanmıştır. BM Antlaşması'nın iç işlere karışmama ve egemenlik ilkelerine 7. Bölümün getirdiği istisnalar uluslararası ilişkiler disiplininde sıkça tartışılırken, özellikle Kosova müdahalesi sonrasında bunlara yasallık ve meşruluk ikilemi de eklenmiştir (Chesterman, 2002). İnsani müdahale pratiğindeki muğlaklıklar ve seçicilik argümanları küreselleşme ve yeni medya araçlarının da etkisiyle uluslararası kamuoyunda konuya yönelik farkındalığın artmasını beraberinde getirmiş ve bu durum müdahaleye yönelik bir çerçevelendirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Koruma Sorumluluğu kavramsallaştırmasının

hareket noktasını da insani müdahale alanındaki bu tartışmalar ile pratiklerinin sınırlarının belirlenmesine duyulan ihtiyaç oluşturmuştur.

3.2.1.Koruma Sorumluluğu Kavramının Ortaya Çıkışı

1990'lardaki insani müdahaleler üzerine gerçekleşen tartışmalar neticesinde dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkabilecek krizlerle nasıl mücadele edilmesi ve ne zaman, hangi oranda ve şartlarda harekete geçilmesi gerektiği insani müdahale yaklaşımının yeniden kapsamlı bir biçimde ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Ruanda ve Bosna'da BM'nin etkisizliğiyle ilgili artan şüpheler ve Kosova müdahalesiyle ortaya çıkan ikiliklere dikkat çeken BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın BM Genel Kurulu'nda 1999 yılında gerçekleştirdiği konuşma üzerine (Annan, 1999); Kanada hükümeti, Avustralya Dışişleri Bakanı Gareth Evans ve BM Cezayir Daimi Temsilcisi Mohammed Sahnoun öncülüğünde 2000 yılında ICISS (*International Commission on Intervention and State Sovereignty*- Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu) kurulmuştur. Komisyon çalışmalarının sonucu olarak 2001'de Koruma Sorumluluğu Üzerine Rapor'u yayınlamış, raporda dikkat çeken noktayı müdahaleler konusu ele alınırken devletler topluluğunun başka bir ülke üzerindeki müdahale hakkını değil; devletlerin kendi vatandaşlarını koruma sorumluluklarını vurgulanmış olması oluşturmuştur. Koruma Sorumluluğu kavramına göre, devletlerin kendi egemenlik sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlarına yönelik sorumlulukları vardır ve bunları yerine getirmek ile yükümlüdür. Devletin bunu sağlayamadığı ya da sağlamakta istek göstermediği durumlarda egemenlik ilkesi ortadan kalkabilmekte ve uluslararası toplum ülke içi vatandaşları koruma görevi üstlenebilmektedir.

Bu bakımdan R2P devletlere bir iç sorumluluk görevi tanımlarken, aynı zamanda bir devletin bu vazifeyi yerine getirmemesi halinde uluslararası toplumdaki diğer tüm devletlere de bir dış sorumluluk yüklemektedir. Uluslararası toplumun müdahale kararı verebilmesi için "haklı neden, son çare, doğru niyet, orantılı araçlar, doğru yetki, makul başarı beklentisi" olarak altı koşul tanımlanmıştır (ICISS, 2001: 32). Bu dış sorumluluğun yüklendiği vakalar ve koruma sorumluluğunun uygulama alanları ise Dünya Zirvesi (2005) sonrası daraltılarak, vahşet suçları olarak kavramsallaştırılan soykırım, etnik temizlik, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları olmak üzere dört başlıkta

ele alınmıştır. Haklı nedeni soykırım, etnik temizlik, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları durumlarından biri ya da birden fazlasının mevcut olması oluştururken, doğru niyet müdahalenin birincil amacının insani acıyı durdurma ve önleme olduğunu ifade etmektedir (Foot, 2011). İnsani krizin önlenmesi veya barışçıl çözümü için her türlü diplomatik ve askeri olmayan yolun aranmasından sonra koruma sorumluluğu kapsamında yapılacak bir müdahale son çare iken; planlanan askeri müdahalenin ölçeği, süresi ve yoğunluğu, söz konusu insani hedefi güvence altına almak için gereken minimum düzeyde olması ve müdahalenin ülkedeki siyasi etkisinin sınırlandırılması orantılı araçları temsil etmektedir. Bunun yanında müdahale ancak makul bir başarı şansı varsa ve insani durumda bir iyileşmeye neden olacaksa gerçekleştirilmelidir. Ayrıca müdahale kararı ancak BMGK'nın yetkilendirmesiyle alınmalı, Güvenlik Konseyi de doğrudan kendisine gelen ya da Genel Sekreterlik aracılığıyla iletilen talepleri gündemine almalıdır. Müdahale konusundaki muğlaklıkları belirlediği kriterler ile gidermeyi hedefleyen raporun önsözüne raporun tamamlanmasından kısa bir süre sonra meydana gelen 11 Eylül saldırıları ve ardından yürütülen teröre karşı savaş politikası da eklenmiş ve bu politika ile R2P'nin farklarına, devletlerin meşru müdafaa haklarını kapsayan 51.maddeye yer verilirken ikisi için de BMGK kararının önemi vurgulanmıştır. Bunun yanında belirtilen bu farklılığa rağmen teröre karşı savaş politikasının 1990'larda başlayan ve insani müdahaleleri daha çok normatif açıdan ele alan uygulamaları güvenlik eksenine çektiği ve başka bir yönelimi temsil edeceğine yönelik tartışmalar da artış göstermiştir.

ICISS'in çalışmaları dışında kavramın şekillenmesiyle ilgili komisyonla paralel bir biçimde yürütülen girişimlerden birini de Kofi Annan'ın öncülük ettiği ve Avustralya eski dış işleri bakanı Gareth Evans'ın eş başkanlık yaptığı 2004 yılında BM bünyesinde gerçekleştirilen Tehditler, Zorlanmalar ve Değişim Üzerine Yüksek Seviyeli Panel oluşturmaktadır. Panel raporu olarak yayınlanan A Daha Güvenli Bir Dünya: Ortak Sorumluluğumuz'da (*More Secure World: Our Shared Responsibility*) da güvenliğin değişen doğası, kolektif kuvvet kullanımı ve BM'nin etkinliği ele alınmıştır. Ancak kavramın uluslararası toplum tarafından genel kabul görmesinin 2005 yılında Dünya Zirvesi'nde yapılan oylama ve yayınlanan Sonuç Belgesi'nin (*Summit Outcome*

Document) 138 ve 139. Maddelerinin oybirliği ile kabulü neticesinde gerçekleştiği söylenebilmektedir.

Madde 138'de *"Her bir devletin halklarını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk bu tür suçların kışkırtılması da dahil olmak üzere uygun ve gerekli araçlar ile önlenmesini gerektirir … Uluslararası toplum devletleri bu sorumluluğu yerine getirmeleri için teşvik etmeli, yardım etmeli ve bir erken uyarı yeteneği oluşturmadan BM'yi desteklemelidir." (UNGA, 2005)*

Madde 139'da *"Uluslararası toplum BM aracılığıyla ve Antlaşmanın VI ve VIII. Bölümlerine uygun olarak halkları soykırımdan, savaş suçlarından, etnik temizlikten ve insanlığa karşı suçtan korumaya yardımcı olmak için uygun diplomatik, insani ve diğer barışçıl yolları kullanma sorumluluğuna sahiptir … barışçıl yöntemlerin yetersiz olması ve ulusal makamların halklarını … suça karşı korumakta açık bir şekilde başarısız olması durumunda Güvenlik Konseyi aracılığıyla Bölüm VII de dahil olmak üzere Antlaşmaya uygun olarak … toplu eylemde bulunmaya hazırız. "* belirtilmiştir (UNGA, 2005).

Benzer şekilde aynı yıl BM Genel Sekreterliği tarafından yayınlanan Daha Geniş Özgürlükler Raporu'nda da (*In Larger Freedom*) devletlerin diğer ülkelerin vatandaşlarına karşı sorumlulukları ve güvenlik ilişkisi vurgulanarak R2P'ye atıf yapılmıştır (UN, 2005). Bu tarihten sonra ortaya çıkan 2006 Darfur, 2007 Kenya, 2008 Somali, 2011 Libya, Yemen ve Fildişi Sahilleri, 2012 Mali ve 2013 Güney Sudan, Orta Afrika ve Suriye krizlerinde konu Birleşmiş Milletler'de R2P kavramı çerçevesinde gündeme getirilmiştir (Bellamy, 2015: 102).

Stahn'a göre (2007: 102) tüm bu R2P girişimleriyle ilgili en kapsamlı yaklaşımı ICISS'in raporu ortaya koymuştur. Raporu daha önceki dönemlerden ve diğer girişimlerden ilk farkı insani müdahale gerçekleştiren ülkelerin haklarından değil, müdahaleye ihtiyaç duyanların bakış açısıyla oluşturulmasıdır. İkincisi, kavram sorumluluğu ulus devletler ve uluslararası toplum arasında paylaştırmakta ve yükümlülüğü ilk olarak egemen devlete vermektedir. Bunu gerçekleştiremediği, kapasitesiz ya da isteksiz olduğu durumlarda krizin çözümlenmesi diğer ülkelerin

sorumluluğunda olmaktadır. Bu bakımdan egemenlik ve müdahale arasındaki boşluğu doldurmaktadır. Son olarak rapor müdahale nosyonunun yalnızca kavramsal parametrelerine değil aynı zamanda çatışmanın önlenmesi ve vakadan sonra yeniden inşa edilmesiyle ilgili yardım, iyi yönetişim ve sürdürülebilir kalkınmanın teşvikine dair neler yapılabileceğine de yermekte (ICISS, 2001: 39), böylece R2P "önleyici", "harekete geçme" ve "yeniden inşa" olmak üzere üç sorumluluk alanı tanımlamaktadır.

Kavramın 2005 yılında Dünya Zirvesi ile kabulünden sonra dünyada artan insani krizlerin de etkisiyle dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon Koruma Sorumluluğu Uygulama Raporu 2009'da BM Genel Kurulu'nda değerlendirilmiştir. Kabul edilen raporla birlikte koruma sorumluluğu; devletlerin kendi vatandaşlarını etnik temizlik, soykırım, insanlığa karşı suç ve savaş suçlarından koruma yükümlülüklerinden oluşan birinci, BM sistemi ve partner organizasyonlar doğrultusunda uluslararası topluma çağrı yapılmasını kapsayan ikinci ve devletlerin kendi vatandaşlarını koruyamamaları halinde üye ülkelerin kolektif müdahalesini öngören üçüncü olmak üzere üç ana sütuna ayrılmıştır (Welsh, 2013: 384).

Buna göre, birinci sütunda devletlerin egemenlikleri bakımından bir içsel sorumluluğu olduğu kabul edilmekte ve buna istinaden devletlerin öncelikli görevinin toprakları üzerinde yaşayan her bir bireyi etnik temizlik, soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları gibi önlenebilir suçlardan ve felaketlerden korumak olduğu belirtilmektedir (UN, 2009). İkinci sütun devletlerin bu iç egemenlik koşullarını yerine getirirken uluslararası toplumun yapacağı yardım ve destekleme görevi üzerinde durmaktadır. İş birliğinin geliştirilmesi, siyasi kurumlara, insan hakları mekanizmalarına, sağlıklı işleyen bir medya yapılanmasına desteğin yanında hukuk devleti, güvenlik sektörü reformu, silahsızlanma gibi konular da ikinci sütunun faaliyet alanına girmektedir. İkinci sütunun alanına giren bir diğer önemli mekanizma olan hakikat komisyonları, geçiş döneminde adalet ve hesap verilebilirlik mekanizmalarının işlemesi için öngörülmüştür. İkinci sütun uluslararası toplumda yukarıda sayılan bu vahşet suçlarına dair farkındalığı arttırmak ve önleyici diplomasi yoluyla aslen birinci sütundaki sorumluluğun gereklerinin yerine getirilmesini hedeflemektedir. Üçüncü sütun ise bir devletin bu iç egemenlik koşullarını yerine getirememesi veya yerine getirmek

istememesi durumunda bu sorumluluğun uluslararası topluma ait olduğunu belirtmektedir. Askeri müdahale ihtimali ancak bu üçüncü sütun üzerinden gerçekleşebilmektedir ve ICISS tarafından belirlenen prensibe göre, birinci sütundaki sorumluluklarını yerine getiremeyen devletlere müdahale, uluslararası toplumun üyeleri için bir hak ya da ödev değil bir sorumluluktur. Böyle bir durumda gerçekleşen askeri müdahale çatışmaların sonlandırılması ve insan hakları ihlallerinin giderilmesinde ilk seçenek olmadığı gibi, güç kullanımı dışında da uygulanabilecek farklı barışçıl yöntemler de öngörülmüştür. Bu barışçıl önlemlerin yetersiz kalması durumunda kuvvet kullanımının BM Antlaşması'na uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi 2009'daki Koruma Sorumluluğu'nun Uygunlanmasına dair Genel Sekreterlik'in raporunda da uluslararası toplumun sorumluluğu olarak belirlenmiştir. R2P konusunda devletlerin görüş farklılıkları da genellikle üçüncü sütun üzerinde şekillenmiş, müdahale karşıtı devletlerin bir çoğu birinci sütunda belirtildiği gibi öncelikle devletin güçlendirilmesi gerektiğini desteklemiştir. Bunun yanında ikinci sütunda uluslararası toplumun yardım görevi de büyük ölçüde kabul görmüş, ancak üçüncü sütundaki barışçıl yolların işe yaramaması halinde ortaya çıkan müdahale ihtimaline egemenlik ve iç işlerine karışmama normlarını temel ilke olarak edinmiş devletlerin çekince ile yaklaşmasına neden olmuştur.

R2P'ye BMGK tarafından referans verilerek alınan ilk karar 2006 yılında Afrika Büyük Göller vakası hakkında verilen bölge ülkelerinin kendi vatandaşlarını korumakta sorumlu olduklarını belirten 1653 sayılı karar olurken (UNSCR, 2006), benzer şekilde Nisan 2008 tarihine kadarki BMGK görüşmelerinde yaşanan krizlerle ilgili daha çok birincil sütuna atıf yapıldığı görülmektedir (Welsh, 2013: 384). Bu tarihten sonra öne çıkan uluslararası insani krizler olan Libya, Yemen, Fildişi Sahilleri, Mali, Güney Sudan, Orta Afrika ve Suriye'yle ilgili tartışmalar da hükümetlerin vatandaşlarına karşı sahip oldukları koruma sorumlulukları etrafında şekillenmiş ve müdahale etme veya etmeme kararlarında hem devletlerin iç sorumlulukları hem de uluslararası toplumun dış sorumluluğu vurgulanmıştır. Ancak kavramı tüm bu çerçeveleme girişimlerine rağmen uluslararası toplumun koruma sorumluluğuna hangi düzeyde dahil olacağı, hangi durumlarda öngörülen müdahale şartlarının gerçekleşmiş olacağı ve devletlerin müdahale konusunda nasıl uzlaşı sağlayacakları tartışılmaya devam etmiştir. Uluslararası toplumda

R2P'ye bakışta devletlerin pozisyonları da ele alınan vakalarda farklılık teşkil ederken, müdahale ile ilgili davranış pratikleri düzen ve adalet ekseninde yorumlanabilmektedir.

3.2.2. Koruma Sorumluluğu Sonrası Tartışmalar: Korurken Sorumluluk ve Barış Koruma İçin Eylem Planı

Koruma Sorumluluğu kavramsallaştırması ve ardından gündeme gelen vakalarda konuyla ilgili tartışmaların devam etmesi üzerine insani krizlerdeki uygulamalara yönelik geliştirme çabaları özellikle Libya vakasının meşruiyetinin sorgulanmaya başlaması sonrası hız kazanmıştır (Ralph ve Gallagher, 2015: 553). Koruma Sorumluluğu çerçevesi dahilinde 2011 yılında Brezilya Cumhurbaşkanı Rouseff, kavramın Korurken Sorumluluk ile tamamlanmasını ve müdahalelerde bu perspektifin benimsenmesini önermiştir (UNSC, 2011). Önerilen Korurken Sorumluluk uygulamasına göre, kuvvet kullanımının ve egemenliğin sınırları daha net bir biçimde belirlenmeli, belirlenen üç sütun daha katı bir kronoloji ile uygulanmalı ve olası bir müdahale ülkedeki siyasi durumu ve istikrarı daha az bozucu nitelikte olmalıdır. Ayrıca R2P uygulamaları müdahale konusunda daha hesap verir nitelik göstermelidir (Kenkel, 2016). Brezilya'nın bu girişimini R2P'nin devamı ya da doğrudan eleştirisi olarak gören iki farklı görüş ortaya çıkmış ve Güvenlik Konseyi'nin olası bir müdahaledeki yetkileri ve görevlerinin nasıl sınırlandırılması gerektiği, tartışmaların gündemini oluşturmuştur. Bunun bir sonucu olarak özellikle çatışma önleme ve zorlayıcı olmayan diplomatik ve siyasi önlem faaliyetlerinin artırılması gibi alternatif stratejilerin önemi de daha fazla vurgulanmaya başlanmıştır (Tourinho vd., 2015). Bu kapsamda 2018 yılında 73. BM Genel Kurulu'nda sürdürülebilir barış ortamının sağlanması hedefiyle çok taraflı bir girişimi öngören Barış Koruma İçin Eylem Planı (Action for Peacekeeping- A4P) kabul edilmiştir (UNGA, 2018). Eylem Planı'nda barış gücü operasyonlarına katılan tüm devletlere sorumluluk yüklenmesi öngörülürken, daha fazla hesap verebilir ve şeffaf bir mekanizmasının oluşturulması öngörülmüştür. Ayrıca Plan'da bölgesel ve uluslararası örgütlerle iş birliklerinin kurulması ve süreçlerde pek çok devletin inisiyatif almasının önemi vurgulanmıştır (Parlar Dal, 2018).

Dolayısıyla RwP ve A4P inisiyatifi Koruma Sorumluluğu sonrası tartışmalar olarak karşımıza çıkmakla birlikte müdahalelerin nedenleri, devletlerin egemenliği, müdahalenin sınırları ve uygulamaların kapsamıyla ilgili yeni görüşlerin hala gelişmekte

olduğu görülebilmektedir. Bu kapsamda günümüzdeki insani kriz vakalarında da belirli şartlar ve nedenler doğrultusunda R2P'nin öngördüğü dayanışmacı davranışların sergilenmesinin uygunluğuyla ilgili tartışmalar hala gündemde yer almakla beraber, kavramın günümüz insani müdahaleleri için geçerli çerçeveyi sunduğu söylenebilmektedir.

3.3.Uluslararası Toplum ve Koruma Sorumluluğu

Koruma Sorumluluğu kavramı önce devletlere sonrasında uluslararası topluma sorumluluk yüklemesi, müdahalenin şartlarını ve gerekçelerini ortaya koyması ve müdahale esnasında ve çatışma sonrasında kullanılacak araçları belirlemesi bakımından kökenleri Haklı Savaş doktrini ve Grotius'un doğal hukuk yaklaşımıyla örtüşmekte, bu nedenle dayanışmacı bir pratik olarak değerlendirilmektedir. Ancak kavramın kendisi ve öngörülen uygulamalar dayanışmacı özellikler taşısa da devletlerin insani krizlere yaklaşımları her zaman benzerlik göstermemekte, müdahaleler hakkında ülkeden ülkeye ve vakadan vakaya değişen kararlar alınabilmektedir. Bu bakımdan devletlerin müdahale kararı alma ya da almama politikalarında düzen ve adalet ekseninin neresinde konumlandıkları ve bunların altında yatan faktörlerin incelenmesi gerekmektedir.

3.3.1. Düzen-Adalet Perspektifinde Ülkelerin Davranış Biçimleri: Çoğulculuk ve Dayanışmacılık

1990'lardan önceki insani kriz tartışmaları, olası bir müdahalenin ancak uluslararası düzeni sürdürmeye yönelik gerçekleştirilecekse kabul edilebileceğini aksi takdirde ulusal egemenliğe zarar verdiğini savunanlar ya da insan hakları adına bir operasyonun yürütülebileceğine inananlar olmak üzere iki farklı devlet pratiği etrafında şekillenmiştir. Bu dönemdeki teorik tartışmaların birçoğunda da çoğulcu anlayış vurgulanmış ve müdahaleler düzeni bozucu olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında devletlerin müdahale hakkı olduğunu varsayan teoriler de genellikle insanların sahip olduğu haklara ve evrenselliğe vurgu yaparak daha devrimci adaletçi bir bakış açısıyla analizler gerçekleştirmişlerdir. Ancak 1990'lardaki insani krizlerin dönüşmeye başlaması ve 2000'ler sonrası kavramın R2P halini almasıyla müdahaleler hak değil sorumluluk olarak tanımlanmış ve kavram çerçevelendirilirken dayanışmacı bir uluslararası toplum hedeflenmiştir (Dunne, 2016; Murthy ve Kurtz, 2016). Müdahale ve Koruma

Sorumluluğu'nu ayıran en temel fark olan müdahalenin hak değil sorumluluk olarak görülmesi ve bunun inisiyatifinin yalnızca ülkenin kendisine bırakılmaması, uluslararası toplumun belirtilen şartlar sağlandığı takdirde müdahale kararı alabileceğini öngörmesidir.

R2P'ye göre vahşet suçu sayılan soykırım, etnik temizlik, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlarda eğer haklı neden, son çare, doğru niyet, orantılı araçlar, doğru yetki, makul başarı beklentisi mevcut ise uluslararası toplum dış sorumluluk alarak hareket geçmekle yükümlü olacak, dolayısıyla çoğulcu değil, dayanışmacı bir davranış sergileyecektir. Bu bakımdan R2P pratiği düzen-adalet eksenin ortasında ve insan hakları için müdahale edilebileceğini, ancak bunun hak değil, sorumluluk olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade eden Grotiusçu/Rasyonel anlayışla uyum göstermektedir ve dayanışmacılık anlayışı ile örtüşmektedir. Bu anlayışa uygun hareket eden devletler de düzen-adalet ekseninde dayanışmacı olarak konumlandırılabilmektedir.

R2P metninde, ICISS'in ve BM'nin çalışmalarında çatışma öncesi devletlerin yükümlülükleri ve müdahale edilmesi durumunda uluslararası toplumun görev ve sorumlulukları düzenlenmeye çalışılsa da vakalarda uluslararası toplum üyesi devletlerin sergiledikleri davranış biçimlerinin her zaman bu öngörüler ile örtüşmediği görülmüştür. Devletlerin pratikleri vakadan vakaya değişkenlik gösterirken, bu davranışlar düzen-adalet ekseninin kimi zaman çoğulcu kimi zaman dayanışmacı tarafında konumlanmalarına yol açmıştır. Ancak sonraki bölümlerde analiz edileceği üzere örneğin BRICS ülkeleri her zaman dayanışmacı özellikler göstermemekte, düzenin bozulmadığı hallerde insan haklarının korunması için egemenlik ilkesinin ortadan kalkabileceğine uluslararası toplumun ülkenin vatandaşlarına korumak adına sorumluluk olarak müdahale edebileceği fikrine çekince ile yaklaşmaktadır. Bu devletlere göre olası müdahaleler iç işlerine karışmak olacak ve tam tersi bir biçimde düzeni bozucu etki yaratacaktır.

Bu nedenle devletler R2P metni üzerinde anlaşsa da, üçüncü sütunun kapsamına giren uluslararası toplumun devletlere dışsal sorumluluk olarak müdahale edebileceği mekanizmaların uygulanmasından mümkün olduğunca kaçınmakta, birinci ve ikinci sütunda belirtilen devletlerin güçlendirilmesi ve sorumluluğun devlete ait olduğunun hatırlatılması ilkelerini öncelemektedir. Bunun yanında hem çatışmaların nasıl

sınıflandırılacağıyla ve müdahaleyi gerektirecek şartlara dahil olup olmadığıyla, hem de BM mekanizmasının işleyişiyle ilgili sorunların önceki dönemdeki krizlere benzer şekilde devam ettiği görülmüştür. Özellikle Batı-dışı ülkelerin Batılı ülkeleri müdahalenin gerekçeleri, süreçleri ve sonuçları açısından sıkça eleştirmesi ve müdahaleye karar verilme aşamasında söz sahibi olan ülkelerin dünya siyasetini adil bir biçimde temsil etmediği düşüncesi Koruma Sorumluluğu kararlarında uzlaşı olmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanında devletlerin dış politikada müdahale kararlarını ve Koruma Sorumluluğu'na olan bakışlarını hem materyal hem de tarihsel/normatif faktörler de etkileyebilmektedir (Walling, 2016: 267). Ülkelerin müdahale ve egemenlik konusundaki normatif tutumları, o ülke ile kurdukları tarihsel ilişki biçimleri, ülkenin sahip olduğu maddi güç unsurları ve müdahale edilecek ülke ile geliştirdiği askeri-ekonomik ilişkiler müdahale görüşmelerindeki tutumlarını etkileyebilmektedir. Bu nedenle devletlerin motivasyonlarının hem materyal hem fikirsel bir biçimde ele alınması müdahale kararlarının anlamlanmasında daha açıklayıcı olabilmektedir.

3.3.2. Dış Politikada Müdahale Davranışlarını Etkileyen Faktörler: İngiliz Okulu ve Uluslararası Politik Ekonomik Bir Bakış

Dış politikada karar alma süreçleriyle ilgili gerçekleştirilen analizler 1960'lı yıllardan itibaren davranışsalcı ekolün çalışmaları çerçevesinde gerçekleştirilmiş, devletlerin uygulamalarının tanımlanan belirli roller etrafında şekillendiği analiz edilmiştir (Synder ve diğerleri, 1962; Holsti, 1970). Bunun yanında devletlerin ilişki kurmayı tercih ettikleri ve barış ya da çatışma ilişkilerini ekonomik faktörler üzerinden ise daha çok liberalizm temelli teoriler ve ekonomik karşılıklı bağımlılık teorisyenleri ele almıştır (Copeland, 1996). Ancak davranışsalcı okulun normatif ve tarihsel analizleri kapsamaması, liberalizmin ise ülkeleri uluslararası toplum çerçevesinde incelememesinden dolayı; bu tezde dinamiklerin açıklanması İngiliz Okulu ve Uluslararası Politik Ekonomi perspektiflerinin bir bileşeni olarak değerlendirilmiştir. Uluslararası toplum üyesi devletlerin insani krizlerde R2P'ye göre belirlenen şartlar mevcut olduğunda dayanışmacı davranış göstermeleri beklenmekle beraber, devletlerin her zaman insani krizin niteliğini tanımlamada ve dolayısıyla müdahaleyi gerektirip gerektirmediği konusunda uzlaşı sağlayamadığı görülebilmektedir. Dış politikada devletlerin müdahale davranışlarını etkileyen faktörler göz önünde bulundurulduğunda

uluslararası toplumu merkeze alan ve düzen-adalet tartışmasına katkı sağlayan İngiliz Okulu'nun konuyu tarihsel ve normatif bir bakış açısıyla yorumladığı söylenebilmektedir. Ancak normatif ve tarihsel bileşenlerin yanında devletlerin müdahale konusundaki kararlarında önemli bir belirleyiciyi de materyal unsurlar oluşturmaktadır (Walling, 2016: 267). Dolayısıyla konu hem İngiliz Okulu'nun tarihsel ve normatif faktörleri hem de Uluslararası Politik Ekonomi'nin siyaset-ekonomi ilişkisinden hareketle materyal faktörler üzerinden incelenmelidir.

3.3.2.1.Tarihsel ve Normatif Faktörler

Ülkelerin dış politika ve müdahale kararı verme eğilimleri değerlendirildiğinde birçok bileşenin önem taşıdığı ve bu parametrelerin ülkeler için belirli bir davranış biçimi ortaya koyabilmelerine katkı sağladığı öne sürülebilmektedir. İngiliz Okulu da hem uluslararası toplum kavramını hem de devletleri ele alırken daha çok tarihsel ve normatif bir perspektif benimsemiştir. Tarihsel ve normatif bileşenlerin içine farklı unsurlar dahil edilebilmekle birlikte müdahale kararları özelinde ele alındığında ülkenin *tarihi ve siyasi kültürü* öne çıkmaktadır. Hükümetlerin takip ettiği politikalardan farklı olarak siyasi kültür bir ülke için uzun dönemlerdeki eylemleri doğrultusunda oluşmuş, kısmen kurumsallaşmış ve tarihsel olarak bir ülke hakkında genel bir politika eğilimini yansıtan davranışlar bütünü olarak ifade edilmektedir. Bu bakımdan küresel siyasette ülkelerin bazıları daha dışarı açık, hem askeri hem de diplomatik araçlarla uluslararası meselelere karşı daha proaktif bir politika izleme eğiliminde olurken, bazı ülkeler daha iç siyasetlerine yönelik kapalı bir davranış sergileyebilmektedir. Bunun sonucu olarak müdahale konusuna da vakalar veya diğer değişkenlerden bağımsız olarak daha şüpheyle yaklaşabilmekte, uluslararası koalisyon ve BM görevlerine personel gönderme ve fon sağlamada isteksiz davranabilmektedir. Siyasi ve tarihsel kültürle benzer şekilde ülkelerin süreç içinde gelişen *egemenlik kavramı algıları* da müdahale kararlarında etkili olabilmektedir. Özellikle egemenliklerini sömürgeciliğin tasviyesi sürecinin sonunda elde etmiş ülkeler müdahalelerin suiistimal edilebileceği düşüncesinden hareketle uluslararası hukukta müdahalesizlik normuna vurgu yaparak, insani kriz vakalarını iç meseleler olarak görme eğilimi taşıyabilmektedirler.

Buna karşın insan haklarının ihlal edildiği bazı durumlarda egemenliğin ortadan kalkabileceğini savunan ve tarihsel geçmişinde müdahale tecrübesi yaşamış devletler, egemenlik normunun askıya alınmasında daha az katı bir tutum sergileyebilmektedirler (Acharya, 2014: 29). Ülkeler sömürge geçmişi yaşamasalar ya da tarihsel olarak bir müdahalenin tarafı olmasalar da *kendilerine özgü norm ve değerlerinden* dolayı müdahale etme ya da etmeme kararı alabilmektedirler. Örneğin sömürge geçmişi olmamasına rağmen insani meselelere karşı daha fazla sorumluluk alma isteğindeki ülkeler müdahalelerde aktif rol oynayabilmektedir.

Ülkelerin müdahale kararlarını etkileyen bir diğer faktörü ise *kültürel ve tarihsel olarak diğer bölgelerle kurduğu ilişki* biçimleri oluşturmaktadır. Bir devletin tarihsel ve kültürel olarak yakın ilişkiler geliştirdiği bir bölgedeki insani krize karşı duyarlılığı başka bir bölgedeki krize oranla daha yüksek olabilmekte, müdahale edilmesini veya edilmemesini istemesinden bağımsız olarak konu ülkenin gündeminde daha fazla yer bulabilmektedir. Ülkelerin etki ve ilgi alanları haricinde BM'deki pozisyonları da krizlerle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilenmesini de beraberinde getirmektedir. BMGK kararı uluslararası hukukta müdahale kararı verilmesinde yetkili organ olarak tanımlandığından, daimi ve geçici üyeler insani krizlere karşı doğrudan görüş bildirebilmekte ve sorumlu olmaktadır. Barış gücü görevlendirmeleri ve müdahale kararlarının alınmasında daimi üyelerin veto hakkına sahip olmaları ve kararların geçici üyelerin de katılımıyla oluşan çoğunluğun sağlanmasıyla alınması bu ülkeleri müdahalede karar alma süreçlerinde daha etkin kılmaktadır. BM Genel Kurulu'nda da diğer ülkelerin uluslararası meselelere karşı tutumları değişkenlik gösterebilmekte, bazı ülkeler insani krizleri daha sık gündeme getirebilmektedir. Aynı zamanda ülkelerin diğer ülkeleri ikna kapasiteleri de farklılık taşımakta, bölgesel ya da hegemon bir güç Genel Kurul'da diğer ülkelerin kararlarını etkileyebilmektedir. Bunun yanında BM haricindeki *uluslararası platformlarda* da devletlerin niş alan olarak insan hakları ve müdahale konularını öne çıkarttıkları görülebilmektedir. Kendileri konuyla ilgili özel bir girişim başlatabilmekte ya da başlatılan bir girişime destek vererek müdahale yanlısı ya da karşıtı bir tutum sergileyebilmektedir. Dolayısıyla tüm bu bileşenler müdahale kararı verme ya da vermeme eğiliminde bir ülkenin davranışlarını etkileyen normatif ve tarihsel faktörler arasında gösterilebilmektedir.

3.3.2.2. Materyal Faktörler

Tarihsel ve normatif bileşenler daha çok İngiliz Okulu'nun perspektifini yansıtmakta, ancak bu analizlerde ülkelerin dış politikalarını belirleyen bir diğer unsur olan materyal faktörler fazla yer bulamamaktadır. Buzan da (2004; 2005) bu gerekçe ile İngiliz Okulu'na politik ekonomik bir bakış açısının da kazandırılması gerektiğini öne sürmüştür. Bu nedenle Uluslararası İlişkiler ve İktisat'ın karşılıklı ilişkisine odaklanan ve küresel gelişmeleri ikisinin bir bileşeni olarak açıklayan Uluslararası Politik Ekonomi'nin bakış açısı, müdahale kararlarının da başka bir boyutunun açıklanmasında yararlı ve tamamlayıcı olabilmektedir.

Devletlerin ekonomik göstergelerinin, ticaret ve yatırım partnerlerinin dış politikasına etki edebileceği düşüncesinden hareketle; müdahale konusunda da bir ülke ticaret partneri olan ve ticaret hacminin yüksek olduğu, *doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımlarının* bulunduğu bir bölge ya da ülkedeki insani bir krizin gündeminde daha fazla yer alması beklenebilmektedir. Binder (2017: 11) benzer bir görüşten hareketle Güvenlik Konseyi üyeleri ile ilgili yaptığı analizde üyelerin müdahale kararlarının önemli bir boyutunun da materyal ilişkiler olduğunu ortaya koymuş, devletlerin olası kazanım ya da kayıplarına göre hareket ettiğini belirtmiştir. Materyal anlamdaki bu yoğun ilişki müdahale ya da müdahalesizlik kararının alınması veya desteklenmesinden bağımsız olarak ülkenin krize olan ilgisini artırabilmektedir. Bunun yanında ülkenin büyüme oranları ve milli geliri müdahale alma kararını etkileyen bir diğer faktör olarak değerlendirilebilmekte ve olası bir müdahale kararının devlet bütçesine getireceği ek maliyetlerden dolayı müdahalelere isteksiz kalınabilmektedir.

Aynı şekilde ülkenin *gelir kaynakları ve dışa bağımlılık oranı* da, hem ülkelerin ekonomisini olumsuz etkilemesi hem de bağımlı olunan ülkenin politikalarıyla uyum göstermediğinde ortaya çıkabilecek sorunlardan dolayı ülkelerin karar alma süreçlerini etkileyebilmektedir. Ekonomik göstergelerin yanında ülkelerin *coğrafi konumları* ve kriz bölgelerine olan uzaklıkları da müdahaleye karşı tutumlarını belirleyen materyal faktörler arasında gösterilebilmektedir. Bölgesindeki ya da yakın coğrafyasındaki krizlerden doğrudan etkilenme ihtimaline karşın ülkeler vakalara kendi politikalarında daha fazla yer verebilmekte ve alınacak kararlarda belirleyici olma isteklilikleri artış göstermektedir.

Ülkelerin müdahale konusundaki kararları etkileyen bir diğer faktör de bütçelerinden *askeri harcamalara ayırdıkları pay ve ortaklıkları* olarak karşımıza çıkmaktadır. Milli gelire oranla askeri harcamaların yüksek düzeyde seyrettiği ülkeler olası bir operasyona daha fazla personel, teçhizat ve fon desteği sunabilirken askeri harcamaları sınırlı olan ülkeler müdahalelere destek vermede çeşitli zorlanmalar yaşayabilmektedir. Aynı zamanda askeri partnerler ve silah ticareti yapılan ülkeler de müdahale kararlarının alınmasında belirleyici rol oynayabilmektedir.

Tablo 3. Müdahale Kararlarını Etkileyen Tarihsel/Normatif ve Materyal Dinamikler

	Tarihsel/Normatif Dinamikler	**Materyal Dinamikler**
Faktörler	• Tarih ve siyasi kültür • Egemenlik kavramı yaklaşımı, norm ve değerleri • Uluslararası/bölgesel görünüm ve temsiliyet • BM konumu ve etki kapasitesi • Diğer uluslararası platformlardaki davranışı ve inisiyatif alma yatkınlığı	• Ticaret partnerleri ve hacimleri • Büyüme oranları ve milli gelir • Doğrudan yabancı yatırımları • Gelir kaynakları ve dışa bağımlılığı • Coğrafi konumu • Askeri harcamaları ve ortaklıklar

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı tablo

Dolayısıyla devletlerin dış politikalarında müdahale özelinde karar alma süreçlerinin hem tarihsel/normatif hem de materyal faktörlerden etkilendiği ve ülkelerin kararlarının nedenleri analiz edilirken bütüncül bir yaklaşımla incelenmesi gerektiği söylenebilmektedir. bu bakımdan İngiliz Okulu ve UPE'nin konuya yaklaşımları birlikte ele alınarak ülkelerin davranışlarının değerlendirilmesi uygun çerçeveyi sunabilmektedir. Ülkelerin dış politika ve insani müdahale kararlarını etkileyen tüm faktörler Tablo 3 şeklinde özetlenmiştir. Bu kapsamda takip eden bölümde dinamikler çerçevesinde BRICS'in genel olarak politikası açıklanacak, ardından seçilen insani kriz vakaları özelinde ülkelerin davranışları analiz edilecektir.

4. ULUSLARARASI DÜZENDE YÜKSELEN GÜÇLER: BRICS ÜLKELERİ

Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in 2009 yılında ilk zirvelerini gerçekleştirmeleri ve daha sonra Güney Afrika ile bir araya gelerek BRICS adıyla küresel yönetişimde yeni bir grup oluşturmalarından önce 2001 yılında yatırım bankası Goldman Sachs, bu ülkeleri geleceğin yükselen ekonomileri olarak sınıflandırmış ve BRIC olarak kavramsallaştırmıştır (O'Neill, 2001). Ekonomik gelişme performansı, nüfusları, yüz ölçümleri ve askeri kapasiteleri dikkate alınarak yapılan sınıflandırmada; ülkelerin enflasyon, bütçe açığı, yatırım oranları, ekonomik açıklık ve dış borçlarını kapsayan makro ekonomik istikrar ve koşulları, teknolojik yetenekleri, siyasi koşulları ve insan sermayesi değişkenleri incelenmiş ve BRICS ülkelerinin hem ekonomik hem de demografik göstergelerine göre takip eden yıllarda etkisini artıracağı öngörülmüştür (O'Neill ve diğerleri, 2005: 10).

2008 Küresel Finansal Krizi'nin Batı ekonomilerine olan olumsuz etkisi ve krizden BRICS'in bu ülkelere nazaran daha az zarar görmeleri, ülkelerin daha hızlı bir biçimde toparlanmalarına ve takip eden yıllarda gelişim göstermelerine neden olmuştur. Özellikle Çin'in sahip olduğu yüksek büyüme oranı ile artan nüfuzu ve ABD ile AB üyesi ülkelerin yaşadıkları ekonomik zorlanmalar grubun kriz sonrası yalnızca ekonomik değil siyasi olarak da uluslararası toplumda önemli bir aktör olarak ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bir araya geldikleri ilk zirveden itibaren kendilerini Küresel Güney ülkelerinin küresel siyasetteki temsilcisi olarak gören ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin sorunlarını çeşitli uluslararası platformlarda gündeme getirme ve bu alanlarla ilgili çeşitli girişimler başlatma hedefinde olmuştur. Bunun yanında BRICS ülkeleri tüm ülkelerin adil ve eşit bir biçimde temsil edilemediği düşüncesiyle uluslararası kurumlarda reform talep etmiş ve bu reformlarda yeniden bölüşüm ve temsilde adalet gibi unsurların gerçekleştirilmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. BRICS ülkeleri dış ilişkilerini belirlemede ve ikili ya da çok taraflı programlarını yürütmede çeşitli bileşenleri göz önünde bulundurmuşlardır. Ülkeler kendi kalkınma geçmişlerine sıkça atıf yaparken; ilişki kurulan ülkeler ve alanlarda da tarih, kültür, ülkelere özgü normlar, ticari ilişkiler,

yatırım ortaklıkları, coğrafi konumları, güç kullanma eğilimleri, uluslararası kurumlardaki statüleri gibi faktörler etkili olmuştur.

BRICS'in uluslararası toplumdaki aktörlüğünden yola çıkarak bölüm, ülkelerin politikalarına etki eden bu dinamikleri tarihsel/normatif ve materyal faktörler üzerinden değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda BRICS ülkelerinin dış politikaları değerler ve çıkarlar arasında ele alınarak, ülkelerin ilişkilerinde hangi dinamikleri göz önünde bulundurdukları ve BRICS'in genel olarak dış ilişkilerinde hangi alanlarda nasıl davranış sergilediği konusunda bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

4.1. Uluslararası Düzende Yükselen Bir Aktör Olarak BRICS

İki kutuplu yapının sona ermesi ve Doğu Blok'unun çözülme sürecine girmesinin ardından uluslararası sistemin tek kutuplu bir yapı haline geldiği öne sürülmüş, 2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül saldırıları ve ardından gerçekleştirilen Irak ve Afganistan müdahaleleri ile ABD hegemonyası politik ve askeri olarak sorgulanmıştır. 2008 yılında yaşanan Batı merkezli Küresel Finansal Krizi ile beraber ekonomik olarak da bir hegemonya dönüşümü yaşandığı tartışılmıştır. Bu durum ABD'nin sistemi tek başına değiştirme kabiliyetindeki azalma olarak yorumlanmıştır (Nye, 2011: 194; Öniş ve Kutlay, 2013: 6). Buna karşın ortaya çıkan güç boşluklarında daha fazla manevra alanı bulabilen ve bu süreçte farklı politik ekonomik programlar yürüten Batı dışı ekonomilerin gücü artış göstermiştir. G7 ülkelerinin ve IMF, Dünya Bankası gibi Bretton Woods kurumlarının merkezi rol oynadığı ve neoliberal programların hakim olduğu önceki düzenden farklı olarak 2008 sonrasında dünyanın farklı coğrafi bölgelerinde konumlanan ve daha heterojen bir enformel grubu temsil eden G20 ülkelerinin küresel yönetişimde önemi artarken, Batılı ekonomilerin hakim gücü görece zayıflamıştır (Öniş ve Kutlay, 2020: 3; Gray Murphy, 2013: 184). 2008 Krizi sonrası yaşanan güç geçişleri ile ilgili kutupsuzluk (*non-polarity*), Amerika-sonrası (*post-American*), yeni kutupluluk (*neo-polarity*), çok kutupluluk (*multi polarity*), Batı-dışının yükselişi (*rising of non-western*) gibi kavramsallaştırmalar yapılırken (Buzan ve Acharya, 2019); bu durum farklı yapıları içinde barındıran çok katmanlı dünya (*multiplex world*) olarak da tanımlanabilmektedir (Acharya, 2018: 29).

2008 sonrası ortaya çıkan uluslararası düzende en öne çıkan aktörlerden biri BRICS ülkeleri olarak görülebilir. Hurrell'a göre (2018: 90) BRICS'in önemi ve Batı'nın (*west*) karşısında 'diğer'lerinin (*rest)* yükselişi yalnızca ekonomik gelişimleriyle değil, aynı zamanda küresel güç dengesini derinden değiştirebilecek ve dünya ekonomisinin geleceğini belirleyecek yapısal değişimler yapabilme potansiyeli taşıması ile anlaşılabilmektedir. Benzer şekilde Thakur da (2014: 1791) BRICS'in iklim, kalkınma, finans ve ticaret, kalkınma ve insani yardım gibi alanlarda küresel temsilci olabilme potansiyeline değinerek diğer yükselen güçlerden ayrıldıklarını ifade etmiştir. Özellikle Çin'in ekonomik alanda hızlı gelişimi ve BRICS ülkelerinin sundukları yeni politik ekonomik modellerin liberal uluslararası düzende karşı bir hegemonik rol oynadığı vurgulanmış ve farklı ekonomik modellerin ve normların varlığını sürdürdüğü bir hibridite çağına geçildiği öne sürülmüştür (Öniş ve Kutlay, 2020: 1-2).

BRICS ülkelerinin ortaya çıkışı Kakönen'e göre (2019) sömürgeciliğin tasfiyesi ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hakim gerilim olan Kuzey-Güney çatışmasının bir devamı olarak görülebilmektedir. Soğuk Savaş döneminde Bağlantısızlar Hareketi (NAM) ekonomi ve siyasi program olarak bir kutup ekseninde hareket etmek istemeyen ülkeleri temsil etmiş; Batılı ülkelerden bağımsızlıklarını kazanan devletler kendi taleplerini G77 ve BM Ticaret ve Kalkınma Komitesi (UNCTAD) gibi platformlarda ifade etmek istemişlerdir (Cooper ve Flames, 2013: 944). Ancak hem Soğuk Savaş döneminin konjonktürü hem de ülkelerin ekonomik olarak az gelişim göstermeleri küresel siyasete olan etkilerinin sınırlı olmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlamda Kuzey-Güney ve Güney-Güney ilişkilerindeki asıl dönüşümün 2008 sonrası uluslararası düzendeki değişim ile beraber yaşandığı söylenebilir. Gelişmekte olan ülkeler küresel yönetişimde taleplerini dile getirmek ve gerçekleştirmek anlamında daha fazla platformda işbirliği imkanı bulabilmiştir (Öniş ve Kutlay, 2013:6).

2001 yılında Jim O'Neill'ın gerçekleştirdiği kavramsallaştırmanın ardından IBSA (Hindistan, Brezilya, Güney Afrika) ülkeleri 2003 yılında Güney-Güney İşbirliğini teşvik etmek ve tarım, ticaret ve kültürel alanda ortaklıklar geliştirmek amacıyla bir diyalog forumu kurmuş, 2006 yılında ise BRIC ülkeleri ilk kez finans bakanları seviyesinde bir araya gelmiştir. 2009 yılında devlet başkanları düzeyinde ilk toplantısını

gerçekleştiren BRIC, son olarak Güney Afrika'nın da toplantılara dahil olmasıyla BRICS halini almıştır. BRICS grubunun resmi bir merkezi bulunmamakla beraber, başkanlığı yürütecek ülke her yıl değişmekte ve grubun ajandası genişledikçe operasyon araçları da artış göstererek BRICS bünyesinde birçok alanda çalışma grupları oluşturulmaktadır. 2020'ye kadar G20 toplantıları içerisinde ve ayrı düzenlenen zirvelerde toplam yirmi defa bir araya gelen ülkeler yayınladıkları zirve deklarasyonlarında uluslararası düzen ve küresel talepleriyle ilgili görüşlerine sıkça atıf yapmışlardır.

2009 Yekaterinburg Zirvesi ve 2010 Brasilia Zirvesinde ülkeler uluslararası hukuk, eşitlik, karşılıklı saygı, iş birliği ve tüm devletlerin toplu karar alma mekanizmasına dayanan daha demokratik ve adil çok kutuplu bir dünya düzenine destek verdiklerini vurgularken (BRICS, 2009; BRICS 2010); 2014 Fortaleza Zirvesi'nde BM'nin kuruluşunun 70. yılına atıf yapılmış ve uluslararası düzenin BM Antlaşması'na dayandırılarak korunması gerekliliği ifade edilmiştir (BRICS, 2014). 2015 yılında Ufa'da toplanan zirvede BRICS uluslararası düzenin çok taraflılığına değinirken; küresel zorlanmaların aşılması adına adil ve hakkaniyetli bir uluslararası düzen için çok taraflı kurumlarda uluslararası örgütlerde reform talep etmiştir (BRICS, 2015).

BRICS ülkelerinin BM sisteminde öngördükleri reformlar ele alındığında Hindistan ve Brezilya'nın Japonya ve Almanya ile beraber G4 reform grubu üyesi olarak Güvenlik Konseyi'ne kalıcı üye olarak dahil olma istekleri görülebilmektedir. Güvenlik Konseyi'nin üye sayısının artırılmasının karar alma mekanizmalarının daha adil işlemesine neden olacağını savunan bu ülkeler az sayıda devletin tüm karar süreçlerinde söz sahibi olmasına karşı çıkmaktadır. BMGK yapısıyla ilgili bir diğer eleştiri de Güney Afrika'nın dahil olduğu Afrika Birliği Grubu'ndan gelmektedir. BMGK'nın ele aldığı konular göz önünde bulundurulduğunda Afrika için iki kalıcı ve beş geçici üyelik koltuğu talep eden Güney Afrika, tercihen vetoyu kaldırılmasından yana olmakla beraber, vetonun devam etmesi halinde tüm üyelerin buna sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Hindistan ve Brezilya'nın içinde yer aldığı bir diğer grup olan gelişmekte olan ülkeler de benzer biçimde coğrafi olarak dengelenmiş altı yeni daimi koltuk ve altı yeni geçici üyelik talep etmekte ve veto konusundan Afrika Grubu ile benzer şekilde ya tamamen kaldırılmasını ya da tüm üyelerin sahip olmasını

önermektedir. Rusya ve Çin ise P5 üyesi olarak veto hakkının kaldırılması fikrine sıcak bakmamakta, ancak üye sayısının artırılması gerektiğini düşünmekte ve kararların oy çokluğu değil oy birliği ile alınması gerektiğini öne sürmektedir (Lättilä, 2019). Ancak tüm BRICS ülkelerinin reform talepleri değerlendirildiğinde farklılıklar göstermekle beraber, ülkelerin hepsinin BM yapısında eşitsizliklerin bulunduğu ve dünyanın her bölgesinin BMGK'da yeterince temsil edilmediği düşüncesinde olduğu görülmektedir.

BRICS 2016 Hangzhou ve Goa Zirveleri'nde de benzer şekilde eşitlik, adil temsiliyet ve hakkaniyetli bir küresel düzen kavramlarına atıf yapmış, bunun yanında uluslararası hukuka bağlılıklarını ve sürdürülebilir barışa verdikleri desteği ifade etmişlerdir (BRICS, 2016a; BRICS, 2016b). 2017 Xiamen, 2018 Johannesburg ve Buenos Aires ve 2019 Brasilia Deklarasyonu'nun kapsamını da Küresel Güney ve Küresel Kuzey arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi; BM, DTÖ, IMF ve diğer uluslararası kuruluşlardaki acil reform ihtiyaçları, demokratik temsil edilme hakkı ve çok taraflılığın desteklenmesi konuları oluşturmuştur (BRICS, 2017; BRICS, 2018a; BRICS, 2018b; 2019). Dolayısıyla BRICS'in uluslararası düzen ile ilgili görüşlerinin genellikle Küresel Güney ülkelerinin karar alma süreçlerine katılımının artışının sağlanması ve her ülkenin eşit temsil edilebildiği bir mekanizmanın geliştirilmesi çerçevesinde olduğu söylenebilir. Bunun yanında hemen hemen her zirvede uluslararası hukuk ve BM Antlaşması'na bağlılık yinelenmiş ve mevcut sistemde reform talepleri olsa da bu hedeflerin yine BM düzeni kapsamında gerçekleştirilmek istendiği vurgulanmıştır.

BRICS ülkelerinin uluslararası düzende beklediği reform taleplerine sınırlı düzeyde yanıt bulması, çeşitli alanlarda inisiyatifler almasını beraberinde getirmiştir. IBSA ülkelerinin başlattığı Güney-Güney İşbirliği gelişmekte olan ülkelerle kalkınma deneyimlerinin paylaşılması, teknik işbirliklerinin geliştirilmesi ve ihtiyaç sahibi ülkelerde yoksullukla mücadele edilmesi, altyapı ve ülke inşası faaliyetlerine destek verilmesi bu girişimlerin ilk örneklerini oluşturmuştur (Lechini, 2007: 28). BRICS'in 2014 yılında Çin öncülüğünde kurulan Yeni Kalkınma Bankası (New Development Bank- NDB) ve Koşullu Rezerv Düzenlemesi (*Contingency Reserve Arrangement*-CRA) grubun girişimlerine örnek olarak gösterilebilirken; Çin ve Rusya'nın enerji ticaretlerini kendi para birimleri olan Yuan ve Ruble üzerinden gerçekleştirmeye başlamaları

uluslararası düzene karşı zorlanma oluşturup oluşturmayacakları tartışmalarını beraberinde getirmiştir (Sakwa, 2019: 4). BRICS ülkelerinin bir diğer özelliği de üye ülkelerin bulundukları coğrafyadaki ülkeleri etkileme potansiyeli olan bölgesel güç ve diplomatik aktör olma özelliği göstermeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla BRICS bölgesel ve küresel seviyeler arasındaki bir köprü olarak da değerlendirilebilmektedir (Lagutina, 2019: 1).

Bunun yanında BRICS grubu birçok unsur bakımında heterojenlik göstermektedir ve üye ülkelerin kendi aralarında anlaşmazlıkları bulunmaktadır. Rusya ve Çin, BMGK'da daimi üye olduklarından küresel siyasete doğrudan etki edebilme potansiyeli taşırken, diğer ülkeler daha çok yumuşak güçleri ve diplomatik girişimleri ile BM Genel Kurulu'nda aldıkları inisiyatifler ve G20 platformundaki girişimleriyle ön plana çıkabilmektedir. Çin ve Hindistan arasındaki sınır problemleri ve iki ülke arasında küçük çaplı çatışmalar devam ederken, üye ülkelerin enerji konusuna ve nükleer silahlanmaya bakış açıları da farklılık teşkil etmektedir. Örneğin Rusya, Çin ve Hindistan nükleer güce sahip bir ülke olarak konumlanırken Güney Afrika ve Brezilya nükleer programını terk etmiştir ve Brezilya biyo-yakıt alanıyla öne çıkmaktadır. Nükleer silahlanmaya bakışının yanında insan haklarına karşı tutumları da farklılık göstermektedir (Ferdinand, 2014). Son yıllarda yaşanan popülizmin yükselişi ve ülkelerdeki hükümet değişikliklerinden önce IBSA grubu demokratik BRICS olarak adlandırılırken, Rusya ve Çin otoriter/liberal olmayan rejimler olarak sınıflandırılmıştır (Öniş ve Gençer, 2018; Beeson ve Zeng, 2018). Bu farklılıklar BRICS'in BM'de yalnızca ekonomik konularda iş birliği potansiyeli taşıdığı, diğer alanlarda ortak karar alma kapasitesinin zayıf olacağı ve dolayısıyla uluslararası sisteme istenilenden düşük seviyede etki edebileceği şeklinde yorumlanmıştır (Larionova, 2018: 4; Laïdi, 2012: 614).

BRICS'in son dönemde uluslararası düzene etkisiyle ilgili tartışılan bir diğer konu da liberal düzenin değerlerine bir tehdit oluşturup oluşturmadığı ve diğer ülkelere yeni bir alternatif sunma potansiyeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde Rusya ve Çin'in serbest ticaret ve küreselleşme karşıtı olmadan ancak Batılı devletlerin öngördüğü gibi demokrasi ve liberal değerler çerçevesinden bağımsız olarak kalkındıkları görülmüştür. Bunun yanında ülkelerin Batının yardımlarında koşulluluk ilkelerini sıkça

eleştirmeleri ve sırasıyla 2016 ve 2014 yıllarında yaşanan hükümet değişiklikleriyle beraber Brezilya ve Hindistan'da da artan popülist eğilimlerle, ülkelerin illiberalizmin ve otoriter yönetimlerin hakim olacağı bir uluslararası düzene neden olabilecekleri görüşü ortaya çıkmıştır. BRICS ülkelerinin yönelimlerinin yanında bu süreçte Orta Avrupa devletlerinde ve Trump dönemi ABD'de de popülizmin ve sağ partilerin yükselişi, Brexit süreci ve beraberinde ulusçuluğa olan ilginin artışı BRICS'in Batı karşıtı küresel revizyonist politikasıyla bir çakışma göstermiş (Kozyrev, 2019: 2); küresel düzene Batı'nın merkezinden de bir zorlanma gelmiştir (Hurrell, 2018: 93). Bir başka görüşe göre ise yükselen güçlerin ortaya çıkışı yine liberal düzenin içinde olduğundan, ülkelerin bu değerleri ve düzeni bütünüyle değiştirecek yeni karşı bir hegemon güç yaratma potansiyeli bulunmamakta; ancak liberal değerlerin ve ABD'nin gücünü zayıflatmaktadır (Ikenberry, 2018b: 17). Bunun yanında yalnızca materyal güç özellikleri değil yumuşak güçleri de değerlendirildiğinde BRICS ülkelerinin Batılı ülkelere kıyasla uluslararası düzene sınırlı düzeyde etki edeceği ifade edilmiştir (Stuenkel, 2016: 1).

BRICS ülkelerinin temel ilgi alanlarının başında gelen konulardan biri de uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımı ve egemenlik ilkesinin ortadan kalkabileceği durumlardır. BRICS düzenlediği ilk zirveden itibaren anlaşmazlıkların askerileşmesini reddettiğini, uluslararası meselelerin diplomasi ve diğer barışçıl araçlar ile çözülmesi ve toprak bütünlüğünün korunması gerekliliğini ifade etmiştir (Thakur, 2014: 1797). BM Antlaşması'ndaki egemenlik normuna ve devletlerin iç işlerine karışmama maddelerine (md.2/4 ve md.2/7) sıkça atıf yapan BRICS üyeleri; çatışmalarda arabuluculuk ve yardım faaliyetlerinin devam ettirilmesini savunmakta ancak olası müdahalelere özellikle de tek taraflı müdahaleler ve yaptırımlara rejim değişikliğine neden olabileceği, ahlakiliğinin ve sınırlılıklarının göreceli olduğu, başka bir devletin iç meselesine müdahil olunacağı ve karşılıklı bağımlılıkları zedeleyeceğinden ötürü şüpheyle yaklaşmaktadır. Müdahale kararında BMGK'nın yetkilendirmesinin önemine değinen BRICS ülkelerinden BMGK daimi üyelerini oluşturan Rusya ve Çin'in müdahale ve yaptırım görüşmelerinde genellikle veto haklarını kullandıkları görülmektedir.

Ülkelerin R2P kavramının genel olarak birinci ve ikinci sütunlarına verdikleri desteğe karşın, üçüncü sütunda yer alan askeri müdahale ihtimali BRICS'in kavrama

çekince ile yaklaşmasını beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde grubun diğer ülkeleri de çatışmalarda diplomatik süreçlerin devam etmesini, ancak bir BMGK yetkilendirmesinde ve tüm taraflarca uzlaşı sağlandığı durumlarda müdahale hakkı oluşabileceğini savunmaktadır. Bunun yanında BRICS grubundaki üyelerin bazı bölgesel çatışmalarla ilgili görüşmelerde çekimser oy kullanabildikleri ve müdahaleyi engellemedikleri görülmektedir. Özellikle R2P kavramının uygulanmaya başladığı vakaların tarihleri, BRICS ülkelerinin Çin ve Rusya dışındaki üyelerinin de BMGK'da geçici üye olarak yer almasıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla BRICS ülkelerinin hangi durumlarda müdahale taraftarı olabileceği ve hangi durumlarda müdahaleyi reddettiklerinin anlaşılması, uluslararası düzene etki etme kapasiteleri göz önünde bulundurulduğunda önem taşımaktadır. Bu kapsamda grubun BRICS halini aldığı 2009 yılı sonrası insani kriz vakalarına yaklaşımları hem normatif/tarihsel hem de materyal unsurlar üzerinden incelenecektir. Ancak vaka incelemelerine geçilmeden önce BRICS'in dış politikasında hangi dinamiklerin önemli olduğunun anlaşılması için grup üyeleriyle ilgili genel bir bakış sunulacaktır.

4.2. BRICS Ülkelerinin Dış Politika Davranışlarını Şekillendiren Dinamikler

BRICS ülkelerinin grup olarak bir araya gelmelerinden sonra hem bireysel dış politikaları hem de grubun küresel yönetişimde izlediği politikalardaki uyum düzeyi az sayıda çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Gerçekleştirilen analizler genellikle ülkelerin BM platformunda ortak hareket etmeleri üzerine odaklanmış (Dijkkhuizen ve Onderco, 2019; Kurşun ve Parlar Dal, 2017; Hooijmaaijers ve Keukeleire, 2016; Ferdinand, 2014); bireysel dış politikalar ise genellikle ekonomik bağımlılıklar ve bölgesel güvenlik endişeleri açısından daha çok Çin'in uluslararası düzende yükselişi özelinde incelenmiştir (Aoyama, 2018; Zhao, 2016). Materyal ve normatif faktörlerin ikisinin de dış politikada etkili olabileceği ancak AB için çalışılmıştır (Meyer ve Strickmann, 2011). Ancak grubun dış politikasını ve insani krizlere müdahale kararını şekillendiren dinamiklerde, tek bir perspektif yeterli olmamakta; İngiliz Okulu'nun bakış açısıyla ele alınan Tarihsel/Normatif ve UPE kapsamında değerlendirilebilen materyal dinamiklerin her ikisinin de etkili olduğu söylenebilmektedir. Çünkü ülkelerin bu süreçteki yükselişleri

yalnızca ekonomik olmamış, kalkınma seviyelerindeki artış devletlerin küresel yönetişimde daha fazla normatif sorumluluk alma isteğiyle beraber, önceki dönemlere kıyasla daha çok boyutlu bir dış politika izlemelerine neden olmuştur. Dolayısıyla BRICS'in dış politika kararlarının bir parçası olan müdahale ile ilgili tutumlarına ve 2008 sonrası Koruma Sorumluluğu vakalarında krizin yaşandığı ülke ile ilişkilerinin bu karara etkisine değinilmeden önce; BRICS'in genel olarak dış politikasında hangi ülkelerle diyalog geliştirdiğinin, uluslararası örgütlerdeki tutumunun, hangi inisiyatifleri başlattığının, materyal özelliklerinin ve askeri ve ekonomik olarak hangi ülkelerle partnerlik geliştirdiğinin incelenmesi gerekmektedir. Bunun yanında BRICS'in dış politikasında materyal ve normatif/tarihsel unsurların etkisinin açıklanması amaçlanmıştır.

4.2.1. Tarihsel/Normatif Dinamikler

BRICS ülkelerinin dış politikalarının analiz edilmesinde ülkelerin sahip oldukları normatif dinamiklerinin ve tarihsel süreç içerisinde hangi dönüşümlerden geçtiklerinin açıklanması, karar verme motivasyonlarının arkasındaki nedenlerin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Bu tarihsel ve normatif dinamikler tarih ve siyasi kültür, egemenlik kavramı algısı ile kendine özgü norm ve değerler, diğer bölgelerle kültürel ve tarihsel ilişkiler, BM konumu ve etki kapasitesi, uluslararası platformlardaki tutumu ve inisiyatif alma yatkınlığı şeklinde sıralanabilmektedir.

Tarih ve Siyasi Kültür

Batı-dışı yükselen güçler olarak ortaya çıkan BRICS ülkeleri kendilerinin tecrübe ettikleri kalkınma süreçleri, bağımsızlık ve işgalden kurtulma mücadeleleri ve birçok siyasi ve sosyal dönüşüm geçirmeleriyle benzerlik taşımaktadır. Buna karşın ülkelerin siyasi kültürlerinin oluşmasında etki eden unsurlar ve bunların yol açtığı zorlanmalar, ülkelerin kimliklerinin ve dış politika önceliklerindeki heterojenliklerin nedenleri olarak görülebilmektedir.

Brezilya, 1882 yılında bölgedeki diğer ülkelerden farklı olarak yerel halktan gelen mücadele doğrultusunda değil müzakere yoluyla bağımsızlığını kazanmış; bu nedenle uzun bir dönem politik ve sosyal haklar yalnızca elit bir gruba ait olmuştur

(Costa, 2018: 50). Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında tarafsız kalan ülke, Almanya'nın ticaret gemilerine yaptığı saldırı doğrultusunda savaş kararı almış ancak doğrudan bir çatışma yaşamaktan kaçınmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında da benzer şekilde tarafsızlığını ilan etse de, ABD ile olan ilişkilerinden dolayı İtalya, Japonya ve Almanya ile diyaloğunu kesmiş ve İtalya'ya asker göndererek savaşa fiilen katılmıştır (McCann, 2018: 7). Ülkede İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda çok partili hayata geçilmiş ve Başkan Qaudros bölge ülkeleriyle ve Çin ile diyalog geliştirme arzusu içinde olmuş, ancak bu sürecin sonunda 1964 yılında ülkede askeri darbe gerçekleşmiştir. Bu dönemde ABD ile geliştirilen ilişkiler öne çıkarken, 1970'lerin sonlarında ülkede demokrasiye yönelim artmış ve ekonomik gelişme hızlanmıştır. Özellikle Vietnam Savaşı'nın olumsuz etkilerinden dolayı Hindistan, Afrika ve Ortadoğu ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştiren Brezilya için bu dönemde uluslararası ilişkilerde tek taraflı askeri müdahale karşıtlığı temel ilkelerden biri haline gelmiştir. 1985 yılında darbe sonrası ilk sivil başkan göreve gelmiş; 1988'de oluşturulan anayasa ile demokrasi kültürünün oluşturulmasına katkı sağlanmıştır (Pontes de Araujo ve Villarroya, 2018: 1).

1995-2003 yılları arasında sosyal demokrat ve neoliberal politikalar yürüten Cardosa başkanlık yaparken, 2003 yılında İşçi Partisi'nden da Silva 2010 yılına kadar başkanlık görevinde bulunmuştur. Silva döneminde de benzer biçimde müdahalesizliği savunan ülke, ABD ile ilişki geliştirmesine rağmen Teröre Karşı Savaş kapsamında yürütülen tek taraflı müdahalelerin karşısında yer almış, Haiti'de yaşanan tsunami sonucunda gönderdiği barış gücünü de rıza ilkesine ve Afrika mirası söylemine dayandırmıştır (Santos ve Cravo, 2014: 3). 2010 yılında göreve gelen ilk kadın Başkan Rousseff döneminde de benzer biçimde müdahalesizlik vurgusuyla ön plana çıkan Brezilya, çok taraflı dış ilişkiler geliştirmeye çalışmış; bu dönemde hem ABD hem de İran, Küba, Venezüela gibi ülkelerle diplomasi faaliyetleri yürütmüştür. 2015 sonrası dünya genelinde ortaya çıkan sağın yükselişi ve artan popülizm Brezilya'da da etki göstermiş (Crivelli, 2019: 20), Başkan Bolsonaro'nun göreve gelmesinin ardından önceki dönemlerden daha farklı bir politik söylem ve uygulamalar hakim olmuştur. Ancak 19 ve 20.yy Brezilya tarih ve siyasi kültürü değerlendirildiğinde bölgesinde komşu ülkelerle 150 yılı aşkın bir süredir çatışma yaşamaması, askeri yönetim dönemi sonrasında demokrasinin vurgulanması, uluslararası ilişkilerde kullanılan araçlarda diplomasiyi

öncelemesi ve çok taraflı bir dış politika takip etmesi özellikleri ülkenin barışçıl, yumuşak ve demokratik bir yükselen güç olarak sınıflandırılmasını beraberinde getirmiştir.

Çarlık dönemi 18.yüzyılda imparatorluk halini alan Rusya ise, bu dönemde hem Avrupa devletleri hem de Japonya ve Osmanlı ile güç mücadelelerinde bulunurken, 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'na dahil olmuş, ancak yaşanan 1917 Rus Devrimi sonucunda savaştan ayrılmış ve ülkede sosyalist bir devlet kurulmuştur. Çıkan iç savaş neticesinde 1922'de Sovyetler Birliği kurulurken, ülkede hızlı bir sanayileşme ve kolektifleştirme süreci başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Almanya ile saldırmazlık anlaşması imzalayan ülke, Almanya'nın saldırısı üzerine 1941 yılında savaşa girmiş ve savaşın ardından süper güç haline gelmiştir (Aldred ve Smith, 1999). Soğuk Savaş döneminde Doğu Blok'un öncüsü olan SSCB, diğer sosyalist devletlerle diyalog geliştirmeye yönelik bir dış politika izlerken; Doğu Avrupa devletlerine olan müdahaleleri ve 1979 yılında Afganistan müdahalesi ile ülkenin aynı zamanda genişlemeci bir politika takip ettiği ifade edilmiştir (Synder, 1988).

Gorbaçov'un başkanlığı döneminde iktisadi serbestlik ve demokratikleşme sürecine giren ülkenin kötü etkilenen ekonomisi 1991 yılında birliğin dağılmasıyla sonuçlanmış ve aynı yıl doğrudan seçilen ilk lider Yeltsin göreve başlamıştır. Ancak ülkede özelleştirme ve serbestleşme sürecinde yaşanan sıkıntılardan dolayı bir ekonomik kriz meydana gelmiş ve 2000 yılında Putin başkan olmuştur. Putin döneminde Rusya dış politikasında genel olarak müdahalesizlik ve egemenlik ilkeleri vurgulanırken ülkenin kendi yakın çevresindeki Güney Osetya, Gürcistan ve Kırım müdahaleleri ülkenin dış politikasında bir ikilik ve uluslararası hukukun ihlali olarak yorumlanmıştır (Toomey, 2009: 443). Putin yönetimi boyunca hak ve özgürlüklerin kısıtlanması oldukça eleştirilen bir konu olurken, uluslararası toplum tarafından ülkedeki seçimlerin adil gerçekleşmesinin ve şeffaflığının da sıkça sorgulandığı görülebilmektedir. Evans (2011:40) ülkede oluşan otoriter eğilimlerin nedenini komünizm sonrası özelleşme sürecinde yaşanan yolsuzlukların demokratik kurumların gelişimine olan engeli şeklinde yorumlamıştır. Bunun yanında pek çok ülkede demokrasiye geçişte bir sivil toplum etkili olurken; Rusya'da sosyal organizasyonlar gelişim gösterememiş, siyasal elitler kontrol altında tutulmuş ve sonucunda yarı otoriter bir rejim oluştuğu ifade edilmiştir (Ottaway,

2003). Dolayısıyla Rusya siyasi kültürünü şekillendiren faktörler imparatorluk geçmişinin olması ve Soğuk Savaş'ta iki kutuptan birini oluşturarak süper güç olarak konumlanması hem dünya savaşlarında hem de sonrasında birçok sıcak çatışmaya girmesi, bunun yanında iç siyasetinde demokrasinin kurumsallaşmasındaki eksiklikler ve lider temelli bir yönetim kültürünün benimsemesi şeklinde sıralanabilmektedir.

Hindistan'ın siyasi kültürü ve tarihi incelendiğinde 16.yy'dan 1947 yılına kadar sömürge olarak sırasıyla Portekiz ve uzun bir dönem İngiltere hakimiyetinde olduğu ve bu durumun hem sosyal hem de siyasi hayata etki ettiği söylenebilmektedir. Bu dönemde Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'na aktif bir şekilde katılan ülke, bu savaşlardan sonra bağımsızlık mücadelesi vermiş ve ülkenin bağımsızlığını kazanmasının ardından Nehru ilk başbakan olarak göreve gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde hem ABD hem de Sovyetlerle ilişki geliştiren ülke, Bağlantısızlar Hareketi'nin kurucu üyesi olarak rol almış; bağımsız bir dış politika izleme taraftarı olarak uluslararası meselelere müdahale etmeyeceğini ancak büyük güçlerin de kendi iç işlerine karışmaması gerekliliğini vurgulamıştır (Rauch, 2008: 2). Küresel krizlerde de büyük güçlerden farklı hareket eden Hindistan, Süveyş Krizi'nde müdahale kararına Sovyetler Birliği, Endonezya ve Sri Lanka ile beraber karşı çıkmıştır. Ancak ülkenin bu dönemde Çin'in müdahalelerini eleştirmediği, kendisinin de Pakistan iç savaşına müdahale ettiği, Pakistan, Çin ve Sri Lanka ile uzun yıllardır devam eden sınır çatışmaları yaşadığı görülebilmektedir (Harshe, 1990: 401).

Soğuk Savaş dönemindeki müdahalelerinin yanında Hindistan'ın dış ilişkilerinin önemli bir belirleyicisini de nükleer faaliyetlerini geliştirme isteği oluşturmaktadır. Hindistan özellikle 1990'lı yıllarda daha dışa açık bir siyaset izlemeye başlamış bu kapsamda liberal ekonomiye geçiş denemelerini hızlandırarak siyasi ve ekonomik reformlar yürürlüğe koymuştur (Panagariya, 2004). 2007 yılında bağımsızlığın kazanıldığı dönemden beri iktidarı elinde bulunduran Nehru ve Gandhi ailelerinden farklı olarak Başkan Patil seçilmiş; bu dönemde çok boyutluluğa önem veren ülke ABD, İsrail ve AB ile de ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Ancak ülkede yükselen milliyetçilik ile beraber 2014'te Modi önderliğinde BJP'nin (*Bharatiya Janata Party*- Hindistan Halk Partisi) iktidara gelmesi ve azınlıklara yönelik uygulanan baskıcı politikalar birçok farklı

etnik, din ve dili barından ülkede otoriterleşmeye yönelik endişeleri artırmıştır. Hindistan'ın tarihi ve geçirdiği siyasi süreç incelendiğinde ülkede demokrasiye bir yönelim olduğu, Soğuk Savaş döneminden itibaren kutup siyasetinin dışında kalmayı hedeflediği, ancak bölgesel krizler söz konusu olduğunda dış ilişkilerinde askeri ve sert güç araçlarını da kullanan bir politika benimseyebildiği söylenebilmektedir (Jones, 2006: 10).

Uzun süre hanedanlıklar döneminin ardından 19. yy'da yaşanan Afyon Savaşları ile büyük bir bölümü İngiltere ve Fransa'nın hakimiyetine giren Çin, bu dönemde toprak kayıpları yaşamış ve Batılı ülkelere çeşitli alanlarda kapitülasyonlar vermiştir. Ülkede Batı karşıtlığının ve anti emperyalist düşüncenin gelişim göstermesinin kökenleri 1899 yılında yaşanan Boxer Ayaklanması'na dayandırılabilirken (Xu, 2012: 120), 1912 yılında yaşanan devrim ile beraber cumhuriyet kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nı kazanan bir müttefik devlet olarak eski topraklarını geri alma arzusu içinde olan Çin'de bu dönemde iç savaş yaşanmış ve Komünist Parti savaş bitiminde ülkede hakimiyetini kurmuştur. Tayvan ve çevresindeki adalar Çin Cumhuriyeti'nde kalırken, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu Mao liderliğinde ilan edilmiştir.

Soğuk Savaş döneminin başında SSCB ile iyi ilişkiler geliştiren ÇHC, Soyvetler'in Macaristan ve Polonya ayaklanmalarına müdahalesi sonucunda fikir ayrılığı yaşamış ve Bağlantısızlar Hareketi'ne gözlemci üye olarak katılmıştır. Kore Savaşı sürecinde de Batı ülkelerinin ve BM güçlerinin karşısında yer alarak Kuzey Kore'ye aktif bir biçimde destek vermiştir. 1971'de Çin Cumhuriyeti yerine ÇHC olarak BMGK'ya dahil olurken; 1976 yılına kadar devam eden kültür devrimi ülkenin ekonomisinin bozulmasına ve nüfusunun azalmasına neden olmuştur (Deng, 2000). Başkan Deng hükümeti döneminde ekonomik ve siyasi reformlar başlatan ülke 1990'lı yıllarda hızlı bir GSYİH artışı yaşamış; bu durum Çin'in barışçıl bir biçimde yükseldiği şeklinde yorumlanmıştır (Buzan, 2014: 381). Ancak yaşanan ekonomik gelişmeyle birlikte Çin'in küresel siyasette aktif olarak yer alma isteğine karşın iç siyasette Komünist Parti yönetimi Çin'de sivil toplum sınırlı düzeyde gelişim göstermesine neden olmuştur (Ye, 2003: 9). Ülkedeki halk hareketleri kontrol altında tutulmaya çalışılırken temel insan haklarıyla ilgili alanlardaki eksiklikler ve çalışma koşullarındaki eşitsizlikler Çin yönetiminin en

fazla eleştirildiği alanları oluşturmuştur. Bunun yanında ülkenin Güney ve Doğu Çin denizindeki adalar üzerindeki hak iddia etmesi, Hong Kong ve Tayvan ile girdiği çatışmaları kendi iç meselesi olarak değerlendirmesi ve Uygur ve Sincan bölgelerindeki uygulamaları Çin'in iddia ettiği gibi barışçıl değil sert güç araçları ile bölgesindeki politikaları şekillendirmeyi amaçladığı şeklinde yorumlanmıştır (Rosyidin, 2017: 133). Çin'in Başkan Jinping döneminde başlattığı yeni inisiyatifler ve ilişki kurduğu ülkelerin çeşitlenmesiyle küresel güç olma hedefi daha görünür olurken, gelişmekte olan ülkeler için illiberal bir model haline geldiği tartışılmıştır (Breslin, 2011: 1323) Dolayısıyla Çin'in siyasi kültürünün ve tarihinin Batı karşıtı ve otoriter bir söyleme dayandığı, sınır bölgelerinde yaşadığı çatışmaları iç mesele olarak değerlendirdiği ancak uluslararası meselelerde egemenlik ve müdahalesizlik ilkelerinin sıkça vurgulandığı söylenebilmektedir.

1931 yılında uzun yıllar sömürgesi olduğu İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Güney Afrika Birliği ise 1961 yılında Güney Afrika Cumhuriyet'i haline gelmiş; 1994 yılına kadar ülkede azınlığı oluşturan beyaz nüfus yönetimi elinde bulundurmuş ve bu tarihe kadar ırksal ayrıma dayanan *Apartheid* uygulamaları ülkede hakim olmuştur. Oluşan iki sınıflı toplum yapısında siyasi, sosyal ve ekonomik haklara sınırlı erişimi bulunan siyahi halkta Mandela öncülüğünde toplumsal ayaklanmalar başlasa da bu girişimler hükümet tarafından sert bir biçimde bastırılarak liderlere hapis cezası verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmak istememesinin ardından İngiltere ile görüş ayrılığına düşen ülke uluslararası siyasette daha bağımsız bir politika izlemeye başlamıştır. Soğuk Savaş süresince bölgesinde Namibya ve Angola ile çatışmalar yaşayan ülke, müdahil olduğu Kore Savaşı'nda ise BM birliklerine asker göndermiştir. Güney Afrika siyasetinde ve dış politikasındaki önemli bir gelişme de iç politikasında yürüttüğü ayrılıkçı rejime karşı uluslararası toplum tarafından yaptırımların uygulanması sonucunda Apartheid yasalarının kaldırılması ve 1994 yılında tüm toplumu kapsayan ilk seçim gerçekleştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Giliomee, 1995). Yapılan seçimler sonucunda 2020 yılına gelindiğinde hala iktidarda olan Afrika Ulusal Kongresi (*African National Congress*-ANC) Mandela önderliğinde yönetime gelmiş, ANC'nin önceledeği politikaları alt sınıfın güçlendirilmesi, ülkede bir orta sınıf oluşturulması ve eşitsizliklerin giderilmesi oluşturmuştur. Güney Afrika siyasi kültürünün Apartheid

rejiminin sonlanmasıyla bir dönüşüm sürecine girdiği ve ülkenin özellikle Batılı güçlerin kıtaya yönelik müdahalesizliğini savunan, insan hakları, kalkınma ve eşitlik başta olmak üzere Afrika kıtasının problemlerini önceleyen, demokratik ve çok taraflı politikalar yürüten ve dış politikasında diplomasiyi önceleyen bir siyasi kültür benimsediği gözlemlenebilmektedir (Alden ve Pere, 2004).

Egemenlik Kavramı Yaklaşımı, Norm ve Değerleri

BRICS ülkelerinin egemenlik kavramı algıları incelendiğinde ülkelerin uluslararası hukukta egemenlik hakkını önceledikleri ve söylemlerinde müdahalesizlik ilkeleri vurguladıkları söylenebilmektedir. Ancak ülkelerin egemenlik algılarının oluşmasında bölgesel ve ulusal nedenlerden kaynaklı çeşitli farklılıklar oluşmakta ve her ülkenin uluslararası ilişkilerdeki egemenlik anlayışı farklı motivasyonlardan temellenmektedir.

Brezilya'nın sahip olduğu sömürge geçmişi egemenlik kavramı algısının oluşmasında en belirleyici etken olurken, ülke tarihsel süreç içerisinde gerçekleştirilecek olası müdahalelere yönelik şüpheci bir tutum sergilemiştir. Uluslararası siyasette BM'nin barış koruma operasyonları ile insani müdahaleler arasındaki farkları vurgulayan Brezilya, aktif katılım sağladığı Haiti MINUSTAH misyonundaki gibi barış koruma operasyonlarındaki ev sahibi ülkenin rızasının alındığı durumlarda personel ve asker göndermeye istekli olurken (Stuenkel ve Tourinho, 2014); bunun sağlanamadığı durumlarda bir müdahalenin gerçekleştirilmesine kuşkuyla yaklaşmaktadır. Benzer şekilde Koruma Sorumluluğu kavramının oluşturulma sürecinde bu kavramın uygulamada yol açabileceği problemleri dile getiren Brezilya, Libya müdahalesinde R2P'nin sorunlu bir norm olarak oluşturulduğunu bunun tamamlayıcısı olarak şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarının işlevinin artırılacağı Korurken Sorumluluk (*Responsibility while Protecting*-RwP) kavramının da uygulanması gerekliliğini önermiştir (Harig ve Kenkel, 2017: 630). Bunun yanında Brezilya'nın bölgesindeki meselelerin askerileşmemesi ve komşu ülkelerle uzun yıllardır bir çatışma içine girmemiş olması, devletin uluslararası krizlerde de diplomatik araçları öncelemesini beraberinde getiren unsurlardan olmuştur. Yalnızca dış meselelerde değil, Brezilya'nın dahil olduğu bölgesel girişimlerde de üye devletlerin yetkilerini devretmeye ya da paylaşmaya istekli

olmayışı, entegrasyonun sınırlı düzeyde kalmasının bir nedeni olurken (Vigevani ve Junior, 2011: 449), ülkelerin egemenlik kavramına sıkça atıf yaptıkları görülmektedir. Ayrıca, Brezilya yardım ilişkisi kurduğu ülkelerin de egemenlik ve iç işlerine karışılmaması haklarını vurgulayarak bu yardımları kalkınma ortaklığı ve Güney-Güney İşbirliği olarak kavramsallaştırmakta ve Batılı ülkelerin yardım yaparken uyguladıkları koşulluluk ilkelerini eleştirmektedir.

BRICS'teki diğer ülkelerin aksine sömürge dönemi geçmişi bulunmayan Rusya'nın egemenlik algısının ise müdahalelerin daha çok Batılı güçlerin çıkarına olduğu yönündeki bir söylem üzerine dayandığı ve ülkenin kendi iç işlerine de karışılması endişesinden hareket ettiği söylenebilmektedir. Rusya, kaynağından bağımsız olarak hükümetleri meşru temsilci olarak görmektedir ve ülkeye göre bir hükümetin egemenliğinin korunması ve iç işlerine karışılmaması diğer tüm normların üzerinde yer almaktadır (Remler, 2020). Dolayısıyla insan haklarına dayandırılarak yapılacak olası müdahalelere devletlerin egemenliklerine zarar vereceği ve Batılı ülkeler tarafından suiistimal edilebileceği için izin verilmemelidir. Tarihsel süreç içerisinde de 1990'lardaki insani krizlere yönelik devletlerin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü savunan ülke, 2008 krizi sonrası BM platformunda görüşülen çatışmalarda da müdahalelere karşı şüpheci bir tutum sergilemiş; ancak BMGK'nın tüm üye ülkelerin müdahale taraftarı olduğu durumlarda meşru bir operasyonun gerçekleştirilebileceğini savunmuştur (Allison, 2013). Benzer şekilde Çin de uluslararası platformlarda egemenlik normu ve devletlerin iç işlerine karışılmaması gerekliliğini vurgulamakta, insan haklarının ancak devletlerin egemenliklerinin korunmasıyla mümkün olabileceğini savunmakta ve insani krizlere yönelik BMGK onayı alınmadan gerçekleştirilen tek taraflı güç kullanımının karşısında yer almaktadır (Shulongi, 2001: 2). Çin'e göre insan hakları kültürden kültüre değişkenlik gösterebilmekte ve vakadan vakaya yapılmayan genel insani müdahale veya Koruma Sorumluluğu vakaları Batılı devletlerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Çin müdahale operasyonları ile barış koruma misyonları arasındaki farka da dikkat çekmekte ve ev sahibi ülkenin rızasına dayanan operasyonlara çok sayıda personel desteği sağlamaktadır. Bu kapsamda 1990'larda başta Doğu Timur olmak üzere pek çok misyonda yer alan Çin, insani müdahalelere katılmaktan kaçınmış ve BMGK'da müdahale yönünde bir karar çıkmasına izin vermeyip çatışma çözümleme araçlarıyla

sürece devam edilmesi gerekliliğini ifade etmiştir (Hirono vd., 2019: 573). 2016 yılında Rusya ve Çin'in yayınladıkları uluslararası hukuk üzerine deklarasyonda iki ülkenin karşı çıktığı kavramlar tek taraflı askeri müdahaleler, diğer devletlerin iç işlerine karışılması, tek taraflı yaptırımlar ve devletlerin dokunulmazlıklarının ihlali olurken; destekledikleri görüşler BM Antlaşması'na dayanan uluslararası hukuk, eşit egemenlik, kabul edilen mekanizmalar üzerinden anlaşmazlıkların çözümü ve teröre karşı ortak eylem olarak sıralanmıştır (MFARF, 2016).

Küresel siyasetteki insani krizlere karşı müdahale karşıtı ve egemenliği destekleyici bir tutum sergileyen Rusya ve Çin'in buna karşın kendi yakın çevrelerine yönelik daha müdahaleci bir tutum izledikleri görülebilmektedir. Bu kapsamda Çin, Tayvan ya da Güney ve Doğu Çin denizine yönelik gerçekleştirdiği operasyonları kendi toprağı kapsamında iç işleri olarak değerlendirdiğinden, ülkeye göre bu durum müdahaleler konusundaki tutumuyla bir farklılık oluşturmamaktadır (Shulongi, 2001: 5). Benzer şekilde azınlıklara yönelik politikaların da uluslararası toplum tarafından eleştirilmesine karşı çıkan Çin, uygulamalarını ulusal çıkar kavramına ve egemenliğe dayandırmaktadır (Stokes, 2019). Bununla paralel olarak Rusya'nın da Çeçen Savaşı'ndaki politikalarını iç mesele olarak değerlendirdiği ve kendi yakın çevresi Karabağ, Güney Osetya, Moldova ve Kırım krizlerinde de kendi nüfusunu korumayı gerekçe göstererek müdahaleci bir politika sergilediği görülebilmektedir. Bu durum Rusya'nın dış politikasında müdahaleler konusunda bir ikilik taşıdığı şeklinde yorumlanarak eleştirilmiştir.

Çin'in dış politikasındaki müdahalesizlik vurgusu BRICS'in bir başka üyesi olan Hindistan ile 1954 yılında imzaladığı topraksal bütünlüğe ve egemenliğe karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, iç işlerine karşılıklı müdahalesizlik, eşitlik ve karşılıklı fayda ve barış içinde bir arada yaşama olarak sıralanabilen Barış İçinde Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi'nde de yer almaktadır. Egemenliğe saygı ve iç işlerine karışmama normları sömürge geçmişi, bölgesel ve iç politik zorlanmalarından dolayı Hindistan'ın da uluslararası politikada en fazla öne çıkarttığı değerler olarak görülebilmektedir. Soğuk Savaş döneminde bölgesinde gerçekleştirdiği müdahaleleri yaşanan mülteci akınları ve çatışmaların iç güvenliğine tehdit olarak görmesine dayandıran Hindistan (Kapoor,

2019), bu dönemde birçok operasyon gerçekleştirmiş; 1990'lı yıllardan sonra ise barış koruma operasyonları hariç yapılacak insani müdahalelere kuşku ile yaklaşmıştır. Somali'ye gönderilen barış gücünde aktif bir katılım sağlayan ülke Kosova müdahalesini uluslararası hukukun ihlali olarak değerlendirirken, geliştirilen R2P kavramını da insani müdahalelerin yeni bir biçimi olarak ifade etmiş ve çözümün askeri yollarla değil siyasi diyalog ile sağlanması gerektiğini vurgulamıştır (Jaganathan ve Kurtz, 2014: 471). Libya müdahalesi sonrasında uygulamaya yönelik daha sert bir tutum izlerken, Brezilya'nın önerdiği RwP'ye destek vermiştir. Bölgesindeki çatışmalara yönelik müdahaleci bir tutum takınması ancak dünyanın farklı bölgelerinde olan krizlere gerçekleştirilen müdahalelere karşı çıkması, Hindistan'ın Batının müdahaleciliğini eleştirme ve kendi bölgesel hegemonya pratikleri arasındaki çelişki olarak yorumlanmıştır (Virk, 2013).

Egemenlik kavramının korunması ve müdahalelerin son seçenek olarak düşünülmesi gerektiğini savunan bir başka BRICS üyesi Güney Afrika'da ise bu düşünce daha çok tarihsel geçmişe dayandırılmış; özellikle Apartheid sonrası hükümet barışçıl çözümleri öne çıkartarak, müdahaleleri Afrika kaynaklarını sömürmek için bir araç olduğu şeklinde yorumlamıştır. Ruanda örneğinde olduğu gibi Batılı devletlerin çıkarlarıyla doğrudan ilişkilendirilemeyen durumlarda müdahalenin gerçekleştirilmediğini savunan Güney Afrika (Verhoeven vd., 2014: 510); Koruma Sorumluluğu kavramına da benzer nedenlerden dolayı çekinceyle yaklaşmıştır. Güney Afrika'nın egemenlik normuna bakışının bir boyutunu da diplomasi, arabuluculuk ve diğer çatışma çözümleme yöntemleri yetersiz kaldığında müdahale gereken durumlarda bunu kıta ülkelerinin gerçekleştirmesi gerektiği düşüncesi oluşturmaktadır.

Güney Afrika'nın kuruluşunda öncülük ettiği Afrika Birliği'nin Tüzüğü'nde de (AU, 2000: 7) savaş suçları, soykırım, insanlığa karşı suç gibi durumlarda birliğin alınacak ortak karar ile üye bir devlete müdahale hakkı olabileceği yer almaktadır (md. 4h). Bu kapsamda tüzükte R2P kavramına doğrudan bir atıf olmamakla birlikte, Güney Afrika'nın Afrika Birliği'nde önleme, eyleme geçme ve yeniden inşa mekanizmalarıyla kavram ile benzer bir uygulamayı savunduğu ve bu kapsamda bir Barış ve Güvenlik Konseyi'nin oluşturulduğu görülebilmektedir. Dolayısıyla siviller için egemenliğin kaldırılabileceği durumlar olabileceği, bu kavramın istismar edilemeyeceği ancak

Batı'nın uygulamaları seçici olduğundan bunu kıta devletlerinin gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmasıyla Güney Afrika, BRICS'in diğer ülkeleriyle ayrışma göstermektedir (Smith, 2016: 7). Bu kapsamda kayıtsız kalmama (non-indifference) bölgesel bir norm olarak ortaya çıkarken, ülkeye göre kıtada yapılacak olası müdahaleler uluslararası siyasette Batılı devletlerin operasyonlarından daha meşru olarak görülebilmektedir (Geldenhuys, 2012: 60). Smith'e göre (2016: 2) Güney Afrika'nın yaşadığı ikilem kıtada insan haklarının savunucusu olması gerektiğiyle ilgili Batılı ülkelerin beklentileri ve egemenlik normunu savunan müttefikleri arasında bir denge kurması gerekliliği ile iç politikada insan hakları adına müdahalelere değil, kalkınma ve ekonomik eşitlik gibi alanlara yönlenmesi gerektiği talebi olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla Güney Afrika, insan hakları normlarının egemenlik normunun gerisinden kalması gerektiği düşüncesini her durumda savunmamakla beraber, ülkenin bu operasyonların meşruiyetine yönelik kıtacılık düşüncesini öne çıkarttığı söylenebilmektedir.

Uluslararası/Bölgesel Görünüm ve Temsiliyet

BRICS'in kültürel ve tarihsel olarak ilişki geliştirdiği ülkeler incelendiğinde, yakın çevrelerinin yanında farklı coğrafyalardan pek çok ülke ile de diyalog kurdukları görülebilmektedir. Özellikle artan ekonomik ve siyasi kapasiteleriyle ülkelerin ilişki kurdukları devletler de çeşitlenme göstermiş farklı konu başlıkları çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi ve bu kapsamda birçok uluslararası organizasyona katılmaları olanaklı olmuştur.

Dünya genelinde 222 diplomatik temsilciliği bulunan Brezilya'nın en fazla ilişki kurduğu coğrafyaya bakıldığında ülkenin bulunduğu bölge olan Güney Amerika ve Karayipler öne çıkmaktadır. Diğer Güney Amerika ülkeleriyle MERCOSUR ekonomik entegrasyonu da bulunan ülke, tarihsel olarak yakın ilişkilerde bulunduğu UNASUR üyesi devletler ve Karayip ülkeleriyle de daha çok kalkınma ortaklığı ilişkisi geliştirmektedir (Gratius ve Saraiva, 2013: 1). Bunun yanında Afrika'da yer alan Portekizce konuşan ülkeler topluluğu-*Lusofon* ile de kültürel bağı bulunan Brezilya'nın bu ülkelerle kalkınma, insani yardım, teknik ve kültürel işbirliği alanlarında diyalog kurduğu görülmektedir (Abdenur ve Neto, 2014: 2). Karayip ve Latin Amerika

ülkeleriyle Rio Grubu'nun içinde yer alan Brezilya, bölgesel entegrasyon ve işbirliği geliştirmeye dış politikasında sıkça yer verdiği söylenebilmektedir. Rusya ise daha çok Avrasya devletleri ve Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle ilişki geliştirirken, ülkenin bölgesinde pek çok ekonomik, siyasi ve güvenlik örgütünün üyesi olduğu görülebilmektedir. Avrasya Ekonomik Topluluğu, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Şangay İşbirliği Örgütü bu örgütlerin başında gelirken, 242 temsilcilik bulunduran Rusya'nın (GDI, 2019) elçiliğinin bulunmadığı ülkelerle de diplomatik ilişkiler geliştirmeye çalıştığı söylenebilir. Ülkenin her ne kadar güvenlik, hak, özgürlükler ve uluslararası hukuk ihlalleri gibi alanlarda Avrupa ile karmaşık bir ilişkisi olsa da özellikle doğalgaz ve petrol üzerinden bir karşılıklı bağımlılık geliştirdiği Avrupa devletleri ile de diyalog kurmaya önem vermekte (Hazakis ve Proedrou, 2012: 3) ve ülke Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) da üyeleri arasında yer almaktadır.

Hindistan'ın dünya genelinde 186 temsilciliği bulunurken, yakın ilişkiler geliştirdiği bölgelerin başında Asya ve Afrika devletlerinin geldiği görülmektedir (GDI, 2019). Ülke Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı'nın kurucu üyeleri arasında olmakla beraber; Arap Ligi, ASEAN, Afrika Kalkınma Bankası, Amerika Devletleri Örgütü gibi örgütlerde de bölgesel olmayan üye ve gözlemci üye statüsünde bulunmakta ve ülkenin farklı bölgelerden ortaklıklar geliştirmeye çalıştığı da görülebilmektedir. Çin de benzer bir biçimde dış politikasında hem bölgesel diyalog geliştirmeye hem de farklı coğrafyalardan ülkelerle ilişki kurmayı amaçlamaktadır. Asya Kalkınma Bankası ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği gibi bölgesinde öne çıkan organizasyonların yanında Afrika Kalkınma Bankası ve Karayipler Topluluğu üyesi olduğu başlıca kuruluşlar arasında gösterilebilmektedir. Bu kapsamda Çin 2019 yılında 276 temsilcilik ile dünyada en fazla elçilik bulunduran ülke statüsü kazanmış (GDI, 2019), bu durum Çin'in küresel yönetişimde çok taraflı bir politika takip etme arzusuna ve ilişkilerini daha çok diplomasi ve ekonomik organizasyonlar aracılığıyla yürütme istekliliğine işaret etmektedir (Liu, 2020: 3). 124 diplomatik temsilcilik ile BRICS ülkeleri içerisinde görece en az elçilik sayısına sahip olan Güney Afrika ise 61 ülkenin yer aldığı 2019 verilerine göre dünya genelinde en fazla temsilcilik bulunduran 24. ülke olarak konumlanmaktadır (GDI, 2019). Güney Afrika'nın ilişki kurduğu ülkelerde Afrika Birliği üyesi devletler ve bölgesel meseleler öne çıkarken, ülkenin dahil olduğu İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi

devletleriyle de yakın diyalog geliştirdiği, bunun yanında Afrika, Karayip ve Pasifik Devletleri Örgütü, Afrika Kalkınma Bankası, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu gibi örgütlerde de üyeliği bulunduğu görülebilmektedir.

BM Konumu ve Etki Kapasitesi

BRICS ülkelerinin BM'deki konumları, üyeliklerinin biçimleri ve etki kapasiteleri heterojenlik göstermektedir. Üye ülkelerden yalnızca Rusya ve Çin BMGK'nın daimi beş üye ülke arasında yer alırken; Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika birçok kez geçici üyeliğe seçilmişlerdir. Bunun yanında ülkelerin yalnızca BMGK'da değil, Genel Kurul'da gündeme getirdikleri konularla da öne çıktıkları görülebilmektedir.

Rusya SSCB'nin dağılmasının ardından 1991 yılında Birlik yerine BMGK'ya daimi üye olarak katılmış, Çin ise 1971 yılında Çin Cumhuriyeti (Tayvan) yerine Çin Halk Cumhuriyeti olarak daimi üye olmuştur. Brezilya, Japonya'nın ardından BMGK geçici üyeliğine en fazla seçilen ülke iken (McCarthy, 2020); 1946-1947, 1951-1952, 1954-1955, 1963-1964, 1967-1968, 1988-1989, 1993-1994, 1998-1999, 2004-2005 ve 2010-2011 dönemlerinde 10 defa geçici üye olarak BMGK'da yer almıştır. Hindistan'ın geçici üyelik yaptığı dönemler 1950-1951, 1967-1968, 1972-1973, 1977-1978, 1984-1985, 1991-1992 ve 2011-2012 dönemleri olurken; Güney Afrika 2007-2008, 2011-2012 ve 2019-2020 tarihlerinde 3 kez BMGK'da faaliyet göstermiştir (UNSC, t.y.).

BRICS ülkelerinin temsilcilerinin BM Genel Kurulu'nda gündeme getirdikleri alanların incelenmesi ülkelerin politikalarında öncelik verdikleri konuların anlaşılması bakımından yararlı olabilmektedir.

Brezilya'nın 2008 sonrası BM Genel Kurulu'nda gündeme getirdiği konular incelendiğinde 2008 ve 2009 yıllarında Başkan da Silva'nın güncel küresel zorlanmalarıyla mücadelede BM kurumlarının mevcut yapısının yeterli olmadığını gündeme taşıdığı ve kurumlarda reform gerekliliğine sıkça atıf yaptığı görülebilmektedir (2008: 7; 2009:7). Bu kapsamda dönemde öne çıkan konular G20, BRICS gibi informel grupların artan önemi ve sağlık alanındaki girişimlerin retorikte kalmaması gerektiği olurken; iklim değişikliği, kalkınma, adalet ve eşitlik Brezilya'nın Genel Kurul'da dikkat çektiği diğer başlıkları oluşturmuştur. Benzer şekilde 2010 yılında Dış İşleri Bakanı

Amorim de (2010: 5) gelişmekte olan diğer ülkelerin de benzer kalkınma süreçlerini geçirmeleri adına Güney-Güney İşbirliği'ne verdikleri desteğe değinirken, ülke için Afrika bölgesinin önemine değinmiş ve kıtanın uluslararası kurumlardaki temsil edilme sorununa dikkat çekmiştir. Bunun yanında İran nükleer krizi sürecinde Brezilya'nın aldığı diplomasi inisiyatiflerinden bahsedilmiş ve Tahran Deklarasyonu'nun önemine değinilerek çatışma ve krizlerde tek taraflı yaptırımlar kınanmış ve diyalog ortamının ve müzakerelerin sürdürülmesinin önemi vurgulanmıştır.

Brezilya'nın Genel Kurul'da gündeme taşıdığı konular Başkan Rousseff döneminde de paralellik gösterirken; çok taraflılık, güvenlik ve kalkınmanın bir arada ele alınması gerekliliği, Ortadoğu'da sürdürülebilir barışın sağlanmasına duyulan ihtiyaç, yoksulluğu azaltıcı programların yürütülmesi ve Rio+20 ve Kyoto Protokolü ile iklim meselesine değinilmesi Brezilya'nın üzerinde durduğu alanları oluşturmuştur. Rousseff'in (2011: 8, 2012: 9) Genel Kurul'daki bir diğer girişimi ise R2P uygulamalarının bir tamamlayıcısı olarak gördüğü RwP'nin uygulanması gerektiği ve BMGK'nın yapılacak reform sonrası işlerlik kazanacağı vurgusu olarak görülebilmektedir. Takip eden Genel Kurul görüşmelerinde de reform ve 2015 sonrası kalkınma gündemine dikkat çeken Brezilya'nın reform istekleri ve BGMK'nın çatışma bölgelerinde BM'nin efektif bir biçimde yer alması gerektiğiyle ilgili görüşlerin yanında özellikle sağlık konusunu ön plana çıkardığı, bunun yanında iklim, BRICS ve Ortadoğu'daki sorunlara da özel bir önem atfettiği söylenebilmektedir (Rousseff, 2015). Brezilya'da 2016 sonrası hükümete gelen Başkan Temer (2016; 2018) de benzer bir söylemi benimseyerek çatışmalarda siyasi çözüm arayışının gerekliliğini vurgulamış; G20, BRICS ve Lusofon Topluluğu gibi informel kurumlardan somut çıktılar alınabileceğini belirtmiştir. Son iktidar değişimiyle birlikte BM Genel Kurul'da gündeme getirilen konular değişime uğrarken, Başkan Bolsonaro'nun (2019) konuşmalarında daha çok suç ve terörizmle mücadelenin öne çıkan alanları oluşturduğu görülebilmektedir. Bunun yanında iklim ve kalkınma konuları önceki dönemlere nazaran konuşma gündemlerinde sıkça yer bulmazken; ülkenin barışı öncelemesi ve barış koruma operasyonlarındaki yerel halka saygı vurgusu süreklilik taşımaktadır.

Rusya'nın BM Genel Kurul toplantılarında genellikle uluslararası meselelerde tek taraflı güç kullanımının eleştirisini, bölgesindeki çatışmaların nedenlerini ve terörizmin engellenmesine yönelik girişimleri öne çıkardığı görülebilmektedir. 2008 yılında Dış İşleri Bakanı Lavrov konuşmasında müdahalelerde hangi oranda hayat kaybının müdahale nedeni sayılacağıyla ilgili belirsizliğin devam ettiğini vurgularken BM mekanizmalarını devre dışı bırakılarak gerçekleştirilen müdahaleleri kınamış; buna karşın Güney Osetya ve Abhazya krizleri ile ilgili Rusya'nın gerçekleştirdiği girişimlerde kendi vatandaşlarını korumak adına uluslararası hukukun sınırları içerisinde hareket ettiğini ifade etmiştir (Lavrov, 2008: 1-2). Çatışmalarda ve küresel siyasette bölgesel kurumların etkinliğine değinen Rusya, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ile geliştirdiği güvenlik işbirliklerinin önemine atıf yaparken, BRICS'in, G8 ve G20 gibi gruplara da arabuluculuk ve müzakere süreçlerinde duyulan ihtiyaçtan bahsetmiştir (Medvedev, 2009: 16).

Rusya'nın BM'de sıkça gündeme getirdiği bir diğer meseleyi de silahsızlanma çalışmaları ve özellikle Ortadoğu bölgesinde NPT'ye duyulan ihtiyaç oluşturmaktadır. BM'nin barış ve güvenliği sürdürmede temel enstrüman olduğunu vurgulayan Rusya, güç kullanımının BM Antlaşması'nı ihlal edici bir çözüm olduğunu ve devletler arasında inşacı bir diyaloğun geliştirilmesi gerektiğini söylemiştir (Churkin, 2010: 30). Libya ve Suriye krizlerindeki uygulamaları da eleştiren Rusya, Libya'da çatışma sonrasında çözümün BM ve Güvenlik Konseyi'nde olması ve Suriye'de ulusal bir diyaloğun sağlanması gerekliliğinden bahsederken (Lavrov, 2011: 17); güç kullanmama, çatışmaların barışçıl yollarla çözümü, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı ve iç işlerine müdahalesizlik gibi ilkelerin keyfi yorumlamalarla tehdit edilmemesi gerektiği savunmuştur (Lavrov, 2012: 21). Antlaşmayı ihlal ederek gerçekleştirilen eylemler Rusya'ya göre çatışma bölgelerindeki terörizmin asıl nedenini oluştururken; yalnızca güç kullanımında değil hangi kalkınma modelinin takip edileceği ve temel değerlerin ne olacağıyla ilgili de yalnızca bir grup devlet karar vermektedir ve bu durum ABD lehine bir dengesizlik oluşturmaktadır (Lavrov, 2013: 33; Lavrov, 2014: 34). Rusya Başkanı Putin (2015) Rusya'nın Suriye krizine müdahil olmasını meşru hükümetin isteğine dayandırırken, jeopolitik çıkarların terörizmi artırdığına değinmiş; bölgesel çatışmalara ek olarak çok kutupluluğun gözetilmesi, BM'de reform yapılması, enerji güvenliğinin

tesisi ve siyasi plüralizmin sağlanması da Rusya'nın öne çıkardığı diğer konu başlıklarını oluşturmuştur.

Hindistan'ın da diğer BRICS ülkeleri gibi en çok değindiği konulardan birini BMGK reformu oluşturmaktadır. Günümüzün mevcut siyasi ve ekonomik durumunu yansıtan yeni bir yapının kurulması gerekliliğinden bahseden Hindistan; dağıtımda eşitliğin sağlanmasını gıda, enerji ve finansal piyasalarında yaşanan krizlerin aşılmasının bir yolu olarak görürken, gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının göz ardı edildiğini ve bu ülkelere teknoloji ile inovasyon transferinin gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Sing, 2008: 9). Bölgesel çatışmaların yayılma etkisine değinen Hindistan Dış İşleri Bakanı Krishna (2009: 27) küresel problemlerle mücadelenin küresel bir yaklaşım gerektirdiğini savunurken, bu yapıların kapsayıcı olmadığını ve en acil ihtiyacın kurumlarda reform olduğunu ileri sürmüştür. BMGK daimi ve geçici üyelerinin artırılması, temsiliyetin sağlanması ve barış koruma operasyonlarına katkı sağlayan ülkelerin karar verme süreçlerinde daha fazla yer alması Hindistan'ın önerdiği reformlar olarak görülebilmektedir. BM reform gündeminde Hindistan kadının güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına da değinirken, temel insan haklarına erişimde Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin öneminden bahsetmiştir. Hindistan'ın bir başka öne çıkardığı mesele ise bölgesindeki çatışmalar ve Güneydoğu Asya'da sürdürülebilir barışın sağlanmasıdır (Krishna, 2010: 3). Afrika ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesi, iklim değişikliğiyle mücadele edilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, bulaşıcı hastalıklara çözüm için fon aktarımının yapılması Hindistan'ın ilgilendiği diğer alanları olurken (Singh, 2010: 22; Swaraj, 2015: 44); terörizmi günümüzün en büyük zorlanması olarak tanımlayan Hindistan Başkanı Modi (2014: 16) yaptığı konuşmada Keşmir sorununun çözülmesi gerektiğini vurgulamış; barışın, demokrasinin ve çatışmasızlığın Hindistan'ın kimliği olduğunu ifade etmiştir (Modi, 2019: 9). Dolayısıyla Hindistan'ın BM Genel Kurulu görüşmelerinde daha çok bölgesindeki çatışmaları çözme istekliliğini, BMGK ve barış koruma operasyonları reformunu ve küresel kalkınma meselelerini öne çıkardığı özellikle de iklim ve terörizm konusuna odaklandığı söylenebilmektedir.

Rusya ile birlikte daimi üye olarak BMGK'da da yer alan Çin Genel Kurul'da daha çok barışçıl kalkınmasını vurgulamakta ve çatışmalardan kaçınan bir dış politika

takip etme hedefinde olduğunu dile getirmektedir. Barışın gerçekleşmesinin ancak kalkınmanın sağlanmasıyla mümkün olduğunu belirten Çin hükümeti (Jiabao, 2008: 35) devletler arasında ilişkinin barışçıl devam etmesini de müdahalesizlik ve egemenliğe saygıya dayandırmış, eşitlik ve karşılıklı faydaya dayanan dostane diyaloğu politikalarının merkezine koyduğunu belirterek politika empoze etme ve hegemon olma amacı taşımadığını vurgulamıştır. Güvenliğe daha geniş perspektiften bakılması gerektiğini belirten Başkan Jintao (2009) devletlerin kendi ulusal güvenliklerini sürdürmede özgür olduklarını ve güvenlik endişelerine karşı her devletin diğer bir devlete karşı saygı duyması gerektiğinden bahsetmiş; kalkınmada da benzer biçimde holistik bir bakış açısı benimsenmesi gerektiğinden bahsederek refah, adil, eşitlikçi bir ekonomik düzeninin gerekliliğini savunmuştur.

BM Genel Kurul gündemlerinde Afrika ile olan ilişkilerine de özel bir önem atfeden Çin; Ortadoğu'daki çatışmaların da barışçıl yollarla çözülmesini, bunun yanında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da ortaya çıkan Arap Ayaklanmaları'nda geleceklerine halkların kendisinin karar vermesi gerekliliğini ifade ederek BM otoritesinin güçlendirilmesi ve her ülkenin kendi kalkınma yolunu izlemesine saygı duyulması çağrısında bulunmuştur (Jiechi, 2011: 42). BMGK üyeleri arasında barış koruma operasyonlarına en çok katkı veren ülke olduğunu da belirten Çin, tüm operasyonların ve kurulan diplomatik diyalogların amacının kazan-kazan durumu ortaya çıkarmak olduğunu ifade ederken; BRICS'i yeni bir küresel işbirliği modeli olarak tanımlamıştır (Jiechi, 2012: 28). Bunun yanında Japonya ile yaşadığı adalar sorununda Japon hükümetinin Çin'in egemenliğini ihlal ettiği ve uluslararası hukuka aykırı hareket ettiğine de konuşmalarında sıkça yer vermiştir. Uluslararası ilişkilerde çok taraflılık, BM'de yalnızca Bölüm 7'nin değil arabuluculuk, önleme ve uzlaşmanın yer aldığı 6. Bölümün de öne çıkartılması gerektiği vurgusu Çin'in kurul gündemine aldığı diğer konuları oluştururken (Yi, 2014; 38); Başkan Jinping döneminde Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne daha sık atıf yapıldığı ve BM'de özellikle Afrika özelinde temsiliyet konusunun vurgulandığı görülebilmektedir (Jinping, 2015; Yi, 2019).

Güney Afrika Genel Kurul gündeminde daha çok Afrika kıtasının sorunlarına yer verirken, bölgesel örgütlerin çatışmalardaki rolünün önemi ve uluslararası kurumlarda

temsilde adalet meselesi ülkenin ele aldığı diğer temel konuları oluşturmuştur. Dış İşleri Bakanı Zuma (2008: 12) Afrika Birliği'nin başarıya ulaşabilmesi için partnerlere duyulan ihtiyaca değinirken, Bretton Woods kurumları ve BM'de köklü reformlar talep etmiş; BMGK'nın görüştüğü konuların büyük bir kısmını Afrika ülkelerindeki sorunları oluşturmasına rağmen kıtadan bir temsilcinin karar alma mekanizmalarında yer almamasını eleştirmiştir. Güney Afrika da diğer BRICS ülkeleri ile benzer bir biçimde güvenlik ve kalkınmayı birlikte ele almış ve bu durumun özellikle Afrika ülkeleri için büyük önem teşkil ettiğini vurgulamış; NEPAD ve Afrika Birliği'nin barış koruma ve kalkınma ortaklığı alanlarındaki çalışmalarını öne çıkarmıştır (Zuma, 2009: 20). 21. yüzyılın zorlanmalarına göre BMGK'nın düzenlenmesinin dünyanın diğer coğrafyalarındaki krizlerin çözümü için de yararlı olacağını ifade eden Güney Afrika, arabuluculuk faaliyetlerinin artırılması gerektiğini ifade ederek daha fazla demokrasi ve şeffaflık vurgusu yapmıştır. Kadınların ayrımcılığa uğramaması, yoksulluğun azaltılması, temel kaynaklara erişim, insan haklarının güçlendirilmesi, bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi ülkenin ilgilendiği diğer alanlar olurken (Zuma, 2015: 7-8); Kuzey-Güney arasındaki farkın kapatılması, DTÖ ile IMF'de gelişmekte olan ülkelerin daha fazla söz sahibi olabilmesi ve silahsızlanma Güney Afrika tarafında sıkça gündeme alınan konuları oluşturmaktadır (Ramaphosa, 2018: 51-53; Pandor, 2019: 46).

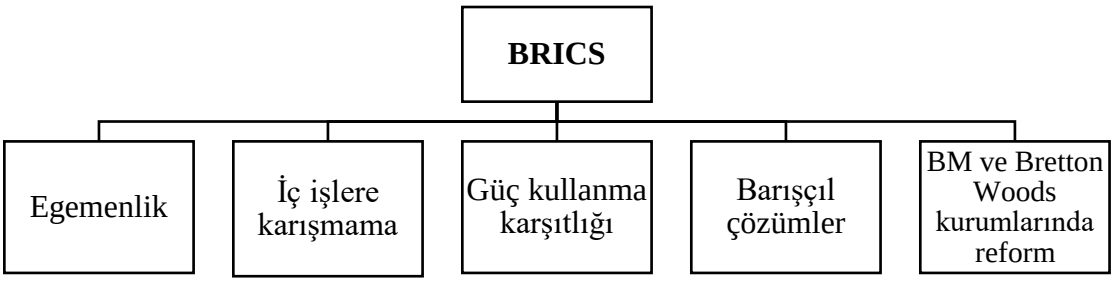

Şekil 1. BRICS Ülkeleri'nin BM Genel Kurul Açılış Konuşmalarındaki Ortak Gündemleri (2008-2019)

Kaynak: UNGA (t.y.). United Nations General Assembly Speeches, https://www.un.org/pga/75/documents/speeches/ (Erişim Tarihi: 25.02.2021).

BRICS ülkelerinin Genel Kurul konuşmaları ve gündeme getirdikleri konular incelendiğinde tüm ülkelerin uluslararası kurumlarda ve BM'nin yapısında reform girişimleriyle öne çıktığı, daha çok Küresel Güney ülkelerinin sorunlarını dile getirerek bu alanda girişimler başlattığı ve egemenlik, müdahalesizlik, iç işlerine karışmama gibi ilkeleri BM Antlaşması'na dayandırarak vurguladıkları görülebilmektedir. Bu bakımdan ülkelerin gündeme aldıkları iklim, sağlık, kalkınma gibi konular yaşanan hükümet değişiklikleriyle birlikte değişimler gösterse de BM Genel Kurul'daki inisiyatiflerinde müdahalesizlik ve toprak bütünlüğüne saygı gibi temel ilkelerle ilgili düşüncelerin ve Ortadoğu, Afrika ve Güneydoğu Asya gibi çatışma bölgeleriyle ilgili politikalarının süreklilik teşkil ettiği söylenebilmektedir.

Bunun yanında ülkeler BM'nin yalnızca Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'unda değil, organlarında da aktif bir biçimde katılım sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda Brezilya'nın Dünya Sağlık Örgütü'nde yüksek düzeyde katkı sağladığı HIV/AIDS ile mücadele fonu ve Batı Afrika'da Ebola virüsüne karşı desteği, ülkenin benimsediği niş diplomasi alanı olan sağlık alanındaki girişimine örnek olarak gösterilebilmektedir (Lee ve Gomez, 2011: 61). Güney Afrika da benzer şekilde BM'de başta Afrika olmak üzere Küresel Güney ülkelerinin yaşadığı sağlık sorunlarını öne çıkartmakta, çocuk ölümleri ve anne sağlığı ile ilişki alanlarda girişimler yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca Güney Afrika'nın Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin de bir boyutunu oluşturan kadının güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması alanında da çalışmalar gerçekleştirdiği ve bu kapsamda çatışma bölgelerindeki kadın ve çocukların korunması ve cinsiyet temelli şiddetin önlenmesiyle ilgili BM Kadın Birimi ve Afrika Birliği ile beraber projeler geliştirdiği görülebilmektedir (Zuma, 2015:7; SSA, 2015). Kendi ülkesinde de önemli bir problem olarak kabul edilen temiz suya ve hijyene erişime özel bir önem atfeden Hindistan ise Dünya Sağlık Örgütü, UNICEF ve UNPD programları çerçevesinde hem destek almakta hem de uluslararası platformlarda gelişmekte olan ülkelerin bu alandaki ihtiyaçlarına dikkat çekmektedir (Swaraj, 2015: 44). Rusya BM'nin platformlarında genellikle enerji güvenliği ve nükleer silahsızlanma meselesini gündeme getirmekte, Çin ise BM'ye en çok finansal katkı sağlayan ülkelerden biri olarak organizasyonun bir çok projesini desteklemektedir. Özellikle BM Çevre Programı (UNEP), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği

(ITU), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve BM Kalkınma Programı (UNDP)'yle geliştirdiği işbirlikleri ile Güney ülkelerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasında etkili bir rol oynamaktadır (Feltman, 2020:1).

BM organlarında ülkelerin ilgi alanlarına göre başlattıkları girişimlerin yanında grubun 2000'lerle beraber artan Barış Koruma Operasyonlarına katkısı da dikkat çekmektedir. BM'nin gerçekleştirdiği barış koruma operasyonlarını insani müdahalelerden ve Koruma Sorumluluğu vakalarından ayrı değerlendiren ve ev sahibi devletlerin rızası olması durumunda müdahale edilebileceğini savunan BRICS ülkelerinin misyonlara verdikleri personel desteği incelendiğinde Çin ve Hindistan'ın grubun diğer üyelerine kıyasla daha fazla asker ve polis görevlendirdiği söylenebilmektedir (Briscoe vd., 2015: 35). 2020 yılı itibariyle devam eden operasyonlarda Hindistan'ın 5428, Çin'in 2548 personeli bulunurken; asker ve polis sayıları hariç tutulduğunda ülkelerin sırasıyla 143 ve 87 personel görevlendirerek operasyonlara daha çok askeri unsurlarla destek verdiği görülebilmektedir (UNP, t.y.). Buna karşın Güney Afrika, Brezilya ve Rusya çatışmalara ve insani krizlere asker göndermeye daha çekinceyle yaklaşmakta ve operasyonlarda daha çok saha uzmanı ve sivil personel görevlendirmektedir. Çin, 2019 verilerine göre operasyonlara finansal olarak ABD'den sonra en çok katkı sağlayan ikinci ülke olurken; toplam bütçenin %15,21'i oranında destek vermektedir. Rusya'nın misyonlara katkısı %3,04 iken; diğer BRICS ülkelerinin misyonlara finansal desteği %1'in altında seyretmektedir (UNGA, 2018).

Tablo 4. BRICS'in Asker ve Personel Desteği Verdiği BM Barış Koruma Operasyonları (2011-2021)

ÜLKE	KATILDIĞI OPERASYONLAR
Brezilya	UNMISS, UNOCI, MINUSCA, MINURSO, MINUSTAH, UNFICYP, UNIFIL, UNISFA, UNMIL, UNMIT, MONUSCO, MINUJUSTH, UNIOGBIS
Rusya	UNMISS, UNOCI, MINUSCA, MINURSO, MINUSTAH, MONUSCO, UNMIL, UNMIT, UNTSO, UNMIK, UNISFA, MINUJUSTH, UNVMC

Hindistan	UNMISS, UNOCI, MINUSTAH, MONUSCO, UNDOF, UNFICYP, UNIFIL, UNMIL, UNMIT, UNISFA, UNAMA, MINUJUSTH, UNSOM, UNTSO
Çin	UNMISS, UNOCI, MINUSMA, MINURSO, MINUSTAH, MONUSCO, UNAMID, UNFICYP, UNMIL, UNMIT, UNTSO, UNIFIL, UNAMA
Güney Afrika	UNMISS, MONUSCO, UNAMID

Kaynak: UN (t.y.). Troop and Police Contributors, https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Ancak ülkelerin bazı barış koruma operasyonlarına özel bir önem atfettikleri ve buradaki girişimlerde öne çıktıkları görülebilmektedir. Örneğin Haiti'de yaşanan insani krizde Brezilya, MINUSTAH'da lider ülke olarak konumlanarak hem finansal hem de personel desteği ile ülkedeki insani acıyı hafifletmeye çalışmış, bunun yanında uluslararası platformlarda konuya dikkat çekerek farkındalık oluşturulmasına da katkı sağlamıştır. Rusya ise uluslararası platformlarda operasyonlarla ilgili genellikle terörizmle mücadele konusunu ön plana çıkartmış, ülkelerdeki terörist faaliyetlerin yayılmasının önlenmesi için güvenliğin bölünmezliği yaklaşımının geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. BM misyonlarında en fazla asker görevlendiren ülke olan Hindistan BM'nin 1948'den beri gerçekleştirdiği 71 barış koruma operasyonunun 49'una aktif katılım sağlanmıştır (UN News, t.y; MEA, t.y.). Operasyonların başarı için ev sahibi ülke ve katkı sağlayan ülkelerin karar alma süreçlerinde daha fazla rol alması gerektiğini belirten Hindistan, barış koruma misyonlarına kadınları dahil etme girişiminin bir parçası olarak Kongo'daki MONUSCO operasyonunda yerel halkla iletişimi kuvvetlendirmek adına tamamı kadın olan bir birlik görevlendirmiştir. Çin BMGK üyeleri arasında misyonlara en fazla personel desteği sağlayan ülke olması ve yüksek finansal katkısının yanında özellikle Güney Sudan ve Mali'de gerçekleştirilen MINUSMA ve UNMISS operasyonlarıyla öne çıkmış, operasyonel desteğiyle beraber çatışmalarda arabuluculuk yaparak barış sürecinin geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemiştir (de Coning ve Osland, 2020). Yerel örgütlerle ilişki kurulmasının misyonların verimliliğine etkisine dikkat çeken Güney Afrika, kıtasında yürütülen operasyonlarda Afrika Birliği ve ECOWAS ile işbirliği yapılmasının önemine değinirken (Mashabane, 2010: 27; Allouche

ve Lind, 2014: 2); ülkelerde çatışma sonrası inşa ve önleme mekanizmalarına destek sağlamıştır (Nieuwkerk, 2012: 46).

Diğer Uluslararası Platformlardaki Davranışı ve İnisiyatif Alma Yatkınlığı

BRICS ülkeleri BM'in yanında diğer uluslararası platformlarda artan kapasiteleriyle birlikte daha fazla inisiyatif alma arzusu içinde olmuşlardır. Üye devletlerin taleplerini en fazla dile getirdikleri platformlardan biri de G20 Zirveleri olurken; Rusya 2013, Çin 2016 yılında G20 toplantısına ev sahipliği yapmıştır. G20 zirvesinin 2023 yılında Hindistan ve 2024 yılında Brezilya'da düzenlenmesine karar verilmiştir. G20 toplantılarında en fazla tartışılan konu ekonomik düzen ve finans mekanizmaları olmakla beraber; yükselen güçlerin küresel platformlarda sıkça kalkınma, eşitlik, adil temsiliyet ve reform konularına atıf yaptıkları ve G20'yi mevcut küresel koşullarda gelişmekte olan ülkelerin de söz sahibi olduğu daha eşit bir yönetişim mekanizması olarak gördükleri söylenebilmektedir (Cooper ve Farooq, 2016: 73).

Ülkeler Küresel Güney ülkelerine yönelik farklı alanlarda da pek çok girişimde bulunmaktadır. BRICS'in 2014 yılında kurduğu Yeni Kalkınma Bankası'nın temel hedefi gelişmekte olan ülkelere yönelik kalkınma ile ilişkili alanlarda destek vermek ve teknik işbirlikleri ile ortak projeler gerçekleştirmek olurken; bankanın bu kapsamda 2020 yılı itibariyle onaylanmış 62 projesi bulunmaktadır (NDB, 2020). Bunun yanında Çin'in Asya Kalkınma Bankası'na verdiği destek Asya ve Pasifik ülkelerinde altyapı, ekonomi ve kamu hizmetlerinin geliştirilmesine katkı sağlarken; 2013 yılında başlatılan Tek Kuşak Tek Yol Projesi BRICS ülkelerinin en öne çıkan girişimlerinden biri olarak değerlendirilebilmektedir. Projenin amacını Çin, ticaret ve yatırım alanlarında birçok ülke ile partnerlik geliştirilmesini ve bu sayede Asya, Afrika ve Avrupa ülkeleri ile beraber kolektif bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi olarak ifade etmektedir (Cai, 2017: 6). Gelişmekte olan ülkelerin sorunlarını yalnızca BM platformlarında değil, Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü toplantılarında da dile getiren BRICS; DB ve IMF'de karar alma mekanizmalarında reform talep ederek kurumların daha kapsayıcı ve katılımcı olması gerektiğini ifade etmiştir. DTÖ'de ise özellikle Doha Turları'nda ticaret engellerinin kaldırılması ve gelişmiş ülkelerin uyguladığı tarım sübvansiyonlarının azaltılmasına yönelik eleştiride bulunan Brezilya, Çin ve Hindistan, bu uygulamaların

gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasının önündeki en büyük engeller olduğunu ileri sürmüştür (Hopewell, 2017: 1381). Ülkelerin dikkat çektiği bir diğer küresel zorlanma ise iklim değişikliği olmuş; BRICS iklim değişikliğinin getirdiği olumsuzluklardan en çok gelişmekte olan ülkelerin etkilendiğini, bu konuda tüm dünyanın ortak sorumluluk taşıdığını ancak ülkelerin yükümlülüklerinin kapasitelerine göre değişkenlik göstermesi gerektiğini ifade etmiş ve başta Rio+20 olmak üzere birçok iklim zirvesinde gelişmiş ülkelerin politikalarında iklime daha fazla yer vermesi gerektiğini savunmuştur (Petrone, 2019: 26).

BRICS'in dış politikasını etkileyen normatif/tarihsel dinamikler değerlendirildiğinde ülkelerin fikirsel olarak dünya siyasetinde etkili olmayı arzuladıkları, Küresel Güney'in sorunlarını sıkça dile getirdikleri ve çok boyutlu bir dış politika izledikleri söylenebilmektedir. Ülkelerin tarihsel geçmişleri ya da bulundukları bölgenin siyasi kültürü ve normları ile farklı dış politika öncelikleri olmakla beraber, uluslararası ilkelerde genellikle BM Antlaşması'na dayandırılan egemenlik, iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğünü öne çıkardıkları ve kendi kalkınma geçmişlerini de vurgulayarak Küresel Güney ülkelerinin adil temsil edilme ve dağıtımdan eşit yararlanamama problemlerine değindikleri görülmektedir.

4.2.2. Materyal Dinamikler

BRICS'in genel dış politikası ve müdahale özelindeki kararlarında yalnızca normatif/tarihsel değil; ticaret partnerleri ve hacimleri, büyüme oranları, milli geliri, doğrudan yabancı yatırımları, gelir kaynakları ve dışa bağımlılıkları, coğrafi konumu, askeri harcamalar ve ortaklıklarını kapsayan materyal dinamikler de etkili olabilmektedir. Ülkelerin uluslararası düzendeki yükselişlerinin de temel nedenini 2008 sonrası gelişen ekonomileri oluşturduğundan BRICS'in materyal ilişkilerini ve bu alanlarda kurduğu ortaklıkları incelemek ülkelerin dış politikalarını anlamlandırmada önem taşımaktadır.

Büyüme Oranları ve Milli Gelir

BRICS ülkelerinin büyüme oranları ve milli gelirlerindeki değişim incelendiğinde 2000 sonrası dönemde ülkelerin hızlı bir büyüme performansı gösterdiği görülmektedir. Brezilya'nın 2009 yılında bir önceki yıla göre büyümesi %5 azalırken,

2010 yılında %7.5'un üzerinde büyümüş, benzer şekilde Güney Afrika da 2009'da %1.5 küçülme yaşamasına rağmen bir sonraki yıl %3'lük bir büyüme performansı göstermiştir. Hindistan ve Çin'de 2008 Krizi'nin etkileri oldukça sınırlı olurken; Çin ekonomisi 2008-2019 yılları arasında ortalama %8 ile oldukça yüksek bir hızda büyümüş, Hindistan ise %3 ile %8,5 arasında ekonomik büyüme yaşamıştır. Rus ekonomisi ise 2008-2013 yılları arasında %5'in üzerinde büyürken, bu tarihten sonra petrol fiyatlarında yaşanan düşüş büyüme oranlarını ciddi şekilde etkilemiştir (WB, 2019a). BRICS ülkelerinin 2008-2019 yıllarına ait büyüme oranları Tablo 5'te görülebilmektedir. Ülkelerin büyüme oranları değerlendirildiğinde özellikle Çin ve Hindistan'ın istikrarlı büyüme oranları BRICS içinde öne çıkmaktadır.

Tablo 5. 2008-2019 BRICS Ülkeleri Büyüme Oranları (%)

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Brezilya	5	-0,1	7,5	3,9	1,9	1,3	0,5	-3,5	-3,2	1,3	1,3	1,1
Rusya	5,2	7,8	4,5	4,3	4	1,7	0,7	-1,9	0,1	1,8	2,5	1,3
Hindistan	3	7,8	8,4	5,2	5,4	6,3	7,4	7,9	8,2	7	6,1	4,1
Çin	9,6	9,3	10,6	9,5	7,8	7,7	7,4	7	6,8	6,9	6,7	6,1
Güney Afrika	3,1	-1,5	3	3,2	2,2	2,4	1,8	1,1	0,3	1,4	0,7	0,1

Kaynak: WB (2019a). GDP Growth (Annual %), World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Büyüme oranları ile ilişkili şekilde ülkelerin nominal GSYİH'lerinde de 2000 sonrasında önemli değişiklikler gerçekleşmiştir (WB, 2019b). 2002 yılında 507 milyar $ yurt içi hasılası olan Brezilya, en yüksek seviyesine 2011 yılında 2,61 trilyon $ ile ulaşırken, 2019 yılı itibariyle 1,84 trilyon $ ile dünyanın en büyük ekonomileri arasında 9.sırada yer almaktadır. Rusya'nın GSYİH'si 2002 yılında 345 milyar $ iken bu rakam 2013 yılında 2,29 trilyon $'a ulaşmış; 2019 yılında ise 1,7 trilyon $ hasıla ile dünyanın 11.ekonomisi olarak konumlanmıştır. 2002-2019 yılları arasında GSYİH'sini 5.5 katına çıkartan Hindistan 2019 verilerine göre 2,86 trilyon $ ile 5.sıraya kadar yükselirken; Çin yurt içi hasılasında 17 yılda yaklaşık 10 kat bir büyüme yaşamıştır. 2002 yılında 1,47 trilyon $ olarak seyreden GSYİH'si 2019 yılında 14,34 trilyon $ ile ABD'nin ardından dünyada 2.sırada konumlanırken, dünyada 38. ekonomi olarak yer almasıyla Güney Afrika diğer BRICS ülkelerine göre daha düşük bir milli gelire sahip olsa da, 2002 yılında 115 milyar $ olan GSYİH'sini 2019 yılına gelindiğinde 351 milyar $'a yükseltmiştir.

Ülkelerin kişi başına düşen gelirlerinde de artış gözlemlenmiş, 2002-2019 yılları arasında Brezilya'da 2,829 $'dan 8,717 $'a, Rusya'da 2,377 $'dan 11,584 $'a, Hindistan'da 470 $'dan 2,099 $'a, Çin'de 1148 $'dan 10,261 $'a, Güney Afrika'da ise 2502 $'dan 6,001 $'a yükseliş gerçekleşmiştir (WB, 2019c).

Hem büyüme oranlarındaki hem de GSYİH'lerindeki yükseliş ülkelerin küresel yönetişimdeki etkinliklerinin artışını da beraberinde getirirken, özellikle 2008 Krizi'ni takip eden yıllarda BRICS'in hızlı bir toparlanma sürecine girmesinin grubun uluslararası siyasette daha fazla inisiyatif almasına olanak tanıyan faktörlerden biri olduğu söylenebilmektedir. Bu dönemde dış politikada öne çıkarttıkları konuları desteklemede yeterli güce sahip olan ülkeler, bu alanlara daha fazla fon aktarma imkanı bulabilmiş ve Küresel Güney'in sorunlarının uluslararası gündemde daha görünür olmasına katkı sağlamıştır.

Ticaret Partnerleri ve Hacimleri

Ülkelerin ticaret partnerlerinin ve kurdukları ekonomik ortaklıkların incelenmesi, ülkelerin dış politikada etkileşim kurduğu bölgeler konusunda önemli bir veri sunmaktadır. BRICS ülkelerinin ithalat ve ihracat ilişkisi geliştirdiği ülkeler yıllara göre farklılaşırken, son dönemlerde BRICS'in diğer üyelerinin daha çok Çin ile ticaret ilişkilerini artırdığı gözlemlenmiştir. 2008-2019 yılları arasında ilişki kurdukları ülkelerin çeşitlenmesi ve ekonomik performanslarının gelişimi BRICS'in ticaret hacmine de yansırken, ülkelerin bu dönemde gerçekleştirdikleri toplam dış ticaret artış göstermiştir.

2019 verilerine göre (WITS, 2019); Brezilya'nın başlıca ticaret partnerleri incelendiğinde ihracat ve ithalatta ilk sırada Çin'in bulunduğu görülebilmektedir. İhracatının %26,76'sını Çin'e gerçekleştiren ülke, sırasıyla ABD, Arjantin, Hollanda ve Şili ile partnerlik ilişkisi geliştirmiştir. İthalat yaptığı ülkelerde ise %19,16'lık Çin'i %16,19 ile ABD, %6,1 ile Arjantin takip ederek ülkenin diğer önemli ithalat ortaklarını Almanya, Güney Kore ve Meksika oluşturmuştur. Brezilya ile benzer şekilde Rusya'nın da en çok ithalat ve ihracat ilişkisi kurduğu ülke Çin olurken, Rusya Çin'in ardından en çok Hollanda, Almanya, Belarus ve Türkiye'yle ihracat yapmıştır. İthalatta ise Çin'i Almanya, Belarus, ABD ve İtalya takip etmektedir. BRICS içinde Çin'in birinci ithalat

ve ihracat ortağı olduğu bir diğer ülke olan Güney Afrika Almanya ve ABD ile ithalat ortaklıkları geliştirirken, ülkenin sınır komşuları olan Botsvana, Namibya ve Mozambik'e de yüksek seviyede ihracat yaptığı görülebilmektedir. İthalatta ise %18,45'lik Çin'in ardından Almanya, ABD, Suudi Arabistan ve Hindistan gelmektedir. Hindistan ise diğer BRICS ülkelerinden farklı olarak en fazla ihracatı %16,02 ile ABD ve %8,85 ile Birleşik Arap Emirlikleri ile gerçekleştirmiş, %5,08 ile Çin listede üçüncü sırada yer almıştır. Buna karşın Hindistan'ın en fazla ithalat yaptığı ülke Çin olmuş, Çin'i sırasıyla ABD, Suudi Arabistan, BAE ve Irak takip etmiştir. Çin en yüksek ihracatını yaklaşık %20'lik pay ile ABD'ye gerçekleştirirken, ülkenin başlıca ihracat partnerlerinin Hong Kong, Japonya, Güney Kore ve Vietnam gibi bölgesindeki ülkeler olduğu gözlemlenebilmektedir. İthalatta ise Çin sırasıyla Güney Kore, Japonya ve diğer Asya ülkeleri ile ilişki kurmakta, bu partnerlerin ardından sırasıyla ABD ve Almanya yer almaktadır.

Gelir Kaynakları ve Dışa Bağımlılıklar

BRICS'in geliştirdiği ticaret ortaklıkları ülkelerin hangi devletler ile ilişki geliştirdiğini ve materyal anlamda bir bölge ile kurulan diyaloğun yoğunluğu hakkında bilgi verebilmektedir. Benzer biçimde ülkelerin gelir kaynakları ve dışa bağımlılıkları da ülkelerin politika kararlarını verirken göz önünde bulundurdukları bir parametre olarak karşımıza çıkarken; BRICS devletleri karşılıklı ekonomik bağımlılık geliştirdikleri ülkelere yönelik özel bir politika takip edebilmektedir.

Brezilya'nın temel ihracat gelirini %19'luk pay ile başta soya fasulyesi olmak üzere tarım ürünleri oluştururken, yakıt, mineraller, ulaştırma ve gıda ürünleri ülkenin en fazla ihracat yaptığı sektörler olarak görülebilmektedir (WITS, 2019a). Rusya'nın ihracatının %52,68'ini doğalgaz, petrol ve kömür oluştururken; ülke sırasıyla teknik hizmet, metal ürünler ve kimyasal maddeleri ihraç etmektedir (WITS, 2019b). Hindistan da benzer şekilde en fazla yakıt ihracında bulunurken, kimyasal maddeler ve değerli madenler ile tekstil ve giyim sektörü ülkenin diğer ihracat kalemleri olarak görülebilmektedir (WITS, 2019c). Çin ihracatında %43,85'lik oran ile makine ve elektronik ürünler öne çıkarken, metal, kimyasal maddeler ve tekstil sektörleri diğer ihracat ürünlerini oluşturmaktadır (WITS, 2019d). Güney Afrika ise en çok değerli maden

ihracatı yaparken, mineraller, ulaşım, metal ve yakıt ürünleri ülkenin diğer ihracat sektörleridir (WITS, 2019e). İthalat partnerleri ve ürünler incelendiğinde ise (OEC, 2019) Brezilya'da rafine petrol, araç parçaları ve ham petrol öne çıkarken; çoğunlukla Çin, ABD, Almanya ve Arjantin'den ithalat yapıldığı görülmektedir. Rusya ise büyük bir oranı Çin ve ABD'den olmak üzere araç parçaları, ilaç, yayın ekipmanları ve uçak, helikopter gibi hava araçları ithal ederken; Hindistan ham petrol, değerli maden, kömür ve petrol gazı ithal ettiği ve temel ithalat partnerlerinin Çin, ABD, Suudi Arabistan, BAE ve Irak olduğu söylenebilmektedir. Çin'in en çok ithalat yaptığı devletler sırasıyla Güney Kore, Japonya, ABD ve Almanya olurken, en çok ham petrol, demir, araba ve petrol gazı sektörlerinde ithalat yapılmaktadır. Güney Afrika ise ham ve işlenmiş petrol, araba, yayıncılık alanlarında Çin, Almanya, ABD, Suudi Arabistan ve Hindistan ile ithalat partnerliği geliştirmiştir.

BRICS ülkelerinden özellikle Rusya'nın enerji ve Çin'in makine ve elektronik ürünlerinin gelir kaynaklarındaki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, alıcı ülkelerde ve ithalat yapılan devletlerde ortaya çıkan uluslararası meselelerin dış politikalarında daha fazla yer tutacağı yer tutacağı öne sürülebilirken; karar alma süreçlerinde ithalat-ihracat yapılan sektörler ve olası ekonomik ve siyasi etkiler göz önünde bulundurulabilmektedir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

BRICS ülkelerine yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ve ülkelerin farklı bölgelerde gerçekleştirdikleri doğrudan yabancı yatırımlar incelendiğinde ülkelerin çeşitli coğrafyalardan pek çok devletle ilişki kurduğu ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomilerinde oldukça fazla bir paya sahip olduğu görülebilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlarda hem dışa akış oranları hem de ülkelerin aldıkları yatırımlar incelendiğinde (ST, 2019) BRICS grubu içinde ilk sırada Çin yer alırken, Güney Afrika BRICS içinde en az yatırım yapan ve alan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. 2008 yılında 56 milyar $ olan Çin'in dış ülkelerdeki yatırımları 2016'da 216 milyar $'a çıkarken 2019 yılı itibariyle 97 milyar $ düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde Çin'e yapılan yatırım da 2008 yılında 171 milyar $ iken 2018'de 235 milyar $'a yükselmiş; ancak 2019 yılında yatırımlarda bir düşüş yaşanmıştır. Çin'de en fazla yatırım yapan ülkeler

bölgesindeki devletler olurken %66'lık oranla Hong Kong öne çıkmaktadır. Hong Kong'u Singapur, Virjin Adaları, Güney Kore, Kayman Adaları ve Japonya takip etmektedir ve yatırımlar daha çok üretim alanında gerçekleştirilmektedir. Brezilya'nın 2019 yılındaki doğrudan yabancı yatırımları 91 milyar $ olurken; petrol ve doğalgaz çıkartma, motorlu taşıt sanayisi yatırımların %21'ini oluşturmaktadır. Ülke en çok Hollanda, ABD, Almanya, İspanya ve Bahamalar'dan yatırım almaktadır. Rusya 2019'da 31 milyar $'lık yatırım alırken, yatırımların sektörlerinde madencilik ve üretim sektörleri öne çıkmakta; temel yatırımcı ülkeler ise Kıbrıs, Hollanda, Bermuda, Lüksemburg ve Birleşik Krallık olarak sıralanabilmektedir. Hindistan'ın 2019 yılında aldığı yatırımlar 50 milyar $ düzeyinde iken; Singapur, Mauritius, Hollanda, Japonya ve ABD ülkedeki temel yatırımcı devletleri oluşturmaktadır ve bu yatırımlar daha çok hizmet ve bilgisayar yazılım ve donanım sektörlerinden meydana gelmektedir. Güney Afrika'ya ise en çok İngiltere, Hollanda, Belçika, ABD ve Japonya yatırım yaparken, 4,6 milyar $'lık yatırımda finans, sigorta ve iş hizmetleri ile madencilik faaliyetleri öne çıkmaktadır. BRICS'in diğer üyelerinin dış yatırımlarında ise Çin'in ardından Rusya'nın yaklaşık 32 milyar $, Brezilya'nın 22 milyar $, Hindistan'ın 13 milyar $ ve Güney Afrika'nın 3 milyar $'lık yatırımlar gerçekleştirdikleri görülebilmektedir.

Coğrafi Konum

BRICS ülkelerinin dış politikalarında farklı sorunları öncelemelerini ve ilişki kurdukları bölge tercihlerinin çeşitlenmesini beraberinde getiren nedenlerden birini, ülkelerin yer aldıkları farklı coğrafyalar oluşturmaktadır. Brezilya, Güney Amerika'da komşularıyla yaklaşık 150 yıldır aktif olarak savaşa girmemiş bir bölgede konumlanırken bu durum, ülkenin dış politikasında güç kullanımının tercih edilmeme ve komşulara yönelik pasifizm benimseme nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilmektedir (Call ve Abdenur, 2017: 6). Bunun yanında Karayipler ve Afrika'nın problemlerine müdahil olmaya istekliliği yalnızca kültürel ve tarihsel olarak değil coğrafi yakınlığı nedeniyle de açıklanabilmektedir. Rusya ise geniş bir coğrafi alana yayılan topraklarıyla tarihsel süreçte hem Avrupa hem de Asya'da birçok ülke ile siyasi, kültürel ve askeri ilişkiler geliştirmiş; iki bölgede de başta dünya savaşları olmak üzere çeşitli çatışmalar, anlaşmazlıklar ve kültürel etkileşimler yaşamıştır. Bunun yanında Doğu Avrupa ve Orta

Asya'daki eski Sovyetler Birliği üyeleri ile pek çok alanda ortaklıklarını sürdürme zorunluluğu bulunan ülkenin sahip olduğu konum ve kapasitesi iki bölgedeki sorunlarda da önemli bir aktör olmasını beraberinde getirmiştir (Rezvani, 2020:878). Batı'da Avrupa, Doğu'da Japonya ve Çin gibi güçlü aktörler ile komşu olması, bunun yanında Ortadoğu'ya ve Afganistan ve Pakistan gibi güvenlik meselelerinin gündemde olduğu ülkelere coğrafi yakınlığı Rusya'nın dış politika kararlarında göz önünde bulundurması gereken zorlanmalar olarak değerlendirilebilmektedir. Hindistan, Asya kıtasında birçok topraksal anlaşmazlığın ve çatışmaların görüldüğü bir bölgede yer almakta; başta Pakistan, Çin ve Bangladeş olmak üzere komşuları ile zaman zaman güç kullanımını da içeren mücadeleler yaşamaktadır. Ayrıca Körfez ülkelerine olan coğrafi yakınlığı, Hindistan'ın dışa bağımlı olduğu enerji alanında bu ülkeleri tercih etme sebeplerinden biri olarak görülebilmektedir. Bunun yanında nükleer güce sahip 9 ülkeden 6'sının Hindistan'a yakın bir coğrafyada konumlanması, ülkenin bulunduğu bölge ile ilgili de fikir veren unsurlardan biri olarak görülebilmektedir (Dar, 2017: 61; Harimoto, 2017: 465). Çin ise Doğu Asya'da Rusya, Japonya ve Hindistan gibi önemli küresel güçlere komşu olmanın yanında, birçok çatışmanın yaşandığı ve uzun yıllardır anlaşmazlıkların devam ettiği Kore yarımadası, Tayvan, Vietnam ve Kamboçya gibi ülkelerle de aynı coğrafyada yer almaktadır. Güney'indeki ASEAN ülkeleri son dönemde ekonomik gelişimiyle öne çıkıp görece daha barışçıl bir profil oluştururken özellikle Doğu ve Güney Çin Denizi'ndeki adalar Çin'in Japonya ve Tayvan ile sorun yaşamasını beraberinde getirmiş ve Çin'in coğrafi yayılmacılığı ile ilgili endişeleri artıran unsurları oluşturmuştur (Morton, 2016: 910). Coğrafi konumun Güney Afrika'nın dış politikasında temel belirleyicilerden biri olduğu ve ülkenin uluslararası platformlardaki önceliklerinin bu yönde gelişmesinde oldukça önem teşkil ettiği söylenebilmektedir. Afrika'da yaşanan savaşların, terörizmin ve kıtlıkların sonuçlarının ülke sınırlarını aştığı ve kıtada istikrarsızlaştırıcı bir etkisinin bulunduğunu vurgulayan Güney Afrika'nın özellikle Apartheid sonrası dış politikasında kıtasal perspektiften bir yaklaşımın ağırlığı artmış (Flemes, 2007b: 19); ülkenin geliştirdiği işbirlikleri ve kurduğu ortaklıklardaki partner seçimlerinde bulunduğu bölge önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmıştır.

Askeri Harcamalar ve Ortaklıklar

BRICS'in askeri harcamaları, bu harcamaların toplam bütçelerindeki payı ve kurdukları askeri ortaklıklar ülkelerin dış politika karar süreçlerinde yürüttükleri politikaları doğrudan etkileyebilmektedir. Ülkelerin askeri harcama yapma eğilimleri, fonlara ayırdıkları paylar ve silah ticareti yaptıkları partnerlerin incelenmesi BRICS'in uluslararası meselelerde güç kullanmaya, askeri operasyonları desteklemeye ve bunlara teçhizat ve fon desteği sağlamada isteklilikleri ve imkanları ile ilgili fikir verebilmektedir.

Ülkelerin genel olarak askeri harcamalarına bakıldığında (SIPRI, 2019) BRICS grubundan Çin'in öne çıktığı görülebilmektedir. Çin savunmaya 2019 verilerine göre 261 milyar $ ayırırken, Hindistan 71,1 milyar $, Rusya ise 65,1 milyar $ bütçeyi askeri harcamalara tahsis etmiştir. Diğer BRICS ülkelerine göre Brezilya ve Güney Afrika'nın askeri harcamaları daha düşük düzeyde seyretmektedir. Ülkeler savunmaya 2019 yılında sırasıyla 26,9 milyar $ ve 3,6 milyar $ harcamaktadır. Askeri harcamaların GSYİH'e oranına bakıldığında (Statista, 2019) Güney Afrika 2008-2019 yılları arasında gelirinin en fazla %1,2'sini savunmaya harcarken; bu oran Brezilya'da en çok %1,5 olmuştur. Çin BRICS grubu içinde en yüksek miktarda askeri bütçeyi ayırsa da GSYİH'sinin en çok %2'sini askeri savunma giderleri oluşturmuş, Hindistan ise 2019 yılında GSYİH'sinin yaklaşık %2,5 Rusya ise %4'ünü savunmaya ayırarak bu alanda dünyada Suudi Arabistan ve İsrail'den sonra üçüncü sırada konumlanmıştır.

2008-2019 yılları arasında en fazla silah ihraç eden ülkeler endeksi ortalamasında (Wezeman vd., 2019) ise Rusya, ABD'nin ardından 2. sırada yer alırken; Çin 5., Güney Afrika 19., Brezilya 22. Ve Hindistan 32. Sırada konumlanmaktadır. En çok silah ithal eden ülkelere bakıldığında da Güney Afrika ve Rusya hariç diğer BRICS ülkeleri ilk 40 ülke içinde yer almaktadır. 2014-2018 yılları arasındaki verilere göre listede Hindistan'ın 2., Çin'in 6., Brezilya'nın ise 35. sırada olduğu görülmektedir. En büyük silah ihracatçılarından olan Rusya'nın başlıca ihracat partnerleri diğer BRICS ülkelerinden Hindistan ve Çin olurken, bu ülkeleri Cezayir takip etmektedir. Bölgesel olarak değerlendirildiğinde 2014-2018 yılları arasında alıcıların %17'sini Afrika, %16'sını ise Ortadoğu ülkeleri oluşturmaktadır. Çin'in en çok silah ihracatı yaptığı bölgelerin başında Asya ülkeleri gelirken, 2014-2018 döneminde %37'lik oran ile Pakistan ülkenin temel partneri olarak görülmektedir. Pakistan'ı sırasıyla Hindistan,

Avustralya, Güney Kore ve Vietnam takip etmektedir. Dolayısıyla silah ticareti ve askeri harcamaların GSYİH'deki oranları göz önünde bulundurulduğunda BRICS grubu içerisinde Güney Afrika ve Brezilya daha az askeri harcama yaparken; Rusya, Çin ve Hindistan harcamalar ve ayrılan paylar bakımından öne çıkmaktadır. Bu durumun Güney Afrika ve Brezilya'nın özellikle bölge krizlerinin askerileşmemesi politikalarıyla uyum taşıdığı söylenebilmektedir.

4.3. Değerlendirme: Normatif/Tarihsel Değerler ve Materyal Çıkarlar Arasında BRICS'in Dış Politikası

BRICS ülkeleri kalkınma performanslarıyla ve 2008 Küresel Finansal Krizi'nden sonra Batılı ülkelere nazaran daha çabuk toparlanma sürecine girmesiyle öne çıksa da ülkelerin uluslararası toplumda hedefi yalnızca ekonomik gelişim olarak kalmamıştır. Bunun yanında ülkelerin hem uluslararası finans hem de küresel yönetişim kurumlarında reform talep ettikleri ve çeşitli platformlarda inisiyatifler başlattıkları görülmüştür. Ülkelerin bu isteklerini ve taleplerini dayandırdıkları motivasyonlar tarihsel geçmişleri, siyasi kültürleri, kendilerine özgü normları, değerleri ve egemenlik algıları olabildiği gibi; GSYİH'lerindeki hızlı büyüme, artan ticaret hacimleri, askeri harcamalar yapma eğilimleri, çeşitli coğrafyalardaki yatırımları ve coğrafi konumları gibi materyal faktörler de ülkelerin karar alma süreçlerinde göz önünde bulundurulmuştur. BRICS dünya nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan gelişmekte olan ülkelerin sorunlarını dile getiren bir dış politika benimsemekle birlikte, Batılı güçlerin insan hakları normlarını öne sürerek bu ülkelere müdahale etmelerinde keyfi uygulama yaptıkları ve ülkelerin seçici bir insancıllık prensibi benimsediklerini öne sürerek karşı çıkmaktadır. Batıya yönelik bu eleştirinin yanında BRICS'in sıkça egemenlik, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama ilkelerini vurguladıkları ve insan hakları ilkelerinin BM Antlaşması'nda belirtilen bu ilkelerden daha öncelikli olarak konumlanmasına da çoğu zaman tepki göstermektedir. BRICS'in dış politikasında ülkelerin çatışmadan kaçınma ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi vurgusu bulunurken, liderlerin hem söylemleri hem de özellikle Afrika ve Ortadoğu bölgesindeki girişimleriyle pratikte de grubun diplomasiyi en temel araçlardan biri olarak gördüğü söylenebilmektedir.

Bunun yanında BRICS ülkeleri gelişmekte olan ülkelerle bir hiyerarşi ilişkisi geliştirmekten kaçınmakta, sağladıkları kalkınma yardımlarını ve acil insani yardımları ortaklık ve işbirlikleri olarak tanımlamakta ve gelişmiş ülkelerden farklı olarak yardımlarında genellikle bir koşulluluk uygulamamaktadır. Uluslararası platformlarda da sıkça Küresel Güney'in borç sorunlarına dikkat çeken BRICS, ülkelerin bağımlılıklarını azaltıcı bir mekanizmanın geliştirilmesi, barış inşası faaliyetlerinde ev sahibi ülkenin koşullarının göz önünde bulundurulması ve uygulamalarda yerelin desteğinin alınması gerektiğine değinmektedir. Bu gibi sahip olduğu normatif değerlere, tarihsel ve kültürel motivasyonlarına dayanan dış politikasının yanında ülkeler ticaret hacimlerini artırdıkları ve yatırım ilişkisi geliştirdikleri ülkelere dış politikalarında daha fazla yer verebilmekte, bu bölgede çıkabilecek olası bir çatışmaya daha fazla müdahil olma isteğinde bulunabilmektedir. Bu durum Realist bakış açısına göre bölgedeki gücünü ve prestijini koruma yöntemi olarak da değerlendirilebilmekte aynı zamanda bu devletlerdeki terörizm, kriz, çatışma ve yasadışı faaliyetlere yönelik mücadele etmeleri küresel etki kapasitelerini de artırabilecekleri şeklinde yorumlanmaktadır (Quadir, 201: 335; Dieckhoff, 2014: 122).

BRICS'in siyasi inisiyatifleri ve vurguladığı normlar da benzer şekilde Batılı ülkelerin nüfuzunu azaltmaya yönelik girişimler olarak görülebilmektedir. Bu bakış açısına göre ülke ile artan diyalog ve insani ya da doğal nedenlerden kaynaklı krizin çözülmesi kendi ulusal çıkarlarının yararına olacak, BRICS bu sayede partnerlik ilişkisini koruyabilecek, başta ticaret olmak üzere materyal ilişkilerini kuvvetlendirebilecek (Aguilar ve de Souza, 2012: 96) ve öne çıkardığı değerler olan egemenlik, bağımsızlık ve müdahalesizlik ilkelerini daha fazla vurgulama imkanı bulabilecektir. BRICS grubu ise ulusal çıkar ile ilişkilendirilen eleştirilere karşın, yürüttüğü dış politikasında Batılı güçlerden farkını vurgulamakta; ülkelerle doğal kaynak, ticaret ya da askeri ortalıklar gibi materyal nedenlerle değil normatif ilkeler ile ortaklıklar geliştirdiğini tarihsel ve kültürel bağ gibi kavramlarla savunmakta ve değer temelli bir dış politika benimsediğini iddia etmektedir (Gray ve Murphy, 2013: 190).

Ancak BRICS'in genel olarak dış politikasını etkileyen unsurlar değerlendirildiğinde ülkelerin 2008 sonrası artan ekonomik ve siyasi performansıyla

uluslararası siyasette yürüttükleri politikalar ve karar alma süreçlerinde hem normatif/tarihsel hem de materyal dinamiklerin etkili olduğu ve diğer ülkelerle ilişki kurmada BRICS'in iki unsuru da dikkate alan karma bir politika takip ettiği söylenmektedir. Çünkü incelenen materyal ve tarihsel/normatif dinamikler başlıklarında da görülebileceği gibi ülkelerin ilişki kurma biçimleri ve etkinlikleri yalnızca siyasi ve diplomatik alanlarda olmamış; askeri, ekonomik ve ticaret alanlarında da farklı coğrafyalarla pek çok bağımlılık geliştirilmiş ve inisiyatifler başlatılmıştır. Dolayısıyla BRICS, uluslararası toplumda hem normatif/tarihsel hem de materyal özellikleriyle yükselen bir grup olarak konumlanmıştır.

Bu ilişki kurma biçimlerinin ve dış politikasında etkili olan dinamiklerin yanında grup üyelerinin en çok öne çıkardığı değerler olan devletlerin eşit egemenliği ve kuvvet kullanmama ilkelerinin 2008 sonrası politikalarına nasıl yansıdığının BRICS'in konuyla ilgili politikalarının anlaşılması bakımından somut bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Koruma Sorumluluğu'nun ilk uygulandığı vakalar döneminde BMGK'da tüm BRICS üyelerinin yer alması, ülkelerin müdahale konusundaki tutumları açısından bir göstergeyi oluştururken; takip eden yıllarda insani krizlerde de bir artış yaşanmış ve Koruma Sorumluluğu açısından pek çok vaka BMGK'da görüşülmüştür. Bu vakalarda ülkelerin BM'de ve uluslararası platformlarda yaptıkları açıklamalar ve müdahale etme ya da etmeme kararına verdikleri desteğin yanında BRICS'in bu kararlarının altında yatan motivasyonların vakanın yaşandığı ülke ile normatif/tarihsel ve materyal bağları üzerinden araştırılması, devletlerin müdahale konusundaki tutarlılıklarının ölçülmesine ve vakadan vakaya bu dinamiklerinin etkilerinin analiz edilmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda öncelikle BRICS'in 2008 öncesi enformel bir grup olmadan müdahale kavramına bakışı ve 1990'lardaki insani krizlere olan yaklaşımları ele alınacak, ardından Koruma Sorumluluğu vakalarına yönelik hem grup hem de bireysel politikaları vakalar üzerinden incelenerek, karar verme motivasyonları anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

5. İNSANİ KRİZLERDE BRICS ÜLKELERİNİN POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

BRICS'in 2008 sonrası gelişen ekonomileri, sahip oldukları yüksek büyüme hızları ve nüfusları gibi ekonomik ve demografik etkenler ülkelerin uluslararası toplumda yükselen güçler olarak kategorize edilmesine neden olmuş; ülkeler bununla paralel olarak siyasi ve fikirsel olarak da küresel ve bölgesel ölçekli pek çok girişim başlatmışlardır. BRICS'in genel dış politikasında ortaya koyulduğu gibi ülkelerin ilişkilerini hem normatif/tarihsel hem de materyal faktörler etki etmiş ve ülkeler karma motivasyonlarla ilişkiler geliştirmişlerdir. Bu kapsamda BRICS'in insani müdahalelere ve 2008 sonrası kavramın Koruma Sorumluluğu çerçevesinde uygulanışı dikkate alındığında, ülkelerin krizin yaşandığı ülke ile ilişkilerinin bu iki başlıkta değerlendirilmesi ve müdahale etme ya da etmeme kararında bu ilişki biçimlerinden hangisinin etkili olduğunun anlaşılması önem taşımaktadır. Zira milli gelir ve nüfus bakımından dünyanın büyük bir kesimini oluşturan ve dünya siyasetinde etkisi gün geçtikçe artan BRICS ülkelerinin bu alandaki tutumları, gelecekte yaşanacak olası bir insani krizdeki davranış biçimlerinin anlaşılabilmesine de imkan sağlayacaktır. Dünya siyasetinde kurumlarda adil temsiliyeti sağlayacak reformların gerçekleştirilmesi ve gelişmekte olan ülkelerinin daha fazla söz hakkı olması gibi amaçlarının yanında BRICS'in en fazla öne çıkarttıkları konuları BM Antlaşması'ndan hareketle eşit egemenlik, toprak bütünlüğü, müdahalesizlik ve iç işlerine karışmama ilkeleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda Koruma Sorumluluğu vakalarındaki müdahale etme, çekimser kalma ya da müdahale etmeme kararının verilmesinde bu ilkelerle uyumlu bir biçimde hareket edip etmedikleri, krizin yaşandığı ülke ile materyal ya da normatif/tarihsel faktörlerden hangileriyle ilişki geliştirdikleri ve bu kararda geliştirilen ilişki biçimlerinin bir etkisinin olup olmadığının 2008 sonrası tüm insani kriz vakaları üzerinden incelenmesi ülkelerin tutarlılıklarının ölçülmesine, benzeşen ve farklılaşan politikalarının anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

5.1. 1990-2008 Yılları Arası İnsani Krizlere ve Müdahalelere BRICS Ülkelerinin Yaklaşımı

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu Blok'un çözülme sürecine girmesiyle pek çok bölgesel kriz ve iç çatışmalar başlamış; başta Balkanlar ve Afrika olmak üzere Güney

Kafkasya, Doğu Avrupa ve Ortadoğu olmak üzere yaşanan çatışmalar insani krize dönüşmüştür. BRICS ülkeleri de her ne kadar 2008 Krizi sonrası dönemde ekonomik ve siyasi kapasite olarak gelişim gösterip uluslararası toplumda yükselen aktörler olarak adlandırılsalar da, ülkelerin gelişimlerinin temelleri 1990'larda ve 2000'lerde atılmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişiyle daha fazla manevra alanına sahip olan ülkeler, artan güçleriyle birlikte farklı coğrafyalarla ilişki kurma imkanı bulmuş ve uluslararası krizlere ve yaşanan insani durumlara ilişkin çeşitli politikalar yürütmüşlerdir. Kavramın Koruma Sorumluluğu halini almadan ve BRICS'in bir grup olarak bir araya gelmelerinden önce gruptaki ülkelerin bu yaşanan krizlerdeki tutumlarının incelenmesi, insani krizlere karşı politika süreklilikleri ve değişimlerinin anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır.

Brezilya 1990'lardaki ve 2000'lerdeki insani krizlerin birçoğunda BMGK geçici üyesi olmakla beraber, 2000'lerde değişen hükümet döneminde yaşanan Haiti vakası hariç genellikle müdahale karşıtı bir tutum sergilemiştir. Ruanda vakası görüşülürken İspanya ve Nijerya ile beraber soykırımı kınayarak, şiddet olaylarının durdurulması için operasyon düzenlenebileceğini savunmuş ancak bunun Ruanda Yardım Misyonu'nun (UNAMIR) kapasitesinin güçlendirilmesi ve 7. Bölüm gereğince barış uygulama misyonu olarak genişletilmesi şeklinde olması gerektiğini öne sürmüştür (Tourinho, 2015: 88). Bu durum Brezilya'nın o dönemde BM'de yalnızca 70 barış koruma askerinin bulunması ve olası bir müdahale kararında kendisinin zaten katkı sağlayamayacak güçte olması şeklinde yorumlanmıştır (Hamann, 2012: 77). Bunun yanında Brezilya'nın UNAMIR'in güçlendirilmesi ve Konsey'in yetkilendirmesi ile 7. Bölüm doğrultusunda barış zorlama kapasitesinin genişletilmesi düşüncesi, ülkenin üçüncü tarafların yapacağı bir tek taraflı müdahaleye BM tarafından verilebilecek izin konusundaki endişeye işaret etmektedir (Stuenkel ve Tourinho, 2014: 383).

1998-1999 yılları arasında Kosova krizi esnasında da geçici üye olarak Güvenlik Konseyi'nde yer alan Brezilya, Kosova'daki her türlü şiddeti kınayarak 7. Bölüm kapsamında uygulanabilecek zorlayıcı olmayan önlemleri vurgulamıştır. Örneğin BM Antlaşması'nın 41. maddesine dayalı olarak yürürlüğe koyulabilecek ambargonun, ancak diplomatik çabalar ile beraber yürütülürse ve BMGK tarafından onaylanırsa yapılması gerektiğini öne sürmüştür. Ekim 1998'de kriz tırmanırken BMGK'nın izni olmadan nihai

kuvvet kullanımına ilişkin tartışmaları kınayarak BM Antlaşması'na uyulması gerektiğini vurgulamış; Güvenlik Konseyi'nin izni olmadan askeri güce başvurma konusunda sorunlu emsallerin belirlendiğini savunmuştur (Amorim, 1998). Buna karşın Kosova operasyonun başlamasından iki gün sonra Rusya'nın BMGK'da Yugoslavya'da kuvvet kullanımının derhal durdurulması taslağında aleyhte oy kullanarak reddetmiştir. Ancak operasyonun ilerleyen günlerinde yapılan açıklamalara göre Brezilya için bu uygulamalar ne Konsey'in otoritesinin korunmasına katkıda bulunmuş ne de insani durumu iyileştirmiştir. Müdahale ancak Antlaşma'da belirtilen hali ile ya meşru müdafaa ya da BMGK yetkilendirmesiyle gerçekleştirilmelidir (Fonseca, 1999). Bu dönemde Brezilya müdahale karşıtı bir tutum takınsa da BM barış koruma misyonlarını müdahalelerden ayırarak sınırlı da olsa katkı vermiş ve Afrika kıtasında, Orta Amerika'da ve Balkan ülkelerinde görevlendirmelerde ve özellikle Afrika'daki Portekizce konuşan ülkelerde pek çok arabuluculuk girişimlerinde bulunmuştur (Herz, 2011: 168; Abdenur, 2016: 10).

2004-2005 Darfur krizi esnasında da BMGK'da yer alan Brezilya için bu dönem hem iç politikası hem dış politikası açısından yeni bir döneme işaret etmiştir. Küresel ve bölgesel olarak daha aktif bir rol alma arzusu içinde olunan Lula döneminde karşı çıkılan müdahalelerden birini oluşturan Darfur'da ülke Sudan'ın ICC üyesi olmadığı hem de soruşturma komisyonu tarafından olayların soykırım olarak değerlendirilmediği gerekçesiyle sorumluların ICC'de yargılanmasını öngören taslağa red oyu vermiş, benzer şekilde 2006 yılında da Sudan hükümetine karşı eyleme geçilmesini içeren HRC kararını reddettiği için eleştirilmiştir. Bu kararın nedeni hem Afrika'da yeni müttefikler edinmek istediği bir dönemde gerçekleşmesi hem de katıldığı MINUSTAH operasyonuna verdiği yüksek katkıdan dolayı bir müdahaleye daha destek verecek materyal kapasiteye sahip olmamasına dayandırılmıştır (Hamann, 2012: 78-79). Haiti'de ise Brezilya ülkenin İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görevlendirdiği en yüksek sayıda askeri birliği operasyonda görevlendirmiş, bu durum ülkenin politikalarındaki değişime işaret etmiştir (Spektor, 2012: 57). Dolayısıyla 1994'te Haiti taslağında çekimser kalmasından farklı olarak ülke askeri ilk kez Bölüm 7 kapsamında bir görevde yetkilendirilmiş ve Haiti'de Latin Amerika'yı temsil eden bir misyon olarak öne çıkmaya çalışmış, bu durum da dönemde değişen bölgesel ve küresel politikalarıyla ilişkili olmuştur (Kenkel vd., 2020: 135).

Rusya ise SSCB'nin dağılmasının ardından 1990'lı yıllarda BM operasyonlarına yönelik mesafeli bir yaklaşım sergilemiş, bunun yanında BM barış koruma operasyonlarına da hem ülkenin iç durumu hem de Sovyet sonrası alana odaklanması ve bu faaliyetleri BM dışında sürdürme eğilimlerinden dolayı sınırlı düzeyde katkı sağlamıştır (Nikitin, 2013: 158). Bu dönemde Orta Amerika, Batı Sahra ve Kamboçya misyonlarına sınırlı destek vermiş, bu katkı Bosna Hersek UNPROFOR operasyonu esnasında artış göstermiştir. Diğer insani kriz vakaları olan Bölüm 7 çerçevesinde Somali'ye UNOSIM II misyonunun gönderilmesi ve Ruanda'daki yetkililerin durumlarının ICTR'ye devredilmesi ve olayların bölüm 7 kapsamında ele alınması kararlarında da ülke çekimser oy ya da veto hakkını kullanmamış ve lehte oy vermiştir. Ancak Kosova krizi esnasında ülkenin gerçekleştirilen operasyona sert bir biçimde tepki gösterdiği ve müdahale karşıtı tutumun bu krizle birlikte güçlendiği görülebilmektedir. Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'ne (FRY) yönelik hava saldırılarının başlamasının ardından Rusya ambargo kurallarına uymayacağını açıklamış ve bölgedeki Sırp nüfus ile ilgili endişeler dile getirilmiştir. Rusya'nın bu tutumu Çeçenya'daki kendi askeri operasyonları ve Afganistan'daki önceki Sovyet deneyimiyle ilişkilendirilmiş ve hava saldırılarının etnik problemleri çözmedeki yetersizliği Rus yetkililerce sıkça vurgulanmıştır (Baranovksy, 2000: 102). Bunun yanında Kosova'daki çatışmalar Rusya bakış açısına göre bir iç mesele olarak kategorize edilmiştir (Kuhrt, 2015: 100). Bombardımandan kısa bir süre sonra Rusya'nın talebi üzerine BMGK toplanmış ve Rusya tek taraflı güç kullanımı ile BM Antlaşması'nın ihlal edilmesini gerekçe göstererek operasyonun derhal durdurulması çağrısında bulunmuştur. Wheeler'a göre (2003: 213) Rusya'nın operasyon öncesi olası bir müdahale taslağını Çin ile beraber veto edeceklerini ifade etmeleri, müdahalenin NATO aracılığıyla gerçekleştirilmesinin bir nedenini oluşturmuştur.

Rusya'nın müdahale karşıtı tutumu 2000'lerde Putin yönetimi ve ABD'nin Irak müdahalesiyle belirgin hale gelmiş, bu tarihten itibaren ülke sıkça insani müdahale kavramını egemenliği ihlal ile ilişkilendirmiştir (Averre ve Davies, 2015: 817). Darfur krizinde müdahale karşıtı net bir davranış benimseyen Rusya yetkililerin, Darfur'a karşı yükümlülüklerinin yerine getirmemesi halinde Sudan'a yaptırım uygulanmasını öngören taslağa karşı çekimser oy kullanmıştır. MacFarlane'e (2002) göre 1990'larda ve

2000'lerin başında Rusya'nın müdahale kararı belirleyicilerinden birini de materyal unsurların oluşturduğudur. Nitekim Rusya Sudan hükümetiyle askeri teçhizat ve petrol anlaşması yaptığı ve bu kararın siyasi ve ekonomik çıkarlar ile ilişkili olduğuna dair sıkça eleştiri almıştır (Williams ve Bellamy, 2005: 33). Bu düşünceye göre Rusya çıkarlarını doğrudan etkilemeyecek ve ABD'nin etkili olduğu Somali, Haiti gibi ülkelerde operasyonlara izin vermiş ve barış korumalara katkı sağlamış ancak Kosova, Sudan gibi materyal çıkarlarının söz konusu olduğu bölgelerde daha sert bir tutum izlemiş ve Gürcistan gibi kendi etki sahasındaki ülkelerde de böylece aktif rol alabilmiştir (MacFarlane, 2002: 66).

Hindistan'ın insani müdahalelere ve barış koruma operasyonlarına bakışı da süreç içerisinde değişim göstermiştir. 1990'lı yılların başlarında Balkanlar'daki olaylar Hindistan'dan yalnızca gözlemlenmiş ve çatışmalara müdahil olmaktan kaçınılmıştır. Bu durumun başlıca nedeni ülkenin daha sonra Punjab, Jammu, Keşmir ve Assam eyaletlerindeki saldırılarla ve Sri Lanka'daki Hindistan Barış Gücü'nün operasyonlarıyla uğraşmak gibi yerel ve bölgesel meselelerle meşgul olması olarak görülmüştür (Nambiar, 2000: 260).

Birinci Körfez Savaşı'nda Irak hükümetini kınayan ve baskıya son verilmesi çağrısı yapılan 688 sayılı kararda çekimser kalan Hindistan, devletlerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmiş ve Kürt nüfusa yönelik açık bir tehdidin oluşmadığını ileri sürmüştür. Hindistan kararda çekimser kalsa da müdahaleye sert bir muhalefet politikası yürütmemiş, bunun yerine uluslararası topluma egemenlik ve toprak bütünlüğü gibi temel ilkelere saygı duyma gereğini hatırlatmıştır (Choedon, 2017: 5). Ancak 1992 yılındaki Somali krizinde 794 sayılı Bölüm 7 kapsamında gerekli tüm araçların kullanılması ve insani yardım sağlamak için çok taraflı bir gücün yetkilendirilmesi taslağına kabul oyu vermiştir. Gerekçe olarak Somali'de etkin bir hükümetin olmayışına dikkat çeken Hindistan, uluslararası yardım kuruluşlarının uğradığı şiddete de dikkat çekerek lehte oy kullanmasını meşru gerekçelere dayandırmış ve yaklaşık 3 bin barış gücü ile destekte bulunmuştur (Banerjee, 2013: 96). Bunun yanında Bölüm 7 doğrultusunda gerçekleştirilmiş Sierre Leone misyonuna da katkı sağlayan Hindistan'ın tutumu Bosna Hersek krizinde de değişkenlik göstermiş, ülke silah

ambargosu ile ilgili kararı desteklese de 1992 yılında alınan 770 sayılı kararda çekimser oy kullanmış ve güç kullanımının karşısında yer almıştır. Ruanda vakasında ise Hindistan Batılı güçlerin uyguladığı çifte standardı eleştirirken, ülkenin tutumu 1999 Kosova müdahalesi ile netleşmiştir. Gerçekleştirilen müdahale Hindistan için tek taraflı ve uluslararası normların açık bir ihlali olarak değerlendirilmiş; BMGK misyonları Hindistan için meşru olarak görülmekle birlikte (Bommakanti, 2017) NATO'nun bu operasyonu kabul edilemez olarak değerlendirilmiştir. Darfur Krizi'ni de iç mesele olarak değerlendiren Hindistan vakada proaktif bir rol izlememiş, bununla beraber 2005'te kurulan Sudan BM Barış Koruma Misyonu UNMIS'te bir tugay konuşlandırmıştır. Misyon Bölüm 7 kapsamında görevlendirilmiş olsa ve Hindistan operasyonla ilgili iç işlere müdahale edilebileceği endişesi taşısa da BMGK tarafından yetkilendirilmiş ve barış inşasının gerçekleştirilmesine yönelik görece bir uzlaşı sağlanmış olmasından dolayı asker ve personel görevlendirmesinde bulunmuştur (Choedon, 2017: 11).

1990'lar ve 2000'lerdeki müdahalelerde Çin'in müdahale karşıtı tutumu BRICS grubunun diğer ülkelerine nazaran daha fazla süreklilik arz etmiştir. 1950'lerde kabul ettiği Barışçıl Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi'nden bu yana dış politikasında egemenliği ve müdahalesizliği öne çıkarmayı arzulayan Çin'in bu tutumunun bir nedeni de 1990'larda Sincan ve Tibet bölgelerinde başlayan ayrılıkçı hareketlere karşı olası bir yaptırım ya da müdahale kararının alınabileceği endişesi olarak görülmüştür (Wang, 2015: 78). Bunun yanında BMGK'da görüşülen 1991 Irak, 1992 Somali, 1994 Bosna Hersek, Haiti ve Ruanda, 2004-2005 Darfur taslaklarında çekimser oy kullanmış; devletlere yönelik 7. Bölüm kapsamında yapılması öngörülen müdahalelere ve yaptırım kararlarında lehte oy vermemiştir. Kosova krizinde de Çin, Yugoslavya egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösteren barışçıl bir çözümde ısrar etmiş; NATO'nun hava saldırıları adaletsiz ve insanlık dışı olarak değerlendirilmiştir. Kriz esnasında Belgrad'daki Çin büyükelçiliğinin bombalanması da bu düşüncenin şiddetlenmesine yol açmış ve Batılı kurumlara ve özellikle ABD'nin müdahalelerine yönelik güvensizlik artış göstermiştir (Yunling, 2000: 118). Müdahale kararı karşıtlığının yanında Çin'in 1990'lardan itibaren artan oranlarda barış koruma operasyonlarına katkı sağladığı görülmüştür. 1988'de BM Barış Koruma Operasyonları Özel Komitesi'ne katılması ülkenin bölgesel ve küresel prestijini artırma yolu olarak değerlendirilirken başta Afrika

ülkeleri olmak üzere dünyanın pek çok noktasında asker, personel ve gözlemci görevlendirmiştir (Bill ve Huang, 2015: 141). Bu durum Çin için insani müdahalelerde daha çok devlet kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik destek verdiği ancak olası bir müdahale fikrinden kaçınıldığına işaret etmektedir (Fung, 2016).

Apartheid rejiminin sona ermesi ve uluslararası toplum tarafından uygulanan ambargoların kalkmasının ardından BGMK'da 2007-2008 ve 2011-2012 dönemlerinde iki kez geçici üyelik yapabilen Güney Afrika, 1990'larda ve 2000'lerin başındaki insani müdahalelere karşı uluslararası barış ve güvenlik söylemi geliştirmiş; ülkelerin egemenliklerine saygıyı ve toprak bütünlüğünü vurgulamıştır (Aboagye, 2012: 29). Güney Afrika'nın özellikle bölgesinde öne çıktığı ve kıtasındaki krizlerde liderlik yapma amacı taşıdığı ve arabuluculuk girişimlerinde bulunduğu söylenebilmektedir (Verhoeven vd., 2014: 516). 1990'lardaki krizlerde BMGK görevi bulunmadığından krizlerdeki tutumuna dair kesin bir analiz gerçekleştirilemese de 1998'de Lesoto'daki krizin sona ermesi ve askeri darbenin önlenmesi için ülkeye BMGK onayı olmadan birlik gönderen Güney Afrika'nın 2004 yılında Darfur'a da Afrika Birliği Misyonu aracılığıyla asker gönderdiği ve başlangıçta gözlemci misyon olan birliğin zamanla barış destek operasyonu olarak genişlemesiyle asker sayısını artırdığı görülebilmektedir (de Coning ve Lotze, 2013: 387). Güney Afrika'nın müdahaleler konusundaki prensibi genel dış politikasında da belirtildiği üzere meseleleri bölgesel olarak ele alması ve Afrika'daki bir ülkenin yaşadığı krizde Batılı ülkelerin değil yine aynı kıtadaki ülkelerin söz sahibi olmaları gerektiğidir. Bu kapsamda Afrika Birliği'nin kuruluşu esnasında da öne çıkan bir aktör olmuş, kurucu anlaşmasında Afrika Birliği'ne savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suç durumlarında müdahale hakkı tanınmıştır (Smith, 2016: 3).

Kosova Krizi'ne Güney Afrika'nın resmi tepkisi tarafsızlık olmakla beraber ülke çatışmada hiçbir tarafın lehine açıklamada bulunmamıştır. Bununla beraber NATO operasyonunun ve Çin büyükelçiliğinin zarar görmesinin ardından BMGK yetkilendirmesinin önemini vurgulayan bir açıklama yapmış ve tek taraflı müdahalelerin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir (Nel, 2000: 246). Güney Afrika Darfur krizinde ise her ne kadar barış koruma misyonuna asker görevlendirse de yaşanan şiddeti açıkça kınamaması ve hükümete yaptırım kararlarının karşısında yer almasıyla kendisi de insan

hakları mücadelesi geçirmesine rağmen yaşanan olaylara kayıtsız kaldığı gerekçesi ile eleştirilmiştir. Bu durum çoğu devlete göre ülkenin baskıya karşı tarihsel mücadelesi ve insan haklarını anayasal olarak benimsemesi ile tamamen tutarsız bir tutumu yansıtmıştır (Nathan, 2010: 57). Güney Afrika krizin İnsan Hakları Konseyi'nde ele alınması çabalarına karşı çıkarken, Sudan hükümetinin sivilleri koruma görevine herhangi bir atıfta bulunmayan daha zayıf çözümlere destek verdiği açıklamış ve 2007'de BMGK'ya seçildikten sonra sivillere saldırılar gerçekleştiren, barış girişimlerini engelleyen ve UNAMID ile işbirliği yapmayı reddeden birliklere karşı yaptırımlara yol açabilecek bir kararı reddetmesi için Sudan'ı desteklemiştir. Bunun yanında Başkan Mbeki Sudan Devlet Başkanı El-Beşir ile ekonomik, ticari ve askeri işbirliği konularında anlaşmalar imzalamış ve ülkeyi stratejik ortak olarak tanımlamıştır (SAG, 2007).

BRICS ülkelerinin insani müdahale kavramı Koruma Sorumluluğu halini almadan ve grup olarak bir araya gelmelerinden önceki tutumları değerlendirildiğinde her ülke için istisna vakalar olmakla birlikte genelde yaptırım kararlarının ve operasyonların karşısında yer aldıkları görülmüştür. Ülkelerin tutumlarının netleşmesinde daha çok Kosova krizi esnasında düzenlenen NATO operasyonu etkili olmuş, ülkeler bu krizle birlikte gerçekleştirilebilecek müdahalelere daha fazla çekince ile yaklaşmıştır. Rusya ve Çin özellikle bu krizde gündeme gelebilecek olası bir müdahale taslağını BMGK'da veto edeceklerini ifade etmiş, NATO bombardımanı başladıktan sonra ise BGMK'da görüşülmek üzere operasyonun sonlandırılması tasladığını sunmuşlardır. Bunun yanında Brezilya, Güney Afrika ve Hindistan da ülkelerin toprak bütünlüklerine ve egemenliklerine vurgu yaparken dışsal müdahalelerin ülkelerdeki durumu daha da kötüleştireceğini öne sürmüştür. Ülkeler yer aldıkları ve onay verdikleri müdahalelerde ise bu kararlarını kriz ülkesinin mevcut durumuna dayandırmıştır. Örneğin Somali'de etkin bir hükümetin varlığından söz edilemeyişi ve insani yardım aktörlerinin uğradıkları şiddet ülkelerin bu krizde personel görevlendirme motivasyonlarını oluşturmuştur.

Bunun yanında BRICS ülkelerinin barış koruma operasyonlarını müdahalelerden ayırdıkları ve daha meşru gördükleri söylenebilmektedir. Bölüm 7 kapsamındaki görevlendirmelere her durumda sıcak yaklaşmasalar da insani müdahale seçeneği söz konusu olduğunda devletler bunun bir askeri operasyon şeklinde değil,

güçlendirilmiş barış koruma misyonları aracılığıyla yapılmasını tercih etmişlerdir. Bu kapsamda ülkenin mevcut kapasitesine destek vermek ve devlet kurumlarını güçlendirmek adına barış koruma misyonlarına fon ve personel sağlamışlardır. Rusya BRICS içinde 1990'lar ve 2000'lerdeki operasyonlara görece daha az katkı sağlarken, Brezilya'nın Hindistan'ın ve Çin'in küresel, Güney Afrika'nın ise bölgesel desteği dikkat çekmektedir. Ancak bu operasyonlarda da yine BMGK yetkilendirmesi aramışlar, insanlık suçları ya da soykırım iddialarıyla ilgili durumlarda krizin yaşandığı ülke yetkililerine yaptırım uygulanması ya da sorumluların ICC'ye devredilmesi gibi oylamalarda çekimser kalmalarıyla hatta bazı durumlarda bu ülkelerle ekonomik ve askeri olarak iyi ilişkiler geliştirmeleriyle sıkça eleştirilmişlerdir. Dolayısıyla BRICS ülkelerinin Koruma Sorumluluğu öncesi insani kriz vakalarında insani acı ve şiddet olaylarını kınamakla birlikte, egemenlik ve topraksal bütünlük ilkelerini insan hakları normlarının önünde tutarak müdahale yanlısı bir tutum izlememeleri nedeniyle daha çok çoğulcu bakış açısına göre davrandıkları söylenebilmektedir. Ülkeler her vakada aktif olarak düzeni savunmasalar ve insan hakları için çeşitli yaptırım ya da operasyon kararlarının içinde yer alabilseler de genel tutumlarının düzen-adalet ekseninde dayanışmacı bir kavram olan insani müdahaleler ile uyumlu olmadığı ve çoğulcu kanatta yer aldıkları görülmektedir.

5.2. 2008 Sonrası İnsani Krizler ve Koruma Sorumluluğu: Libya, Yemen, Fildişi Sahilleri, Mali, Güney Sudan, Orta Afrika ve Suriye Vakaları

2005 yılında Dünya Zirvesi'nde Koruma Sorumluluğu'nun kabul edilmesinin ve BRICS'in grup olarak 2009 sonrası zirvelerini gerçekleştirmeye başlamasının ardından Koruma Sorumluluğu çerçevesinde BMGK'da görüşülen insani krizleri Libya, Yemen, Fildişi Sahilleri, Mali, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Suriye vakaları oluşturmaktadır. Bu krizlerin birçoğunun nedenini Aralık 2010'da Tunus'ta başlayarak etkisi kısa zamanda Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılan Arap Ayaklanmaları oluşturmuş; doğrudan ayaklanmalar ile ilişkili olmayan krizler ise bölgesel ve küresel bu gelişmelerden dolaylı olarak etkilenmiştir. Arap Ayaklanmaları'nın genel nedenlerini bölgedeki yönetimlere duyulan memnuniyetsizlikler, ülkelerdeki vatandaşların temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması ile halkın içinde bulunduğu ekonomik zorlanmalar

oluştururken, hükümetlerin bazıları çeşitli reformlar yapma yoluna gitmiş ve bu ülkelerdeki protestolar daha kısa süreli seyretmiştir. Ancak bölgedeki pek çok ülke lideri ayaklanmalara şiddet ile karşılık vermiş ve bastırmaya çalışmıştır. Bazı durumlarda da ülke liderleri halktan gelen taleplere yönelik düzenlemeler yapmaya istekli olsalar da olaylar etnik ve mezhepsel farklılıklardan dolayı iç çatışmaya dönüşmüştür. Bu bakımdan bölge ülkelerinin çoğunda yönetimsel değişiklikler yaşanırken bazılarında ise ülkedeki olaylar iç savaşa evrilerek etkileri bölgeyi aşmış ve küresel siyaset ve ekonomiyi etkileyecek boyuta ulaşmıştır.

Bu dönemde yaşanan krizlerden ilk olarak Libya ele alındığında, 1969 yılında darbe ile iktidara gelen Kaddafi yönetimine karşı duyulan memnuniyetsizlikler sonucu halkın geniş çaplı başlattığı protestoların kısa zamanda ülke geneline yayıldığı görülmüştür. Arap Ayaklanmaları'nın etkisiyle başlayan protestoların öncesinde halkta artan talepler ve oluşan hükümet karşıtlığı sonucunda Şubat 2011'de ilk olarak Bingazi şehrinde olaylar başlamış, güvenlik güçleri eylemlere şiddetle karşılık vermiş ve pek çok can kaybı ve yaralanma yaşanmıştır. Sivillere yönelik gerçekleştirilen bu saldırının ardından BM'den şiddeti durdurma ve görevi bırakma çağrısı yapılmıştır. Ancak Kaddafi'nin görevi bırakmayacağını açıklayarak değişim talep eden halka yönelik sert tutumunu sürdürmesi üzerine iç işleri bakanı ve orduda yüksek rütbeli birçok asker isyan eden grubun arasına katılmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda çatışmalar şiddetini daha da artırırken 26 Şubat 2011'de BM'de çıkan 1970 sayılı karar ile Kaddafi'ye yönelik çeşitli yaptırım kararları alınmıştır. Süreçte muhalif ve Kaddafi'den ayrılan güçler Ulusal Geçiş Konseyi'ni oluşturmuş ve uluslararası toplumda meşruiyet arayışına girişmiştir. Başta AB ülkeleri ve ABD olmak üzere çok sayıda ülke UGK'yi resmi temsilci olarak kabul etmeye başlamış, Kaddafi'ye verilen destek ve Kaddafi'nin kontrolünde olan şehirlerin sayısı hızla azalış göstermiştir. Ancak sivil halka yönelik şiddetin azalmaması, gerçekleştirilen keyfi tutuklamalar ve taraflar arasında mutabakata varılamayacağı düşüncesinden hareketle BGMK'da 17 Mart 2011'de 1973 nolu karar ile Uçuşa Yasak Bölge ilan edilmiş ve kararda her türlü önlemin alınabileceği BM Antlaşması'nın 7. Bölümüne atıf yapılarak bildirilmiştir (UNSC, 2011).

Dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon (2011) aynı gün yaptığı açıklamada kararı Koruma Sorumluluğu kavramına dayandırmış ve daha fazla masum can kaybının önüne geçmek için tüm önlemlerin kullanılmasına izin verildiğini bildirmiş; hızlı ve etkili bir müdahalenin gerçekleştirilmesi için üye devletlere ve bölgesel kuruluşlarla işbirliği içinde olunacağını ifade etmiştir. Alınan bu karardan iki gün sonra Birleşik Krallık, Fransa ve ABD öncülüğünde ülkeye hava operasyonu gerçekleştirilmiştir. Bellamy ve Williams'a göre (2011: 840-842) BMGK'nın bu kararı almasında üç temel neden bulunmaktadır. Bunlardan ilkini Kaddafi'nin 1970 sayılı kararda belirtilen talepleri reddetmesi ve diplomatik çabaların sonuçsuzluğu üzerine şiddet eylemlerini daha da artıracağı düşüncesi oluşturmaktadır. Bu fikrin güçlenmesindeki en büyük etkeni Kaddafi'nin muhaliflere yönelik söylemleri oluşturmuş, Ruanda'dakine benzer bir soykırımın Libya halkı için de yaşanabileceği fikri kararının daha hızlı alınmasına etki etmiştir (Adams, 2014). İkincisi, Fransa ve Birleşik Krallık'ın hazırladıkları taslak metninde daha sert bir müdahaleyi öngörmeleri iken üçüncüsü ise bölgesel kuruluşların aldığı pozisyonlardır. Hem Körfez İşbirliği Konseyi'nin (GCC) hem de Afrika Birliği'nin Kaddafi hükümetine yönelik tepkileri müdahalenin daha meşru bir zemine oturtulmasına olanak tanımıştır.

Libya'ya yapılan müdahalede başta BM ve AB gibi diğer bölgesel örgütlerle de eşgüdümlü bir biçimde çalışmayı taahhüt eden NATO yetkilendirilirken, hava müdahalesinin ardından hava ve deniz gücü ile birlikte Birleşik Koruyucu Harekat da başlatılmıştır. Ancak bu müdahalelerin sonucunda da Libya'da olaylar sona ermemiş, Kaddafi ile muhalefet güçleri arasındaki çatışmalar devam etmiştir. Bu dönemde yapılan müdahalenin amacını aştığına yönelik eleştiriler de artarken, operasyonda yer alan ülkeler sivillerin korunması adına müdahale gerçekleştirdiklerini ifade ederek Koruma Sorumluluğu kavramına vurgu yapmıştır (Adler-Nissen ve Pouliot, 2014: 908). Ağustos'ta NATO operasyonu ile Trablus şehri de muhaliflerin kontrolüne geçmiş ve Ekim ayında Kaddafi muhalif güçler tarafından ele geçirilerek öldürülmüştür. Ülkede yeniden yapılanma için bir BM Destek Komisyonu kurulurken (UNSMIL) komisyonun amacını tüm tarafların meşru isteklerine yanıt verilmesi için kapsayıcı diyalog ortamının oluşturulması ve siyasi, ekonomik ve askeri olarak ülkenin yapılandırılması oluşturmuştur. 2012 yılında ülkede Ulusal Kongre oluşturulsa da taraflar arasında bir

uzlaşı sağlanamaması ülkede iç savaşın çıkmasına neden olmuştur. Bu süreçte yönetimi ele geçirmek isteyen ve merkezini Tobruk olarak belirleyen General Hafter ile Trablus yönetimi arasında çatışmalar yaşanmış, 2015 yılında Libya Siyasi Anlaşması imzalansa da olaylar nihayete ulaşmamıştır. Serrac başkanlığında kurulan Ulusal Mutabakat Hükümeti BM tarafından meşru temsilci olarak kabul edilse de ülkenin doğusunu kontrol altında tutan Hafter ile mücadele devam etmiş, son olarak ateşkes imzalanan Libya'da Aralık 2021'de yapılması öngörülen seçimler için BM ve UNSMIL öncülüğündeki Libya Siyasi Diyalog Forumu'ndan geçici bir yönetici heyet belirlenmiştir.

Tablo 6. Libya ile ilgili BMGK Kararları

26 Şubat 2011 Res 1970	17 Mart 2011 Res 1973	16 Eylül 2011 Res 2009
27 Ekim 2011 Res 2016	31 Ekim 2011 Res 2017	2 Aralık 2011 Res 2022
12 Mart 2012 Res 2040	14 Mart 2013 Res 2095	14 Mart 2014 Res 2144
19 Mart 2014 Res 2146	27 Ağustos 2014 Res 2174	5 Mart 2015 Res 2208
27 Mart 2015 Res 2213	27 Mart 2015 Res 2214	10 Eylül 2015 Res 2238
9 Ekim 2015 Res 2240	23 Ekim 2015 Res 2259	15 Mart 2016 Res 2273
31 Mart 2016 Res 2278	13 Haziran 2016 Res 2291	14 Haziran 2016 Res 2292
22 Temmuz 2016 Res 2298	6 Ekim 2016 Res 2312	13 Ekim 2016 Res 2323
12 Haziran 2017 Res 2357	29 Haziran 2017 Res 2362	14 Eylül 2017 Res 2376
5 Ekim 2017 Res 2380	11 Haziran 2018 Res 2420	13 Eylül 2018 Res 2434
3 Ekim 2018 Res 2437	5 Kasım 2018 Res 2441	10 Haziran 2019 Res 2473
12 Eylül 2019 Res 2486	3 Ekim 2019 Res 2491	11 Şubat 2020 Res 2509
12 Şubat 2020 Res 2510	5 Haziran 2020 Res 2526	15 Eylül 2020 Res 2542
2 Ekim 2020 Res 2546		

Kaynak: BMGK Libya (t.y.). UN Documents for Libya: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Libya&cbtype=libya (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Arap Ayaklanmaları'nın bir diğer etkili olduğu Yemen'de ise devlet başkanı Salih'e yönelik 2011 yılının Şubat ayında halkın hak ve özgürlük talepleriyle başlattığı gösteriler ülkenin geneline yayılmış ve ülkedeki Şii nüfus olan Husiler bu ayaklanmalarda en öne çıkan grubu oluşturmuştur. Salih'in saldırılar esnasında yaralanması ve Suudi Arabistan'a tedavi olmaya gitmesiyle beraber Körfez İşbirliği Konseyi'nin öncülüğünde hazırlanan Yemen Barış Planı doğrultusunda görevi yardımcısı Hadi'ye bırakmıştır. Yapılan cumhurbaşkanlığı seçimine tek aday olarak giren Hadi'nin geçiş dönemi boyunca çeşitli reformlar yapması öngörülmüştür. Ancak Husiler'in Hadi ile anlaşmazlıklar yaşaması üzerine gösteriler tekrar başlatılmış, Husiler'in eski devlet balkanı Salih destekçileriyle beraber devlet binalarına düzenledikleri saldırılar sonucunda Ocak

2015'te Cumhurbaşkanı Hadi ve Başbakan Bahah istifa ederken, grup ülkede yeni bir yönetim kurduğunu açıklamış ve Sana şehrini ele geçirmiştir. BMGK aldığı 2201 nolu karar ile bu yönetimi reddederken, Hadi Aden'i yeni başkent ilan etmiş dolayısıyla ülkede ikili bir yönetim mevcut olmuştur. Bu süreçte başta Suudi Arabistan olmak üzere KİK üyeleri Husilere karşı bir koalisyon kurarken bu koalisyona ABD, İngiltere ve bölgedeki diğer ülkeler de dışarıdan destek verdiklerini açıklamış ve 26 Mart 2015'te İran destekli olduğu öne sürülen Husi hareketine yönelik hava saldırıları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Operasyonu gerçekleştirme nedenleri olarak Suudi Arabistan'ın Yemen halkına karşı koruma sorumluluğunu vurguladığı görülebilmektedir. Hava harekatının nedenleri açıklanırken ülkenin meşru hükümetinin ve Cumhurbaşkanı Hadi'nin çağrısının bulunduğu ve Yemen halkını desteklemek için kararın alındığı vurgulanmıştır (Al-Jubeir, 2015). Operasyonun ardından BMGK'da alınan 2216 nolu karar doğrultusunda hava operasyonu değerlendirilip Yemen Planı kabul edilmiştir. Plan ülkeye insani yardım ulaştırılmasını, Hadi ile diyalog mekanizmasının kurulmasını, Husi ve Salih'in güçlerine silah satışının yasaklanmasını içermiştir. Bunun yanında alınan 2216 sayılı bu kararda BMGK oylaması olmadan gerçekleştirilen hava operasyonun kınanmaması kararın bu sorumluluk olarak tanımlanan koalisyon müdahalesini meşrulaştırdığı şeklinde yorumlanmasına neden olmuştur.

Husiler'in yanında Yemen'in güneyindeki sosyalist gruplar da ülkenin kuzey ve güney olarak iki kısma ayrılmasını istemekte ve güney bölgesinde hak iddia etmekte, ayrıca ülkedeki güç boşluklarından dolayı El-Kaide ve DAEŞ terör örgütleri de varlığını sürdürmektedir. Çatışmaların şiddetini artırarak devam ettiği ülkede yeterli düzeyde gıda, su ve ilaca ulaşılamamış ve insani yardım ihtiyacı artış göstermiştir. Hem hava operasyonları hem de ülkede yaşanan kolera salgınından dolayı BM 2020 verilerine göre (UN News, 2020) ülkede savaşın doğrudan ve dolaylı nedenlerinden dolayı 200 bini aşkın kişi hayatını kaybetmiş, milyonlarca kişi mülteci durumuna gelmiş ve ülkenin büyük bir çoğunluğu insani yardıma gereksinim duymuştur. Bu kapsamda Husiler'e karşı kurulan koalisyon gerçekleştirdiği operasyonların motivasyonlarını Koruma Sorumluluğu'na dayandırsa da kitlesel vahşet gerekçesinin müdahale yapılırken gerçekleşmemiş olması yorumları ve yapılan müdahalede sivil kayıplara neden olmasıyla sıkça eleştiri almıştır.

2020 yılı itibariyle ülkede kısa süreli geçici ateşkesler ilan edilmekle beraber hala iç savaşın sürdüğü ve ülkenin bölünmüş yapısının devam ettiği görülebilmektedir.

Tablo 7. Yemen ile ilgili BMGK Kararları

21 Ekim 2011 Res 2014	12 Haziran 2012 Res 2051	26 Şubat 2014 Res 2140
15 Şubat 2015 Res 2201	24 Şubat 2015 Res 2204	14 Nisan 2015 Res 2216
24 Şubat 2016 Res 2266	23 Şubat 2017 Res 2342	26 Şubat 2018 Res 2402
21 Aralık 2018 Res 2451	16 Ocak 2019 Res 2452	26 Şubat 2019 Res 2456
15 Temmuz 2019 Res 2481	13 Ocak 2020 Res 2505	25 Şubat 2020 Res 2511
14 Temmuz 2020 Res 2534	25 February 2021 Res 2564	

Kaynak: BMGK Yemen (t.y.). UN Documents for Yemen: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Yemen&cbtype=yemen (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

1960 yılında bağımsızlığını ilan eden Fildişi Sahilleri'nde ilk Başkan Houphouet-Boigny'in 1993 yılındaki ölümünün ardından ülkede milliyetçilik yükselişe geçmiş ve yeni Başkan Bedie çıkardığı 'Fildişili olmak' yasasıyla toplumda bir ayrışmaya neden olmuştur. Bu yasaya göre bir Fildişi Sahili vatandaşı ancak mevcut etnik gruplardan birine ait ise ve ebeveynleri Fildişili ise gerçek Fildişili sayılabilecektir (Chirot, 2006: 68). Ancak ülkenin nüfusunun büyük çoğunluğunu komşu ülkelerden gelen vatandaşlar oluşturduğundan toplumda gerçek Fildişili olarak haklardan yararlanabilecek ve çeşitli ayrıcalıklar elde edebilecek nüfus azalmış ve bu durum memnuniyetsizlikle karşılanmıştır. Ülkede 1999 yılında darbe gerçekleşirken, darbeyi yapan Fildişi ordusu komutanı Guei ve adaylardan bir diğerini oluşturan Gbagbo arasında çekişme yaşanmış, Gbagbo seçimlerden galip ayrılmasına rağmen halk içinde çatışmalar başlamıştır. Gbagbo'ya gerçekleştirilirken darbe girişimi ve artan şiddet olaylarıyla beraber yaşanan iç savaşta ülke ikiye ayrılırken, BM ülkeye yönelik 1479 sayılı karar ile barış gücü (MINUCI) görevlendirmesinde bulunmuş, bunun yanında ECOWAS ülkeye barış koruma misyonu göndermiş ve BMGK da 1528 nolu karar ile orta ölçekli bir askeri operasyon (UNOCI) yapılması kararı almıştır.

ECOWAS ve MINUCI birlikleri ile hareket etmesi kararlaştırılan UNOCI yetkilendirmesinde BM Antlaşması'nın 7. Bölümü'ne atıf yapılırken sivillerin korunması ve fiziksel şiddetin azaltılması vurgusu yapılmıştır. Fildişi Sahilleri'nde 2005 yılında tekrar bir seçim yapılması kararlaştırılmış, ancak görev süresi dolmasına rağmen Gbagbo

görevi bırakmaya istekli olmamış ve sonucunda uzun bir süre ertelenerek 2010 yılında yapılan seçimleri daha önce gerçek Fildişili olmamak ile itham edilen Quattara kazanmıştır. Quattara'nın zaferinin ardından taraflar arasında başlayan çatışmalarda ABD, AB ve Afrika ülkeleri Quattara'nın göreve başlaması gerektiği görüşünü bildirmiş ve Gbagbo görevi bırakmadığı gerekçesiyle kınanmıştır. Bu süreçte kitlesel vahşet potansiyeliyle ilgili endişeler de ortaya çıkarken Soykırımı Önleme ve R2P Özel Danışmanları Fildişi Sahili'ndeki durumlar ilgili ciddi kaygıları ifade eden bir bildiri yayınlamıştır (UNPR, 2011). 19 Ocak 2011'de yayınlanan bir diğer bildiride çatışmaların kontrol edilmediği takdirde kitlesel vahşete dönüşebileceğini ifade edilmiş ve BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon da Gbagbo'yu istifaya davet ederek mevcut çatışmaların etnik ve siyasi şiddeti artıracağını öne sürmüştür. Mart 2011'de Quattara yanlılarına yapılan roket saldırısı sonucu yüzün üzerinde sivilin hayatını kaybetmesi ve Quattara güçlerinin de sivil saldırılar düzenlemeye başlamasının üzerine UNOCI bu eylemleri insanlığa karşı suç olarak tanımlamış ve 30 Mart 2011'de 1975 sayılı karar ile Quattara başkan olarak BGMK tarafından da tanınarak, UNOCI'ye sivilleri ağır silahlardan korumak için gerekli tüm araçları kullanma yetkisi verilmiştir. Nisan ayında BM güçleri Fransız birliklerle beraber hava operasyonu başlatırken, savaş Quattara'nın lehine dönmüştür. Bu durum BM'nin tarafsızlık ilkelerini ihlal ettiği ve ülkenin Anayasa Konseyi'nin geçersiz sayıldığı şeklinde eleştirilmiş ve operasyonun meşruiyeti sorgulanmıştır (Bellamy ve Williams, 2011: 835). Ancak kitlesel şiddetin ortadan kaldırılması ve R2P'nin öngördüğü mekanizmaların işlerlik kazanması ile müdahale sonrası barış inşası faaliyetlerine verilen destekle, Fildişi operasyonunun başarılı olduğu ile ilgili görüşler de bulunmaktadır (Hunt, 2016: 706). Son olarak 2020 Ekim ayında ülkede yapılan seçimlerde bu kez de Quattara'nın üçüncü döneminde seçilmesi tartışmalara neden olurken seçim sonrası ülke çapında protestolar yaşanmıştır. 2021 yılına gelindiğinde Quattara hükümeti ile muhalefet arasındaki müzakere süreçlerinin devam ettiği görülebilmektedir.

Tablo 8. Fildişi Sahilleri ile ilgili BMGK Kararları

28 Ocak 2010 Res 1911	27 Mayıs 2010 Res 1924	30 Haziran 2010 Res 1933
29 Eylül 2010 Res 1942	15 Ekim 2010 Res 1946	24 Kasım 2010 Res 1951
24 Kasım 2010 Res 1951	20 Aralık 2010 Res 1962	19 Ocak 2011 Res 1967
16 Şubat 2011 Res 1968	30 Mart 2011 Res 1975	28 Nisan 2011 Res 1980
13 Mayıs 2011 Res 1981	29 Haziran 2011 Res 1992	27 Temmuz 2011 Res 2000

16 Eylül 2011 Res 2008	26 Nisan 2012 Res 2045	26 Temmuz 2012 Res 2062
25 Nisan 2013 Res 2101	30 Temmuz 2013 Res 2112	29 Nisan 2014 Res 2153
25 Haziran 2014 Res 2162	28 Nisan 2015 Res 2219	25 Haziran 2015 Res 2226
20 Ocak 2016 Res 2260	28 Nisan 2016 Res 2283	28 Nisan 2016 Res 2284

Kaynak: BMGK Fildişi Sahilleri (t.y.). UN Documents for Cote d'Ivoire: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=C%26%23244%3Bte%20d%26%238217%3BIvoire&cbtype=cote-divoire (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Afrika'da Arap Ayaklanmaları'ndan bir diğer etkilenen ülke Mali Cumhuriyeti olarak karşımıza çıkarken, ülkedeki çatışmaların kökenleri ve nedenleri daha eskiye dayandırılabilmektedir. 1960 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanan Mali'de nüfusun yaklaşık %10'unu oluşturan ve ülkenin kuzeyinde yaşayan Berberi kökenli Tuaregler hükümetin kendilerine yönelik ayrımcı politikalar uyguladığı ve temel hak ve özgürlüklerinin sağlanamadığı gerekçesiyle 1900'lerden itibaren hem Fransa hakimiyeti boyunca hem de bağımsızlık sonrası çeşitli dönemlerde ayaklanmışlardır. Tuaregler ve Mali yönetiminin arasındaki sorunlar uzun yıllar çözülememekle beraber, bölgede yaşayan nüfusun bir kısmının 1980'lerden itibaren Libya'da askeri eğitimler almaları ve yurda dönmelerinin ardından Azawad Kurtuluş Halk Hareketi'ni (MNLA) kurmalarıyla bu ayrım iyice belirginleşmiştir. Çıkan çatışmalar neticesinde 1991 yılında ülkede darbe yaşanırken, yapılan seçimlerin ardından iktidara gelen Başkan Kanore, Tuaregler'e özerklik verme çalışmalarına başlamış ve nüfusa yönelik bazı reformlar gerçekleştirilmiştir.

Mali Cumhuriyeti için ise asıl dönüm noktasını 2012 yılında başlayan protestolar oluşturmuştur. 2012 yılında cumhurbaşkanı seçimleri öncesi gerçekleştirilen darbe sonucunda Libya İç Savaşı'nda taraflara yardım eden bir örgüt olarak da savaşan MNLA öncülüğünde başlayan ayaklanmalar kısa zamanda ülkeye yayılmış ve taraflar arasında çatışmalar baş göstermiştir (Karlsrud, 2016: 786). Darbeden kaynaklanan güç boşluklarından hareketle pek çok şehri ele geçiren Tuaregler bağımsızlığını ilan etmiş bunun yanında ülkedeki radikal İslami gruplar özellikle de El-Kaide terör örgütü de güç kazanmıştır (Livermore, 2013: 289). Kuzey bölgelerinde yaşayan halk ülkenin güneyine göç ederken, etnik çatışmalar şiddetini artırmıştır. Ekim 2012 tarihinde ECOWAS ve Afrika Birliği ülke için ortak bir müdahale planı hazırlarken, Kasım 2012'de ECOWAS Mali ihtilafını çözebilmek için müdahalenin gerekli olduğu beyanında bulunmuş ve kara

kuvvetleri yetkilendirdiklerini açıklamıştır. Bunun üzerine BMGK da 20 Aralık 2012'de 2085 sayılı karar ile Afrika liderliğinde Mali'ye Destek Misyonu (AFISMA) görevlendirilmesi yapılmasına karar verilmiş, kararda gerekli tüm önlemlerin alınacağı belirtilmiş ve ülkedeki terörist organizasyonlarla mücadele edileceği ifade edilmiştir. Ayrıca operasyonun amaçları arasında Mali yetkililerinin birincil görevi olan vatandaşlarını koruma sorumluluğunun desteklenmesi de yer almıştır. 11 Ocak 2013'te Fransa birliklerinin öncülük yaptığı Serval Operasyonu'na AB üyeleri ve ABD de destek vermiş ve MNLA Tuareglerin temsilcisi olarak kabul edilmiştir. Mali krizinde bir başka tartışma konusunu da yetkilendirme problemi oluşturmuştur. 25 Nisan 2013'teki BMGK 2100 sayılı kararı ile oluşturulan MINUSMA görevlendirmesinin AFISMA'yı da kapsayacak olması Afrika Birliği tarafından kınanırken, taslak hazırlama ve danışma sürecinde Afrika'ya uygun biçimde danışılmadığı konusunda eleştirilmiştir (Karlsrud, 2016: 795). Operasyonun ardından ülkede seçimler yapılırken taraflar arası müzakereler yürütülmeye başlanmakla beraber Mali'de terör örgütlerinin düzenlediği şiddet olayları sonucunda sivil can kayıplarının 2021'e gelindiğinde de devam ettiği görülmektedir. Ülkede ayrıca 2020 yılında Cumhurbaşkanı Keita'ya yönelik ekonomik kriz, seçimlerde usulsüzlük ve yolsuzluk gerekçeleriyle memnuniyetsizlikler ve protestolar başlamıştır. Bunun sonucunda Mali'de Ağustos 2020'de bir darbe girişimi daha gerçekleşmiştir. Yaşanan olayların ardından çatışmaların şiddetlenmemesi adına yaptığı açıklama ile Keita istifa ederken, ülkede geçici süre için Ulusal Geçiş Komitesi'nin görev yapması kararlaştırılmıştır.

Tablo 9. Mali Cumhuriyeti ile ilgili BMGK Kararları

5 Temmuz 2012 Res 2056	12 Ekim 2012 Res 2071	20 Aralık 2012 Res 2085
25 Nisan 2013 Res 2100	25 Haziran 2014 Res 2164	29 Haziran 2015 Res 2227
29 Haziran 2016 Res 2295	29 Haziran 2017 Res 2364	5 Eylül 2017 Res 2374
8 Aralık 2017 Res 2391	28 Haziran 2018 Res 2423	30 Ağustos 2018 Res 2432
28 Haziran 2019 Res 2480	29 Ağustos 2019 Res 2484	29 Haziran 2020 Res 2531
31 Ağustos 2020 Res 2541		

Kaynak: BMGK Mali (t.y.). UN Documents for Mali: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Mali&cbtype=mali (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

1956 yılında İngiltere'den bağımsızlığını elde eden Sudan'da Kuzey ve Güney arasındaki anlaşmazlığın görünür hale gelmesi bu tarihe dayandırılabilirken, iki bölge

arasındaki anlaşmazlıklar 1900'lü yılların başından itibaren görülmektedir. Bağımsızlıktan iki sene sonra ülkede darbe gerçekleştirilirken Kuzeyde bulunan merkezi yönetim ve Güney bölge arasında başlayan çatışmalar şiddetlenmiştir. 1972 yılında imzalanan Addis Ababa Anlaşması ile Güney'e özerklik verilmesiyle şiddet olayları da azalış göstermiştir. Ancak anlaşmanın hükümet tarafından Sudan'da petrol bulunmasının ardından 1979 yılında bozulmasıyla çatışmalar tekrar eski halini almıştır. 1989 yılında El-Beşir darbe ile iktidara gelmiş ve bu darbenin ardından ülkeye yönelik küresel bir ekonomik ambargo başlatılmıştır. El-Beşir'in temel amaçlarını ülkedeki çatışmaların sona erdirilmesi ve bir İslam devletinin tesis edilmesi oluştururken, bu dönemde Güney bölgesindeki farklı gruplar arasında da iç çatışmalar görülmüştür. 2000 yılı sonrası dönemde politikalarını yumuşatmaya başlayan El-Beşir Güney ile müzakerelere başlamış ancak ülkede Darfur krizinin patlak vermesi ve sivil kayıpların sayısının artışıyla barış süreci kesintiye uğramıştır. Yaşanan insani krizde BMGK üyelerinin uzlaşı sağlayamaması ve sivil kayıpların artışı BMGK'nın karar alma mekanizmasına yönelik eleştirileri artırırken, Darfur Koruma Sorumluluğu tartışmalarının en çok yaşandığı vakalardan birini oluşturmuştur. Darfur sonrası ülkede BM Sudan Misyonu (UNMIS) ile beraber bir barış inşası hedefi oluşturulmuş ve nihayetinde 2011 Ocak ayında yapılan referandum ile bağımsız olmaya hak kazanan Güney Sudan 9 Temmuz'da tam bağımsızlık kazanarak BM'de tanınmış ve Afrika Birliği üyesi olmuştur. Bu karar ile paralel bir şekilde BM 8 Temmuz 2011'de 1996 sayılı karar ile BM tarafından Güney Sudan Misyonu (UNMISS) kurulmuş ve kararda BM Antlaşması'nın 7. Bölümü olan uluslararası barış ve güvenliğe atıf yapılarak gerekli önlemlerin alınması ve tüm araçların kullanılması hususunda UNMISS'in yetkilendirildiği ifade edilmiştir. Kararda belirtilen bir diğer husus da Güney Sudan hükümetinin önceliğinin insan hakları ve mülteci hukuku çerçevesinde sivilleri korumak olduğu ve bu amaçta misyonun ülkeye yardım edeceği ve tavsiye vereceğidir. Bu durum ulusal otoritenin koruma sorumluluğunu yerine getirmesinin açıkça desteklenmesinin bir örneğini oluşturmuştur (Giffen, 2016: 871).

Ancak bölünmenin ardından çatışmalar hem Sudan-Güney Sudan arasında hem de Güney Sudan'ın içinde daha da şiddetlenmiştir. Sudan ve Güney Sudan arasındaki sınır problemi, petrol paylaşımı ile ilgili anlaşmazlıklar çatışmaların temel nedenlerini oluştururken; Güney Sudan'ın içinde de muhalif silahlı gruplar ortaya çıkmıştır.

Bağımsızlık sonrası Güney Sudan'da Başkan Kiir'e karşı eleştiriler artış göstererek farklı askeri gruplar arasında başlayan çatışmalar halka sirayet etmiş, ülkedeki Dinka ve Nuer kökenli kabileler arasında saldırılar gerçekleşmiş ve olaylar iç savaşa dönüşmüştür. Yaşanan krizde BM güçleri tüm çatışmaları sona erdiremeyecek düzeyde sınırlı etki gösterirken, ülkede 2,5 milyon vatandaşın mülteci statüsünde olduğu 2018 verilerine göre yaklaşık 400 bin kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir (CFR, 2018). BMGK bu kapsamda 2014 yılında 2187 nolu karar ile Güney Sudan'a kendi vatandaşlarını koruma sorumluluğunu hatırlatmış, ardılı kararlar ile çeşitli görevlerde bulunan yetkililere yönelik yaptırımlar uygulamaya ve görev güçlerinin sayısını artırmaya başlamıştır. Çatışmalar sonrası ülkede yine Kiir başkanlığında geçici bir hükümet kurulması kararlaştırılırken, ülkedeki çatışmalar imzalanan ateşkes anlaşmalarıyla 2018'de büyük ölçüde sona ermiştir ve UNMISS'in görev süresi 2021 Mart ayına kadar uzatılmıştır.

Tablo 10. Güney Sudan ile İlgili BMGK Kararları

8 Temmuz 2011 Res 1996	13 Temmuz 2011 Res 1999	5 Temmuz 2012 Res 2057
11 Temmuz 2013 Res 2109	24 Aralık 2013 Res 2132	25 Kasım 2014 Res 2187
3 Mart 2015 Res 2206	28 Mayıs 2015 Res 2223	9 Ekim 2015 Res 2241
15 Aralık 2015 Res 2252	7 Nisan 2016 Res 2280	31 Mayıs 2016 Res 2290
29 Temmuz 2016 Res 2302	12 Ağustos 2016 Res 2304	15 Aralık 2016 Res 2326
16 Aralık 2016 Res 2327	24 Mayıs 2017 Res 2353	14 Aralık 2017 Res 2392
15 Mart 2018 Res 2406	31 Mayıs 2018 Res 2418	13 Temmuz 2018 Res 2428
15 Mart 2019 Res 2459	30 Mayıs 2019 Res 2471	12 Mart 2020 Res 2514
29 Mayıs 2020 Res 2521		

Kaynak: BMGK Güney Sudan (t.y.). UN Documents for South Sudan: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=South%20Sudan&cbtype=south-sudan (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Orta Afrika Cumhuriyeti'nde de Sudan ile benzer biçimde çatışmalar daha eskiye dayandırılabilmektedir. 1960 yılında bağımsızlığını kazanan Orta Afrika Cumhuriyeti tarihinde birçok kez darbe gerçekleştirilmiş, bunlardan 2003 yılında Bozize'nin yaptığı darbe ülkedeki iç savaşın temellerini oluşturmuştur. Bozize hükümetinin Müslüman nüfusa uyguladığı ayrımcı politikalar ve halkın başkana karşı siyasi ve ekonomik alanlardaki memnuniyetsizlikleri ülkede çatışmaların başlamasına neden olmuş ve özellikle ülkenin Kuzey'indeki Seleka silahlı güçleri ayaklanmıştır. 2010 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerini iptal eden Bozize'ye karşı gösteriler başlatan

Seleka grubunun başkenti ve bazı büyük şehirleri işgali üzerine cumhurbaşkanı ülkeyi terk ederken, Djotodia başkanlığını ilan etmiştir. Ancak Seleka güçleri ve Bozize yanlıları arasında başlayan çatışmalar dini nedenlerden kaynaklanan bir iç savaşa dönüşmüş, Hristiyan Anti-balaka ve Müslüman Seleka güçleri arasındaki olaylar nedeniyle sivil kayıplarda artışlar yaşanmış ve binlerce kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Fransa ve Afrika Birliği'nin olayları yatıştırma amacıyla ülkeye asker gönderdiği görülmektedir.

BM 5 Aralık 2013'te 2127 nolu karar ile Fransa'nın ülkedeki askeri gücünü artırması ve ülkede MISCA'nın görevlendirilmesi kararı almıştır. Bu kararda da diğer insani kriz vakalarındakine benzer biçimde iktidarların temel görevinin sivil nüfuslarını koruma sorumluluğu olduğu vurgulanmış ve BM Antlaşması 7. Bölümün uluslararası barış ve güvenliğe tehdit ilkelerine değinilmiştir. Karar üzerine Fransa ülkeye yönelik Sangaris operasyonunu düzenlerken, müdahalenin amaçları insani yardım akışını sağlamak, Afrika misyonunun müdahalesine olanak tanımak ve demokrasinin tesis edilmesi olarak ifade edilmiştir. OAC'de Seleka güçlerini silahsızlandırma süreci başlatılıp geçici süreli ateşkes anlaşmaları imzalanırken, Anti-balaka güçleri bu dönemde Müslüman nüfusa yönelik çok sayıda saldırı gerçekleştirmiştir. Bu durum tek taraflı yapılan silahsızlandırma girişimi olarak küresel kamuoyunda sıkça eleştiri almıştır. Olayların yatışmaması üzerine BM 10 Nisan 2014'te 2149 sayılı kararla barış gücü MINUSCA'yı ülkede görev yapması için görevlendirirken ilk etapta 10 bin asker ve 1800 polis gücü görevlendirmesinde bulunmuştur. Aralık 2015'te seçimlerin yapılması öngörülen ülkede Şubat ayındaki ikinci tur oylamasında Tuadera seçilirken yeni yönetim de ülkedeki barışı sağlamaktan uzak kalmıştır. Yapılan müzakerelerde silahlı gruplara bakanlık verilmesi gibi birçok girişim gerçekleştirilmiş ve 2019 Şubat ayında barış anlaşması imzalanmıştır. Bölgesel çatışmalar Bozize'nin cumhurbaşkanlığı adaylığının ülkenin anayasa mahkemesi tarafından BM yaptırım listesinde yer alması ve soykırım ve insanlığa karşı suç teşebbüsü gerekçeleriyle reddedilmesi ile 2020 Aralık'ta yeniden başlamakla beraber, MINUSCA görev gücünün süresinin son olarak 15 Aralık 2021 tarihine kadar uzatılmasına karar verilmiştir.

Tablo 11. Orta Afrika Cumhuriyeti ile ilgili BMGK Kararları

21 Aralık 2011 Res 2031	24 Ocak 2013 Res 2088	10 Ekim 2013 Res 2121
5 Aralık 2013 Res 2127	28 Ocak 2014 Res 2134	10 Nisan 2014 Res 2149
21 Ekim 2014 Res 2181	22 Ocak 2015 Res 2196	26 Mart 2015 Res 2212
28 Nisan 2015 Res 2217	27 Ocak 2016 Res 2262	9 Şubat 2016 Res 2264
26 Nisan 2016 Res 2281	26 Temmuz 2016 Res 2301	27 Temmuz 2017 Res 2339
15 Kasım 2017 Res 2387	30 Ocak 2018 Res 2399	15 Kasım 2018 Res 2446
13 Aralık 2018 Res 2448	31 Ocak 2019 Res 2454	12 Eylül 2019 Res 2488
15 Kasım 2019 Res 2499	31 Ocak 2020 Res 2507	28 Temmuz 2020 Res 2536
12 Kasım 2020 Res 2552		

Kaynak: BMGK Orta Afrika Cumhuriyeti (t.y.). UN Documents for Central African Republic: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Central%20African%20Republic&cbtype=central-african-republic (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Arap Ayaklanmaları'nda meydana gelen protestoların sonuçlarının bölgeyi aşarak küresel hale geldiği Suriye'de ise çatışmalar çok boyutlu, çok aktörlü ve çok taraflı bir iç savaşa dönüşmüş (Momani ve Hakak, 2016: 895), krizin çözülmesinde uluslararası bir fikir birliği 2021 yılına gelindiğinde henüz sağlanamamıştır. 1963 yılında darbe ile yönetime gelen Baas Partisi içinden Hafız Esad 1970'te yaptığı ikinci bir darbe ile partinin önde gelen diğer isimlerini tasfiye ederek iktidara gelmiş ve Suriye bu tarihten itibaren Esad ailesi özelinde Baas Partisi yönetiminde olmuştur. Hafız Esad döneminde de ülkede çatışmalar ve ayaklanmalar görülmüş, ülkede azınlığı oluşturan Nusayrilere mensup olan Esad'ın yönetim ve orduda bu etnik kökene mensup vatandaşlara yer vermesi halkın geri kalanında bir memnuniyetsizlik ortaya çıkarmıştır. 2000 yılında Hafız Esad'ın oğlu Beşşar Esad yönetime geldiğinde hak ve özgürlüklerle ilgili çeşitli düzenlemeler yapsa da takip eden yıllarda baskıcı bir politika uygulamaya başlamış ve ülkede yaygın bir biçimde insan hakları ihlalleri artarak devam etmiştir. Yapılan keyfi tutuklamalar, basın, düşünce özgürlüğü ve seyahat haklarının sınırlandırılması, ülkenin uzun yıllardır OHAL ile yönetiliyor olması ve adalet sistemindeki eşitsizliklerin yanında bozulan ekonomi ve genç işsizlik oranlarının yükselişi protestoların başlamasında etkili olan nedenleri oluşturmuştur. Ocak 2011'den itibaren küçük çaplı başlayan protestolar Mart 2011'de kitlesel hale gelmeye başlamış ve tüm ülkeye yayılmıştır. Hükümet ayaklanmalara şiddet ile karşılık verirken, birçok sivil can kaybı ve yaralanma yaşanmıştır. Çıkan olaylar sonucu muhalif güçleri de silahlanmaya başlarken, birçok farklı silahlı muhalif grup ortaya çıkmış ve şehirleri ele geçirmeye başlamışlardır (Oktav vd., 2018: 1). YPG terör örgütü Suriye'nin kuzeyine hakim olurken, Özgür Suriye Ordusu hem rejime hem de YPG'ye karşı savaşmış; bunun yanında Suriye krizindeki asıl

kırılmayı ABD'nin rejimin kimyasal silah kullanımı gerekçesi ile Suriye'ye müdahale edilebileceğini açıklaması ve DAEŞ terör örgütünün ülkede güç kazanması oluşturmuştur. DAEŞ'in ülkedeki pek çok şehri ele geçirip etkinliğini artırmasından itibaren hem çatışmaların şiddeti artmış hem de ülkeden göç edenlerin sayısı çok yüksek düzeye ulaşmıştır.

Suriye Krizi'ne başta Rusya, ABD, AB, Türkiye ve İran olmak üzere pek çok aktör müdahil olurken, çatışmaların başından bu yana konu bölgesel ve küresel platformlarda en fazla gündem oluşturan vakanın başında gelmiştir. BM'de Suriye ile ilgili ilk kez 14 Nisan 2012'de 2042 nolu karar alınırken, karar metninde ülkeye gözlemci gönderilmesi üzerinde anlaşılmış ve aynı ay alınan bir diğer karar 2043 ile BM Suriye Misyonu (UNSMISS) görevlendirmesi yapılmıştır. Süreçte alınan diğer kararları ülkeye insani yardımın ulaştırılması, kimyasal silahların kullanılmasının reddedilmesi, DAEŞ ve El-Nusra örgütlerine destek veren kişilere yaptırımlar uygulanması oluşturmuştur. Bunun yanında Suriye ile ilgili, rejime yaptırımlar uygulanmasını öngören ve Suriye'de gerçekleşen olayların ve ağır insan hakları ihlallerinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne sevk edilmesiyle ilgili taslaklar Çin ve Rusya vetolarıyla reddedilmiştir. Ayrıca Cenevre Bildirgesi'ndeki geçiş hükümeti kararı da ülkede uygulanmamıştır. Suriye İç Savaşı'ndaki süreçte ülkeye birden çok özel temsilci atanırken, BMGK'da hükümet yetkililerine yaptırım kararları üzerinde dahi fikir birliği sağlanamadığından özellikle Batılı ülkeler Suriye'ye tek taraflı müdahalede bulunmaya istekli olmamış; BMGK'dan bu yönde çıkacak bir karar ile operasyon düzenleme arzusu içinde olmuşlardır. BM İnsan Hakları Soruşturma Komisyonu (UN Human Rights Council's Commission of Inquiry-CoI) yayınladığı raporlarda Suriye'de ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığını ifade etmiş; raporda hükümetin yaygın saldırı ve işkence gibi uygulamalarının olduğunu bunun yanında muhalif güçlerin de uluslararası hukuka aykırı davranışlarda bulunduğu belirtilmiştir. Momani ve Hakak'a göre (2016: 905-909) Suriye krizinde R2P uygulanamamasının krizin doğası, Libya müdahalesinin sonuçları, savaşın dini ve jeopolitik boyutları, kimyasal silah kullanımı ile ilgili BMGK üyelerinin ortak düşünceyi paylaşmayışı ve dışsal aktörlerin müdahilliği olmak üzere beş nedeni vardır. Suriye krizinde BMGK üyeleri arasında kitlesel vahşet ve insanlığa karşı suç ile iç savaşa müdahale etme arasında bir fikir ayrımı bulunmakta; bu durum R2P'nin uygulanmasında

bir belirsizlik ortaya çıkartmaktadır. Bunun yanında son çare olarak müdahale edilmesi düşüncesinden hareketle Rusya, rejim ile diplomatik süreçlerin devam ettiğini öne sürmekte ve bu nedenle tek taraflı yaptırımların da karşısında yer almaktadır. Ancak özellikle Batılı güçler çatışmaların ağır insan hakları ihlalleri içerdiğine hem fikir olmak krizi uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak değerlendirmekte ancak uygulamadaki konsensüs eksikliğinden dolayı sınırlı düzeyde aksiyom alabilmektedir (Trombetta, 2014). Bu kapsamda BMGK tarafından 2015 yılında kabul edilen 2254 ve 2258 nolu taslaklarda Suriye hükümetinin koruma sorumluluğuna vurgu yapılırken, tüm tarafların çatışmalarından sivillerin korunması gerektiği; bunun yanında gazetecileri, medya çalışanları ve ilgili personellerin de uluslararası hukuk kapsamında zarar görmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak 2021 yılına gelinene kadar BM haricinde Suriye'de çözüm bulunabilmesi adına AB, Arap Birliği, BMGK üyeleri ve bunun dışında Hindistan, Türkiye, Suudi Arabistan, Norveç, Almanya gibi farklı coğrafyalardan devletlerin dahil olduğu Cenevre ve Rusya, Türkiye ve İran'ın arabuluculuğu ile gerçekleştirilen Astana süreçleri yürütülse de krize yönelik küresel bir uzlaşı sağlanamamıştır. Krizde yaklaşık 400 bin kişi hayatını kaybederken; 5 milyonun üzerinde kişi mülteci olarak başka bir ülkeye zorunlu göç etmiş 6 milyon kişi de ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır (UNHCR, t.y.).

Tablo 12. Suriye ile ilgili BMGK Kararları

14 Nisan 2012 Res 2042	21 Nisan 2012 Res 2043	20 Temmuz 2012 Res 2059
27 Eylül 2013 Res 2118	22 Şubat 2014 Res 2139	14 Temmuz 2014 Res 2165
15 Ağustos 2014 Res 2170	24 Eylül 2014 Res 2178	17 Aralık 2014 Res 2191
12 Şubat 2015 Res 2199	6 Mart 2015 Res 2209	7 Ağustos 2015 Res 2235
20 Kasım 2015 Res 2249	18 Aralık 2015 Res 2254	22 Aralık 2015 Res 2258
26 Şubat 2016 Res 2268	31 Ekim 2016 Res 2314	17 Kasım 2016 Res 2319
19 Aralık 2016 Res 2328	21 Aralık 2016 Res 2332	31 Aralık 2016 Res 2336
19 Aralık 2017 Res 2393	24 Şubat 2018 Res 2401	13 Aralık 2018 Res 2449
10 Ocak 2020 Res 2504	11 Temmuz 2020 Res 2533	

Kaynak: BMGK Suriye (t.y.). UN Documents for Syria: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Syria&cbtype=syria (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

2008 sonrası BMGK'da ve uluslararası literatürde Koruma Sorumluluğu kapsamında ele alınan tüm bu krizler değerlendirildiğinde uygulama ve müdahale etme/etmeme kararları ile ilgili tartışmaların 2021 yılına gelindiğinde hala devam ettiği

görülebilmektedir. Krizler genel olarak ele alındığında, özellikle BMGK'daki tartışmalarda BRICS grubunun üyeleri olan Rusya ve Çin'in tek taraflı yaptırımların, müdahalenin ve güç kullanımı ile güç kullanım tehdidinin karşısında yer aldığı ve veto haklarına başvurabildikleri görülmüştür. Bunun yanında Genel Kurul'daki tartışmalarda ve BGMK'da geçici üyelik yaptıkları dönemde diğer BRICS ülkeleri de insani krizlere karşı egemenlik ve toprak bütünlüğü ile ilgili dış politikaları göz önünde bulundurulduğunda benzer biçimde eleştirel bir tutum sergiledikleri söylenebilmektedir. Bu kapsamda takip eden bölümde ele alınan yedi vaka özelinde BRICS ülkelerinin grup olarak ortak dış politika davranışlarının nasıl şekillendiği ve krizlerdeki tutumları grubun bir araya geldiği zirveler üzerinden değerlendirilecektir.

5.3. BRICS Grubunun 2008 Sonrası Krizlere Yönelik Ortak Dış Politika Davranışları

BRICS grubunun yaşanan insani krizlere ve Koruma Sorumluluğu vakalarına ilişkin ortak dış politika davranışları ele alındığında, zirve deklarasyonlarının ve liderler düzeyinde yapılan toplantıların sonunda karar verilen eylem planlarının incelenmesi ülkelerin tutumlarının anlaşılması ve grubun gündeminde bu krizlerin ne kadar yer tuttuğunun belirlenmesi için bir çerçeve sunabilmektedir. 2009- 2020 arası dönemde G20 zirvelerinde ve BRICS ülkelerinde yapılan toplantılarda 21 defa bir araya gelen ülkelerin yayınladıkları tüm deklarasyonlar değerlendirildiğinde ülkelerin daha çok Suriye ve Libya krizlerine atıf yaptıkları, ancak Yemen, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan gibi diğer Koruma Sorumluluğu vakalarının da metinlerde ve zirve gündemlerinde yer aldığı söylenebilmektedir. Hem yaşanan insani krizlere hem de vakalara ilişkin müdahale, müdahalesizlik, egemenlik, insani acı gibi kavramlara bakıldığında da bu konuya ilişkin ilk söylemin 2011 yılındaki Sanya Zirvesi'nde yer aldığı görülebilmektedir. Öncesinde grubun az sayıdaki zirvede bir araya gelişi, bunun yanında daha çok kuruluş amacını da vurgulayan finansal ve ekonomik meselelere deklarasyonlarında yer vermesi, uluslararası gündemin konusunu finansal krizden insani krizlere yönlendirecek nitelikte bir insani krizin yokluğu BRICS'in ilk kez 2011 yılında konuyu gündeme getirmesine neden olmuştur. Bunun yanında BRICS grubu insani krizler ya da bölgesel güvenlik ile ilgili meseleleri daha çok bağımsız zirvelerinde

gündeme getirmekte, G20 Zirveleri esnasında bir araya geldikleri zirvelerin deklarasyonlarda krizlere genellikle yer verilmemekte, bu zirvelerde daha çok uluslararası ekonomi ve finans, IMF, DB ve BMGK'da öngörülen reformlar, uluslararası terörizm, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve iklim değişikliği gibi konular ele alınmaktadır.

2011'deki Sanya Liderler Deklarasyonu'nda Libya krizinde BMGK ile işbirliğini sürdürmek istediğini belirten grup, krizin BM ve bölgesel örgütlerle ortak bir biçimde barışçıl mekanizmalarla ve diyalog yoluyla çözülmesi gerekliliğini vurgulamış; ülkedeki insani ve siyasi krizin çözülebilmesi adına Afrika Birliği Üst Düzey Panel girişimine destek verdiklerini belirtmiştir. Ayrıca deklarasyonda kuvvet kullanımından kaçınılması gerektiği, her ulusun bağımsızlığına, egemenliğine, birliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiği ifade edilerek BM Antlaşması'nın ilgili maddeleri vurgulanmıştır (BRICS, 2011).

2012 yılındaki Yeni Delhi Zirvesi'nde de benzer bir diyalog ve barışçıl çözüm çağrısı ile toprak bütünlüğü vurgusunun Suriye krizi için yapıldığı görülebilmektedir. Suriye'deki çözümün tek taraflı müdahaleler, güç kullanımı ya da güç kullanma tehditleri ile değil, hükümet ile işbirliği ve diyalog kanallarının açık tutulması ile mümkün olacağı belirtilmiş ve güç kullanımının mevcut durumu daha da kötüleştireceği öne sürülmüştür. 2013 yılına kadar yalnızca BM Antlaşması'nın eşit egemenlik maddeleri, Libya ve Suriye krizlerine deklarasyonlarda değinilirken ilk kez 2013 yılında uluslararası toplumdaki diğer insani krizler ele alınmaya başlanmış ve BRICS bu krizler hakkında ortak bir dış politika takip etmeye başlamıştır (BRICS, 2012). 2013 Durban Deklarasyonu'nda (BRICS, 2013) Suriye'de güvenlik ve insani durumdaki kötüleşmeden duyulan kaygı dile getirilirken yapılan insan hakları ihlalleri kınanmış, Suriye toplumun meşru isteklerinin göz ardı edilmemesi ancak bir yandan da Suriye'nin bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiği ifade edilerek geniş bir ulusal diyaloğun kurulması gerekliliğine değinilmiştir. Bunun yanında uluslararası yardım kuruluşlarına yapılan çağrıda insani yardımın taraf gözetmeden gerçekleştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. 2013 yılındaki zirvede diğer insani krizler de ele alınırken; Mali vakasının çözümü için ECOWAS'ın çabaları takdir edilmiş, Mali'nin sürdürülebilir barış ve

istikrarı sağlayabilmesi için siyasi kapsayıcılığın ve kalkınmanın öneminden bahsedilmiştir. Bunun yanında BRICS ülkeleri uluslararası topluma, silahlı çatışmadan etkilenen sivil nüfusa yönelik insani yardım gerçekleştirmek adına Mali ve komşu ülkelerle işbirliği çağrısında bulunmuştur. Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki sivil halka yönelik şiddet eylemlerinin de kınandığı bildirgede tüm taraflar kapsayıcı bir diyalog ortamının oluşturulması ve sürdürülebilir barışın sağlanması için müzakereye davet edilmiş; ülkede istikrarın tesis edilmesi için uluslararası toplumla birlikte çalışmaya hazır olunduğu dile getirilmiştir.

2014 yılında gerçekleştirilen Fortaleza Zirvesi'nde de BM Antlaşması'na atıf yapılarak tek taraflı askeri müdahaleler ve ekonomik yaptırımlar uluslararası hukuk ve evrensel uluslararası ilişkiler normlarının ihlali olarak yorumlanmıştır (BRICS, 2014). Deklarasyonda ele alınan ilk kriz olan Suriye'deki ağır insan hakları ihlalleri kınanmakla beraber, insani durumun düzeltilmesi ile ilgili aciliyet gündeme getirilmiş ve tüm tarafların insancıl gereksinimlerinden bahsedilmiştir. Bunun yanında BM'nin rolü yine arabulucu olarak tanımlanırken, her türlü kuvvet kullanımı, müdahale ve yaptırımların karşısında durulmuştur. Suriye krizinin yanında deklarasyonda değinilen diğer vakalar da Mali, Güney Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki insani durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Mali hükümetinin ülkeyi tam olarak istikrara kavuşturması, siyasi diyaloğu kolaylaştırması, insan hakları durumunu izlemesi ve tüm ülkede devlet otoritesinin oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali- MINUSMA'nın desteklendiği ifade edilmiştir. Barış koruma operasyonunun Mali'de sürdürülebilir barış ve istikrar koşullarına kavuşulması için yürütüldüğü dolayısıyla siyasi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve kapsayıcı bir siyasi sürecin tesis edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Güney Sudan'da ise devam eden siyasi ve insani krizle ilgili endişeler dile getirilirken, sivillere yönelik şiddet kullanımı ve taahhütlere uyulmaması kınanmıştır. Bu krize yönelik sürdürülebilir çözümün de ancak ulusal uzlaşıyla kapsayıcı bir diyalogla mümkün olacağı ifade edilirken; Intergovernmental Authority on Development (IGAD) anlaşmasının imzalanması, arabuluculuk girişimleri ve taraflarca yürütülen barış müzakereleri memnuniyetle karşılanmıştır. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde de benzer bir şekilde mezhepsel şiddet de olmak üzere sivil nüfusa yönelik suiistimaller ve eylemler kınanmış,

tüm silahlı gruplara çatışmaları durdurma çağrısında bulunulmuştur. Ülkedeki barışın tesis edilmesi için bölgesel örgütler olan Afrika Birliği ve Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun çabaları vurgulanırken, MINUSCA desteklenmiş ve ülkedeki siyasi sürecin uygulanmasını hızlandırmada Orta Afrika Cumhuriyeti'ne yardımcı olmak için BRICS olarak uluslararası toplumla çalışmaya hazır olunduğu teyit edilmiştir.

2015 Ufa Deklarasyonu'nda BM Antlaşması'nın ilgili maddelerine atıf yapılarak siyasi bağımsızlık, toprak bütünlüğü, egemen eşitliği ve iç işlerine karışmama ilkeleri yine Suriye üzerinden ifade edilmiş ve deklarasyonun büyük bir kısmında ülke ile ilgili durum değerlendirilmiştir. Suriye'de barışçıl çözüm dışında başka bir alternatif bulunmadığını belirten deklarasyon, krizin siyasi ve diplomatik çözümleri teşvik etmiş; kimyasal saldırıları, kadınların ve çocukların zarar gördüğü şiddet olaylarını ve artan terörizmi kınamıştır (BRICS, 2015). Bunun yanında BRICS ülkeleri BM'nin sivil nüfusa insani yardım ulaştırılmasını amaçlayan kararlarına verilen desteği ifade etmiş ancak bu kararların önemini vurgulamakla beraber Suriye'de insani yardımların taraf tutularak yapılmasını ve siyasallaşmasını eleştirmiştir.

Libya krizi ile ilgili ise 2011'deki müdahalenin ülkedeki devlet kurumlarının, etkili ordu ve kolluk kuvvetlerin çökmesine yol açtığı savunulurken krizlere dış müdahalelerin olumsuz sonuçlarının örneği olarak Libya vakası gösterilmiştir. Ülkedeki siyasi istikrarsızlık ve çatışma ortamından kaynaklı terörizm ve aşırılık yanlısı grupların artış gösterdiği, bu bakımdan barışın sağlanması için Libya'nın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün korunmasının aciliyetine değinilmiştir. Mali krizi ile ilgili de BM'nin barış koruma misyonu deklarasyonda teşvik edilirken benzer biçimde siyasi çözüm, devletin toprak bütünlüğünün korunması ve uzlaşmanın tüm tarafları kapsayacak biçimde sağlanmasının öneminden bahsedilmiştir. Güney Sudan vakasında insani durumun iyileştirilme önceliği ele alınırken, krizin uzun süreli çözümünün ancak ulusal uzlaşmayı amaçlayan kapsayıcı siyasi bir diyalogla mümkün olacağına işaret edilmiş, bu vaka için de gerçekleştirilen bölgesel ve küresel arabuluculuk girişimleri desteklenmiştir. Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki istikrarsız durumun ve güvenlik endişelerinin de sürdüğü belirtilen deklarasyonda çatışan taraflar arasında silahsızlanmanın öneminden

bahsedilmiş, ulusal bir diyaloğun kurulması uzun vadeli istikrarın sağlanmasının tek yolu olarak görülmüştür.

2016 Goa Zirvesi'nde BM Barış Koruma Operasyonları'na verilen destekten ve bu misyonların uluslararası barış ve güvenliğe katkısından bahsedilmiş ancak bu operasyonlar ile tek taraflı müdahaleler ve güç kullanımının farkına değinilerek olası müdahalelerin uluslararası normlar ile çelişkileri yinelenmiştir. Goa'da ele alınan tek kriz Suriye olarak karşımıza çıkarken; Suriye halkının meşru istekleri ve ülkenin toprak bütünlüğü ve egemenliğinin bir arada değerlendirilmesi gerektiğinden bahsedilmiş, terörist eylemler kınanmış ve tüm taraflar barışçıl çözüm mekanizmalarına davet edilmiştir (BRICS, 2016a). 2017 Xiamen Deklarasyonu'nda da BM Antlaşması ve egemen eşitlik ilkelerine atıf yapılırken, Suriye'deki çözümün ancak Suriye liderliğinde ve ülkenin toprak bütünlüğünün korunmasıyla olacağı ifade edilmiş, bu kapsamda Cenevre Barış Görüşmeleri ve Rusya'nın da doğrudan müdahil olduğu Astana Süreci desteklenmiştir. Bunun yanında diğer insani krizler olan Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Yemen'deki durumdan kaynaklı endişeler tek bir maddede dile getirilmiştir (BRICS, 2017).

2018 yılındaki Johannesburg zirvesinde de egemenliğe karşılıklı saygıdan bahsedilirken güç kullanımı ve kullanım tehdidi eleştirilmiş çözümün siyasi yollarla olacağı vurgulanmıştır (BRICS, 2018a). Bunun yanında deklarasyonlarda son iki yıldır kapsamlı bir biçimde ele alınmayan insani krizlere ve müdahale vakalarına bir dönüş yaşanmıştır. Son iki yılda deklarasyonlarda ekonomik girişimler, iklim değişikliği, sanayi ve finansal konular öne çıkarken 2018'den itibaren gündemin büyük bir bölümünü yine güvenlik meseleleri oluşturmuştur. 2017'deki Xiamen Zirvesi'ndeki ana konu başlıklarından biri uluslararası barış ve güvenlik olsa da bunun daha çok uluslararası terörizm üzerinden ele alındığı, vakalardan Suriye hariç tek bir paragrafta bahsedildiği ve Koruma Sorumluluğu mekanizmasının aktif çalışması için BMGK'da acil reform ihtiyacının gerekliliğinden bahsedildiği görülmektedir.

2018 deklarasyonunda Suriye krizindeki BMGK'nın aldığı 2254 sayılı karara atıfla Suriye'nin egemenliği, topraksal bütünlüğü ve bağımsızlığını kapsayan ve Suriye liderliğinde bir çözüm bulunması gerektiğini ifade eden BRICS; Soçi Zirvesi, Cenevre ve

Astana süreçlerinin önemine değinmiş ve tüm bu girişimlerin birbirini tamamladığını ve Suriye'deki siyasi çözümün bir parçası olduklarını ifade etmiştir. BM Antlaşması'na aykırılık teşkil edecek ve BGMK'nın otoritesinin aşındırılarak gerçekleştirilecek başka her türlü girişimin karşısında yer aldığını deklare eden ülkeler Suriye'de kimyasal kullanımıyla ilgili olayları iddia olarak tanımlamış ve kapsamlı, objektif, bağımsız ve şeffaf bir soruşturma gerçekleştirilmesi çağrısında bulunmuştur. Deklarasyonda Yemen'de devam eden insani endişelerle ilgili de Yemen'in tüm bölgelerine erişim sağlanması ve ihtiyaç duyulan insani yardımın gerçekleştirilmesi gerektiğine yer verilerek tüm taraflar uluslararası hukuka saygı göstermeye ve BM'nin aracılık edeceği barış görüşmelerine geri dönülmesine davet edilmiş ve Yemen öncülüğünde ülkede barışın kalıcı olarak sağlanması talebinde bulunulmuştur.

BRICS'in 2019'daki Brasilia Deklarasyonu'nda da Suriye için benzer şekilde ülkenin bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne, birliğine ve egemenliğine vurgu yapılırken askeri tüm çözümler reddedilmiş; krizin çözümünde siyasi çözümlerin takip edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (BRICS, 2019). İdlib bölgesinde BM tarafından terörist grupları kapsamayan bir insani yardım ve ateşkes bölgesi oluşturulması girişimine destek verilirken, Rusya'nın Suriye ile ilgili girişimleri de olumlu karşılanan gelişmelerden olmuştur. Deklarasyonda üç senedir zirvelerde bahsedilmeyen Libya'da hala devam eden istikrarsızlıklara da değinilirken, Afrika Birliği'nin diğer bölgesel örgütlerin istikrarı ve barışı sağlayıcı girişimlerine destek verilmiş ve kapsamlı ve sürdürülebilir bir istikrar ortamının oluşmasının ülke için öneminden bahsedilmiştir. Yemen krizinde insani yardımın ülkenin her yerine ulaştırılması gerekliliği gündeme getirilmiş, insani durumun gittikçe kötüleştiği ve hem ülkedeki yönetimsel istikrarsızlıkların arttığı hem de çatışmalardan sivil nüfusun yüksek düzeyde etkilendiği ifade edilmiştir. Buna karşın, Sudan'da Ağustos 2019'da imzalanan Siyasi Anlaşma ve Anayasa Deklarasyonu memnuniyetle karşılanmış ve Afrika Birliği ile Etiyopya'nın arabuluculuk çabaları takdir edilmiştir.

Son olarak Kasım 2020'de gerçekleştirilen Moskova Zirvesi'nde de hem Suriye hem de Libya'daki son duruma atıf yapılmakla beraber vakalardaki çözümün ancak barışçıl diyalog mekanizmasıyla olacağı ifade edilmiştir (BRICS, 2020). Suriye Krizi ile

ilgili olarak önceki deklarasyonlarla benzer biçimde BMGK 2254 sayılı karar ve ülkenin toprak bütünlüğü ile egemenliğinin sağlanması gerektiği tekrarlanırken Cenevre Anayasa Komitesi, BM Suriye Özel Temsilcisi ve Astana Süreci'ne verilen destek de yinelenmiştir. Bu süreçlerin sağlıklı bir biçimde tamamlanması için dış müdahalelerden bağımsız ve tüm tarafları kapsayıcı bir biçimde olması gerektiğine dikkat çeken BRICS, terörle mücadelede birlik olmanın önemini vurgulamış ve etnik ve dini her türlü şiddeti kınayarak insani durumun düzeltilmesi ile yeniden inşa faaliyetleri adına destek verebileceğini ancak bunların BM'nin temel ilkeleri ile uyumlu olması gerektiğini açıklamıştır. Libya konusunda da uzun vadeli ve kalıcı bir ateşkes hedefinden bahseden grup, deklarasyonda Libya liderliğinde ve BM gözetiminde ülkenin temel egemenlik haklarının korunduğu kapsamlı ve sürdürülebilir bir siyasi süreçten bahsetmiştir. Bu kapsamda başlatılan Libya Siyasi Diyalog Forumu olumlu karşılanırken; askeri, siyasi ve ekonomik ilerlemenin paralel olması gerektiği vurgulanmış ve BM'ye Libya için özel bir temsilci atama çağrısında bulunmuştur. Bunun yanında Afrika Birliği ve Arap Birliği'nin ülkedeki istikrar çabaları da öne çıkartılmıştır.

Bir diğer değinilen kriz olan Yemen'deki kötü insani şartların yinelendiği deklarasyonda BRICS, ülkedeki düşmanlıkların tamamen durdurulması ve BM'nin arabuluculuğunda kapsayıcı bir müzakere sürecinin kurulmasına duyulan ihtiyacı hatırlatarak ülkedeki ilerlemenin ancak tüm tarafların meşru çıkarlarının sağlanacağı bir diyalog mekanizmasıyla gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Yemen'de sürdürülebilir barış olmadan insani krizin daha da derinleşeceği belirtilirken, acil insani yardımların ülkenin tüm bölgelerine hızlı, güvenli ve engelsiz bir biçimde ulaştırılmasının önemine dikkat çekilmiştir. Sudan hükümetinin Darfur, Güney Kordofan ve Mavi Nil bölgelerindeki çatışmaları sonlandırma girişimleri takdir edilirken, silahlı muhalefetle barış anlaşması imzalanması memnuniyetle karşılanmış ve ülkedeki sosyal ve ekonomik krizin ulusal mutabakatı sağlamayla güçlendirilebileceği belirtilmiştir.

BRICS ülkelerinin deklarasyonlardan yola çıkılarak grup olarak incelenen ortak dış politikaları ve müdahalelere karşı tutumları değerlendirildiğinde, grubun genel politikalarıyla bir benzerlik taşıdığı görülebilmektedir. BRICS hem kendi zirvelerinde hem de BM'deki söylemlerinde BM Antlaşması'nın egemenlik ve müdahale etmeme

maddelerine atıf yapmakta, tek taraflı müdahalelerin karşısında yer almaktadır. Bununla paralel olarak deklarasyonlarında da benzer bir davranış sergileyerek uluslararası siyasette gündeme gelen insani krizlere karşı müdahalesizliği, devlet egemenliğini ve topraksal bütünlüğü savunan ve daha fazla dayanışmacı değil, çoğulcu kavramları vurgulayan bir dil benimsemiştir. Krizler ele alınırken genellikle uluslararası hukuka ve BM Antlaşması'ndaki maddelere atıf yapılmış, insan haklarını ihlal eden durumlar ve şiddet eylemleri kınanmakla beraber tüm taraflara siyasi çözüm çağrısı yapılmıştır. Bu kapsamda BRICS tarafından BM'nin rolü de arabulucu, müzakereci, insani yardım ulaştırıcısı ya da misyonlar aracılığıyla barış ortamını tesis edici olarak tanımlanmıştır.

Krizlerin derinleştiği ve insani acının yüksek olduğu durumlarda BRICS ülkelerinin uluslararası topluma insani yardım çağrısı yaptığı görülmekle beraber, deklarasyonlarda hiçbir zaman insan haklarını tesis etmek ve acıyı hafifletmek adına olası bir müdahaleden bahsedilmemiştir. Benzer biçimde BM'nin çeşitli krizlerde görevlendirdiği misyonlar da takdir edilmiş ve bunların müdahalelerden farkının altı çizilmiştir. Ayrıca insani krizlerdeki arabuluculuk girişimlerinde BRICS tek sorumlu aktörü BM olarak görmemekte, yerel ve bölgesel örgütlerin çabalarını da desteklemektedir. Özellikle Afrika'daki vakalarda Afrika Birliği'nin ve ECOWAS'ın inisiyatiflerine özel bir önem atfeden BRICS, Suriye Krizi'nde de Astana, Soçi ve Cenevre süreçlerini öne çıkartan bir yaklaşım benimsemektedir. BRICS'in önemine değindiği bir diğer noktayı da insani yardımın çatışmanın tüm taraflarına ulaştırılması ve siyasi çözüm ve oluşturulacak mutabakatta ülkedeki tüm tarafların söz sahibi olması gerekliliği oluşturmaktadır. Bu kapsamda insani yardım kuruluşlarını tarafsız kalmaya davet eden BRICS, özellikle Suriye krizinde muhalefetin meşru taleplerinin de dikkate alınması gerektiğini ifade etmiş ancak barış ve istikrarın sağlanmasının Suriye hükümetinin ve terör örgütleri hariç diğer tüm tarafların muhatap alınması ile olacağını belirtmiştir. Krizler ele alınırken genellikle istikrar ve kalıcı barış üzerinde durulmuş, bunun yanında yalnızca siyasi ve askeri yapılanma değil ülkelerin ihtiyaç duyduğu sosyal ve ekonomik yeniden inşadan da bahsedilmiş ve bunlardan çatışmanın tüm taraflarının eşit bir biçimde yararlanması gerektiği savunulmuştur. Bu bakımdan BRICS'in barış inşası faaliyetlerine yönelik kapsamlı bir bakış açısının olduğu ve çatışma sonrası

toplumlarda kalkınma ile güvenliği ortak bir perspektiften değerlendirdiği söylenebilmektedir.

Deklarasyonlarda Koruma Sorumluluğu'nun kabul edildiği 2005 Zirvesi'ne de sıkça atıf yapıldığı görülmektedir. Ancak Zirve Sonuç Belgesi R2P mekanizması ve öngörülen müdahale sistemi ile ilgili değil, daha çok BM reformları ile ilgili düşünceler üzerinden ele alınmıştır (BRICS, t.y.). BRICS 2014 sonrası her deklarasyonda 2005 yılına atıf yaparak BM'nin gelişmekte olan ülkelerin daha eşit temsil edildiği, etkili ve verimli bir yapıya dönüştürülmesi ve küresel zorlanmalara karşı mücadele edebilecek bir yapı olmasını öngören reform taleplerinin üzerinde durmuş ve özellikle her metinde BMGK'da reform isteği teyit edilmiştir. Grup üyeleri uluslararası ilişkilerdeki statülerine ve rollerine verdikleri önemi yineleyerek, BM'de daha çok ve aktif rol oynama arzularını ifade etmiştir.

BRICS'in deklarasyonlarında yer verdiği vakalara bakıldığında da Suriye'den neredeyse her zirvede bahsedildiği görülebilmektedir. Libya vakası da özellikle 2011 yılındaki müdahale sonrası deklarasyonlarda sıkça yer bulmuş; daha sonra bu müdahale ve getirdiği sonuçlar hata olarak tanımlanmıştır. Libya ile aynı dönemde Fildişi Sahilleri ile ilgili gerçekleştirilen müdahaleye ise deklarasyonlarda hiç yer verilmemiş, ülkenin toprak bütünlüğü ya da egemenliği ile ilgili bir durumdan bahsedilmemiştir. Ülke ile ilgili yapılan oylamada BRICS'in BMGK'nın daimi temsilcisi olan üyeleri dışındaki diğer ülkelerin de geçici üyeler olarak Fildişi Sahilleri müdahale oylamasında bulundukları göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemde gerçekleşen insani krizlerden Fildişi Sahilleri'nin BRICS deklarasyonları için bir istisnayı oluşturduğu söylenebilmektedir. Ülkeler yapılan müdahaleye doğrudan etki etme imkanı bulmalarına ve Suriye ve Libya krizlerine aynı yılda deklarasyonlarında yer vermelerine rağmen Fildişi Sahilleri ile ilgili bir gelişme zirvelerin konusunu oluşturmamıştır. Bu dönemden sonra uluslararası siyasette sıkça gündeme gelen krizlerden Mali, Yemen, Güney Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti vakaları zirvelerde sıkça yer bulurken tüm krizlerde barışçıl çözümler ve diplomasinin öncelendiği, müdahalelerin mevcut duruma daha da zarar vereceği ve olası bir operasyon neticesinde kalıcı bir barışı sağlamayacağı belirtilmiştir. Krizlerde ülkeler, çatışmanın tüm taraflarına çağrıda bulunurken; ülkelerdeki insani yardım ihtiyaçlarının

ve kadın ve kız çocuklarının durumuna özel bir önem atfedilmiştir. Bunun yanında barış inşası faaliyetlerinde de ülkelerdeki tüm tarafların temsil edilmesi gerektiği vurgulanmış ve ülkelerin dış müdahaleler olmadan kendi bağımsızlıklarını koruyabilecekleri ifade edilirken uluslararası hukuka saygının öneminden bahsedilmiştir. Her yıl ülkelerle ilgili diplomatik gelişimlerin de izlendiği ve yürütülen anlaşma ve müzakere süreçlerinin de deklarasyonlarda yer alarak memnuniyetle karşılandığı görülebilmektedir. Dolayısıyla grubun vurguladığı temel konular ve önerdiği pratikler değerlendirildiğinde dayanışmacılığı değil çoğulculuğu temsil ettiği görülmektedir. İnsan hakları adına uluslararası toplumun müdahale edebileceğine yönelik bir sorumluluk metinlerin hiç birinde yer almamış, buna karşın insani kriz vakası ülkenin egemenliği ve topraksal bütünlüğü vurgulanmış ve olası müdahaler düzeni bozucu olarak çoğulcu bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda BRICS Zirveleri'nde yer alan insani kriz vakaları ve değinilen temel konular Tablo 13'teki gibi özetlenebilir.

Tablo 13. BRICS Zirveleri'nde Yer Alan İnsani Krizler ve Değinilen Konular

Zirve	Vakalar	Temel Konular
2011 Sanya Zirvesi	Libya	Güç kullanımından kaçınma, toprak bütünlüğünün korunması, iç işlere karışmama
2012 Yeni Delhi Zirvesi	Suriye	Tek taraflı müdahalelerden kaçınma, işbirliği ve diyalog mekanizmalarının geliştirilmesi
2013 Durban Zirvesi	Suriye, Mali, OAC	BM ilkeleri, insan hakları ihlallerinin kınanması, insani yardımlarda taraf gözetmeme, sürdürülebilir barış
2014 Fortaleza Zirvesi	Suriye, Mali, Güney Sudan, OAC	İnsan hakları ihlallerinin kınanması, tarafları kapsayıcı diyalog ortamının oluşturulması, arabuluculuk ve bölgesel girişimler
2015 Ufa Zirvesi	Suriye, Libya, Mali, Güney Sudan, OAC	BM ilkeleri, sivil nüfusun korunması, dış müdahalelerin olumsuz

		sonuçları, taraflar arası diyalog geliştirilmesi
2016 Goa Zirvesi	Suriye	Barış koruma operasyonlarının önemi, halktan gelen talepler ve hükümet arasında denge kurulması
2017 Xiamen Zirvesi	Suriye, Libya, OAC, Yemen	İnsani endişeler, uluslararası barış ve güvenlik
2018 Johannesburg Zirvesi	Suriye, Yemen	Egemenlik ilkesi, çok taraflı zirveler ve sürdürülebilir barış
2019 Brasilia Zirvesi	Suriye, Yemen, Güney Sudan	BM ilkeleri, arabuluculuk ve bölgesel girişimler, tarafsız insani yardım yapılması
2020 Moskova Zirvesi	Suriye, Libya, Yemen, Güney Sudan	BM ilkeleri, çok taraflı zirveler, bölgesel girişimler

Kaynak: BRICS (t.y.). BRICS Official Documents and Meetings, BRICS Information Centre, http://www.brics.utoronto.ca/docs/index.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Koruma Sorumluluğu normunun düzen-adalet ekseninin dayanışmacı tarafını temsil ettiği göz önünde bulundurulduğunda, BRICS'in grup olarak normu ele alışı ve krizleri zirvelerde gündeme getirmesinin temel dayanışmacılık ilkeleri ve insan hakları adına uluslararası toplumun müdahale edebileceği fikirleriyle örtüşmediği görülmektedir. Grup toplantılarında insani krizleri ve yaşanan şiddeti kınamakla birlikte, bu krizleri aşmanın yolunu müdahale olarak görülmemiş; diplomasi ve arabuluculuk gibi araçlar önerilerek Koruma Sorumluluğu'nun özellikle üçüncü sütununu oluşturan uluslararası toplumdaki diğer devletlerin insan hakları adına müdahale etme fikrine çekince ile yaklaşılmıştır. Ele alınan krizlerle ilgili deklarasyonlarda hiçbir zaman müdahale ihtimali gündeme getirilmemiş, bunun yanında Koruma Sorumluluğu kavramına hiç yer verilmemiştir. 2005 Zirvesi'ne de daha çok BM reformları çerçevesinde atıf yapılmış, norm ile ilgili bir düşünce krizlerle ilişkilendirilerek vurgulanmamıştır. Buna karşın müdahaleler iç işlerine karışma ve düzeni bozucu olarak nitelendirilmiş ve BM Antlaşması'nın ve uluslararası hukukun ihlali olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla deklarasyonlardan yola çıkılarak değerlendirildiğinde grup olarak ülkelerin davranışının düzen-adalet eksenin düzene yakın çoğulcu tarafında olduğu söylenebilmektedir.

Grubun ortak olarak insani krizlere bakışı ve bu krizlerin çözümüyle ilgili önerilerinin yanında, ülkelerin bireysel olarak dış politikalarının incelenmesi, tüm krizlere yönelik tutarlılıklarının ölçülmesi ve krizlerin çıktığı ülkelerle ilişkilerinin ortaya koyulması BRICS'in insani krizlere karşı davranışının tam olarak anlaşılabilmesine imkan vermektedir. Bu bakımdan öncelikle BRICS üyesi devletlerin 7 vakaya ilişkin BMGK'daki oylama davranışları ve BM Genel Kurulu'ndaki söylemleri incelenerek ülkelerle ilgili genel bir tutum belirlenecektir. Daha sonra ülkelerin vakanın yaşandığı ülkelerle ilişkisi hem materyal hem de tarihsel/normatif açıdan değerlendirilerek bu dinamiklerin müdahale etme ya da etmeme kararı ile ilişkili olup olmadığı analiz edilecektir.

5.4. BRICS Ülkelerinin 2008 Sonrası İnsani Kriz Vakalarına Yönelik Bireysel Dış Politikalarının İncelenmesi

BRICS ülkelerinin her yıl bir araya geldikleri zirvelerde genel olarak müdahale karşıtı bir tutum izledikleri ve her deklarasyonda egemenlik, müdahalesizlik ve iç işlere karışmama ilkelerini vurguladıkları görülebilmektedir. Bu kapsamda ülkelerin grup olarak davranışlarının düzen-adalet ekseninin daha çok çoğulcu kanadında yer aldığı ve Koruma Sorumluluğu normunun uygulanmasına yönelik dayanışmacı bir tutum sergilemedikleri söylenebilmektedir. Bunun yanında insani krizler özel olarak da grubun deklarasyonlarında yer bulurken, özellikle Suriye krizi hemen hemen her zirvenin gündem maddesini oluşturduğu ve BRICS'in bu krize özel bir önem atfettiği görülebilmektedir. BRICS'in grup olarak davranışları deklarasyonlarından yola çıkılarak çoğulcu olarak gözlemlenebilirken, bireysel tutumlarının açıklanması krizlerle ilgili davranışlarının derinlemesine analiz edilebilmesine imkan verecektir. BRICS ülkelerinin Fildişi Sahilleri, Libya, Yemen, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan ve Suriye insani krizlerine yönelik bireysel politikaları, vakalardaki oylama davranışları ve ülkelerin Koruma Sorumluluğu normuna yönelik açıklamaları üzerinden incelenecektir.

5.4.1. BRICS Ülkelerinin İnsani Kriz Vakalarındaki Tutumları

5.4.1.1. Koruma Sorumluluğu Tartışmalarında BRICS Ülkeleri

BRICS ülkelerinin 1999 Kosova müdahalesi sonrası insani müdahalelere yönelik artan şüphelerinin ve yaptıkları egemenlik, toprak bütünlüğü ve iç işlere karışmama vurgularının Koruma Sorumluluğu normunun oluşturulduğu süreçte ve sonrasında da devam ettiği görülebilmektedir. Bu kapsamda hem 2005 Zirvesi'nde Sonuç Bildirgesi'nin oluşturulması hem de 2009'da Koruma Sorumluluğu'nun üç sütunlu yapısının oluşturulması aşamalarında BRICS'in tutumu, ülkelerin norma yönelik bakışları ve sonrasında kavrama ilişkin aldıkları kararlar açısından fikir verebilmektedir.

2005 Zirvesi öncesi Brezilya'da yaşanan hükümet değişikliği ile Başkan Lula'nın bölgesel ve küresel düzeyde aktif politikalar takip etmeye başlaması ve eski BM temsilcisi Amorim'in dışişleri bakanı olarak göreve gelmesi, ülkenin çok taraflı girişimler ve uluslararası barış ve güvenlik ile ilgili alanlarda artan girişimlerini beraberinde getirmiştir. Stuenkel ve Tourinho'ya göre (2014) ülkenin Haiti krizinde aldığı aktif rol de bu duruma işaret etmektedir. BM Genel Sekreterliği'nin düzenlediği Yüksek Düzeyli Tehdit, Zorluklar ve Değişim Paneli'ne katılan Büyükelçi Soares normu bütünüyle reddetmektense, kavramın bazı yönlerini değiştirmek ve yumuşatmak amacını taşımıştır (Stuenkel ve Tourinho, 2014: 387). 2005 Zirvesi'nde de Celso Amorim kavramı "insani müdahalenin yeni giysiler giymiş hali" (*droit d'ingérence*) olarak tanımlamış ve ICISS raporundaki doğru otorite kavramına itiraz ederek bu maddeyi izin olmaksızın bazı ülkelerin kendilerinde müdahale hakkı bulabilecekleri açık bir kapı olarak nitelendirmiştir (Kenkel, 2015: 3).

2009 Genel Kurul tartışmalarında da benzer biçimde Hindistan temsilcisi Nirupam Sen kavramı sömürgecilik ve müdahaleciliğin yeni argümanları olarak tanımlarken ve Çin ile Rusya daha çok egemenlik ve iç işlere karışmama gibi uluslararası hukuk ilkelerini savunurken, Brezilya konuya daha ılımlı yaklaşmış ve içerikte değişiklikler talep etmiştir. Brezilya'nın Koruma Sorumluluğu'nun birincil ve ikincil sütunlarını desteklediği ancak üçüncü sütuna yönelik çekince taşıdığı söylenebilmektedir. Devlete verilen sorumluluğun yanında, ikincil sütun ile devletlerin desteklenmesi ve

sosyal ve ekonomik kalkınma ile önleme mekanizmalarının tesis edilmesi Brezilya tarafından desteklenmektedir (Esteves ve Herz, 2020: 121). Brezilya'nın kavrama yönelik eleştirileri, tamamlayıcı olarak öne sürdüğü RwP ile de görülebilmektedir. Şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarının daha aktif bir biçimde işlendiği ve daha çok birincil ve ikincil sütunların öneminin vurgulandığı kavram ile bir norm girişimi başlatmak isteyen Brezilya'yı, BRICS'in diğer üyelerinden Hindistan ve Güney Afrika görece daha çok desteklerken Çin ve Rusya Koruma Sorumluluğu'na yönelik benzer argümanlarla bu kavrama da çekince ile yaklaşmışlardır (Stefan, 2017: 115). Birincil ve ikincil sütunlara verdiği destek ile Hamann'a göre (2012: 2) Brezilya'nın konumu ve önerisi, R2P ve sivilleri koruma (Protection of Civilians) arasında konumlandırılabilmektedir.

2005 Zirvesi'nde Koruma Sorumluluğu ilkesi kabul edildiği sırada ve sonrasındaki tartışmalarda Rusya, normu "olgunlaşmamış" olarak nitelendirerek bu kavramları BM diline sokmaya ve bunlarla ilgili belge ve yapılar inşa etmeye karşı çıktığı ifade etmiş (Baranovsky ve Mateiko, 2016: 49) ve uluslararası hukuk ve egemenlik ilkelerini öne çıkartarak metinde çeşitli revizyonlar talep etmiştir. Zorlayıcı araçların kullanım yetkisinin kendisinin de yer aldığı ve veto hakkını kullanabileceği BMGK yetkilendirilmesine verilmesi ve eylem gerektiren insan hakları ihlallerinin dört suça indirgenmesi ile ülke onay vermiş ve metni onaylamıştır (Dagi, 2020: 377). Ardından verilen 1674 ve 1894 sayılı kararları da destekleyen Rusya'nın kavramın üçüncü sütununa yönelik şüpheciliği zamanla daha da artış göstermiştir. Buna rağmen Rusya R2P'yi bir norm olarak tanımlamak istememiş, bunun yerine R2P için "kavram", "nosyon" gibi tanımlamaları tercih etmiştir (Baranovsky ve Mateiko, 2016: 50).

Rusya 2008 yılında yayınladığı Dış Politika Konsepti'nde normu uluslararası hukuku revize etme girişimi olarak adlandırıp bunun karşısında yer alacağından bahsetmiş (Kuhrt, 2015: 103), ancak asıl kırılma Baranovsky ve Mateiko'ya göre (2016) Putin'in 2012 sonrası dönüşü ve Lavrov'un dışişleri bakanı olarak görev yapmaya başlamasıyla yaşanmıştır. Bu dönemde özellikle üçüncü sütundaki müdahale kararına neden olabilecek kararlarda veto hakkını kullanan veya çekimser kalan ülkenin birincil ve ikincil sütunları öne çıkardığı, özellikle de birincil sütun olan devletlerin egemenliklerine vurgu yaptığı görülmüştür (Rae ve Orchard, 2016: 1). Bunun yanında

Rusya için dikkat çeken bir diğer unsur da ülkenin vatandaşları korumayı ve egemenlik ilkelerini sorumluluk değil hak olarak görmesidir. Bu durum Kuhrt'a göre (2015: 107) Rusya'nın R2P'ye yönelik çekinceli duruşunun bir diğer nedenini oluşturmaktadır.

Koruma Sorumluluğu'na karşı devletlerin kendi vatandaşlarını korumakla yükümlü olduğu konusunda hem fikir olan Hindistan ise egemenlik ihlalinin karşısında yer almaktadır. Banerjee'ye göre (2012: 92) Hindistan'ı R2P'yi uygulamaktan alıkoyan ne siyasi irade ne de kapasite yokluğudur. Daha ziyade çatışmaların bu yolla çözülebileceğine dair inanç eksikliğidir. 2005 görüşmelerinde diğer BRICS ülkeleri gibi metindeki muğlaklıkları gidermek adına çeşitli değişiklikler isteyen Hindistan norma karşı çıkan ülkeler arasında en çatışmacı tavrı sergileyen devletlerin başında gelmiş ve tutumunu gitgide sertleştirmiştir (Singh, 2020: 8). Hindistan Sonuç Bildirgesi'ni kabul etse de normun üçüncü sütununa şüpheyle yaklaşmaya devam etmiştir (Møller, 2017: 4). Zira BM Hindistan Daimi Temsilcisi Puri görüşmeler esnasında BM'nin müdahale etme yetkisi olduğunu, ancak sivilleri korumanın tek yolunun kuvvet kullanmak olmadığını; bunun tüm siyasi ve diplomatik çabalar yetersiz kaldığında son çare tedbiri olarak uygulanması gerektiğini ve BM Antlaşması'nın ilkelerine saygı duyulması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanında üye devletleri sivillerin korunması adına rejim değişikliğini etkilemek için kaynak harcamaya çok istekli bulduğunu belirtmiştir (Puri, 2011). Hindistan'ın R2P konusundaki pozisyonu kavramın birinci ve ikinci sütunlarıyla genel anlamda bir anlaşma olduğunu göstermektedir. Bu söylem Hindistan'ın Koruma Sorumluluğu tartışmalarını üçüncü sütun olan askeri müdahaleye odaklanarak çerçevelemesini beraberinde getirmiştir (Mohan, 2014: 1).

Hindistan'ın R2P tartışmaları esnasında bir diğer çekincesi de kimin korunacağı, ne zaman korunacağı ve neyin tehdit olacağı konusunda bir netlik olmamasıdır. Meşruiyet faktörünün eksikliği Hindistan tarafından hem 2005 hem de 2009 görüşmelerinde en çok değinilen konuları oluşturmuştur (Singh, 2020: 15). Ayrıca Hindistan'ın BMGK'nın yapısında istediği değişiklikler ve kendisinin de daimi üye olarak Güvenlik Konseyi'nde yer alma isteği de norma karşı duruşunda etkili olmuştur. Müdahalelerin P5 ülkelerinin iradelerine bağlı olduğunu belirten Hindistan, uygun bir müdahale kararının ancak

Güvenlik Konseyi'nde gerekli iyileştirmeler gerçekleştirilince ve ülkeler adil bir biçimde temsil edilince alınabileceğini belirtmiştir (Job, 2016: 9).

Çin ise Koruma Sorumluluğu görüşmelerinde yine üçüncü sütuna nazaran birincil ve ikincil sütunlara yönelik daha destekleyici bir politika sergilemiştir. Sivillerin güvenliğini tehdit eden silahlı çatışmalarla ilgili endişesini ifade ederken, devletleri uluslararası insani hukuk ve ilgili Güvenlik Konseyi kararlarına uymaya davet etmiş ve sivillerin korunması gerekliliğini vurgulamıştır (Tiewa, 2012: 158). Çin normun sınırlı uygulanmasını sağlamak ve devlet egemenliğini ihlal edebileceği durumları azaltmak için R2P'yi kapasite geliştirme ve önleyici tedbirlere öncelik veren bir yönde şekillendirmek için ilgili tartışmalara aktif olarak katılmış; Çin'in durumu ne normu tamamen alıcı ne de norma tamamen karşıt bir tutum olarak konumlanmıştır (Chen, 2016: 1-3). 2005 Zirvesi sonrası Rusya ile benzer biçimde 1674 ve 1894 sayılı kararlarda Çin, Koruma Sorumluluğu'nun vurgulandığı bu metinlerde çekimser kalmamış ya da veto hakkını kullanmayarak lehte oy vermiştir. 2009 görüşmelerinde de daha çok egemenlik vurgusunun ve iç işlere karışmama prensiplerinin Çin tarafından öne çıkartıldığı görülebilmektedir.

Çin'in üçüncü sütunda desteklemediği tek husus askeri müdahaleler olmamış, krizlerden sorumlu tutulan devlet yetkililerine yönelik yaptırımlar uygulanması ve metinlerde tek taraf olarak hükümetlerin uyarılmasına da karşı çıkmıştır (Teitt, 2016: 1). Bu bakımdan Gegout ve Suzuki'ye göre (2020: 396) Çin'in R2P vizyonu sorumlu koruma olarak nitelendirilebilmekte ve ülke genellikle çatışmaları ele almanın insani gerekliliğini kabul etmekle beraber siyasi diyaloğa odaklanmak istemekte ve iç işlerine müdahale edilmesinden ve hükümetin suçlanmasından kaçınmaktadır. Jones'a göre de (2018: 152) Çin R2P görüşmelerinde BRICS içinde en fazla itiraz eden devlet olarak konumlanmamıştır. Bu kapsamda Çin, Brezilya'nın RwP kavramına benzer bir biçimde Sorumlu Koruma (*Responsible Protection-RP*) kavramını önermiştir. Çin Dışişleri Bakanlığı'na bağlı düşünce kuruluşu China Institute for International Studies tarafından yayınlanan makalede olası bir müdahalenin masum sivilleri, bölgedeki barış ve istikrarı koruması, bunun yanında BMGK'nın tek meşru karar alıcı olarak konumlanması gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca Çin'e göre güç kullanımı ancak siyasi ve diplomatik

tüm çabalar sonuçsuz kaldığında gerçekleştirilmeli, rejim değişikliği hedeflenmemeli ve ülkenin inşa faaliyetlerine de destek verilmeli, barış hedefleri kalkınma ile uyum göstermelidir (Zongze, 2012).

Güney Afrika'nın Koruma Sorumluluğu'na bakışı da daha çok birincil ve ikincil sütunlara odaklanmaktadır. Misyon görevlendirmelerini ve barış inşası faaliyetlerini ikincil sütun ile eşleştiren ülke, devletlerin birincil sorumluluğunun kendi vatandaşlarını korumak olduğunu ve R2P'nin bunu aşındırmak için kullanılmaması gerektiği düşüncesiyle özellikle birincil sütunu öne çıkartmaktadır (Aboagye, 2012: 31). Bunun yanında ülkenin bölgesel örgütlere yaptığı vurgu ve gerekli görüldüğü durumlarda örneğin Afrika'da Afrika Birliği'nin ülkelere müdahale edebileceği düşüncesi, Güney Afrika'yı normun tamamen karşıtı olarak konumlandırmamaktadır. Ancak bu olası müdahalelerde de ülke çok taraflılık vurgusu yapmakta ve müdahaleyi diğer faaliyetlerin destekleyicisi olarak görmektedir (Landsberg, 2010: 447).

Bu bakımdan 2005 Zirvesi'nde ve 2009 görüşmelerinde Güney Afrika'nın pozisyonu diğer Güney ülkelerinin norm ile daha az çatışma göstermelerine neden olurken, ülke R2P'ye daha geniş bir yorumlama getirerek arabuluculuk ve diyalog mekanizmaları ile bölgesel girişimleri öne çıkarmıştır (Mabera ve Dunne, 2013: 2). Hatta Smith'e göre (2016: 3) Batılı devletler R2P'nin hem kavramsallaştırma hem de uygulanma açısından Afrika kökenli olduklarını iddia etmiş, Afrika Birliği'nin kurulması ve tüzüğündeki müdahale maddelerine atıf yapmışlardır. Güney Afrika ise bu pozisyonu daha çok kayıtsız kalmama olarak tanımlamakta, devletlerin birincil sorumluluğunun vatandaşlarını korumak olduğunu kabul etmekle beraber insanlığa karşı suç, savaş suçları ve soykırım gibi durumlarda bölge ülkelerince kayıtsız kalınamayacağını öne sürmektedir. Bu bakımdan ülkenin müdahalelerdeki meşruiyeti daha çok bölge ile sınırladığı ve 2005 Zirvesi'nde de ortaya çıkan R2P normunun kıtanın kayıtsız kalmama ilkesi ile ilişkilendirilmesinde rol oynadığı söylenebilmektedir (Smith, 2016: 4).

Stunkel'e göre (2014: 3) BRICS'in R2P'ye karşı tutumu ne karşıt ne de destekçi olarak değil, "incelikli" olarak nitelendirilebilir. Literatürde sorumsuz ya da düzen bozucu olarak nitelendirmeler olsa da Rusya' nın norm fikrine karşı çıkması hariç hepsi birincil sütun ve ikincil sütunu desteklemekte yalnızca üçüncü sütunun uygulanmasında

Batılı ülkelerden ve kendi aralarında fikirsel olarak ayrışmaktadırlar. Ülkeler 2005 sonrasında R2P çerçevesinde alınan bazı kararları desteklemekle beraber, kendileri de politikalarında bu norma atıf yaparak çeşitli eylemlerde bulunmuş; örneğin Rusya Gürcistan müdahalesini Koruma Sorumluluğu'na dayandırmıştır. Bu durum R2P'yi yanlış bir biçimde yorumlanmış örneğini temsil etse de Rusya tarafından prensipte reddedilmediğini ancak öngörülen uygulamaların norm olarak değil de bir kavram ya da nosyon olarak kabul gördüğünü ve kimi durumlarda normu söylemsel olarak kullanabileceğini göstermektedir (Stuenkel, 2014: 12). Brezilya'nın RwP kavramsallaştırmasını önermesi, Güney Afrika'nın bölgesinde Afrika Birliği ile gerçekleştirilecek operasyonlara sıcak bakması ve Hindistan'ın bazı BMGK kararlarında esnek kararlar verebilmesine bu incelikli pozisyona örnek olarak gösterilebilmektedir. Buna karşın Kotyashko v.d. (2018: 1) Rusya'nın R2P konusundaki tutumunu daha çok norm anti-girişimciliğine örnek olarak göstermiştir. Diğer BRICS ülkeleri normu sınırlandırma ya da norm ile rekabet etme pozisyonuna sahipken; Rusya norma karşıt bir duruş sergilemiş, 2005 Zirvesi'nde metni onaylasa da ilerleyen yıllarda daha çok ilk sütunlara ağırlık vererek müdahale karşıtı duruş takip etmiştir. Hatta söylemlerinde normu sıkça eleştirmiş ve düzeni bozucu olarak nitelendirerek norm girişimciliğinin zıttı, karşıt bir politika yürütmüştür. Çin ve Rusya'nın R2P'nin üçüncü sütunuyla ilgili ortak kaygıları bulunduğuna dikkat çeken Chen ve Yin (2020: 2) ise Rusya'yı daha öne çıkan bir muhalif ve norm sınırlandırıcısı, Çin'i ise temkinli ortak olarak tanımlamış; Rusya'nın büyük güç statüsünü geri almak adına risk alma ve krizlerde daha iddialı duruş sergilemeye eğilim gösterdiğini ifade etmiştir. Buna karşın Çin'in ise Batılı ülkelerin gözünde meşruiyetini artırmak adına daha sınırlı tepkiler verdiğini öne sürmüştür. Benzer şekilde Foot (2014: 1085) da Çin'in sorumlu güç olarak görünmek adına özellikle başkan Jinping döneminde barış inşası ve kalkınma yardımlarını öne çıkardığını ve barış koruma operasyonlarına katkısını arttırdığını öne sürmüştür.

Bu kapsamda BRICS'in 2005 Dünya Zirvesi ve 2009 görüşmeleri esnasındaki tutumları dikkate alındığında R2P ile ilgili düşünceleri Tablo 14'teki gibi özetlenebilmektedir.

Tablo 14. BRICS Ülkelerinin Koruma Sorumluluğu Sütunlarına Karşı Tutumları

ÜLKE	BİRİNCİ SÜTUN	İKİNCİ SÜTUN	ÜÇÜNCÜ SÜTUN
Brezilya	+++	+++	-
Rusya	+	++	---
Hindistan	+++	+++	--
Çin	+++	+++	--
Güney Afrika	+++	+++	-

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı tablo
+++ Tam destek, ++ Destek, + Sınırlı Destek
--- Tam karşıtlık, -- Karşıtlık, -- Sınırlı Karşıtlık

Ülkelerin R2P'nin birinci sütunu olan devletlerin sorumluluğu olarak vatandaşlarını korumanın tanımlanmasını destekledikleri görülebilmektedir. Yalnızca Rusya müdahaleyi sorumluluk değil, hak olarak gördüğü için birincil sütuna sınırlı destek vermiştir. İkincil sütunda BRICS, uluslararası toplumun devletlere destek verme ve yardım etme görevini de kabul etmektedir. Bu kapsamda barış inşası misyonlarına ve fonlarına katkı yapan ülkeler, devletlerin kapasitelerinin ve etkilerinin güçlendirilmesi ilkesine dikkat çekmektedir. BRICS ülkeleri kendi aralarında kıyaslandığında Rusya'nın diğer üyelere nazaran R2P'yi norm olarak tanımlama konusunda ve BM misyonlarına ve devletlerdeki inşa faaliyetlerine çok taraflı kurumlar aracılığıyla daha az katkı verdiği söylenebilmektedir. Ancak üçüncü sütunla ilgili daha homojen bir duruş sergileyen BRICS'te özellikle Rusya ve Çin'in karşıtlığı öne çıkmakta, Hindistan da istisna kararlar olmakla beraber üçüncü sütunla ilişkili kararlarda benzer şekilde karşıt bir tutum sergilemektedir. Buna karşın Brezilya ve Güney Afrika'nın normun üçüncü sütununu ve uygulanışındaki sorunları dile getirmekle beraber, prensipte diğer ülkelerden daha az karşıtlık gösterdikleri ve tutumlarının sınırlı karşıtlık olarak konumlandığı görülebilmektedir. Brezilya uygulamadaki eksikliklerin giderilmesi halinde müdahalenin son çare olarak gerçekleştirilebileceğini savunarak RwP kavramını önermiş ancak bu girişim ileri taşınmamış ve ülkenin kısa dönemli bir politikası olarak kalmıştır. Güney Afrika ise bölgesel örgütlerin karar alma mekanizmalarında etkin olduğu durumlarda müdahale ihtimalinin olduğunu öne sürmüştür.

5.4.1.2. 2008 Sonrası Krizlerde BRICS Ülkelerinin Politikaları

BRICS ülkelerinin insani krizlere müdahale edilmesine yönelik somut tutumları ülkelerin BMGK'da yer aldıkları dönemdeki krizlerdeki oylama davranışları ile krizler için Genel Kurul'da yapılan oylamalar üzerinden ve krizlere yönelik söylemleri ile açıklanabilmektedir. Rusya ve Çin ile ilgili BMGK daimi üyesi olarak her krize ilişkin bir veri elde edilebilirken, Brezilya'nın 2010-2011, Hindistan'ın 2011-2012, Güney Afrika'nın ise 2011-2012 ve 2019-2020 dönemlerindeki kararlardaki davranışları ülkelerin müdahaleler ve Koruma Sorumluluğu hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır. Fildişi Sahilleri, Libya, Yemen, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan ve Suriye krizleriyle ilgili krizlerin ortaya çıktığı ve ülkelerin bir grup olarak bir araya geldiği dönemden sonrası incelendiğinde her krize ilişkin pek çok kararın BMGK'dan geçtiği, bunun yanında bazı durumlarda Çin ve Rusya'nın veto haklarını kullanabildiği, çoğu zaman da BGMK'dan geçen kararlara yönelik iki devletin çekimser oy verdikleri görülebilmektedir. BRICS'in diğer üyeleri de BMGK'da geçici üye olarak yer aldıkları dönemde bazı kararlarda çekimser oy kullanmış; kimi vakalarda da Çin ve Rusya'nın çekinceli olduğu ya da veto hakkını kullandığı taslaklara lehte oy vermiştir. Çin ve Rusya'nın veto kullandığı oylamalar, veto kullanılan krizlerde diğer BRICS ülkelerinin çekimserlik kararları ve ilişkili krizler Tablo 15'te görülebilmektedir.

Tablo 15. Koruma Sorumluluğu Vakalarında BRICS Ülkelerinin BMGK Vetoları

VAKALAR	TARİH	TASLAK	VETO VEREN ÜLKE	BMGK'DAKİ BRICS ÜLKESİ	ÇEKİMSER BRICS ÜLKESİ
	4 Ekim 2011	612	Rusya, Çin	Rusya, Çin, Brezilya, Hindistan, G. Afrika	Brezilya, Hindistan, G. Afrika
	4 Şubat 2012	77	Rusya, Çin	Rusya, Çin, Hindistan, G. Afrika	-
	19 Temmuz 2012	538	Rusya, Çin	Rusya, Çin, Hindistan, G. Afrika	G. Afrika

SURİYE	22 Mayıs 2014	348	Rusya, Çin	Rusya, Çin	-
	8 Ekim 2016	846	Rusya	Rusya, Çin	Çin
	5 Aralık 2016	1026	Rusya, Çin	Rusya, Çin	-
	28 Şubat 2017	172	Rusya, Çin	Rusya, Çin	-
	12 Nisan 2017	315	Rusya	Rusya, Çin	Çin
	24 Ekim 2017	884	Rusya	Rusya, Çin	Çin
	16 Kasım 2017	962	Rusya	Rusya, Çin	Çin
	17 Kasım 2017	970	Rusya	Rusya, Çin	Çin
	10 Nisan 2018	321	Rusya	Rusya, Çin	Çin
	19 Eylül 2019	756	Rusya, Çin	Rusya, Çin, G. Afrika	-
	20 Aralık 2019	961	Rusya, Çin	Rusya, Çin, G. Afrika	-
	7 Temmuz 2020	654	Rusya, Çin	Rusya, Çin, G. Afrika	-
YEMEN	26 Şubat 2018	156	Rusya	Rusya, Çin	Çin

Kaynak: Security Council (t.y.). Vetoes, UNSC, UN Library, https://research.un.org/en/docs/sc/quick (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BRICS ülkelerinden Rusya ve Çin'in veto haklarını kullandığı vakalar incelendiğinde Suriye krizinin öne çıktığı görülebilmektedir. İki ülke birlikte Suriye ile ilgili 9 taslağı veto ederken bunlara ek Rusya bireysel olarak 6 taslak görüşmesinde daha vetoya başvurmuştur. Rusya'nın tek başına veto hakkını kullandığı görüşmelerin tamamında Çin'in çekimser kaldığı, doğrudan veto hakkını kullanmasa da taslakların BMGK'dan geçmesine yönelik lehte oy vermediği görülebilmektedir. Benzer şekilde Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika da BMGK'da yer aldıkları süreçte diğer iki ülkenin veto hakkını kullandığı Suriye ile ilgili taslakta çekimser oy kullanmıştır. Veto edilen ve diğer BRICS devletlerince çekimser kalınan kararın içeriğini Suriyeli yetkililerin demokrasi talep eden protestoculara karşı kullandığı şiddetin kınanması oluşturmuştur (UN News, 2011). 4 Şubat 2012'deki taslakta ise Rusya ve Çin veto hakkını kullanmasına rağmen Hindistan ve Güney Afrika çekimser oy vermeyerek metni desteklemiştir (UNMCPR, 2012a). Güney Afrika 19 Temmuz 2012'de görüşülen taslakta Çin ve Rusya vetosuyla beraber çekimser oy kullanırken, Hindistan'ın lehte oy verdiği görülmüştür (UNMCPR, 2012b).

19 Eylül 2019'da sunulan taslağın içeriği İdlib bölgesine insani yardım ulaştırılması iken, Rusya ve Çin bu öneriyi rejim karşıtlarına yardım olarak yorumlayarak veto hakkını kullanmıştır. Buna karşın BGMK'da yer alan Güney Afrika lehte oy vermiştir (UNMCPR, 2019a). 22 Mayıs 2014, 5 Aralık 2016, 28 Şubat 2017 tarihlerinde yapılan oylamalarda Rusya Çin ile beraber veto hakkını kullanırken; Çin kimyasal silahların kullanılmasının görüşüldüğü 8 Ekim 2016, 12 Nisan 2017, 24 Ekim 2017, 16 Kasım 2017, 17 Kasım 2017 ve 10 Nisan 2018 tarihlerinde Rusya veto hakkını kullanmasına rağmen çekimser kalmıştır. Takip eden dönemde ise 20 Aralık 2019 ve 7 Temmuz 2020 tarihlerindeki insani yardımın ulaştırılmasına ilişkin metinlerde de Rusya veto hakkını kullanırken, Çin bu taslaklardan birinde çekimser kalmış; Güney Afrika ise öncekiyle benzer biçimde metinleri desteklemiştir (UNMCPR, 2019d; UNMCPR, 2020d).

Rusya ve Çin'in ele alınan vakalar içinde Suriye krizi dışında ortak olarak veto haklarını kullandıkları bir kriz yer almazken, Rusya'nın Yemen kriziyle ilgili de bir kez vetoya başvurduğu, Çin'in bu toplantıda çekimser kaldığı görülebilmektedir. Veto edilen taslak Yemen'de insan hakları ihlalleri ve yasadışı silah kullanımına ilişkin önlemler almayı içerirken, Rusya bu olayları iddia olarak değerlendirmiş; olası bir yaptırımın bölgenin istikrarını daha da bozacağını ileri sürmüştür. Toplantının ardından Rusya Yemen için alternatif bir taslak sunarken, bu metin oy birliği ile kabul edilmiştir (UNMCPR, 2018).

BGMK'da Çin ve Rusya'nın veto haklarını kullandığı durumlar değerlendirildiğinde, BRICS'in diğer üyelerinin her zaman daimi iki ülke ile beraber ortak hareket etmedikleri görülebilmektedir. Çin vetoya başvurmadığı zamanlarda Rusya'nın veto ettiği taslakların hepsinde çekimser kalırken, pasif bir biçimde de olsa Rusya'yı desteklediği söylenebilmektedir. Ancak özellikle insani yardım ulaştırılması ile ilgili taslaklarda Güney Afrika lehte oy vermiş, bunun yanında Hindistan da bölgesel girişimleri içeren metinleri desteklemiştir.

BMGK daimi üyesi olan Çin ve Rusya'nın veto haklarını kullanımlarının yanında kimi zaman kabul edilen taslaklarda çekimser kalmakta, kararı doğrudan

reddetmemekte ancak destek de vermemektedir. Ülkelerin BMGK'dan geçen ve karar haline gelen taslaklara verdikleri çekimser oylar Tablo 16 ile görülebilmektedir.

Tablo 16. Koruma Sorumluluğu Vakalarında BRICS Ülkelerinin BMGK Kararlarındaki Çekimser Oyları

VAKALAR	TARİH	KARAR	BMGK'DAKİ BRICS ÜLKESİ	ÇEKİMSER BRICS ÜLKESİ
LİBYA	17 Mart 2011	Res 1973	Brezilya, Hindistan, Rusya, Çin, G. Afrika	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin
	5 Kasım 2018	Res 2441	Rusya, Çin	Rusya, Çin
	11 Şubat 2020	Res 2509	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya
	12 Şubat 2020	Res 2510	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya
	15 Eylül 2020	Res 2542	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya, Çin
GÜNEY SUDAN	9 Ekim 2015	Res 2241	Rusya, Çin	Rusya
	15 Aralık 2015	Res 2252	Rusya, Çin	Rusya
	23 Aralık 2016	KÇ*	Rusya, Çin	Rusya, Çin
	12 Ağustos 2016	Res 2304	Rusya, Çin	Rusya, Çin
	13 Temmuz 2018	KÇ*	Rusya, Çin	Rusya, Çin
	31 Mayıs 2018	KÇ*	Rusya, Çin	Rusya, Çin
	15 Mart 2019	Res 2459	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya
	30 Mayıs 2019	Res 2471	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya, Çin, G. Afrika
	29 Mayıs 2020	Res 2521	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya, Çin, G. Afrika
YEMEN	14 Nisan 2015	Res 2216	Rusya, Çin	Rusya
	25 Şubat 2020	Res 2511	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya, Çin
ORTA AFRİKA CUMHURİYETİ	31 Ocak 2020	Res 2507	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya, Çin
SURİYE	19 Aralık 2017	Res 2393	Rusya, Çin	Rusya, Çin

	13 Aralık 2018	Res 2449	Rusya, Çin	Rusya, Çin
	10 Ocak 2020	Res 2504	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya, Çin
	11 Temmuz 2020	Res 2533	Rusya, Çin, G. Afrika	Rusya, Çin

*KÇ: Oy çokluğu sağlanamadığı için karar çıkmadı
Kaynak: UN Voting Data, https://digitallibrary.un.org/search?ln=en&cc=Voting+Data (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Çekimser verilen oylar incelendiğinde kullanılan vetolardan daha farklı bir görünüm karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin yalnızca Suriye krizi ve Yemen vakası değil, diğer krizlere yönelik de müdahale karşıtı tutumlarını takındıkları söylenebilmektedir. Libya'da uçuşa kapalı bölge oluşturulması ve tüm gerekli önlemlerin alınmasını kararının verildiği 1973 sayılı karar oylamasında BGMK'da tüm BRICS ülkeleri yer almış, daimi üyeler oylamada veto haklarına başvurmazken çekimser kararı vermişlerdir. Bunun yanında Brezilya ve Hindistan da Çin ve Rusya ile birlikte çekimser oy kullanan ülkeler arasında yer almıştır. Buna karşın Güney Afrika metne lehte oy vererek müdahalenin gerçekleştirilmesini destekleyici bir tavır sergilemiştir (UNMCPR, 2011). Diğer BRICS ülkeleri ise metindeki tüm önlemlerin alınması maddesine karşı çıkmış ve olası bir müdahalenin siviller için daha fazla şiddete yol açabileceğini dolayısıyla barışçıl çözümlerin desteklenmesi gerektiğini belirterek karara çekince ile yaklaşacaklarını belirtmiştir. Takip eden yıllarda görüşülen Libya kararlarında da yaptırım ve UNSMIL'in görev süresinin uzatılması görüşünü içeren metinlerde Rusya ve Çin çekimser oy verirken, 2020 yılında BMGK'da yer alan Güney Afrika'nın metinleri desteklediği görülmüştür. Güney Afrika Libya'da müdahalenin gerçekleştirdiği kararda lehte oy vermesinin ardından düzenlenen operasyonu eleştirmiş, takip eden kararlarda verdiği lehte oyu ise Libya'daki çatışmaların askeri bir çözümü olmadığından diplomatik süreçleri desteklemeye katkı sağlayacağı gerekçesine dayandırmıştır. Bu kapsamda Afrika Birliği ve BM arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmek istemesi de Güney Afrikalı temsilciler tarafından ifade edilmiştir (UNMCPR, 2020a).

Güney Sudan ile ilgili olarak hükümetin koruma sorumluluklarının vurgulandığı kararlarda ülkeler veto haklarını kullanmazken, Rusya'nın metinde çekimser kaldığı görülebilmektedir (GCRP, 2015). Benzer biçimde Çin de Güney Sudan ile ilgili çıkan 9 kararın 6'sında Rusya ile beraber çekimser oy kullanmıştır. Bunlardan 3 tanesinde diğer

ülkelerin de çekimser oyları ile yeterli çoğunluk sağlanamadığından karar çıkmazken; Güney Afrika 1 kararda Rusya ve Çin ile birlikte çekimser kalmış, BGMK'da olduğu diğer iki kararda ise lehte oy vermiştir. 15 Mart 2019'da yapılan oylamada çekimser kalan Rusya, BM'nin Güney Sudan'daki misyonuna destek verdiğini, ancak metin UNMISS'in görev süresinin uzatılmasının yanında hükümeti daha önce kabul edilen Yeniden Canlandırılmış Anlaşma'nın (*The Revitalized Agreement*) maddelerine uymak üzere uyardığından karara çekince ile yaklaştığını dolayısıyla çekimser kaldığını ifade etmiştir (UNMCPR, 2019b). Bu kararda Çin ya da Güney Afrika çekimser oy kullanmazken, 2471 nolu kararda üç ülkenin de çekimser oy verdikleri görülmüştür. İlgili karar ülkede insani krize neden olan kişilere yönelik yaptırım kararlarının yenilenmesini oluşturmuştur (UNMCPR, 2019c). Karardan bir yıl sonra kabul edilen kararda da 2019'daki yaptırımlar yenilenmiş ve yine üç ülkenin bu kararda da çekimser kaldıkları görülmüştür (UNMCPR, 2020b).

Yemen için yapılan oylamalarda ise Rusya iki Çin bir kez çekimser oy kullanmıştır. 4 Nisan 2015'te kabul edilen kararda Husiler'in varlıklarının dondurulması ve kişilere seyahat yasakları getirilmesine karar verilmiş; grubun ülkede istikrarsızlaştırıcı bir etkisi olduğu ve şiddet eylemlerine son vermedikleri belirtilmiştir. Rusya yaptırımlara yönelik uygun olmayan referanslar verildiği gerekçesiyle kararda çekimser kalırken, Çin ise tam tersi biçimde insani gerekçeler kararda yer aldığı için metni desteklemiştir (UNMCPR, 2015b). 2511 sayılı kararın kabul edildiği toplantıda ise Güney Afrika lehte oy verirken, Çin ve Rusya çekimser kalmıştır. Metinde Yemen'de barış, istikrar ve güvenliği tehdit eden kişi ve kuruluşlara yaptırımlar 1 yıl daha uzatılırken, silah ambargosuna devam edilmesine de karar verilmiştir. Ayrıca karara göre bağımsız BM heyeti Yemen'deki insani durumu izleyecek ve sonucunda Konsey'e bir rapor sunacaktır (UNMCPR, 2020c). Çin ve Rusya, Orta Afrika Cumhuriyeti ile ilgili kabul edilen 2507 nolu kararda da çekimser kalırken, metin ülkeye görevli BM misyonu hariç silah, cephane ve askeri teçhizatın tedariki, satışını ve transferini yasaklamıştır (UN News, 2020a). Güney Afrika'nın bu kararda da iki ülkeden farklı bir tutum sergilediği görülebilmektedir.

Rusya'nın Suriye ile ilgili görüşmelerde sıkça veto hakkına başvurduğu, bu kararların hepsinde eğer kendisi de vetosunu kullanmadıysa Çin'in çekimser kaldığı görülmüştür. Bunun yanında Suriye ile ilgili BMGK'dan geçen 4 kararda da iki ülkenin çekimser kaldığı ve bunların 2'sinde BMGK'da yer alan Güney Afrika lehte oy kullanmıştır. 19 Aralık 2017'de alınan 2393 sayılı kararda sınır ötesi ve çatışma hattının ötesine insani yardım ulaştırılma yetkisi 1 yıl daha uzatılmış, yetkililerin insani yardım aktörlerine insancıl hukuk kapsamında erişim izni vermesi gerekliliği ifade edilmiştir. Çin çekimser kaldığını açıklarken, Rusya da benzer biçimde çekimser oy vermiştir (RW, 2017). Kararın 2018'de yenilendiği toplantıda da iki ülke çekimser oy kullanmış ve metne destek vermemiştir. 10 Ocak 2020'de yine insani yardımın ulaştırılması ile ilgili görüşmede Çin ve Rusya çekimser oy kullanmıştır (UN News, 2020b). İnsani yardımla ilgili 7 Temmuz 2020'de bir kararı veto ettikten sonra, Rusya ve Çin alternatif bir metin sunmuş ancak yeterli oyu sağlayamadıkları için karar çıkmamıştır. Bu gelişmelerin ardından 11 Temmuz 2020'de yapılan oylamada çekimser oy kullanan iki ülkeye Güney Afrika dahil olmamış ve metni destekleme kararı almıştır (UN News, 2020c).

BRICS ülkelerinin yedi insani kriz vakasında, yapılması öngörülen operasyon görevlendirmelerinde ve 7. Bölüm çerçevesinde alınan kararlardaki oylamaları değerlendirildiğinde, ülkelerin Suriye ile ilgili hiçbir durumda böyle bir karara izin vermedikleri görülmüştür. Hatta ülke ile ilgili insani yardım faaliyetlerinde bile bazı metinlere Rusya ve Çin destek vermemiş, ev sahibi ülkenin rızası ve Suriyeli yetkililerle koordinasyon eksikliklerine dikkat çekmiştir. Suriye ile ilgili geçen kararlarda destekledikleri konuları taraflar arası geçici ateşkes yapılması, kimyasal silah kullanımının engellenmesi ve BM ve tarafsız kuruluşlarca sağlanacak insani yardımların ulaştırılması oluşturmuştur. Bu kararların da özellikle 2018 öncesinde olduğu, bu tarihten sonra gönderilecek insani yardımlara da çoğu kez çekince ile yaklaşıldığı görülmüştür. Bunun dışında ülke Koruma Sorumluluğu kavramının geçtiği bazı kararlarda lehte oy vermiş, ancak bu kararlarda koruma sorumluluğu yalnızca kavram olarak geçmiş, gerekli tüm önlemlerin alınması ibaresi metinlerde yer almamıştır. Suriye'den sonra iki ülkenin en fazla çekimser oy kullandığı vakalar Yemen ve Güney Sudan olmuş, diğer vakalarla ilgili daha az müdahale karşıtı bir tutum sergilenmiştir. BRICS'in insani krizlerde

Koruma Sorumluluğu, öngörülen müdahaleler ve 7. Bölüme atıf yapılan kararlarla ilgili BMGK'daki tutumları Tablo 17'de görülebilmektedir.

Tablo 17. İnsani Krizlerde Koruma Sorumluluğu ve Müdahalelere Atıf Yapılan Kararlarda BRICS'in BMGK'daki Tutumu

KRİZ	KARAR	BRICS ÜLKELERİNİN OY DAVRANIŞI
Libya	Koruma Sorumluluğu Res 1970	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, G. Afrika **lehte**
	Gerekli tüm önlemlerin alınması Res 1973	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin **çekimser /** G. Afrika **lehte**
Yemen	Res 2216	Rusya **çekimser** / Çin **lehte**
Fildişi Sahilleri	Res 1967 Res 1975	Brezilya, Rusya, Hindistan, G. Afrika, Çin **lehte**
Mali	Res 2071	Rusya ve Çin **lehte**
	Res 2100	
Güney Sudan	Res 2187	Rusya ve Çin **lehte**
	Res 2241	Rusya **çekimser**, Çin **lehte**
Orta Afrika	Res 2127	Rusya ve Çin **lehte**
	Res 2149	
Suriye	Gerekli tüm önlemlerin alınması	Rusya **veto /** Çin **veto** ya da **çekimser**
	Koruma Sorumluluğu Res 2042, Res 2043, Res 2059, Res 2118, Res 2139, Res 2165, Res 2254, Res 2258, Res 2332	Rusya ve Çin **lehte**
	Koruma Sorumluluğu Res 2393, Res 2449	Rusya ve Çin **çekimser**

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı tablo

BRICS ülkelerinin Libya'ya müdahale oylamasında çekimser kaldıkları, Güney Afrika'nın ise metne lehte oy verdiği görülebilmektedir. Güney Afrika yapılacak operasyona ülkedeki barışçıl çözüme katkı sağlayacağı düşüncesi ile lehte oy verdiğini ifade ederken, BRICS ülkelerinin daha çok metnin muğlaklığına vurgu yaptıkları görülebilmektedir (UNMCPR, 2011a). Yemen'e karşı alınan 2216 nolu kararda da

Husilerin şiddete başvurmalarına devam etmesi durumunda ülkeyi korumak adına askeri operasyon dahil gerekli tüm önlemlerin alınacağı bildirilmiş, ayrıca yetkililere karşı yaptırım uygulanması ve silah ambargosunun tesis edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu metin ile ilgili görüşmelerde Rusya çekimser oy kullanmış, Çin ise kararın bölge ateşkesin ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacağı düşüncesiyle lehte oy vermiştir (UNMCPR, 2015b).

Fildişi Sahilleri'ne yönelik gerçekleştirilecek operasyonda ise tüm vakalardan farklı olarak BRICS ülkelerinin tamamı lehte oy vermiş ve karar BMGK'dan oy birliği ile geçmiştir. 1967 sayılı kararda sivillerin korunması için gerekli tüm önlemlerin alınması kararlaştırılırken 1975 nolu karar ile operasyon gerçekleştirilmesine karar verilmiştir (UNMCPR, 2011b).

Mali ile ilgili hükümete birincil görev olarak Koruma Sorumluluğu'nun hatırlatıldığı 2071 nolu kararda Çin ve Rusya lehte oy vermiş, ardından alınan askeri operasyon kararını içeren 2100 nolu kararda da tüm gerekli önlemler ibaresi kullanılmış ve Fransa birlikleri yetkilendirilmiştir. Ülkelerin bu kararda da lehte oy verdikleri görülmüştür. Buna karşın 2241 nolu kararda Güney Sudan'da görevlendirilecek misyonun gerekli tüm önlemleri alabileceği belirtilmesine rağmen, bu kararda Rusya çekimser oy verirken Çin lehte oy kullanmıştır (UNMCPR, 2015c). Ancak karardan kısa bir süre önce alınan ve Güney Sudan hükümetine birincil görev olarak vatandaşlarını koruma sorumluluklarının hatırlatıldığı kararda hem Çin hem Rusya lehte oy kullanmıştır. Takip eden yıllarda iki ülke Güney Sudan ile ilgili sıkça çekimser oy verirken bu metinler genellikle yetkililere yaptırım uygulanmasına yönelik olmuştur.

Orta Afrika Cumhuriyeti'nde askeri operasyon dahil gerekli tüm önlemlerin alınabileceğini öngören, BM ile birlikte Fransa birliklerini yetkilendiren ve birincil önceliğin sivil nüfusu korunması olduğu vurgulanan 2127 nolu kararda da hem Rusya hem Çin lehte oy vermiştir (UNMCPR, 2013). MISCA'nın MINUSCA'ya devredildiği 2149 nolu kararda da metin BMGK'da oybirliği ile geçmiş, ülke ile ilgili Rusya ve Çin'in çekimser kaldığı tek kararı silah ambargosu içeren 2507 sayılı metin oluşturmuş, bu kararda da Güney Afrika iki ülkeye katılmayarak lehte oy kullanmıştır.

Suriye ile ilgili kararlarda Çin ve Rusya gerekli tüm önlemlerin alınmasını içerek taslaklarda veto haklarını kullanmış, Çin veto hakkına başvurmadığı durumlarda çekimser oy vermiş ancak hiçbir durumda metni desteklememiştir. Benzer şekilde hükümete yaptırım uygulanmasını öngören kararlarda da çekimser kalan iki ülkenin, hükümetin birincil sorumluluğunun vatandaşlarını koruması olduğunun belirtildiği kararların çoğunda lehte oy verdiği, bazılarında ise çekimser kaldığı görülmüştür. Ancak lehte oy verilen bu kararların hiç birinde bir askeri müdahale öngörülmemiş, yalnızca kavram olarak bu sorumluluk vurgulanmış ve Suriye hükümetine çağrı yapılmıştır. Kabul edilen bu kararların oylamalarında da Çin ve Rusya Suriye'nin toprak bütünlüğünü vurgulamış ve meşru temsilci olarak hükümetin görülebileceğini ifade etmiştir.

BMGK oylamalarının yanında ülkelerin Genel Kurul'da krizlere yönelik tutumları da önem taşımaktadır. Belirtilen krizler Genel Kurul'da gündem olduğunda çoğu kez oylama gerçekleştirilmeden ele alınsa da Suriye krizi ile ilgili 2011-2021 yılları arasında 8 oylamanın gerçekleştirildiği görülmüş, bu oylamalardaki davranışlar özellikle Rusya ve Çin için BGMK oylarıyla benzerlik teşkil etmiştir.

Tablo 18. BM Genel Kurul Suriye Oylamalarında BRICS'in Tutumu

KARAR/ÜLKE	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin	G. Afrika
19 Aralık 2011 A/RES/66/176	E	Ç	Ç	Ç	Ç
16 Şubat 2012 A/RES/66/253	E	H	E	H	E
3 Ağustos 2012 A/RES/66/253 B	E	H	Ç	H	E
15 Mayıs 2013 A/RES/67/262	Ç	H	Ç	H	Ç
18 Aralık 2013 A/RES/68/182	E	H	Ç	H	Ç
23 Aralık 2015 A/RES/70/234	E	H	Ç	H	Ç
9 Aralık 2016 A/RES/71/130	E	H	Ç	H	Ç
21 Aralık 2016 A/RES/71/248	E	H	Ç	H	Ç

E: Evet, H: Hayır, Ç: Çekimser
Kaynak: https://www.un.org/en/ga/documents/voting.asp (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Rusya ve Çin 19 Aralık 2011'de gerçekleştirilen oylamada çekimser oy vermiş ve diğer 7 oylamada ise hayır oyu kullanmıştır. Brezilya hariç diğer tüm BRICS ülkelerinin de bu oylamada çekimser oy kullandığı, kararı yalnızca Brezilya'nın desteklediği görülebilmektedir. Hindistan ve Güney Afrika'nın da BM Genel Kurul'da Suriye ile ilgili aldığı kararlar paralellik göstermiş, iki devlet oylamaların çoğunda çekimser oy kullanmıştır. Ayrıca iki ülkenin de Genel Kurul'daki Suriye oylamalarında hiçbir zaman aleyhte oy vermediği görülebilmekte, iki devlet ya kararı desteklemekte ya da çekimser kalmaktadır. Brezilya ise grup içinde Suriye ile ilgili kararlarda en çok evet oyu kullanan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke yalnızca bir kez çekimser kalırken, yapılan 7 oylamanın tamamında metinlere lehte oy kullanmıştır. Suriye ile ilgili alınan ilk kararın kapsamını Suriye'deki insan hakları ihlalleri, sivil kayıplar ve uygulanan şiddet oluşturmuş, takip eden kararlarda artan şiddet olayları ve güç kullanımı ile ilgili hükümete yönelik talepler de metinlere eklenmiştir. 16 Şubat 2012 ve 3 Ağustos 2012'deki kararlarda Suriye hükümetine yönelik açıkça talepler sıralanırken, şiddetin derhal son bulması ve barışçıl çözüm mekanizmaları doğrultusunda hareket edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. 15 Mayıs 2013'te alınan kararda kimyasal gaz kullanımı ile ilgili hükümet uluslararası hukuka uymaya davet edilirken, insani durumda bir iyileşmenin yaşanması gerektiği ve Suriye liderliğindeki politik bir dönüşümün yaşanması gerektiği ifade edilmiştir. BRICS'in hiçbir üyesinin bu kararda evet oyu kullanmadığı, Çin ve Rusya'nın aleyhte oy verirken; Hindistan, Güney Afrika ve diğer tüm oylamalarda lehte oy kullanan Brezilya'nın çekimser kaldığı görülebilmektedir. Takip eden kararlarda da metinlerde kötüleşen insani durum, artan terör olayları, sivil kayıplar ve arabuluculuk girişimlerinin desteklenmesi gibi konular ele alınırken BRICS üyelerinin oyları değişim göstermemiş; Brezilya kararların kabulünü desteklerken, Rusya ve Çin karşı çıkmış Güney Afrika ve Hindistan ise çekimser bir tutum takınmıştır.

BRICS grubunun deklarasyonları, liderlerin Genel Kurul'da gündeme getirdikleri meseleler, her bir ülkenin BMGK'daki ve Genel Kurul'daki oylama davranışları değerlendirildiğinde BRICS ülkelerinin insani krizlerdeki müdahalelere karşı tutumları Tablo 19'da özetlenebilmektedir. Tabloda ülkelerin krizleri gündemlerine ne kadar taşıdıkları yetersiz gündem, sınırlı gündem ve yoğun gündem olarak sınıflandırılmıştır. Bunun yanında ülkelerin BMGK ve BM Genel Kurul'da lehte oy

kullandıkları ancak müdahalenin yoğun bir biçimde savunuculuğunu yapmadığı durumlar pasif taraftarlık, insani krizee müdahale edilmesinin savunulduğu durumlar aktif taraftarlık olarak tanımlanmıştır. Ülkelerin kriz öncesinde, sürecinde ve sonucunda yoğun bir biçimde müdahale karşıtı tutum benimsemeleri ve aleyhte oy kullanmaları aktif karşıtlık olarak nitelendirilmiştir. Müdahale fikrine karşı çıktıkları ancak müdahale karşıtı tutumun çok fazla savunuculuğunu yapmadıkları ya da veto kullanmadıkları insani krizler ise pasif karşıtlık olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 19. BRICS'in İnsani Krizlerdeki Müdahale Tutumu

ÜLKE/KRİZ	Libya	Fildişi	Yemen	Mali	G.Sudan	OAC	Suriye
Brezilya	2/-	1/+	1/-	0	0	0	2/-
Rusya	2/-	1/+	2/--	1/+	2/-	1/+	2/--
Hindistan	2/-	1/+	1/-	0	0	0	2/-
Çin	2/-	1/+	2/--	1/+	2/-	1/+	2/--
G. Afrika	2/+	1/+	1/-	1/+	1/-	1/+	2/-

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı tablo
Gündemde yer alma: 2: Yoğun gündem, 1: Sınırlı gündem, 0: Yetersiz gündem
Müdahale taraftarlığı: ++Aktif taraftar, +Pasif taraftar, --Aktif karşıt, -Pasif karşıt

BRICS'in Koruma Sorumluluğu normuna atıf yapılan vakalarda en sert tutumu Suriye krizine karşı gösterdiği görülebilmektedir. Rusya ve Çin Suriye ile ilgili olası bir müdahale ya da yaptırım içeren her türlü kararı ya veto etmiş ya da çekimser oy kullanmış; BRICS'in diğer ülkeleri de Suriye ile ilgili görüşmelerde metinlere genellikle şüpheyle yaklaşmıştır. Ancak Çin ve Rusya'dan farklı olarak insan hakları, yardımların ulaştırılması için koridor açılması ve hükümetin şiddet olaylarından dolayı kınanması gibi konular gündeme geldiğinde Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika görece daha destekleyici bir tavır sergilemiştir. Bununla beraber BRICS ülkelerinin gündemlerinde Suriye'nin yoğun bir biçimde yer aldığı ve her liderin söylemlerinde Suriye krizine değindiği, BRICS'in grup olarak düzenlediği zirvelerde de en çok bu vakanın yer bulduğu görülebilmektedir. BRICS'in Suriye ile benzer biçimde en fazla müdahale karşıtlığı yürüttüğü vaka Libya olurken, ülkeler önlemlerin alındığı ilk kararda lehte oy kullanırken 1973 sayılı kararda Güney Afrika hariç çekimser kalmış; operasyonun başlamasının hemen ardından müdahale karşıtlıklarını uluslararası gündeme taşıyarak eleştirilerini ifade etmiştir. BRIC ülkeleri müdahaleyi başarısız olarak tanımlamakla beraber örneğin

Brezilya R2P'yi tamamlayıcı RwP'yi önermiş, Rusya, Hindistan ve Çin de Batılı ülkelere yönelik rejim değişikliği ile eleştirilerini dile getirmiş; Güney Afrika da bölgesel organizasyonların göz ardı edilmesi ve rejim değişikliğiyle ilgili kaygılarını belirtmiştir. Grup olarak deklarasyonlarında da Libya krizi sıkça yer bulmuştur.

Fildişi Sahilleri kriziyle ilgili ise ülkeler güç kullanımı konusunda çekincelerini dile getirmekle beraber diğer tüm krizlere kıyasla gündemlerinde vakaya daha az yer verdikleri söylenebilmektedir. Müdahale izni veren kararda da tamamı BMGK'da yer alan BRICS lehte oy vermiş ve müdahalenin gerçekleştirilmesine doğrudan etki etmiştir. Ancak müdahale taraftarı aktif bir politika izlenmemiş, grup vakaya ve müdahalenin sonuçlarına zirvelerinde de hiç vermemiştir. Benzer şekilde Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti operasyonlarında ve hükümetlerin koruma sorumluluklarının hatırlatıldığı kararlarda da ülkeler lehte oy kullanmış, egemenlik ve toprak bütünlüğü gibi ilkeleri vurgulamakla beraber ülkelere birlik gönderilmesine ve operasyon düzenlenmesine karşı çıkmamış ve bu krizler ülkelerin gündemlerinde sınırlı düzeyde yer bulmuş, deklarasyonlarda ise vakalara yönelik endişeler dile getirilmiştir. Afrika'daki bu krizlerde BRICS içinde Güvenlik Konseyi daimi üyeleri Rusya ve Çin'in dışında Güney Afrika'nın görece daha aktif bir pozisyon takip ettiği ve Afrika Birliği ile beraber vakalara yönelik Hindistan ve Brezilya'ya göre daha aktif bir politika izlediği görülebilmektedir.

Güney Sudan ve Yemen ile ilgili olarak ülkelerin daha çok insani durumu gündeme taşıdıkları ve insani yardım ulaştırılmasıyla ilgili girişimleri destekledikleri görülmüştür. Güney Sudan'da koruma sorumluluğunun hatırlatılmasında Çin ve Rusya aleyhte oy kullanmazken; konu Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika'nın ilgi alanına daha az dahil olmuştur. Bu dönemde üç ülke BMGK'da yer almadıklarından dolayı krizle ilgili karşıtlıklarının sınırlı olduğundan söz etmek anlamlı olabilmektedir. Yemen'de ise Rusya ve Çin yaptırım kararlarına ve müdahalelere karşıt bir tutum takınırken; iki ülkenin gündeminde kriz diğer ülkelere kıyasla daha fazla yer bulduğu söylenebilmektedir.

Bu bakımdan BRICS'in incelenen 7 vakanın tamamında homojen bir tutum sergiledikleri iddia edilememektedir. Rusya ve Çin'in davranışları görece olarak daha benzerlik teşkil etse de iki ülkede çoğu zaman Rusya veto verme eğiliminde olup Çin'in çekimser kaldığı durumlar da mevcut olabilmektedir. Bunun yanında BGMK'da oldukları

dönemlerde Brezilya, Güney Afrika ve Hindistan da Çin ve Rusya ile her zaman aynı oylama davranışlarını göstermemektedir. BRICS'in yıllık deklarasyonlarında egemenlik, toprak bütünlüğüne saygı ve iç işlerine karışmama endişeleri vurgulansa da ülkelerin bireysel gündemlerinde insani krizlerin tamamı aynı seviyede yer bulmamış; örneğin Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerde Rusya ve Çin hiç veto hakkını kullanmamış nadiren çekimser kalmıştır. Grup olarak ise Fildişi Sahilleri vakası desteklenen müdahaleye örnek teşkil etmiştir. Güney Afrika ise bölgesindeki bir kriz söz konusu olduğunda BMGK'da olduğu dönemlerde çoğu zaman Çin ve Rusya'dan ayrışmıştır. Brezilya da benzer biçimde Genel Kurul'da Suriye ile ilgili özellikle insani kararlar söz konusu olduğu destekleyici bir tutum sergilemiştir. Bunun yanında Libya ve Suriye krizinde tüm ülkeler hem yoğun bir biçimde krizi gündemlerinde tutmuş hem de daha aktif bir müdahale karşıtlığı benimsemiştir.

Sonuç olarak BRICS grubunun 1990'lardaki insani kriz vakalarındaki tutumları düzen-adalet ekseninde değerlendirildiğinde de benzer bir durumdan söz etmek mümkündür. Özellikle 1999 Kosova müdahalesinden sonra ülkelerin konuyla ilgili politikaları netleşirken, BRICS ülkeleri bu krizlerde de dayanışmacı pratikler sergilememişler ve daha çok müdahalelerin mevcut düzeni bozacağını ifade ederken çoğulculuğa yakın davranmışlardır. Krizlerle ilgili çoğu zaman insani durumlarla ilgili endişelerini dile getirseler de dayanışmacılığın esaslarından olan uluslararası toplumun insan hakları adına müdahale fikrine sıcak yaklaşmamışlar ve vakaları ülkelerin iç meselesi olarak nitelendirmişlerdir. Rusya ve Çin'in Batılı devletleri müdahaleci olarak suçlaması ve onları insan haklarını bahane ederek iç işlerine karışma isteği ile itham etmesi, bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. R2P normunun oluşum sürecinde de hiçbir BRICS üyesi dayanışmacı bir davranış sergilememiştir.

Ülkelerden Rusya, Çin ve özellikle ilk toplantılarda norma büyük çekince ile yaklaşan Hindistan düzen tarafına yakın konumlanmış, Brezilya ve Güney Afrika ise normu tartışmaya daha istekli davranmıştır. İki ülke de normun muğlaklığına dikkat çekmiş ve koşulsuz kabulün suistimale açık olabileceğini belirtmiştir. Ülkelerin sömürge geçmişi, egemenlik, iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğü konularındaki normatif tutumları bu durumun nedenlerini oluştururken; Brezilya ve Güney Afrika normun

geliştirilmesi yönünde önerilerde de bulunmuş ve bu bakımdan grubun diğer üyelerinden ayrışmıştır. Ülkelerin norma yaklaşımları R2P'nin sütunlarına yönelik de farklı tutumlar benimsemelerini beraberinde getirmiş, Rusya ilk sütunundan itibaren R2P'nin her aşamasına daha çekinceli davranırken, diğer ülkeler daha çok üçüncü sütuna bütünüyle karşı çıkmıştır. Grubun BRICS deklarasyonları değerlendirildiğinde de benzer bir biçimde çoğulculukla örtüşen kavramların kullanıldığı ve dayanışmacı ilkelere mesafeli durulduğu görülmektedir. İnsan hakları adına uluslararası toplumun askeri müdahale fikrine hiçbir zirve deklarasyonunda yer vermeyen ülkeler, krizlerle ilgili insani endişeleri dile getirseler de dışarıdan bir müdahaleyi düzen bozucu olarak değerlendirmiş ve ülkelerin yönetimlerinin egemenlik hakları vurgulanmıştır. Dolayısıyla zirve deklarasyonlarında da grubun orta yol olan dayanışmacılık davranış biçiminden uzaklaştıkları görülmüştür. Ancak her ülkenin davranışı ve politikaları her vaka için tutarlılık göstermediği görülmektedir. Vakadan vakaya ve ülkeden ülkeye değişim gösterebilen bu farklılığın nedenlerinin anlaşılması adına, BRICS ülkelerinin vakaların yaşandığı ülke ile normatif/tarihsel ve materyal ilişkilerinin ortaya koyulması gerekmektedir.

6. İNSANİ KRİZLERDE BRICS'İN POLİTİKALARININ ANALİZİ VE DÜZEN-ADALET EKSENİ

BRICS'in insani krizlerdeki tutumlarının temellendiği motivasyonlar ülkelerin krizin yaşandığı ülke ile kurdukları hem tarihsel/normatif hem de materyal dinamikler ile anlaşılabilmektedir. Bu bakımdan BRICS'in her bir vakadaki normatif tutumu, müdahale etme ya da etmeme kararını dayandırdığı gerekçeler, ülke ile kurduğu tarihsel ilişkileri ve ticaret, silah ticareti, yatırım ve coğrafi konumu gibi materyal unsurların ele alınması insani krizlerdeki tutumlarının ve Koruma Sorumluluğu'na karşı davranışlarının nedenlerinin anlaşılmasına imkan verebilmektedir. Bu kapsamda bölümde öncelikle BRICS'in ülkelerle ilişkileri tarihsel/normatif ve materyal olarak analiz edilecek, ardından insani krizlerdeki davranışları ve Koruma Sorumluluğu'na yönelik tutumlarıyla karşılaştırılarak ülkelerin kararlarının arkasındaki motivasyonlar ortaya koyulacak; bunun yanında BRICS'in Koruma Sorumluluğu ile ilgili politikaları düzen-adalet ekseninde konumlandırılacaktır.

6.1. BRICS'in İnsani Kriz Ülkeleriyle İlişkilerini Anlamak: Libya, Yemen, Fildişi Sahilleri, Mali, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Suriye Vakaları

6.1.1. BRICS'in Ülkelerle İlişkilerinde Tarihsel/Normatif Dinamikler

BRICS ülkelerinin vaka analizinde ülkelerle tarihsel/normatif ilişkileri ülkelerin insani krizle ilgili tutumlarını etkileyebilmekte, BM'de ve diğer uluslararası platformlarda krizlere yönelik farklı tutumlar benimsemelerine neden olabilmektedir. Ülkelerin Koruma Sorumluluğu'nun uygulanması ile ilgili düşüncelerinin arkasındaki motivasyon; ülkenin o dönemde BM'deki etkinliği, müdahale ve egemenlik normuyla ilgili genel görüşleri ve konuyla ilgili uluslararası girişimleri olabilmektedir. Bunun yanında vaka ülkeleri ile olan siyasi, kültürel ve tarihsel geçmişleri de krizlere yönelik özel bir önem atfetmesinde ya da gündeminde daha az önemli olarak konumlanmasında belirleyici görülebilmektedir. Bu bakımdan BRICS'in 7 vaka ile siyasi, kültürel ve tarihsel ilişkileri ortaya koyulacak; ardından krizlere yönelik BM'deki görüşleri ve diğer uluslararası girişim ve ortaklıkları incelenecektir.

Vaka Ülkeleri ile Siyasi, Kültürel ve Tarihsel Geçmiş

BRICS'in insani kriz vakaları ile siyasi, kültürel ve tarihsel geçmişleri ele alındığında Rusya ve Çin'in artan Afrika ve Ortadoğu ilgisinin vaka ülkeleriyle ilişkilerine de etki ettiği görülebilmektedir. Özellikle Çin ve Rusya'nın Libya ve Suriye ile geliştirdiği ekonomik ve askeri ilişkilerin siyasi ilişkiler ile paralellik gösterdiği ve ülkeler arası diplomatik ziyaretlerin sıkça gerçekleştirildiği söylenebilmektedir. Bunun yanında Rusya'nın Ortadoğu bölgesindeki devletler ile ilişkilerinin kökenleri SSCB döneminde bölge üzerindeki ideolojik etkilerine de dayandırılabilmektedir. Brezilya'nın bu ülkelerle siyasi, tarihsel ve kültürel ilişkileri ise genellikle Soğuk Savaş döneminde kurulmuş; öncesinde ülkenin daha derin ilişkiler geliştirdiği partnerler vakalara dahil olmayan Afrika'dan Lusofon devletler ve komşu ülkeler olmuştur. Hindistan da benzer şekilde tarihsel süreçte daha çok komşu devletlerle ilişki kurarken; tarihsel bağının bulunduğu Yemen ve Bağlantısızlar Hareketi'nin üyeleri olan Mali ve Libya ile kurulan diyalog ortamıyla öne çıkmıştır. Güney Afrika ise kıtadaki diğer ülkeler ile ilişkilerine özel bir önem atfetmekte; ancak bu ilişkiler ve diğer devletlerle kurulan bağlar daha çok 1990'lar sonrası gelişim gösterdiğinden sınırlı düzeyde kalabilmektedir.

Brezilya-Libya arasındaki ilişkiler ilk kez 1973 yılında yaşanan petrol krizi nedeniyle özellikle petrol ve inşaat sektörlerinde kurulurken; ülke Libya'da 1974 yılında büyükelçilik açarak siyasi ilişkilerini derinleştirmeye çalışmıştır. 1980'lerde ülkeler arası geliştirilen diyalog görece azalmış ancak 2003 yılında Silva hükümeti ile beraber Güney-Güney İşbirliği kapsamında tekrar bir yakınlaşma süreci yaşanmıştır (Rizzo, 2018: 129). İki ülke arasında ilişkilerin gelişmesindeki bir neden de Libya'ya uygulanan uluslararası yaptırım kararlarının sona ermesi olarak görülebilmektedir. 2003'te Silva Libya'ya ziyaret gerçekleştirirken takip eden dönemlerde de dış işleri bakanları ve ekonomi bakanları seviyesinde resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir (BMRE, 2021a). Kriz öncesi dönemde de hem Dış İşleri Bakanı Amorim hem de Silva Libya'ya ziyarette bulunurken; Silva sonrası göreve gelen Rousseff de Libya müdahalesini dış politikasında öncelikli mesele haline getirmiş, diplomatik ve ekonomik ilişkilerin yeniden başlatılması istekliliğine değinilmiştir. Brezilya'nın Suriye ile ilişkileri ise Libya'dan daha eski olarak 1940'lı yıllara dayandırılabilmektedir. İki ülke arasında diplomatik ilişkiler 1945'te

kurulurken, Şam'da Brezilya elçiliği 1951'de faaliyete başlamış ve 1961 yılında statüsü büyükelçiliğe yükseltilmiştir. İki ülke arasında başta tarım, kültür, sağlık, spor olmak üzere ikili anlaşmalar bulunurken; kriz öncesi Amorim ülkeyi dört kez ziyaret etmiştir. 2010 yılında ise Suriye Devlet Başkanı Esad Brezilya'yı ziyaret etmiş, çatışmaların başlamasının ardından da sınırlı düzeyde diplomatik ziyaretler gerçekleştirilmiştir (BMRE, 2021b).

Brezilya-Yemen diplomatik ilişkilerinde Brezilya 1984 yılında Yemen Arap Cumhuriyeti (kuzey) ve Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti (güney) ile ikili ilişki kurmuş, ülkenin 1990 yılında Yemen Cumhuriyeti olarak birleşmesinin ardından bu büyükelçiliklerini birleştirerek Riyad elçiliğini siyasi ilişkilerden sorumlu hale getirmiştir (BMRE, 2020a). Brezilya, Güney Sudan'ı tanıyan ve ülkenin bağımsızlık günü olan 9 Temmuz 2011'de diplomatik ilişkiler kuran ilk ülkelerden biri olurken; ülkenin Güney Sudan'da yerleşik bir elçiliği bulunmamakta ve Addis Ababa'daki temsilcilik Güney Sudan'dan da sorumlu olarak hizmet göstermektedir (BMRE, 2020b).

Brezilya'nın Mali ile siyasi ilişkileri 1960 yılında Brezilya'nın Mali'nin bağımsızlığını tanıması ve 1962 yılında diplomatik ilişki kurması ile başlarken; 1981'de Başkan Treoré ve Dışişleri Bakanı Bèye'nin Brezilya'ya ziyareti ve kültürel, bilimsel ve teknik bir işbirliği anlaşmasının imzalanması, iki ülke arasındaki ilişkilerin derinleşmesine katkı sağlamıştır. 1996 yılında da Başbakan Keita Brezilya'yı ziyaret ederken; Lula döneminde Bamako'da Brezilya Büyükelçiliğinin kurulması, dışişleri bakanları düzeyinde resmi ziyaretlerin gerçekleştirilmesi ve 2011'de Brasilia'da Mali büyükelçiliğinin açılması da diyalog ortamını derinleştiren gelişmeler arasında görülebilmektedir. Bunun yanında Brezilya, Güney-Güney İşbirliği kapsamında kalkınma ajansı ile geliştirdiği 4 pamuk üreticisi+Togo (*Cotton 4+Togo*) Projesi kapsamında da Mali'ye destek vermiş ve 2016 yılında girişimin komite toplantılarına ev sahipliği yapmıştır (BMRE, 2021c). Brezilya, 1960 yılında Fildişi Sahilleri'nin bağımsızlığını tanırken ülkenin Abidjan'daki büyükelçiliği 1969'da açılmış ve Brezilya'daki Fildişi Sahili Büyükelçiliği de 1971'de faaliyete başlamıştır. Takip eden yıllarda özellikle tarım konusunda işbirlikleri gerçekleştirilirken 1979, 1983 ve 1987 yıllarında olmak üzere üç kez Brezilya-Fildişi Sahili Ortak Komisyonu Toplantısı

düzenlenmiştir. 2000'lerdeki Fildişi Sahilleri krizi devam ettiği süreçte de Brezilya ülkedeki elçiliğini açık tutarken; 2011'deki kriz döneminde de Fildişi Sahilleri'nden hem başbakan hem de bakanlar düzeyinde Brezilya'ya pek çok kez resmi ziyaret gerçekleştirilmiştir (BMRE, 2020c). Brezilya ve Orta Afrika Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişki ise 2010 yılında kurulurken, Brezilya ülkede elçilik açmamış ve Brazzaville'deki elçiliğini OAC'yi temsil için görevlendirmiştir (BMRE, 2020d).

Brezilya'nın vakalarla siyasi ilişkileri ele alındığında ülkenin genellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkelerle ilişki kurduğu, elçiliklerin ise çoğunlukla 1960-1980 arası açıldığı görülebilmektedir. Afrika ülkelerinden Lusofon ülkeleri ile daha fazla kültürel ve tarihsel bağı olan Brezilya'nın bu grupta değerlendirilmeyen Mali, OAC ve Fildişi Sahilleri ile sınırlı düzeyde ilişkisi olurken Mali Afrika'daki ülkeler arasında görece öne çıkmaktadır. Bunun yanında Güney Sudan'da daimi elçiliğinin bulunmayışı ve sınırlı resmi ziyaretler ilişkilerin derinleşmesine olanak tanımazken, Yemen ile de asgari düzeyde diplomatik ilişki geliştirilmiştir. Buna karşın Suriye ve Libya ile Brezilya'nın kurduğu siyasi ve tarihsel ilişkilerin daha derin olduğu görülebilmektedir. Bu ülkelerle geliştirilen ekonomik ve ticari ortaklıklar siyasi ilişkileri de etkilerken, ülkenin her iki ülkede de daimi elçiliği açılmış ve kriz öncesi dönemde pek çok kez resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Kriz döneminde de Brezilya'nın Libya ve Suriye ile ilgili diplomatik girişimlerin bir parçası olma arzusunda olduğu ve iki krizi dış politikasının önemli bir parçası haline getirdiği söylenebilir.

Rusya- Libya arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkiler SSCB dönemine dayandırılabilmektedir. Soğuk Savaş sürecinde özellikle 1969 yılında Kaddafi'nin iktidara gelmesinden sonra iki ülke arasında ilişkiler yoğunlaşırken; 1976, 1981 ve 1985 yıllarında Kaddafi SSCB'ye ziyarette bulunmuş ve özellikle askeri ve ticaret anlamında işbirlikleri gerçekleştirilmiştir. Libya-SSCB ilişkilerini geliştiren bir diğer unsuru ise ABD'nin Ortadoğu'da artan etkisi oluşturmuştur (Fasanotti, 2016). Takip eden dönemde Libya'ya gelen uluslararası yaptırımlar ve SSCB'nin dağılmasıyla ilişkiler kesintiye uğrarken; yaptırımların ortadan kalkması ve Putin'in yönetime gelmesiyle ilişkiler yeniden yakın bir seyir izlemeye başlamış ve 2008 yılında Putin Libya'ya ziyaret gerçekleştirmiştir. İki ülke arasında yatırım ve ticaret anlaşmaları imzalanırken krizin

başlamasıyla ülke Kaddafi'nin meşruiyetini kaybettiğini ileri sürmüş ancak bir yandan Ulusal Geçiş Konseyi (NTC) bir yandan da Genel Ulusal Kongre (GNC) ile ilişkilerini sürdürmeye devam etmiş ve yaşanan rejim değişikliğine tepki göstermiştir (Schumacher ve Nitoiu, 2015). Kaddafi sonrası dönemde de Rusya'nın Haftar yanlısı Tobruk Temsilciler Meclisi'ne siyasi, askeri ve finansal destek verdiği ve iki taraf arasında diplomatik ziyaretlerin gerçekleştirildiği görülebilmektedir.

Rusya'nın ele alınan vaka ülkelerinden Suriye ile ilişkilerini ilk kez 1944 yılında kurduğu görülmektedir. Daha önceki dönemde Osmanlı'nın bir parçası iken Rusya İmparatorluğu Şam'da diplomatik ofis açmış, Fransız yönetiminde de ülkede siyasi partiler aracılığıyla etkili olmaya çalışmış ancak resmi olarak ilişkiler 1944'te başlamıştır. Suriye 1946'da Fransa birliklerinin ülkeden çekilmesinden ve bağımsızlığını kazanmasından önce SSCB ile bir destek anlaşması imzalamış; ilişkiler takip eden dönemde hızlı bir gelişim göstermiştir. Özellikle askeri ve ekonomik alanlarda geliştirilen işbirlikleri sonucunda 1971'de Hafız Esad döneminde ülkeye Tartus üssünü açma izni veren Suriye, SSCB ile 1980 yılında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalamasına karar vermiştir (Lund, 2019: 7). Kriz öncesi dönemde Beşar Esad ve Putin arasında liderler seviyesinde pek çok ziyaret gerçekleştirilirken; krizin başlamasından sonra da Rusya Suriye'ye diplomatik ve siyasi desteğini sürdürmüş, hem rejim ile diplomatik ilişkilerine devam etmiş hem de arabuluculuk faaliyetlerine aktif katılım sağlamayı hedeflemiştir.

Rusya ve Yemen arasındaki ilişkiler ise 1920'li yıllara kadar uzanmaktadır. Yemen Krallığı ve SSCB arasında 1928 yılında dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanırken, SSCB Yemen'in bağımsızlığını tanımış ancak ilişkiler İkinci Dünya Savaşı ile kesintiye uğramıştır. 1955 yılında iki ülke arasında yeniden bir ekonomik işbirliği anlaşması imzalanırken, 1962 yılında SSCB Yemen Arap Cumhuriyeti'ni tanıdığını açıklamıştır. Yemen'in birleşmesinden sonra da Yemen Cumhuriyeti'ni tanıyan SSCB'nin dağılmasının ardından da Yemen Rusya'yı tanıdığını ilan etmiştir. Ramani'ye göre (2020: 82) daha önce yakın ilişkiler geliştirdiği Güney'de bulunan Marksist Yemen devletinin sona ermesi Rusya-Yemen ilişkilerinde kısa bir kopukluğa neden olsa da Putin döneminde Başkan Salih ile geliştirilmeye çalışılan yakın ilişkiler iki ülkenin özellikle yatırımlar üzerinden ortaklık kurmasıyla sonuçlanmıştır. Kriz sonrası dönemde ise

Rusya'nın diplomatik tutumu esnek olarak tanımlanabilirken, ülke hem Aden hem de Sana'da diplomatik personel bulundurmaya devam etmiş (Ramani, 2020: 86); buna karşın Suudi Arabistan öncülüğünde yapılan müdahaleye ve Husilere uygulanan yaptırımlara karşı çıkmıştır. Güney Sudan-Rusya ilişkileri ele alındığında, Rusya'nın Güney Sudan'ın bağımsızlığını 2011'de tanıdığı görülebilmektedir. Ülkenin bağımsızlık törenine Rusya bir temsilci gönderirken, 2019 yılında Başkan Kiir Rusya'ya diplomatik ziyaret gerçekleştirmiştir.

Rusya, Mali'nin bağımsızlığını 1960'ta tanırken, iki devlet arasında Keita döneminde oldukça yakın ilişkiler geliştirilmiştir (Miner ve Ugwe, 2019). Bu dönemde iki ülke arasında ticaret ve kültür anlaşmaları imzalanırken ve ülke bir sosyalizm denemesi yaparken (Hazard, 1967: 28); Keita'nın ardından darbe ile yönetime gelen Traoré Batı ülkeleri ile de diyalog geliştirmiş ancak ülke askeri olarak SSCB ile ortaklıklar kurmaya devam etmiştir. 1990'ların başında ülkeler arası ilişkiler duraklarken, 2009'da Mali dışişleri bakanı Ouane'nin Rusya ziyareti sonrası görüşmeler yeniden başlamış ve karşılıklı başta kültür, eğitim, bilim olmak üzere pek çok sektörde anlaşmalar imzalanmıştır (DW, 2020). Rusya-Fildişi Sahilleri arasındaki diplomatik ilişkiler SSCB'nin ülkenin bağımsızlığını 1960'ta tanıması üzerine başlamıştır. Bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinin önündeki engellerden biri Fildişi Sahilleri'nin başkanı Houphouët-Boigny'nin düşmanı olarak gördüğü Gine başkanı Touré ile yakın ilişkiler geliştirmesi olarak görülmüştür (MacFarlane, 2002: 33). SSCB ve Gine arasındaki diyalog ortamının gerilemesiyle Fildişi Sahilleri ile 1967 yılında bir işbirliği anlaşması imzalanmış ve ülkeye büyükelçi atanmıştır. Ancak ülkede SSCB'ye yönelik endişelerin artış göstermesi üzerine 1990'lı yıllara kadar iki ülke arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkiler sınırlı düzeyde kalmıştır. Rusya'nın Orta Afrika Cumhuriyet ile ilgili ilişkileri değerlendirildiğinde ülkenin 1970'lere kadar OAC ile yakın diplomatik temasta bulunmadığı görülebilmektedir. Başkan Bokassa dönemiyle beraber geliştirilmeye başlayan ilişkiler, başkanın görevden ayrılmasıyla kesintiye uğramış, ülkede daha çok Fransa etkisi görülmüştür (Dukhan, 2020: 2). Krizin başlamasından sonraki süreçte 2017 yılında Rusya, Başkan Touadéra'yı ülkeye davet ederken, iki ülke arasında özellikle askeri alanda anlaşmalar gerçekleştirilmiştir.

Rusya'nın ülkeler ile ilişkileri ele alındığında en yoğun siyasi ilişkiler Suriye ile kurulduğu görülmektedir. Tarihsel süreçte ülkeler arası üst düzey bir çok resmi ziyaret gerçekleştirilirken, diplomatik destek kriz süreci ve sonrasında da hem bölgesel hem uluslararası boyutta devam etmiş ülke Suriye ile askeri, ekonomik ve ticari bir çok anlaşma gerçekleştirmiştir. Bunun yanında Rusya'nın Yemen'in birleşmesinden önce Güney Yemen'le, Keita döneminde Mali ile ve Libya ile de yoğun siyasi ilişkiler geliştirdiği görülmektedir. Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan ve Fildişi Sahilleri ile askeri ve yatırım ortaklıkları kurulmakla beraber, siyasi ilişkilerin görece daha geri planda kaldığı ve bu ülkelerle stratejik ilişkilerin daha ön plana çıktığı söylenebilmektedir.

Hindistan-Libya ilişkileri ilk kez 1969'da Trablus'ta Hindistan büyükelçiliğinin kurulmasıyla başlamış, Hindistan Başbakanı Gandhi 1984'te Libya'yı ziyaret etmiştir. Libya ve Hindistan Soğuk Savaş döneminde Bağlantısızlar Hareketi'nin üyesi iken, iki ülkenin uluslararası platformlarda tarihsel süreçte de birbirlerini destekledikleri görülmüştür. 2000'li yıllarda da iki ülke arasında bakanlar seviyesinde birçok toplantı gerçekleştirilirken, ekonomik ve ticari ortaklıklar kurulmuş ve özellikle enerji sektörlerinde yatırım taahhütleri yapılmıştır (IMEA, 2014). Hindistan'ın Suriye olan ilişkileri de Libya ile benzer şekilde Bağlantısızlar Hareketi'nin bir parçası olması (Suresh, 2015) ve Golan tepeleri krizinde Suriye'ye verdiği desteğe kadar dayandırılabilmektedir. 1978 ve 1983 yıllarında Hafız Esad Hindistan'ı ziyaret etmiş, iki ülke arasındaki yakın ilişkiler 2000'ler sonrası hız kazanmıştır. 2003'te Suriye'yi ziyaret eden Başbakan Vajpayee çeşitli alanlarda dokuz anlaşma imzalamıştır. Hindistan teknik desteği ve hibesi ile Şam'da bilim merkezinin kurulma taahhüdünün verilmesi ve 25 milyon dolarlık kredi desteği iki ülke arasındaki ilişkileri hızlandırmıştır. Beşar Esad 2008'de Hindistan'a giderken, Cumhurbaşkanı Patil de 2010 yılında Suriye'yi ziyaret etmiştir. Suriye, Hindistan'ın kalıcı BM Güvenlik Konseyi üyeliği isteğine de destek verirken, kriz sürecinde de iki ülke arasındaki diplomatik ziyaretler ve Hindistan'ın Suriye ile ilgili çözüm sürecinde rol alma istekliliği devam etmiştir (IMEA, 2017). Sharaf (2015: 165) bunun nedenini Hindistan'ın sahip olduğu Müslüman topluluk olarak görmüştür. Mezhep çatışmasının kendi iç siyasetini de etkilemesinden endişe eden Hindistan kendini krizden izole etme hedefinde olmuş ve diplomatik olarak statüko yanlısı bir tutum takip etmiştir.

Hindistan-Yemen ilişkilerinin kökenleri ise 1839'da Aden'in Britanya İmparatorluğu'nun bir parçası olduğu ve Bombay Başkanlığı tarafından yönetildiği döneme dayandırılabilmektedir. Bölgede Hindistan Rupi'si resmi para birimi olurken, ülkenin taşımacılık hizmetini de Hindistan gerçekleştirmiş ve altyapı projeleri gerçekleştirilmiştir. Yemen'in bağımsızlığının ardından 1962'de Yemen Arap Cumhuriyeti, 1967'de Yemen Halk Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk ülkelerden olan Hindistan, birleşmesinden sonra da ülke ile iyi ilişkiler geliştirmiştir (IMEA, 2016). Kriz öncesinde ve kriz sürecinde iki ülke arasında resmi ziyaretler devam etmiş, ancak cumhurbaşkanları düzeyindeki son resmi ziyaret 1999 yılında gerçekleştirilmiştir. Yemen'de tarihsel bağlardan kaynaklı 200 bin civarında Hint kökenli diaspora mevcut iken, Hindistan'da da yaklaşık 300 bin Yemen kökenli Hindistanlı ikamet etmektedir (Mohammed, 2012: 159). Yemen, uluslararası forumlarda özellikle de BM'de Hindistan'ın görüşlerini desteklerken, Hindistan da benzer şekilde ülkenin DTÖ'ye katılımına destek vermiş ve siyasi olarak işbirliği yapma hedefinde olmuştur.

Hindistan, Sudan savaşları esnasında tarafsız bir politika takip ederken, ikinci iç savaşın sona ermesiyle beraber iki ülke arasında ilişkiler artış göstermiştir (IMEA, 2019). 2005 yılında barış görüşmelerine Hindistan dışişleri bakanı Ahamed'i gönderirken, 2007'de Juba'da konsolosluk açmış ve ülkenin bağımsızlığını ilan ettiği 2011'de Güney Sudan'ı tanıdığını açıklamıştır (Large ve Patey, 2014: 7). 2012'de konsolosluk büyükelçiliğe yükseltilirken, takip eden dönemde başkanlık seviyesinde ziyaretler gerçekleştirilmiş ve çeşitli alanlarda yatırım işbirliklerinin yapılmasına karar verilmiştir. Güney Sudan'da da Yemen gibi Hindistan kökenli vatandaşlar bulunmakla beraber, bu kapsamda iki ülke kültürel işbirlikleri ve etkinlikler düzenlemektedir.

Mali Soğuk Savaş döneminde Bağlantısızlar Hareketi'nin bir parçası olarak Hindistan ile ilişki kurarken, iki ülke arasındaki diyalog ortamı dostane bir biçimde seyretmiş ve Hindistan hükümeti Bamako büyükelçiliğini 2009 yılında açmıştır. 2012 yılından itibaren Hindistan ülkede anayasal düzenin ve toprak bütünlüğünün korunmasına verdiği önemi ifade ederken, Mali de Hindistan'ı uluslararası platformlarda destekleyici bir tutum takınmıştır (IMEA, 2018). İki ülke arasında siyasi, ekonomik, kültürel ve teknik protokoller imzalanırken, ilk üst düzey ziyaret başkan yardımcıları seviyesinde 2016

yılında gerçekleştirilmiştir. Hindistan'ın Fildişi Sahilleri'ndeki diplomatik misyonu 1979 yılında açılırken, Fildişi Sahilleri de Hindistan'da 2004'te bir elçilik açmıştır (IMEA, 2017a). İki ülke arasında tarım, madencilik, altyapı alanlarında protokoller imzalanırken, kriz sonrası dönemde ülkeler arasında başkan ve başkan yardımcıları seviyesinde ziyaretlerin gerçekleştirildiği görülebilmektedir. Hindistan-Orta Afrika Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler ele alındığında ise ülkenin OAC'de bir diplomatik misyon görevlendirmediği ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti büyükelçiliğinin OAC'ye de akredite olduğu görülebilmektedir. İki ülke 2010'da dışişleri bakanları aracılığıyla istişare protokolü imzalarken, ülkeler arası başkanlar, başkan yardımcıları ve bakanlar düzeyinde ziyaretler gerçekleştirilmiştir (IMEA, 2017b).

Hindistan'ın ülkelerle ilişkileri ele alındığından kriz ülkelerinden Mali ve Libya ile Bağlantısızlar Hareketi döneminden itibaren kurduğu siyasi bağlantılar öne çıkmaktadır. Bu kapsamda iki ülke ile resmi düzeyde ziyaretler gerçekleştirilmiş ve dostluk anlaşmaları imzalanmıştır. Bunun yanında Hindistan'ın Suriye ve Yemen ile kurduğu kültürel ve tarihsel ilişkiler de dikkat çekmektedir. Suriye'ye Soğuk Savaş döneminde diplomatik destek veren Hindistan takip eden yıllarda da ülkeyle iyi ilişkiler geliştirmiş, Yemen'de ise 19.yy başlarında bir Hindistan yönetimi mevcut olmuştur. Bu bakımdan Yemen'de yaşayan Hindistan kökenli vatandaşlar ve Hindistan'da ikamet eden Yemen kökenli vatandaşlar adına iki ülke kültürel işbirliği anlaşmaları da gerçekleştirmiştir. Güney Sudan, Fildişi Sahilleri ve OAC ile kurulan siyasi ilişkiler ise Hindistan için görece daha sınırlı düzeyde seyretmiştir.

Çin ve Libya arasındaki diplomatik ilişkiler 1978'de Libya'nın Tayvan ile diplomatik ilişkilerini sonlandırması sonucu ticaret ekseninde başlarken; iki ülke arasındaki diyalog daha çok 2000'ler sonrası gelişim göstermiştir. Çin-Libya arasındaki ilişkiler daha çok Çin'in gündeminde Afrika'ya verdiği önemi artırması ile paralellik gösterirken (He, 2008: 143); 2006 yılında dışişleri bakanı Zhaoxing Afrika gezisine çıkmış ve bu kapsamda Libya'yı da ziyaret etmiştir. Buna karşın Kaddafi Çin'in geliştirmek istediği bu ilişkiye şüpheyle yaklaşmış; kendisi de 1982 yılından beri Çin'e ziyaret gerçekleştirmemiştir (Chunsan, 2011). Bu süreçte iki ülke arasındaki ilişkiler diplomatik ve siyasiden çok yatırım ve ticaret sektörlerinde gelişim göstermiştir. Çin-

Suriye ilişkilerinin temelleri ise Çin'in 1946 yılında Suriye'nin bağımsızlığını tanıması ile başlamıştır. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 1956'da kurulurken, Çin'in Şam'da Suriye'nin ise Pekin'de büyükelçilikleri bulunmaktadır. 1965 yılında Çin Başbakanı Jiabao Suriye'yi ziyaret ederken aynı yıl başbakan yardımcısı ve dışişleri bakanı da Çin'e ziyaret gerçekleştirmiştir. Soğuk Savaş döneminde iki ülke arasında askeri işbirlikleri de gerçekleştirilirken, Çin Arap-İsrail Savaşları'nda Arap ülkelerinin yanında yer almış, Suriye'ye reaktör sağlamış ve balistik füze programlarına da destek verdiğini ifade etmiştir (Zreik, 2019: 57-58). 2000 sonrası dönemde de Esad ve Jintao arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilirken, siyasi işbirliklerinin yüksek düzeyde sürdürülmek istendiği ifade edilmiştir (Zambelis, 2008). Kriz sürecinde de Çin aktif rol oynama arzusu içinde olurken, ülkenin Suriye ile ilgili diplomatik girişimlere katılma istekliliği ortaya çıkmıştır.

Çin ve Yemen 1958 yılında kültürel, teknik ve ticari alanda işbirliği anlaşması imzalarken, Çin aynı yıl ülkeye kredi desteğinde bulunmuş ve iki ülke 1964'te dostluk anlaşması imzalamıştır. Ülkeler arası resmi ziyaretler daha çok Yemen'in birleşmesiyle beraber 1990'lar sonrası gerçekleştirilirken, bu ziyaretler dış işleri bakanları seviyesinde olmuş 1996 ve 1997 yıllarında başbakan yardımcısı Bangguo ve 2008'de başbakan yardımcısı Jinping de ülkeyi ziyaret etmiştir (Alawd vd., 2017: 33). Çin 2011 yılında Güney Sudan'ın da bağımsızlığını tanımış ancak bunun öncesinde 2007'de Başkan Jintao Sudan'a yaptığı ziyarette güney özerk hükümetinin de başkanı olan Kiir ile de bir araya gelmiştir (ICC, 2012: i). Bu kapsamda Kiir de Çin'e ziyarette bulunurken, 2008'de Çin Juba'da konsolosluk açmıştır. 2012 yılında Kiir'in Çin ziyaretiyle iki ülke arasında diplomatik ilişkiler geliştirilirken, Güney Sudan da Çin'e Tayvan meselesinde destek verdiğini ifade etmiştir (Wani, 2018).

Çin-Mali ilişkilerinde 1960 yılında ilk kez diplomatik ilişkilerin kurulduğu görülebilmektedir. Bu kapsamda iki ülke arasında daha çok yatırım ve ticaret anlaşmaları imzalanırken, 1963 ve 1964 yıllarında Çin Başbakan Zhou Afrika gezisinin bir parçası olarak Mali'yi ziyaret etmiş; iki ülke sömürgecilik karşıtı ortak bir bildiri yayınlamıştır (Hodzi, 2019: 144). İki ülkenin devlet başkanları Jinping ve Keita'nın son olarak 2018 yılında Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nda bir araya geldiği söylenebilmektedir (CGTN, 2018). Çin ve Fildişi Sahilleri'nin siyasi ilişkisi ise 1983 yılında kurulmuştur. İki ülke

arasında tarım alanında işbirlikleri yapılırken, 2000'li yıllarda savunma alanında geliştirilmeye çalışılan ilişkilere Fransa'nın engel teşkil ettiği ve kriz sonrası Quattara'nın Çin ile diplomatik ilişkileri geliştirme arzusunda olduğu ifade edilmiştir (Banga, 2019: 103). Çin ile OAC arasındaki ilişkiler 1964 yılında OAC hükümetinin Tayvan ile ilişkilerini kesmesi ile kurulmuş ancak iki sene sonra yaşanan iktidar değişimiyle ilişkiler tekrar bozulmuş ve iki ülke arasında 1976 yılına kadar diplomatik diyalog kurulmamıştır. Çin'in OAC ile diplomatik ilişkileri daha çok 2000'ler ile gelişim gösterirken ülkeler arası resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir.

Çin'in Mali, Fildişi Sahilleri ve OAC ile olan siyasi ilişkileri artan Afrika gündemi ile açıklanabilmektedir. Bu kapsamda ülkelerle 2000'li yıllarda ilişkilerini yoğunlaştıran Çin, daha çok ekonomik ve yatırım alanlarında öne çıkmış; OAC ile ilişkiler ise Tayvan'ın OAC tarafından tanınmasından dolayı diğer iki ülkeye nazaran daha geri planda kalmıştır. Benzer şekilde Çin'in Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine artan ilgisi sonucunda bu ülkelerle de ilişkiler 2000'ler sonrası derinleştirilse de Libya ve Suriye ile siyasi ve diplomatik girişimlerin temellerinin Soğuk Savaş döneminde atıldığı görülmüştür. Libya ve Suriye ile bu dönemde üst düzey bir çok ziyaret gerçekleştirilirken; Çin'in Yemen ve Güney Sudan'da da konsolosluklar açarak başkanlık seviyesinde ziyaretlerde bulunduğu ve Tayvan konusunda bu ülkelerden destek aldığı görülebilmektedir.

Güney Afrika- Libya ilişkileri Güney Afrika'da Apartheid rejiminin sona ermesine kadar gelişim göstermemiş, 1994 yılından itibaren Libya Güney Afrika'ya geçiş döneminde destek sağlamıştır. Mandela 1990 yılında Libya ziyareti gerçekleştirirken, cumhurbaşkanı olarak da 1994 ve 1997 yıllarında resmi ziyarette bulunmuş ve Lockerbei uçağının bombalanmasından sorumlu Libyalıların yargılanma sürecinde arabuluculuk girişimi başlatmıştır (BBC, 1999). Kaddafi ile uluslararası ambargo esnasında da yakın ilişkiler geliştiren Mandela, Kaddafi'ye Ümit Burnu Nişanı ödülünü vermiş ve kendisini bu konuda eleştiren Batılı hükümetlere tepki göstermiştir (Gwaambuka, 2016; Boyd-Judson, 2005: 73).

Güney Afrika'nın Suriye olan ilişkileri 1994 yılında kurulmuş, Suriye hükümeti 1998 yılında Pretoria'da büyükelçilik açmıştır. 1999 yılında Mandela, çıktığı Ortadoğu

turunda Suriye'ye de bir seyahat gerçekleştirmiştir. İki ülke arasındaki siyasi ilişkiler Eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Motlanthe'nin 2010 yılında Suriye'ye yaptığı ziyaretle güçlenirken, dönemin Suriye Dışişleri Bakan Yardımcısı Mekdad 2011 ve 2015 yıllarında Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir (IRCRSA, t.y.a). Güney Afrika ve Yemen ilişkileri 1996 yılında kurulurken, ülkenin Yemen'de bir temsilciliği bulunmamakta; Güney Afrika'nın Riyad Büyükelçisi, Yemen'e de akredite sayılmaktadır. Yemen'in ise Güney Afrika'da 1996 yılında açtığı bir büyükelçiliği bulunmaktadır (IRCRSA, t.y.b).

2005 yılında Sudan'ın Kapsamlı Barış Anlaşması'nın (CPA) imzalamasının ardından, Güney Afrika Güney Sudan'a Mbeki döneminde kalkınma ve arabuluculuk yardımı sağlamada önemli bir rol oynamıştır. Bu kapsamda iki hükümet daha yakın işbirliği için bir mutabakat zaptı (MoU) imzalamıştır (Hendricks ve Lucey, 2013). Güney Afrika-Mali diplomatik ilişkileri ilk kez 1994 yılında kurulmuş ve Mali 1995'te Pretoria'da Büyükelçilik açmıştır. Güney Afrika'nın Mali'de elçiliği bulunmamakla birlikte, Senegal Büyükelçisi Mali'ye akredite olarak hizmet göstermektedir (IRCRSA, t.y.c). Güney Afrika'nın Fildişi Sahilleri ile ilişkileri ise 1992 yılına dayandırılmakla beraber ülkenin Fildişi Sahilleri'nde yerleşik diplomatik temsilciliği bulunmaktadır ve iki ülke arasındaki ilişkiler sınırlı siyasi gelişim göstermektedir (IRCRSA, t.y.d). Güney Afrika, OAC ile 1993 yılında diplomatik ilişki geliştirmiştir. Güney Afrika, Orta Afrika Cumhuriyeti'nin Bangui kentinde Eylül 2017'de Büyükelçiliğini açarken, OAC'nin Pretoria'daki Büyükelçiliği 2010 yılında kurulmuştur. İki ülke arasında başta askeri eğitim olmak üzere ekonomik, kültür ve altyapı gibi çeşitli alanlarda işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır (IRCRSA, t.y.e).

Güney Afrika'nın diplomatik ve siyasi girişimleri genellikle Apartheid rejimi sonrası gelişim göstermiştir. Vaka ülkelerinden Mali ve Yemen'de Güney Afrika elçiliği bulunmazken, komşu ülkelerin elçilikleri bu ülkelere akredite olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda Güney Afrika'nın en çok Mandela ve Kaddafi'nin girişimleriyle Libya ile geliştirdiği ilişkiler öne çıkmaktadır. Benzer şekilde ülke Suriye ile de 1994 sonrası yakın siyasi ilişkiler geliştirmiş; Güney Sudan krizinde de arabuluculuk girişimlerine dahil olma arzusu içinde olmuştur. Güney Afrika'nın kıtasındaki diğer ülkelerle ise daha çok

ekonomik, kültür ve altyapıya yönelik ilişkiler geliştirdiği ancak bunların sınırlı düzeyde kaldığı görülebilmektedir.

Bu bakımdan BRICS ülkelerinin vaka ülkeleri ile siyasi, kültürel ve tarihsel ilişkileri ele alındığında diplomatik temsiliyet ve siyasi ilişkilerin derinliği bakımından Güney Afrika'nın bu devletler ile en az ilişkili olan ülke olduğu söylenebilmektedir. Güney Afrika özellikle Mandela döneminde Libya ile olan siyasi ilişkilerde öne çıkmış; bunun dışında kıtasındaki diğer devletlerle Afrika Birliği kapsamında düzenli olarak bir araya gelmiş ancak ikili ilişkilerde çok yoğun bir siyasi bağ gözlemlenmemiştir. Hatta ülkenin bazı devletlerde kalıcı elçilikler görevlendirmediği görülmüş; başkan ya da bakanlar düzeyinde de ziyaretler sınırlı sayıda gerçekleştirilmiştir. Hindistan'ın kültürel ve tarihsel olarak yakın ilişkiler kurduğu devletlerin başında Yemen gelirken; ülke Mali ve Libya ile Bağlantısızlar Hareketi'nin bir üyesi olarak Soğuk Savaş döneminden bu yana siyasi ilişkiler geliştirmiştir. Çin'in siyasi ve diplomatik ilişkileri ise hem ilgilendiği coğrafyalar olan Afrika ve Ortadoğu bölgesine ekonomik ve ticari olarak atfettiği önem hem de Tayvan meselesi üzerinden anlaşılabilmektedir. Tayvan konusunda tarihsel süreçte destek görmediği OAC ile sınırlı ilişki geliştiren Çin bu ülke ile 2000'ler sonrasında ilişki kurmuş; buna karşın Mali ve Fildişi Sahilleri ile diplomatik ilişkileri Soğuk Savaş yıllarına dayanmıştır. Çin Yemen, Suriye ve Libya ile daha yoğun siyasi ilişkiler geliştirirken; bu ülkelerle askeri ve yatırım ortaklıklarının da geliştirildiği, bunun yanında ülkeler arası resmi bir çok ziyaretin gerçekleştirildiği görülmüştür. Rusya'nın siyasi, tarihsel ve kültürel anlamda en fazla ilişki geliştirdiği ülke olarak Suriye öne çıkarken; ülkenin Libya, Mali ve Yemen ile de siyasi ilişkilerine de özel bir önem atfettiği söylenebilmektedir. OAC, Fildişi Sahilleri ve Güney Sudan'da ise yatırım ortaklıkları ve askeri işbirlikleri yapılsa da bu ülkelerle diplomatik ziyaretler ve kurulan siyasi işbirlikleri tarihsel süreçte sınırlı düzeyde kalmıştır. Brezilya ise ülkelerle diplomatik ilişkilerini Soğuk Savaş dönemine dayandırırken, diyalog ortamının gelişmesi ise daha çok Silva döneminde öne çıkan Güney-Güney İşbirliği ile sağlanmıştır. Bu kapsamda özellikle Mali ile kalkınma ortaklığı kurulurken; Orta Afrika Cumhuriyeti'nin ülke ile daha az ilişki geliştirdiği görülmüştür. Brezilya Güney Sudan ile de sınırlı diplomatik ilişki kurmuş; buna karşın Suriye ve Libya ile artan yatırım ortaklığı ve ticaretiyle paralel bir biçimde siyasi ilişkileri de yıllar içinde gelişim göstermiştir.

Ülkelerin vakalar ile siyasi, kültürel ve tarihsel ilişkileri Tablo 20'deki gibi özetlenmektedir.

Tablo 20. BRICS Ülkelerinin Vaka Ülkeleri ile Siyasi, Kültürel ve Tarihsel İlişkileri

VAKA/ÜLKE	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin	G. Afrika
Libya	++	++	++	++	++
Suriye	++	+++	+	++	+
Yemen	+	++	+++	++	+
G. Sudan	+	+	+	+	+
OAC	+	+	+	+	+
Mali	++	++	++	++	+
Fildişi	+	+	+	+	+

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı tablo
+++: Yoğun seviyede ilişki, ++: Orta seviyede ilişki, +: Düşük seviyede ilişki

Vaka Ülkelerine Yönelik BM'deki Girişimler ve Görüşler

BRICS ülkelerinin ele alınan vakalarda BMGK'da krize yönelik yaptırımlar uygulanması, bölgeye insani yardım ulaştırılması, barış koruma operasyonu görevlendirilmesi, Koruma Sorumluluğu ve BM Antlaşması'nın 7. Bölümü kapsamında hükümetlere vatandaşlarını koruma çağrısı yapılması ve operasyon düzenlenmesi ile ilgili gerçekleştirilen oylamalarda öne sürdükleri görüşlerin ve açıklamaların incelenmesi, kararlarının arkasındaki motivasyonların anlaşılmasına imkan verebilmektedir. Bu kapsamda ülkelerin veto haklarını kullandıkları, lehte karar verdikleri ve çekimser kaldıkları oylamalar esnasında yetkililerin yaptıkları açıklamalar ülkelerin sahip oldukları normatif tutumlarıyla ilişkilendirilebilmektedir.

Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika

BRICS ülkelerinden BM'in daimi olmayan üyelerinden Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika Koruma Sorumluluğu vakalarıyla ilgili sınırlı sayıda oylamaya katılmış ve üç ülke bu oylamaların çoğunda çekimser bir tutum sergilemişlerdir. Güney Afrika'nın BMGK'da yer aldığı dönemlerde Rusya ve Çin'in veto hakkını kullandığı taslaklarda çekimser, çekimser oy verdikleri kararlarda ise lehte oy kullanabildiği de görülmüştür.

Ülkelerin kararlarını dayandırdıkları motivasyonlar değişim göstermekle beraber üç ülkenin de genel olarak siyasi çözüm süreçlerini vurguladıkları, sivillerin korunması söylemini önceledikleri görülebilmektedir. Bunun yanında Brezilya öngörülen kararların sonuçlarına dikkat çekerken, Hindistan insani krizlerle ilgili elde edilen bilgilerin net olmadığını öne sürmüş; Güney Afrika ise Afrika Birliği ve ECOWAS'ın süreçlere dahil edilmesinin önemini vurgulamıştır.

Brezilya'nın BMGK'da olduğu dönemde (2010-2011) Suriye ile ilgili 4 Ekim 2011'de gerçekleştirilen Suriyeli yetkililerin kınanmasını içeren oylamada çekimser kaldığı (UN News, 2011) görülmüştür. Bu görüşmede Brezilya temsilcisinin bir açıklaması BM verilerinde yer almazken; Brezilya Libya ile ilgili alınan 1973 sayılı karar ile müdahale metninde ise çekimser oy vermiştir. Brezilya bu kararlarda çekimser kalmasını 1970 sayılı kararla öngörülen tedbirlerin henüz karşılık bulmadığına dayandırmış ve BM Daimi Temsilcisi Viotti Libya hükümeti ile siyasi diyalog ortamının geliştirilmesi gerekliliğini, onaylanan önlemlerin sivillere korumadan çok zarar vereceğini öne sürmüştür. Ülke uçuşa kapalı bölge ilan edilmesi ve sivillerin korunmasının önemine dikkat çekmiş ancak metnin 4. Madde'sinde öngörülen güç kullanımının sivillerin korunması ve şiddetin sona erdirilmesine yönelik bir katkısının olmayacağından bahsetmiştir (UNMCPR, 2011a). 30 Mart 2011'de 1975 sayılı kararda Fildişi Sahilleri'ndeki çatışmaların sorumlularına yönelik yaptırım kararlarının alındığı ve Fransız birliklerinin BM ile beraber görevlendirildiği kararda da diğer BRICS ülkeleri ile beraber lehte oy veren Brezilya Konsey'in çatışmaların durdurulması için açık bir mesaj verdiğini ifade etmiş, UNOCI'nin çatışmaların bir parçası olmaması gerektiğini vurgulayarak ülkede kalıcı barışın sağlanmasının önemine değinmiştir (UNMCPR, 2011b).

Hindistan ve Güney Afrika'nın da Brezilya ile benzer şekilde 4 Ekim 2011'deki oylamalarda verdikleri çekimser kararla ilgili açıklama yapmadıkları görülmüştür. Takip eden dönemde Hindistan Çin ve Rusya'nın aksine Güney Afrika ile beraber 4 Şubat 2012'deki Suriye taslağını desteklerken; Hindistan BM Daimi Temsilcisi Puri Suriye'deki şiddeti kınadığını ve krizden çıkış yolunun yine Suriyeliler tarafından karar verilmesi gerektiğini belirtmiş, ancak uluslararası topluma bu sorunun çözümünü

kolaylaştırma rolü atfetmiştir. Hindistan'a göre metne lehte oy vermek Arap Ligi'nin yürüttüğü süreci desteklemek olarak görülmüş, askeri bir seçenek metinde vurgulanmamıştır. Güney Afrika da benzer biçimde uluslararası toplumun krizin çözümündeki rolüne değinerek metni desteklemiş ancak Güney Afrika BM Daimi Temsilcisi Sangqu Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik çabaların devam ettirilmesinin de önemini vurgulamış ve ülkede uzun dönemli istikrar ve kalkınmanın sağlanması gerekliliğinden bahsetmiştir (UNMCPR, 2012a).

19 Temmuz 2012'deki oylamada lehte oy veren Hindistan yaptığı açıklamada istikrarlı bir Suriye'nin önemine değinirken, Annan'ın 6 maddelik planının uygulanmasının gerekliliğine ve UNSMIS'e verdiği desteği yinelemiş, taslağın oylama sonucu kabul edilmemesine rağmen misyonun görev süresinin uzatılması için çalışacağını belirtmiştir (UNMCPR, 2012b). Güney Afrika ise metne karşı verdiği çekimser oyu, taslağın yalnızca hükümete karşı eylemde bulunma tehdidi içerirken, diğer silahlı grupların eylemlerine yönelik bir yaptırım öngörmediği ve tek taraflı yaptırımların krizi daha da karmaşıklaştıracağı gerekçesine dayandırmıştır. Ancak ülke yaptığı açıklamada UNSMIS'in görev süresinin uzatılmasında hem fikir olduğunu belirtmiştir. 19 Eylül 2019'da görüşülen kararda insani durumdan duyduğu endişe nedeniyle metni destekleyen Güney Afrika BM Daimi Temsilcisi Shalkwyk (UNMCPR, 2019a) başta kadınlara, çocuklara ve etnik azınlıklara olmak üzere tüm insan hakları ihlallerini kınarken; insani yardıma odaklanan bu taslağı memnuniyetle karşıladıklarını açıklamıştır. Suriye'ye insani yardım ulaştırılması konusunun görüşüldüğü 20 Aralık 2019 ve 7 Temmuz 2020 tarihli görüşmelerde ise Güney Afrika, insani yardım ulaştırma konusunda istekli olduğunu ifade etmiş ve lehte oy vermiştir (UNMCPR, 2019d; UNMCPR, 2020d).

Hindistan 1973 sayılı Libya kararında çekimser kaldığını açıklarken, henüz atanan BM Özel Elçisi'nin raporunun tamamlanmadığını; dolayısıyla doğruluğu henüz kesinleşmemiş bilgiler üzerinden metnin hazırlandığını ve harekete geçilmeden önce olumsuz sonuçların muhtemel olmadığının netleşmesi gerekliliğinden bahsetmiş, siyasi çabaları öncelemiştir (UNMCPR, 2011a). Bu durum Hindistan'ın R2P tartışılırken ortaya koyduğu genel görüş ile örtüşme göstermiştir. Güney Afrika ise 1973 sayılı kararla ilgili Libya'daki iç savaş haline gelen olaylardan derin endişe duyduğunu ifade etmiş; 1970

sayılı kararın hükümet tarafından dikkate alınmamasından duyduğu üzüntü ile lehte karar vereceğini açıklayarak diğer BRICS ülkelerinden farklı bir tutum sergilemiştir. Dolayısıyla Güney Afrika'nın bu kriz esnasında tutumu grubun diğer üyelerinden daha dayanışmacı olarak görülmektedir. Ülke konuyla ilgili çabalarını desteklemek ve Libya halkının çağrısına yanıt vermede sorumlu davranmak adına bu kararı aldığını ifade etmiş, ancak Afrika Birliği'nin süreçte göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır (UNMCPR, 2011a). Bu vurgu da Güney Afrika'nın R2P görüşmeleri esnasındaki ülkenin tutumu ile doğrudan ilişkilendirilebilmektedir.

Rusya ve Çin'in çekimser oylarından farklı olarak 2542 nolu kararda da lehte oy kullanan Güney Afrika Libya'daki çatışmanın askeri bir çözümünün olmadığını ve ülkenin tüm taraflarıyla siyasi diyaloğa girilebilmesi adına kararda olumlu oy verdiğini ifade etmiş, Afrika Birliği'nin rolünü öne çıkartmıştır (UNMCPR, 2020a). 2471 sayılı Güney Sudan'a yönelik yaptırımları uzatan karar taslağında çekimser kalan Güney Afrika yaptırımların siyasi sürece yardımcı olmayacağını ve iki taraf arasındaki güveni sarsacağını öne sürmüştür (UNMCPR, 2019c). Orta Afrika Cumhuriyeti'ne uygulanan yaptırımları ve ambargoyu uzatan 2507 sayılı kararda lehte oy kullanan Güney Afrika oy birliği sağlanamamasına rağmen kararın kabul edilmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ancak silah ambargosunun kaldırılmasının hükümetin şiddet olaylarını bastırmasına olumlu etkisi olacağının da altını çizmiştir (UNMCPR, 2020e).

1975 sayılı kararla kabul edilen Fildişi Sahilleri yetkililerine yaptırım kararı alınması ve BM ile Fransız birliklerinin ülkede görevlendirilmesi taslağında lehte oy veren Güney Afrika siyasi çözümün sağlanması, bu amaçla Afrika Birliği'nin ve ECOWAS'ın sürece daha fazla müdahil olması gerektiğini öne sürerken kabul edilen kararın UNOCI'yi güçlendirdiğini belirtmiştir (UNMCPR, 2011b). Hindistan görüşmelerde lehte oy vermiş olmasına karşın barış güçlerinin rejim değişikliğinin aktörleri olmaması gerektiğini savunurken, UNOCI'nin savaşın bir tarafı olmaması gerektiğini vurgulamış; insan hakları ile ilişkilendirilen suçlamalarda ön kabul yapılmaması doğruluğunun araştırılması gerektiğini vurgulamıştır (UNMCPR, 2011b).

Brezilya, Güney Afrika ve Hindistan'ın BM'de Koruma Sorumluluğu ile ilgili açıklamaları incelendiğinde ülkelerin öne çıkarttığı konu başlıkları Şekil 2'deki gibi özetlenebilmektedir.

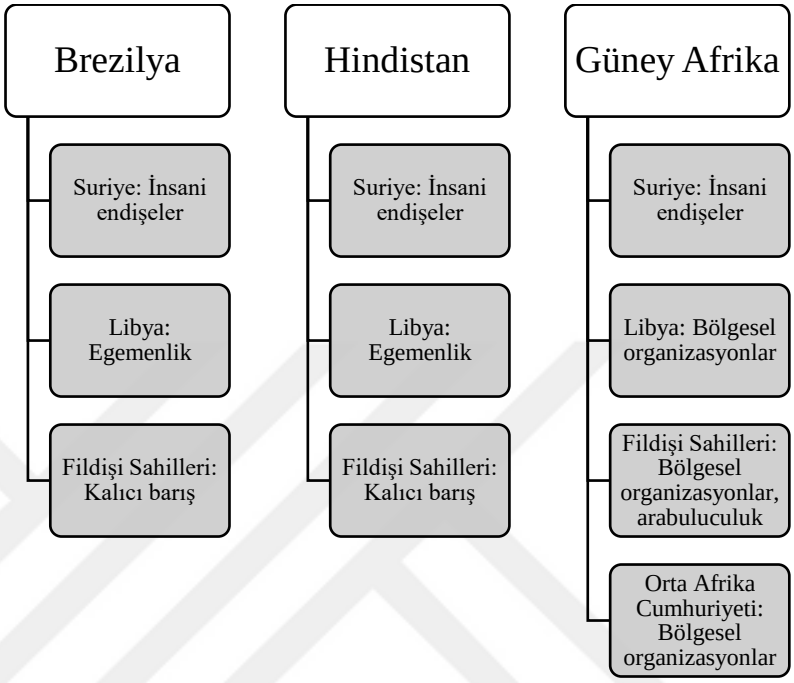

Şekil 2. Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika'nın Koruma Sorumluluğu Vakalarında BMGK'da Vurguladıkları Konu Başlıkları

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı şekil

Rusya

Rusya'nın Koruma Sorumluluğu kararlarında veto hakkı verdiği taslaklardaki gerekçesi genellikle metnin siyasi süreçlerin yürütülmesinin önünde engel teşkil edeceği iken; çekimser kaldığı oylamalarda ülke kendi görüşlerinin dikkate alınmamasını ve Batılı güçlerin müdahale kararlarında söz sahibi olma arzusunu eleştirmiştir. Rusya'nın özellikle Suriye krizinin insani yardım ulaştırılması dahil hemen hemen her kararında, Güney Sudan'a yönelik silah ambargosu ve yetkililere yaptırım kararlarında, Yemen ve Orta Afrika Cumhuriyeti yetkililerine karşı yaptırım öngörülen metinlerde BM'nin egemenlik, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama ilkelerini vurguladığı ve düzen-adalet eksenindeki çoğulcu bakış açısını benimsediği görülmektedir. Bunun yanında

Rusya metinlerde insani krizin yaşandığı hükümetleri suçlayıcı dil kullanılmasını da eleştirirken, kendisinin de dahil olduğu arabuluculuk girişimlerini öne çıkarmış ve bu kararların mevcut durumun gereklerini yansıtmadığını öne sürmüştür. Buna karşın ülkenin 7. Bölüm kapsamında Orta Afrika Cumhuriyeti'ne misyon görevlendirmesi yapılan ve bu kararın uzatıldığı 2127 ve 2149 nolu kararda lehte oy verdiği ve BM kayıtlarında konuyla ilgili bir açıklamasının yer almadığı görülmüştür. Benzer şekilde Fildişi Sahilleri'ne ve Mali'ye düzenlenen operasyonun dayandırıldığı 1975 ve 2071 sayılı kararlarda da bir açıklama gerçekleştirmeden lehte oy vermiştir. Ülkenin BM'nin ilkelerine ve tarafsızlığa yaptığı vurgunun daha çok Suriye krizi özelinde yoğunlaştığı ve diğer ülkeler söz konusu olduğunda özellikle Güney Sudan, Yemen ve Orta Afrika Cumhuriyeti yetkililerine yönelik yaptırımlar ve silah ambargosu söz konusu olduğunda egemenlik, iç işlere karışmama ve toprak bütünlüğü gibi kendi normatif duruşunu vurguladığı ve Batılı hükümetlerin öngördükleri yaptırımları eleştirdiği söylenebilmektedir. Dolayısıyla Rusya'nın bu insani krizlerde daha çoğulcu bir tutum benimsediği ve dayanışmacılık ilkeleri doğrultusunda hareket etmediği, uluslararası toplumun insan haklarını sağlamak adına harekete geçmesi gerektiği fikrini benimsemediği görülmektedir.

Rusya insani krizlerde özellikle Suriye krizi için sıkça veto hakkına başvururken toplantılarda yapılan açıklamalarda yetkililer bu kararların arkasındaki motivasyonları uluslararası hukuka ve iç işlerine karışmama ilkelerine dayandırmıştır. 4 Ekim 2011'deki görüşmelerdeki veto hakkında Rusya BM Daimi Temsilcisi Churkin ülkesinin Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad rejimini desteklemediğini, ancak karar taslağının krizin barışçıl çözümünü desteklemeyeceğini ifade etmiştir (UN News, 2011). 4 Şubat 2012'deki taslakta veto verme nedeni olarak metnin başarılı bir biçimde yürütülebilecek siyasi girişimlere ve arabuluculuk inisiyatiflerine engel olabileceğini öne sürmüş ve oylanacak taslak kararın Suriye yönetimine dengesiz bir mesaj verebileceğini ifade etmiştir (UNMCPR, 2012a). 19 Temmuz 2012'deki görüşmelerde Rusya daha önce BMGK'ya sunduğu kendi teklifine değinerek Batılı güçler tarafından öngörülen kararların ön yargılı olduğunu ve asıl kabul edilmesi gereken taslağın kendi teklif ettiği metin olması gerektiğini; bunun da içeriğinin UNSMIS'in görev süresinin teknik olarak uzatılması ve Özel Elçi'nin çalışmalarına yardım edilmesi olduğunu ifade etmiştir

(UNMCPR, 2012b). 22 Mayıs 2014 tarihinde Suriye krizinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne devredilmesi taslağında veto kullanan Rusya daha önce kimyasal silahların imhası ve insani endişelere ilişkin bazı kararları kabul ettiğini ancak bu taslağın Suriye'deki çatışmaları daha da artıracağını ve Batılı ülkelerin oluşturduğu listenin asıl mücadele edilmesi gereken DAEŞ gibi tarafları kapsamadığını, metnin kabul edilmesinin ülkeye askeri müdahale ihtimalini artırabileceğini öne sürmüştür (UNMCPR, 2014). 5 Aralık 2016'daki Halep'teki saldırıların sona erdirilmesi konulu taslakta da veto kullanan Rusya metnin çok hızlı bir biçimde hazırlandığını ve içeriğinin Halep'teki durumu çözmeye yardımcı olmayacağını öne sürmüş ve Çin dışındaki diğer P5 ülkelerini baskı kurmak ile suçlamıştır (UNMCPR, 2016a). 28 Şubat 2017 tarihlerinde yapılan oylamada BM Antlşaması'nın 7. Bölümü kapsamında Suriye'ye kimyasal silahların kullanılması hakkında yaptırımlar uygulanması ve konuyu incelemek üzere bir komitenin oluşturulması tartışılmış ve Rusya veto hakkını kullanmıştır.

Rusya BM Daimi Temsilcisi Safronkov Batılı devletlerin doktrinlerine uygun "hatalı" kavramlara dayanan taslağa karşı oy kullandığını açıklarken; iddiaların dayandığı somut kanıtlar olmadığını ve kimyasal silahların kullanımının suçunu Esad hükümetine atılmaya çalışıldığını öne sürmüştür. Bu durum Rusya'nın R2P'yi norm olarak tanımlamamasının bir diğer örneğini oluşturduğu gibi, ülke normu hatalı olarak da değerlendirmiştir. Metnin Astana Süreci'ni de olumsuz etkileyeceğinden bahseden Rusya taslağı Batılı ülkelerin çıkarına olarak görmüştür (UNMCPR, 2017a). 8 Ekim 2016'deki taslak görüşmelerinde Churkin karar tasarısının arkasındaki niyetin Libya gibi Suriye'yi de yok etmek olduğunu ifade etmiş, metindeki askeri uçuşların yasaklanması ifadesinin ayrıntılı bir biçimde açıklanmadığını ve muğlaklıklar içerdiğini belirterek veto hakkını kullanmıştır (UNMCPR, 2016b). Benzer biçimde kimyasal silahlarla ilgili görüşülen 12 Nisan 2017, 24 Ekim 2017, 16 Kasım 2017, 17 Kasım 2017 ve 10 Nisan 2018 tarihlerindeki taslaklarda da veto oyu kullanan Rusya; metinlerin muğlaklığı, siyasi süreçlere zarar vereceği ve kanıtlanmamış iddialar üzerine harekete geçileceği düşünceleriyle taslakları kabul etmediğini açıklamıştır (UNMCPR, 2017b; UNMCRP, 2017c; UNMCPR, 2017d; UNMCPR, 2017e; UN News, 2018). Rusya 20 Aralık 2019 ve 7 Temmuz 2020'da insani yardımın erişimi konularındaki taslaklarda da vetoya başvururken; taslağın mevcut duruma uymadığını ve Suriye hükümetinin insani yardım

ulaştırmak için yeterli kontrol noktasına sahip olduğunu iddia etmiş ve yardımın ancak hükümet ile koordinasyon sağlanması halinde gerçekleşebileceğini belirtmiştir (UNMCPR, 2019d; UNMCPR, 2020d).

Yemen için gerçekleştirilen 26 Şubat 2018 tarihli oylamada veto hakkını kullanan Rusya taslağın Yemen'de istikrarı bozacağını öne sürmüş ve bölgesel aktörler arasındaki çatışmaları daha da derinleştireceğini ifade etmiştir. Ayrıca ABD temsilcisinin yaptığı açıklamalara da değinerek metnin ülkeye yönelik tek taraflı yaptırım ve çatışmalara müdahale niyeti içerdiğini, yasadışı silah kullanımı ve insan hakları ihlalleri ile ilgili kesin olmayan bilgilerle hareket edilmemesi gerektiğini belirtmiştir (UNMCPR, 2018a).

Rusya'nın yalnızca veto hakkını kullandığı taslaklarda değil, kararın onaylandığı görüşmelerde çekimser kaldığı durumlarda da genellikle BM Antlaşması'na dayanarak egemenlik, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama ilkelerini vurguladığı ve tek taraflı yaptırımların karşısında yer alarak uluslararası toplumun görevinin siyasi sürecin yürütülmesine teşvik etmek olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında Rusya dayanışmacılık ilkelerine söylemlerinde yer vermemiş ve Koruma Sorumluluğu ile ilgili bir atıfta bulunmamıştır.

Suriye'ye insani yardım ulaştırılmasını içeren 19 Aralık 2017 tarihli 2393 nolu kararda çekimser kalan Rusya bu yetkinin Suriye'nin egemenliğini ihlal edeceğini, Suriyeli makamlar ile koordineli bir şekilde yardımın ulaştırılması gerektiğini ifade etmiş ve yetkinin paylaşımındaki muğlaklıklardan bahsetmiştir (RW, 2017). Suriye'ye ulaştırılacak insani yardımların süresini uzatan 2449 nolu kararda da çekimser oy veren Rusya insani yardımın siyasallaşmasından endişe duyduğunu belirtirken, Suriye hükümeti yokmuş gibi davranılmasını eleştirmiş; tek taraflı kararların son bulması çağrısı yapmış ve bu eylemleri işgal olarak nitelendirmiştir (UNMCPR, 2018b). Rusya, Suriye'ye ulaştırılacak insani yardımı tekrar uzatan 2504 nolu ve 10 Ocak 2020 tarihli taslağa da çekimser yaklaşırken, heyetin yardımın ulaştırılmasını tamamen engellememek için çekimser kaldığını ancak Suriye hükümeti ile koordineli gerçekleştirilmeyen ve egemenliğini ihlal eden çabaların da yanında olamayacağını ifade etmiştir (UNMCPR, 2020f).

Rusya'nın Libya için alınan 1973 sayılı kararda çekimser oyunu ise sivillere karşı uygulanan şiddete karşı olması ancak öngörülen uygulamaların kim tarafından, hangi angajman dahilinde ve ne şekilde gerçekleştirileceğinin belirsizliğine dayandırmıştır. Ülke ayrıca BM'yi müdahalenin öngörülemeyen sonuçları olabileceğine dair uyarmış ve metnin bölgeyi daha da istikrarsızlaştıracağının altını çizmiştir (UNMCPR, 2011a). Libya'dan yasadışı petrol ihracatıyla ilgili yaptırım kararlarının uygulanması ve cinsiyet temelli şiddet uygulamaları ile ilgili 5 Kasım 2018'de kabul edilen 2441 nolu kararda da çekimser oy veren Rusya kendi yorumları dikkate alınmadığı için metni desteklemediğini ifade etmiş, BM Daimi Temsilcisi Nebenzia Konsey'in odak noktasının İnsan Hakları Konseyi gibi organların sorumluluğuna müdahale etmek yerine barış ve güvenlik üzerinde kalması gerektiğini vurgulamıştır (UNMCPR, 2018c). 11 Şubat 2020'de Libya'dan ham petrol ve diğer petrol ürünlerinin yasadışı ihracatına ilişkin tedbirlerin uzatılmasını içeren 2509 nolu karar görüşmelerinde çekimser oy veren Rusya petrol ithalatıyla ilgili kararları Libyalıların alması gerektiğini savunmuştur (UNMCPR, 2020g). 2510 sayılı kararda da çekimser oy kullanan Rusya, kararın uygulanmasında Libya'daki tüm tarafların rızasının olması gerektiğini, Berlin Konferansı'na ve barış sürecine destek verdiğini ancak getirilmiş bir metni desteklemek istemediğini ifade etmiştir (UNMCPR, 2020h). Libya'daki BM misyonunun 12 ay uzatılmasını talep eden 2542 sayılı kararda çekimser oy veren Rusya tüm görüşlerin karar taslağına yansımamasını gerekçe olarak göstermiştir (UNMCPR, 2020a).

9 Ekim 2015'te Güney Sudan için görevlendirilen misyonun süresinin uzatılması oylamasında ve 2241 sayılı kararda Rusya çekimser oy vermiş, yaptırımlara yönelik ültimatom ifadesine katılmadığını belirterek amacın Güney Sudan hükümetini korkutmak değil, barış sürecini kolaylaştırmak olması gerektiğini savunmuştur. Bunun yanında Afrika Birliği'nin kararıyla kurulacak hibrit mahkemelerin de karşısında olduğunu ifade eden Rusya bu eylemlerin Güney Sudan'ın egemenliğine zarar vereceğini belirtmiştir (UNMCPR, 2015c). 15 Aralık 2015'teki 2252 sayılı Güney Sudan misyonunun uzatılması ve uygulanan yaptırım kararlarının uzatılması oylamasında Rusya çekimser oy kullanmış, bu kararı yine benzer bir biçimde ültimatom ifadesine ve hibrit mahkemelerin kurulması uygulamasına katılmadığı gerekçesine dayandırmıştır (UNMCPR, 2015d). 12 Ağustos 2016'da kabul edilen 2304 kararında Rusya BM Daimi Temsilcisi Iliichev

Güney Sudanlı yetkililerin rızası konusunda anlaşmaya varılamadığı için oylamada çekimser kaldığını ifade etmiş; rızanın barış korumanın temel ilkesi olduğunu ve hükümet ile yapıcı bir biçimde çalışmak istediğini belirtmiştir (UNMCPR, 2016c). 31 Mayıs 2018'de Güney Sudan'ın yetkililerine yaptırım kararlarının yenilendiği 2418 nolu kararda çekimser oy kullanan Rusya, müzakerelerin bir tarafı olan Güney Sudan hükümetine yönelik yaptırım tehditlerinin barış sürecini olumsuz etkileyeceğini belirtmiş ve silah ambargosunun siyasi çözümdeki ilerlemeye hiçbir katkı sağlamayacağını öne sürmüştür (UNMCPR, 2018d). BM'nin görevlendirdiği misyonun uzatılmasının görüşüldüğü ve 2459 sayılı kararın alındığı oylamada tek çekimser kalan ülke Rusya olurken, BM Daimi Temsilcisi Polyanskiy ülkesinin BM güçlerine destek verdiğini ifade etmiş ancak bu taslağın Yeniden Canlandırılmış Anlaşma'yı (*The Revitalized Agreement*) henüz imzalayan Güney Sudan'a barış süreci ile ilgili yanlış bir mesaj gönderme ihtimali olduğundan çekimser kaldığını açıklamıştır (UNMCPR, 2019e). 30 Ağustos 2019'da kabul edilen 2471 sayılı kararda Güney Sudan'a yönelik yaptırımların devam etmesinde çekimser oy kullanan Rusya, bu uzatmanın sahadaki koşulları yansıtmadığını öne sürmüş; ülkenin barış müzakereleri süreci yürüttüğünü dolayısıyla bu yaptırımların uzatılmasının ve ambargonun getirilmesinin daha önceki süreçte olduğu gibi güncel durumda da işe yaramayacağını ifade etmiştir (UNMCPR, 2019c).

14 Nisan 2015'te görüşülen 2216 sayılı Yemen'de şiddetin durdurulması çağrısını içeren kararda Rusya çekimser kalırken; heyet taslağın Yemen'deki krizin gereklerini yansıtmadığı gerekçesiyle bu tutumu takındıklarını ifade etmiş ve tüm tarafların çatışmayı durdurmaya çağırılması gerektiğini belirtmiştir (UNMCPR, 2015e). Yemen için 2014 sayılı kararla alınan yaptırımların uzatıldığı 25 Şubat 2020 tarihli 2511 nolu kararda Rusya çekimser oy verirken, heyetin tüm tarafların endişelerini hesaba katmayan kararlar aldığını, uluslararası toplumun görevinin tarafları suçlamak değil anlaşmazlıkları çözmek olduğunu belirtmiştir (UNMCPR, 2020c).

Orta Afrika Cumhuriyeti'ne yönelik yaptırımların uzatılmasıyla ilgili kabul edilen 2507 sayılı ve 31 Ocak 2020 tarihli kararda Rusya çekimser kalmış, ülkesinin argümanlarının müzakere sürecinde göz ardı edilmesini ve silah ambargosunun OAC güvenlik güçlerinin barış ve güvenliği sağlamadaki gücünü azalttığını öne sürmüştür

(UNMCPR, 2020e). Mali ile ilgili alınan BM ve Fransa birlikleri kapsamında barış gücü oluşturulmasına karar verilen 2071 nolu kararı destekleyen 2100 sayılı kararda Rusya Mali'deki karmaşık krizin üstesinden gelmek adına lehte oy verdiğini belirtirken, mevcut sorunları çözmenin sorumluluğunun ise yine Malililere ait olduğunu ifade etmiştir (UNMCPR, 2013b).

Çin

Çin'in veto hakkını kullandığı taslak görüşmelerinde daha çok siyasi süreçleri öne çıkardığı ve tek taraflı yaptırım ve yaptırım tehditlerinden kaçınılması gerektiği vurgusunu yaptığı görülebilmektedir. Çin'in insani krizlerdeki bir vurgusunu da Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne duyduğu çekince oluşturmuştur. Bunun yanında ülke Konsey'in tüm üyelerinin görüşlerine saygı duyulması gerekliliğini belirtirken egemenlik, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama ilkelerine dikkat çekmiş ve siyasi süreçlerin sürdürülmesinin öneminden bahsetmiştir. Çin'in insani krizlerle ilgili olarak söylemleri de daha çok çoğulcu olmakla beraber, açıklamalarında R2P normuna karşı Rusya kadar tepkili olmadığı ancak uluslararası toplumun alabileceği kararlara yönelik ihtiyatlı davrandığı görülmektedir.

Çin de Rusya ile benzer şekilde Orta Afrika Cumhuriyeti'nde misyon görevlendirilmesinin kabul edildiği 5 Aralık 2013 tarihli 2127 sayılı oylamada ve bu misyonun uzatıldığı 2149 nolu kararda lehte oy kullanmış ve BM'de iki kararlar da ilgili bir açıklaması yer almamıştır. Bunun yanında Fildişi Sahilleri'ne müdahale kararı alınan 1975 sayılı kararda da lehte oy kullanan Çin Rusya ile açıklama yapmamada paralellik göstermiş; Mali'ye düzenlenecek operasyonun kararlaştırıldığı 2071 sayılı kararda da çekimser kalmamış ya da veto hakkına başvurmamıştır.

Çin'in BM Daimi Temsilcisi Baodong 4 Ekim 2011'de gerçekleştirilen oylamada veto verme nedenini metnin mevcut gerilimi daha da karmaşıklaştıracak olması olarak ifade etmiş ve bir yaptırım tehdidinin krizi çözmeyeceğini belirtmiştir (UN News, 2011). 4 Şubat 2012'deki taslak toplantısında Çin Suriye'nin toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına ve egemenliğe saygı duyulmasını öne çıkartırken, Suriye hükümetine gereksiz baskı yapılmasından kaçınılması ve siyasi diyaloğun teşvik edilmesi gerektiğini

belirterek veto hakkını kullanmıştır (UNMCPR, 2012a). Temmuz 2012'deki vetosunda tek taraflı yaptırımların siyasi çözüm ve barış sürecini aksatacağını ifade eden Çin Annan'ın arabuluculuk çabalarını ve UNSMIS'i desteklediğini açıklamış; ülkedeki krizde kişisel bir çıkarı olmadığını vurgulayarak krizin Suriyeliler tarafından çözülmesi gerektiğini ve diğer ülkelerin Suriye'nin iç işlerine karışma istekliliklerinden dolayı endişesini ifade etmiştir (UNMCPR, 2012b). Çin 22 Mayıs 2014'te Rusya ile beraber veto hakkına başvurduğu Suriye krizinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde incelenmesini öngören metin ile ilgili ülkenin tarihsel olarak her zaman ICC'ye karşı bir çekince taşıdığını dolayısıyla veto hakkını kullandığını ifade etmiş; bu durumun Cenevre müzakerelerini olumsuz etkileyeceği ve karşılıklı güveni sarsacağını belirtmiştir (UNMCPR, 2014). 5 Aralık 2016'da Halep'teki durumun görüşüldüğü taslakta Çin BM Daimi Temsilcisi Jeiyi kriz için siyasi çözüm üretilmesi çağrısında bulunarak metni veto etmiş; diğer BMGK daimi üyelerinin uzlaşmacı bir tutum takınması gerektiğini ifade etmiştir (UNMCPR, 2016a). 28 Şubat 2017 tarihlerinde yapılan oylamalarda Çin Rusya ile beraber veto hakkını kullanırken; kimyasal silahların kullanılmasının karşısında olduğunu ancak sorumluların belirlenmesi için daha somut kanıtlara ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiş ve krizin diplomatik girişimler ile çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır (UNMCPR, 2017a).

Çin 8 Ekim 2016'de Rusya'nın veto kullandığı oylamada, metnin önemli noktalara değinse de içeriğinin bir kısmının Suriye'nin egemenliğine ve bağımsızlığına saygıyı tam olarak yansıtmadığı gerekçesiyle çekimser kaldığını açıklamıştır (UNMCPR, 2016b). 12 Nisan 2017, 24 Ekim 2017, 16 Kasım 2017, 17 Kasım 2017 ve 10 Nisan 2018 tarihlerinde Rusya veto hakkını kullanmasına rağmen çekimser kalan Çin görüşmelerde kimyasal silahların kullanılmasını kınadığını, ancak çatışmada siyasi çözümü desteklediğini ve silahların kullanımı konusunda objektif ve bağımsız araştırmalar yapılması gerekliliğini ifade etmiştir (UNMCPR, 2017b; UNMCRP, 2017c; UNMCPR, 2017d; UNMCPR, 2017e; UN News, 2018). İnsani yardım konularının görüşüldüğü 20 Aralık 2019 ve 7 Temmuz 2020'deki toplantılarda Rusya ile beraber vetoya başvuran Çin insani yardım çalışmalarına destek verilmesi gerektiği ancak bu girişimlerin ülkenin egemenliğine saygı duyulacak şekilde yapılması ve hükümet ile koordinasyonun sağlanması gerektiğini ifade etmiştir (UNMCPR, 2019d; UNMCPR, 2020d). Çin Yemen

krizinde Rusya'nın veto kullandığı 26 Şubat 2018 tarihli taslakta çekimser kalırken, uluslararası toplumun müzakere girişimlerini desteklediğini ve Konsey üyelerinin farklı görüşlere sahip olsalar da ülkede kalıcı barışı sağlamak için ortak paydada buluşmaları gerektiğini belirtmiştir (UNMCPR, 2018a).

Çin veto hakkını kullandığı taslakların yanında, çekimser kaldığı oylamalarda da krizlerde duyduğu insani endişeyi belirtirken; BM Antlaşması'nın ilgili maddelerini hemen hemen her açıklamasında vurguladığı ve kalıcı barışın sağlanmasını siyasi çözümde gördüğü söylenebilir. 2393 nolu Suriye'ye insani yardım ulaştırılmasını kapsayan kararda Çin çekimser oy vermiş, ülkenin insani durumundan endişe duyduğunu ifade ederken yardım operasyonlarının sahadaki duruma göre değişmesi ve ulusal makamların da katılımıyla gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir (RW, 2017). İnsani yardımların uzatılmasını içeren 13 Aralık 2018 tarihli 2449 sayılı kararda Çin çekimser kalırken Suriye'nin egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiğini ifade etmiş ve uluslararası arabuluculuk girişimlerinden duyduğu memnuniyeti öne çıkartmıştır (UNMCPR, 2018b). 10 Ocak 2020 tarihinde 2504 nolu kararla Suriye'ye ulaştırılacak insani yardımın izni uzatılırken Çin bu kararda da çekimser kalmış; ülkenin toprak bütünlüğü ve egemenliğini vurgulayarak BM Antlaşması'nın ilkelerine bağlı kalınması gerektiği ifade edilmiştir (UNMCPR, 2020f).

Libya krizinde 1973 sayılı müdahale kararında insani endişelerini dile getiren Çin BM Antlaşması'na saygı vurgusu yaparak güç kullanımının son çare olması gerektiğini, henüz diğer çatışma çözümleme yollarının tükenmediğini öne sürmüştür. Veto hakkını kullanmayarak çekimser kalmasını ise Arap Ligi ve Afrika Birliği'nin taleplerine dayandırmıştır (UNMCPR, 2011a). Libya'nın petrol ihracatını kısıtlayan tedbirlerin alındığı 2509 sayılı kararda Çin lehte oy kullanmış ve yaptırımların bir sonuç değil, ilgili sorunların çözümüne hizmet etmesi gereken bir araç olduğunu söylemiş ve bir yandan siyasi çözümün desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir (UNMCPR, 2020g). 2510 sayılı kararda da lehte oy kullanan Çin heyetinin kararı desteklemek için oy kullandığını ifade etmiş ve metnin oy birliği ile kabul edilmediğine işaret ederek, tüm tarafların görüşlerine tam saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanında BM Daimi Temsilicisi Haitao Afrika Birliği ve Arap Ligi'nin de girişimlerini öne

çıkarmıştır (UNMCPR, 2020h). Çin 2542 sayılı Libya misyonunun uzatılması kararında çekimser oy vermiş, Çin temsilcisi gerekçe olarak Rusya ile benzer şekilde tüm Konsey üyelerinin endişelerinin dikkate alınmamasını sunmuştur (UNMCPR, 2020a).

9 Ekim 2015'te kabul edilen 2241 sayılı kararı kabul eden Çin, misyonun görevlerinden ve Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD)'ın arabuluculuk çabalarından duyduğu memnuniyeti dile getirirken, alınacak kararlarda Konsey üyelerinin uzlaşısının önemine dikkat çekmiş ve bu kararların daha geniş barış korumasına katkı sağlaması gerektiğini belirtmiştir (UNMCPR, 2015c). 2304 sayılı kararın kabul edildiği 12 Ağustos 2016 tarihli oylama Çin çekimser kalırken; Afrika'nın sorunlarının Afrikalılar tarafından çözülmesi gerektiğini ve hükümet ile istişare edilmeden alınacak kararların mevcut durumu daha da kötüleştireceğini belirtmiştir. Barış koruma ilkeleri metne yansımadığı için çekimser oy verdiğini ifade eden Çin BM Temsilcisi Jieyi uluslararası toplumun görevini tarafları barış anlaşması uygulanmasına teşvik etmek olarak tanımlamıştır (UNMCPR, 2016c). 2418 sayılı karar oylamasında Çin Güney Sudan yetkililerine yönelik yaptırım tehdidi ve silah ambargosu metnine karşı çekimser kalırken, bu taslağın barış sürecine katkı sunmayacağını ifade etmiş, yaptırımların bir amaç değil araç olarak kullanılması gerektiğini belirtmiştir (UNMCPR, 2018d). 15 Mart 2019 tarihinde Güney Sudan'daki BM gücünün görev süresinin uzatılması görüşmelerinde lehte oy kullanan Çin Güney Sudan'daki durumun 2018'de Yeniden Canlandırılmış Anlaşma'nın (*The Revitalized Agreement*) imzalanmasından bu yana iyileşmeye devam ettiğini söyleyerek, UNMISS'in bu anlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırması gerektiğinin altını çizmiştir (UNMCPR, 2019e). Güney Sudan'a yönelik yaptırımları uzatan 30 Ağustos 2019 tarihli 2471 sayılı kararda Çin çekimser kalırken, siyasi sürecin devam etmesini tarafların iyi niyeti olarak algıladığını dolayısıyla yaptırımların devam etmesinin gerekli olmadığını savunmuştur (UNMCPR, 2019c).

2216 sayılı Yemen kararında Çin lehte oy kullanırken Rusya gibi Yemen'deki tüm tarafların ateşkese davet edilmesi gerektiğini vurgulamış ve ülkenin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine verdiği desteği yinelemiştir (UNMCPR, 2015e). Yemen'e yaptırım kararlarının uzatıldığı 25 Şubat 2020'deki 2511 sayılı kararda çekimser kalan Çin nihai metnin endişeleri karşılamadığını ifade etmiş, daha yapıcı kararlar alınması

gerekliliğini vurgulamıştır (UNMCPR, 2020c). 31 Ocak 2020'deki 2507 sayılı kararla onaylanan OAC'ye yönelik yaptırımların uzatılmasında çekimser oy veren Çin, Konsey'in sahada değişen duruma yanıt vermesini ve yaptırım tedbirlerinin bir an önce kaldırılmasını belirtmiştir (UNMCPR, 2020e).

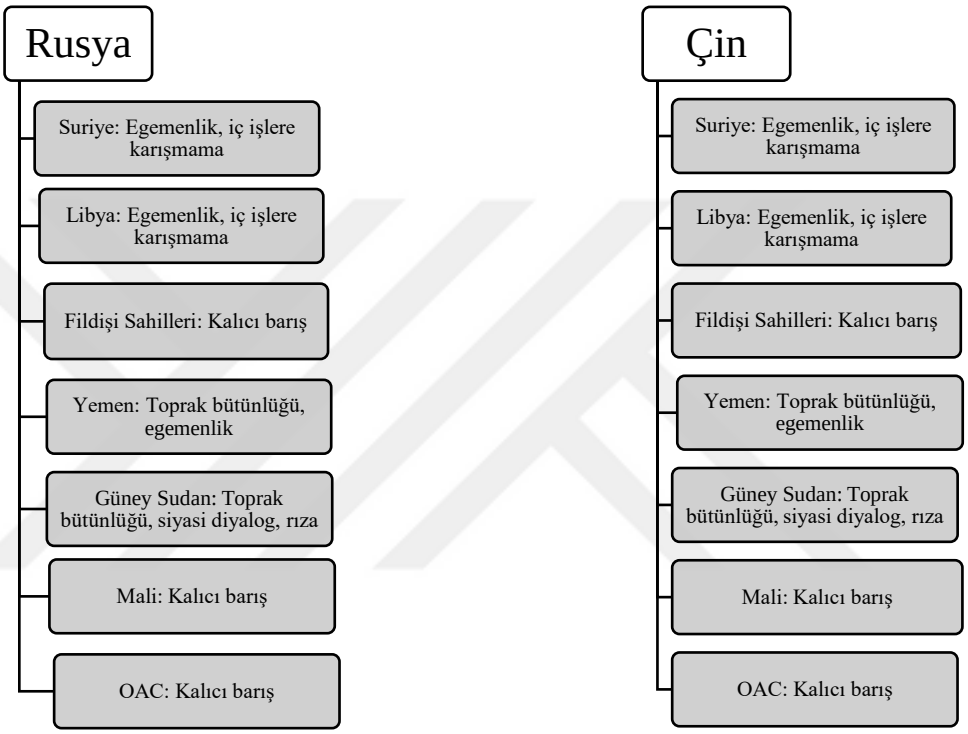

Şekil 3. Rusya ve Çin'in Koruma Sorumluluğu Vakalarında BMGK'da Vurguladıkları Konu Başlıkları

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı şekil

BRICS ülkelerinin krizlerle ilgili BM kapsamında gerçekleştirilen barış koruma operasyonlarına verdiği katkının yıllar içerisinde artış gösterdiği görülmektedir. Bu kapsamda operasyonlarda özellikle Hindistan ve Çin çok sayıda asker ve personel görevlendirmesi yaparken Rusya, Brezilya ve Güney Afrika'nın bu operasyonlara katkısı sınırlı düzeyde seyretmiştir. BRICS'e göre barış koruma operasyonları daha meşru görülmekte ve uluslararası toplumun destekleme görevi ile örtüşmektedir. Ancak bu

görevlendirmeler için de BMGK'da uzlaşı sağlanmalı ve vaka ülkesinin de rızası olmalı ya da ülkede karşı çıkan meşru bir yönetim bulunmamalıdır. Tüm BRICS ülkelerinin asker ve polis görevlendirdiği operasyon UNMISS olurken; Hindistan en fazla sayıda personel katkısı sağlamış, ülkeyi Çin ve Rusya takip etmiştir. Ülkelerin Fildişi Sahilleri operasyonuna asker ve polisten ziyade uzman, ofis çalışanı gibi diğer personelleri görevlendirdikleri görülmüştür. BRICS ülkeleri içerisinde Mali'ye yönelik operasyona yalnızca Çin asker ve personel gönderirken Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki operasyonda ise Brezilya ve Rusya barış koruma güçlerine destek sağlamıştır. Güney Afrika'nın ise BM'den ziyade daha çok Afrika Birliği'nin düzenlediği askeri operasyonlara katkı sağladığı söylenebilmektedir. Bu kapsamda Afrika Birliği tarafından 2012 yılında Mali'ye yönelik AFISMA, 2013 yılında ise Orta Afrika Cumhuriyeti'ne daha sonra MISCA'ya dönüşecek FOMAC operasyonu başlatılmış ve Güney Afrika bu operasyonlarda baş aktörlerden biri olarak konumlanmıştır. İki operasyon daha sonra BM tarafından görevlendirilen barış gücü kuvvetleri ile birleştirilmiş ve hibrit operasyonlar yürütülmüştür. BRICS ülkelerinin vaka ülkelerine 2011-2021 yılları arasında sağladıkları asker, polis ve personel toplam sayısı Tablo 21'deki gibi özetlenebilmektedir.

Tablo 21. BRICS Ülkelerinin Vaka Ülkelerindeki BM Barış Koruma Operasyonlarına Sağladıkları Asker ve Personel Sayısı (2011-2021 Toplam)

ÜLKE/BKO	**UNMISS (Güney Sudan)**		**MINUSMA (Mali)**		**MINUSCA (Orta Afrika Cumhuriyeti)**		**UNOCI (Fildişi Sahilleri)**	
	Asker ve Polis	**Diğer Personel**	**Asker ve Polis**	**Diğer Personel**	**Asker ve Polis**	**Diğer Personel**	**Asker ve Polis**	**Diğer Personel**
Brezilya	37	82	-	-	9	35	17	19
Rusya	285	36	-	-	-	25	-	41
Hindistan	22594	337	-	-	-	-	-	45
Çin	6658	143	2978	38	-	-	-	33
Güney Afrika	130	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: UN (t.y.). Troop and Police Contributors, https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Vaka Ülkelerine Yönelik Diğer Uluslararası Girişimler ve Ortaklıklar

BRICS ülkelerinin insani krizlere yönelik BM'deki tutumlarının ve barış koruma operasyonlarına katılımlarının dışında, yükselen güçlerin artan arabuluculuk ve müzakere inisiyatifleri ile paralellik gösteren girişimlerini vaka ülkeleri için de sergiledikleri görülmektedir. Bu kapsamda ele alınan krizlerle ilişkileri bağlamında özellikle Rusya ve Çin'in öne çıktığı; Güney Afrika'nın arabuluculuk faaliyetlerinin daha çok Afrika Birliği etrafında şekillendiği, Brezilya ve Hindistan'ın ise farklı bölgelerde girişimleri olmakla beraber 7 ülke açısından daha sınırlı bir inisiyatif sergiledikleri ve bu ülkelerin aktif arabuluculuk girişiminden çok teorik veya söylemsel olarak barış süreçlerine katkı sağlamayı hedefledikleri söylenebilmektedir. Dolayısıyla BRICS'in siyasi girişimleri ve arabuluculuk inisiyatiflerini düzeni bozucu ve egemenliği ihlal edici faaliyetler olarak görmediği ve krizlerin çözümünde meşru bir yöntem olarak değerlendirdiği görülmektedir.

Suriye krizindeki barış görüşmeleri kapsamında yürütülen Cenevre toplantılarına ek olarak Rusya'nın, İran ve Türkiye ile 2015 yılında başlattığı Astana Süreci Rusya'nın krizle ilgili en öne çıkan inisiyatifini oluşturmaktadır (Lewis, 2020). Suriye krizinde ateşkesin sağlanması ve müzakerelerin yürütülmesinde Rusya Suriye hükümeti ile geliştirdiği siyasi ilişkilerden dolayı arabulucu rolü oynamaya istekli olmuş; bu kapsamda düzenlenen zirvelerin on ikincisi 2019 yılında gerçekleştirilmiştir. Astana Zirvesi'nin aktörleri Cenevre'deki barış görüşmelerine de katılırken, ülkeler 4.Cenevre toplantısına davet edilmemiş; buna karşın 2018 yılında düzenlenen Soçi Suriye Ulusal Diyalog Kongresi'nde yer almışlardır. Astana Zirvesi'nin ardından Soçi'de de İdlib özelinde bir araya gelen Rusya ve Türkiye bölge ile ilgili bir mutabakata varmış; sınır bölgesi ve silahsızlanma ile ilgili düzenlemeler kabul edilmiştir. Rusya tüm barış görüşmelerinde Suriye rejimi ve muhalefet güçler arasında arabuluculuk yapmaya istekliliğini belirtirken, iç işlerine müdahale edilmeden ve Suriyelilerin egemenliklerini koruyabilecekleri çözüm yolları bulunması gerektiğini ifade etmiştir.

Suriye için oluşturulan Anayasa Komitesi'nin de muhalefet kanadında bulunan ve temsilcilerinin büyük bir kısmı Moskova Platformu'nun da üyesi olan Rusya, ülkenin kendi anayasası ve topraksal bütünlüğü üzerinde söz hakkı olduğunu dolayısıyla özellikle Batılı devletlerin konuyla ilgili girişimlerinin uluslararası hukuku ihlal ettiğini öne

sürmüş, Suriye rejimi ile görüşmelerin gerçekleştirilmesinin barış süreci esnasında bir zorunluluk olduğunu ifade etmiştir. Moskova Platformu ise yine Rusya'nın Moskova'da Şam yönetimi ve muhalifler arasında başlattığı arabuluculuk girişimi iken; bu görüşmeler diğer barış süreçlerinin alternatifi değil tamamlayıcısı olarak görülmüştür (Sputnik, 2015). Rusya'nın Suriye için yürütülen bir başka diplomatik girişim ise Rusya'nın Türkiye ve Katar ile başlattığı üçlü istişare süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke yayınladığı bildiride Suriye'nin toprak bütünlüğüne, BMGK 2254 sayılı kararına ve 2012 yılındaki Cenevre Bildirgesi'ne bağlılığı belirtmiş, bunun yanında metinde Suriye Özel Elçisi'ne verilen destek, anayasa komitesinin çabaları ve terörizm ile mücadele konuları vurgulanmıştır (Sayigh, 2021). Rusya'nın Suriye ile ilgili uluslararası girişimlerinin yanında bölgede Suriye iç savaşının tarafları arasında da yerel arabuluculuk çalışmaları gerçekleştirdiği görülebilmektedir (Durukan, 2021).

Rusya'nın arabuluculuk girişimleri Yemen'de de karşımıza çıkmaktadır. Ocak 2018'de Rusya Dışişleri Bakanlığı Güney'deki ayrılıkçı bölge ile Yemen Cumhurbaşkanı Hadi destekçileri arasında arabuluculuk yapma istekliliğini resmi olarak açıklamış; ülkede barış ortamının sağlanması ve çatışmaların durdurulmasına yönelik her türlü girişime de destek vereceğini ifade etmiştir (Ramani, 2018; Olazabal ve Hamad, 2019). Rusya Libya krizinde de çatışmaların başladığı tarihten itibaren arabuluculuk yapmaya istekli olduğu belirtmiş, takip eden süreçte ise hem Haftar ve hem de Serraj başkanlığındaki GNA güçleri ile diplomatik ilişkiler geliştirerek ülkede arabulucu bir aktör olarak öne çıkma arzusunda olmuştur Ramani, 2019; Asseburg ve Transfeld, 2018). Bu kapsamda ülke hem Haftar hem de Serraj ile resmi ve resmi olmayan toplantılara ev sahipliği yapmıştır (Reuters, 2017). Libya barış süreci ile ilgili Ocak 2019'da düzenlenen Berlin Konferansı'nın hem hazırlık toplantılarına hem de zirveye katılım sağlayan (BBC, 2020). Rusya'ya göre Libya krizinin de çözümü yalnızca barışçıl yollarla olmalı ve operasyona gerek kalmadan BMGK kararları ve yetkisi dahilinde çatışmalara son verdirilmelidir (JF, 2011; Ishetiar, 2019). Rusya'nın bir başka arabuluculuk girişimi ise Orta Afrika Cumhuriyeti'nde görülebilmektedir. Bu kapsamda müzakere görüşmelerine hem Rusya'nın görevlendirdiği müzakerecilerin hem de Wagner Grup'un katıldığı ifade edilmektedir (Lewis, 2020).

Çin'in insani krizlerdeki tutumunu yaratıcı arabuluculuk olarak tanımlayan Sultan ve Sum'a göre (2020: 10) Güney Sudan krizinde Çin çatışan tarafların ikisi ile de hem diplomatik hem de ekonomik ilişkilerini kuvvetlendirmiş; taraflar arasında müzakere ve çok taraflı katılım gibi araçlar ile arabuluculuk girişimlerinde bulunmuştur. Başkan Jintao Sudan-Güney Sudan krizinin yaşandığı dönemde de Sudan ve Güney Sudan arasında da benzer bir girişimde bulunurken Kiir ile de bir araya gelmiş ve kendisini Pekin'e davet etmiştir. Güney Sudan'daki çatışmalar esnasında da Çin hükümetinin girişimleriyle Kiir ve Machar arasında özel istişare toplanmış ve ülke IGAD'ın arabuluculuk rolünü desteklediğini açıklamıştır (Guo, 2017). Çin'in diğer insani krizlerle karşılaştırıldığında Güney Sudan'da daha proaktif bir rol oynadığı ve hem bölgedeki taraflar hem de krize müdahil olan aktörlerle yakın diyalog kurduğu söylenebilmektedir (Tiezzi, 2014).

Suriye krizinden önce Suriye'ye Ortadoğu elçisini gönderen ve bölgedeki barış süreciyle yakından ilgilendiğini ifade eden Çin özellikle DAEŞ terör örgütünün bölgede artan etkinliğinden duyduğu endişe sonucunda çeşitli politik inisiyatifler başlatmış ve muhalefet temsilcileriyle de bir araya gelerek çatışmalarda arabulucu bir rol oynama istekiliğini belirtmiştir (Qingyun, 2016). Ancak ülkenin Rusya'nın politikaları ile kıyaslandığında bu krizde de görece daha az aktif bir tutum sergilediği söylenebilmektedir (Evron, 2013: 84; Burton, 2019: 9). Libya krizinin başlangıcında ise Kaddafi yönetimine gönderdiği elçiler ile ateşkes sağlama çağrısında bulunan Çin'in diğer ülkelerdeki girişimlerine kıyasla bu ülkede de arabuluculuk konusunda daha geri planda kaldığı ifade edilmiştir (Burton, 2019: 7; Voa News, 2011a). Libya'da takip eden süreçteki çatışmalarda da arabuluculuğun ve barışçıl çözümlerin önemini vurgulayan ülke BM, Arap Ligi ve Afrika Birliği gibi bölgesel örgütlerin rolüne de verdiği önemi sıkça vurgulamış; Dış İşleri Bakanı Yi de benzer şekilde BMGK'nın siyasi çözüm mekanizmalarını vurgulaması gerekliliğini ve tüm taraflarla görüşmeye hazır olunduğunu belirtmiştir (Hodzi, 2019: 126; CGTN, 2020). Yemen krizinde de benzer biçimde taraflar arası arabuluculuk girişimleri 2011 yılından beri devam eden Çin (Legarda, 2018), KİK ülkelerinin bölgedeki girişimlerine de destek verdiğini açıklamış ve Husiler ile Salih arasında bir görüşme gerçekleştirmeye çalışmıştır (Xinhua, 2021; Kelemen, 2020). Çin Mali'de 2012 öncesi dönemdeki krizlere karşı kayıtsız bir tutum takınırken 2012'de

başlayan çatışmalarla ülkeye yönelik endişesi artmış, ancak Hodzi'ye göre (2019: 155) ülke yaşanan çatışmalara Batılı devletler kadar tepki vermekten kaçınmıştır. ECOWAS ve Afrika Birliği'nin başlattığı operasyonlara ve başta bölge ülkeleri olmak üzere diğer devletlerin aldığı yaptırım kararlarına da şüpheyle yaklaşan Çin ECOWAS'ın arabuluculuk çabalarına ve sunacağı barışçıl çözümlere destek vereceğini açıklamıştır. Çin ve Rusya'nın taraflar arası arabuluculuk girişiminde bulunmak istediği ve çeşitli diplomatik girişimler başlattıkları bir başka kriz Orta Afrika Cumhuriyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkan Touadéra Rusya-Afrika Zirvesi'nin katılımcısı olarak gittiği Soçi'de Putin ile görüşürken, Rusya takip eden dönemde OAC'da ateşkes anlaşmasının imzalanmasına da katkı sağlamış; benzer şekilde Touadéra Çin-Afrika İşbirliği Forumu'na (FOCAC) katıldığında ülke ile barış süreci konusunda görüşmeler gerçekleştirmiştir (Minney vd., 2019).

Güney Afrika'nın insani krizlere yönelik uluslararası girişimleri ise daha çok bölge ülkelerine yönelik ikili ya da Afrika Birliği aracılığıyla çok taraflı olarak değerlendirilebilmektedir. Fildişi Sahilleri çatışmalarında Başkan Mbeki krizde arabulucu olarak görev yapma istekliliğini ifade etmiş ancak hem çatışmanın taraflarının duyduğu memnuniyetsizlik hem de BMGK'ya geçici üye olarak seçilmesi ile sınırlı faaliyette bulunabilmiştir (Voa News, 2009). Takip eden dönemde de seçimler sonucu başkan olmaya hak kazanan Quattara ile görüşen Güney Afrika'nın, beş Afrikalı cumhurbaşkanından oluşan heyet kapsamında ülkeye yönelik arabuluculuk girişimi başlatma isteği seçimlerin sonuçlarını tanımaya isteksiz olan Gbagbo tarafından reddedilmiştir (Voa News, 2011b; BBC, 2010). Libya krizinde de Afrika Birliği'nin girişimleriyle barış sürecinde yer almak isteyen Güney Afrika taraflar arası diyalog mekanizmalarının geliştirilmesi ve çatışmaların sonlandırılması adına müzakere yürütmeye istekli olmuştur. Zuma, Libya'da arabuluculuk yapmak isteyen Afrikalı liderlerden oluşan heyetin bir parçası olarak Trablus'u ziyaret etmiş (Reuters, 2011), 1973 sayılı kararın alınmasından önce Afrika Birliği kapsamında da ülkede arabuluculuk çalışmaları yürütmeye başlamıştır (Fabricius, t.y.). Ayrıca Güney Afrika, Brezilya ve Hindistan IBSA platformu kapsamında 2011 yılında Suriye'ye temsilci göndererek hükümet ile görüşmüş ve arabuluculuk inisiyatifi başlatmak istediklerini ifade etmiş (Call

ve Abdenur, 2017: 20); ancak bu isteklilik Suriye hükümeti tarafından karşılık bulamamıştır.

Brezilya'nın insani krizlerde en öne çıkan uluslararası girişimi ise Libya krizindeki Korurken Sorumluluk önerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke Afrika'daki krizlerde arabuluculuk rolü oynamaya istekli olmakla beraber bu çabalarının ele alınan vakalarda sınırlı düzeyde olduğu söylenebilmektedir. Libya krizinde ise müdahalenin sonuçları ve egemenliğin ihlal edilmesiyle ilgili Koruma Sorumluluğu uygulamasının eksikliklerinin altını çizen Başkan Rousseff normun bir tamamlayıcısı olarak Korurken Sorumluluk kavramını önermiş ve hesap verebilirlik ile şeffaflık süreçlerinin uygulamaya daha fazla dahil edilmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Ancak bu öneri de BM platformunda gerçekleştirilmiş, Brezilya tüm krizlere yönelik barış süreçlerini destekleyici bir tutum takınsa da ele alınan krizlerle ilgili bağımsız uluslararası bir arabuluculuk girişimi başlatmamıştır. Ülkenin Silva döneminde Suriye krizine yönelik de bir arabuluculuk girişimi bulunmakla beraber, girişimin odak noktasını Güney-Güney İşbirliği ve ekonomik-siyasi işbirliklerini güçlendirmeye yaptığı vurgu oluşturmuştur (Abdenur, 2016: 115). Hindistan'ın krizlerle ilgili arabuluculuk girişimlerinde Brezilya ile beraber görece geri planda kaldığı ve ülkenin en çok Güney Sudan vakasında öne çıktığı görülebilmektedir. 2012 yılında Hindistan Dışişleri Bakanlığı Sudan ve Güney Sudan'a özel bir elçi atarken, takip eden dönemde de diplomatik ziyaretler gerçekleştirerek barış sürecinin bir parçası olma istekliliğini dile getirmiştir (Mohan, 2016). BRICS ülkelerinin insani krizlere yönelik uluslararası girişimleri Tablo 22'deki gibi ifade edilebilmektedir.

Tablo 22. BRICS'in Koruma Sorumluluğu Vakalarına Yönelik Uluslararası Girişimleri

VAKA/ ÜLKE	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin	G. Afrika
Libya	Korurken Sorumluluk önerisi	Berlin Konferansı-arabuluculuk Taraflar arası-arabuluculuk		Taraflar arası-arabuluculuk	Afrika Birliği-arabuluculuk

Suriye	Güney-Güney İşbirliği-arabuluculuk	Astana Süreci-arabuluculuk Soçi Mutabakatı-arabuluculuk Moskova Platformu-arabuluculuk Taraflar arası-arabuluculuk			
Yemen		Taraflar arası-arabuluculuk		Taraflar arası-arabuluculuk	
G. Sudan		Taraflar arası-arabuluculuk	Taraflar arası-arabuluculuk	Taraflar arası-arabuluculuk	
OAC		Taraflar arası-arabuluculuk		Taraflar arası-arabuluculuk	
Mali				ECOWAS'ın arabuluculuk çalışmalarına destek	
Fildişi					Taraflar arası-arabuluculuk

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı tablo

6.1.2. BRICS'in Ülkelerle İlişkilerinde Materyal Dinamikler

BRICS'in genel dış politika davranışlarında ele alındığı şekilde ülkelerin 2000'li yıllarda kaydettikleri hızlı büyüme oranları ve buna bağlı olarak artan GSYİH miktarları ülkelerin farklı coğrafyalarla iletişim kurmalarını beraberinde getirmiştir. Yalnızca diplomatik araçlarla değil; ticaret, yatırım, askeri ortaklıklar gibi alanlar da ülkelerin ilişki kurma biçimlerini oluştururken yalnızca yakın çevreleri değil daha uzak coğrafyalarla da ortaklıklar geliştirmişlerdir. Ülkelerin dış politikalarını ve insani krizlerle ilgili tutumlarında materyal dinamiklerin de bir faktör olduğu göz önünde bulundurulduğunda, BRICS'in insani krizlerin yaşandığı ülkelerle kurdukları ticari, askeri ilişkilerinin ve

bulundukları coğrafi konumlarının ülkeleri hangi düzeyde etkileyebileceklerinin de incelenmesi gerekmektedir.

Vaka Ülkeler ile Ticari İlişkiler

BRICS üyelerinin insani kriz vakası ülkeleri ile kurdukları ticari ilişkiler ve ithalat-ihracat miktarları ülkelerin vakalar ile ekonomik olarak ne derece entegre olduklarıyla ilgili bir çerçeve çizebilmektedir. Bu kapsamda her bir BRICS ülkesinin 2008-2019 yılları arasında yedi vaka ülke ile ithalat ve ihracat miktarlarının ortaya koyulması, ülkelerin bu devletlerle kurdukları ticaret ilişkilerinin açıklanmasında yararlı olabilmektedir.

Brezilya'nın Libya ile ticari ilişkileri değerlendirildiğinde ülkenin Libya'ya ihracatı 1995'te 48,7 milyon dolar düzeyinde seyretmiş ve bu rakam yıllık %7,58 artarak 2019'da 281 milyon dolara yükselmiştir. Libya'nın Brezilya'ya ihracatının ise yıllık % 9,91 oranında artarak 1995'te 15,5 milyon dolardan 2019'da 149 milyon dolara çıktığı görülmüştür. 2008 yılında Brezilya'nın Libya'ya yaptığı 393 milyon dolarlık ihracatta demir ürünleri, et ve şeker öne çıkarken; ülke Libya'dan 1,35 milyar dolarlık petrol ithal etmiştir. 2009 ve 2010 yıllarında da Libya'dan petrol ithal eden Brezilya'nın ithalat rakamları kriz sonrası dönemde keskin bir düşüş yaşamıştır. Libya'dan Brezilya'ya 2011 sonrası en fazla 207 milyon dolarlık petrol ithalatı 2013 yılında gerçekleştirilmiştir (OEC Brazil, t.y.a). Brezilya'nın Suriye ile olan ilişkilerde ise son 24 yılda ülkenin Suriye'ye ihracatı yıllık %1,09 oranında düşerek 1995'te 81,9 milyon dolardan 2019'da 62,9 milyon dolara gerilemiş; Suriye'nin Brezilya'ya ihracatı yıllık bazda %0,6 oranında gerileyerek 1995'te 2,75 milyon dolardan 2019'da 2,37 milyon dolar düzeyinde seyretmiştir. Kriz öncesi dönemde Suriye'den petrol ve baharat ürünleri 2008'de 31, 2009'da 4, 2010'da 45 ve 2011'de 40 milyon dolarlık alınırken; bu tarihten sonra en yüksek ithalat yaklaşık 2,3 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. Benzer şekilde Brezilya da Suriye'ye kriz öncesi dönemde 400 milyona varan ihracat gerçekleştirirken ülke 2011 sonrası en fazla 112 milyon dolar düzeyinde kahve ve şeker ihracatı yapmıştır (OEC Brazil, t.y.b).

Mali ile ithalat ve ihracatı ele alındığında Brezilya'nın Mali'yle ihracatının 1995-2019 yılları arasında %5,83 arttığı, Mali'nin ise bundan farklı olarak Brezilya'ya

ihracatının %21 oranında düştüğü görülebilmektedir. İki ülke arasında yüksek düzeyde bir ticaret ilişkisi kurulmazken, Mali'nin Brezilya'ya yaptığı ihracat hiçbir zaman 650 bin doları geçmemiş; Brezilya'da 2016 yılında 86 milyon dolar ile Mali'ye yaptığı ihracatın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Krizin en yoğun yaşandığı dönem 2013, 2014 ve 2015 yıllarında ise Brezilya'nın Mali'ye ihracatı sırasıyla 4, 5 ve 7 milyon dolar olmuştur(OEC Brazil, t.y.c). Brezilya'nın Orta Afrika Cumhuriyeti'ne ihracatı 1995'te 371 bin dolar iken 2019'da bu rakam yıllık %9,26 oranında artarak 3,11 milyon dolara çıkmış; Orta Afrika Cumhuriyeti'nden ise Brezilya'ya ihracat yıllık %5,69 oranında düşerek 4,5 milyon dolara gerilemiştir. Brezilya 2008-2018 yılları arasında en fazla 2016 yılında 12 milyon dolarlık şeker ve motorlu araç ihracatı yaparken, Orta Afrika Cumhuriyeti de aynı yıl Brezilya'ya 200 bin dolar civarında elektronik ürün ihracatında bulunmuştur. İki ülke arasında ticaretin genellikle dalgalı bir seyir izlediği ve özellikle 2017 yılından sonra Orta Afrika Cumhuriyeti'nden yapılan ihracatın çok düşük düzeylerde seyrettiği görülmüştür (OEC Brazil, t.y.d).

Brezilya-Yemen ticaretinde ise Brezilya'nın Yemen'e ihracatı yıllık %9,44 oranında artarak 1995'te 39,5 milyon dolardan 2019'da 344 milyon dolara yükselmiş; Yemen'in Brezilya'ya ihracatı ise 1995'te 117 milyon dolardan 2019'da 16,6 bin dolara yıllık %30,9 oranında düşüş göstermiştir. Krizden önceki yıllarda Brezilya 2008'de 256, 2009'da 443, 2010'da 422 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirirken, 2011 sonrası da ülkeye ortalama 350 milyon dolarlık bir ihracat yapılmıştır. Yemen'den Brezilya'ya yapılan ihracatta ise keskin bir düşüş gözlenmiştir. 2008-2012 yıllık dönemde sırasıyla 6, 33, 9, 1,5 milyon dolarlık ihracat bu dönemden sonra yerini yıllık ortalama 200 bin dolarlık bir ihracata bırakmıştır(OEC Brazil, t.y.e). Brezilya'nın Güney Sudan ile ithalat ve ihracatı ele alındığında 2013 sonrası Brezilya'nın Güney Sudan'a ihracatı artarak 2013'te 29,1 bin dolardan 2019'da 1,81 milyon dolara yükseldiği görülmüştür. Güney Sudan'dan Brezilya'ya yapılan ihracatta ise ilk kez 2017 yılında resmi veri elde edilmiştir. 2017 yılında 24 bin dolarlık bir ticaret gerçekleştirilirken 2019 yılında bu rakam 113 bin dolara yükselmiştir (OEC Brazil, t.y.f).

Brezilya-Fildişi Sahilleri ticaretinde ise ihracat rakamlarında karşılıklı bir yükselme söz konusu olmuştur. 1995 yılında 42 milyon olan ihracat 2000'li yıllarda 55

milyon doların altına düşmemiş, 2011 yılında 117, 2012 yılında ise 123 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. Fildişi Sahilleri'nden Brezilya'ya yapılan ihracatta da bir yükseliş yaşanmış; 1995'te ülke Brezilya'ya 2,53 milyon dolarlık mal ihraç ederken 2012'de bu rakam 148 milyon dolara 2019'da ise 137 milyon dolara çıkmıştır. Fildişi Sahilleri'nin temel ihracat kalemlerini kakao, Hindistan cevizi ve çeşitli kuruyemişler oluştururken; Brezilya ülkeye en çok şeker, et ürünleri ve tütün ihraç etmiştir (OEC Brazil, t.y.g).

Tablo 23. Brezilya'nın İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $)

ÜLKE/YIL	2008-2010		2011-2013		2014-2016		2017-2019	
	İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth	
Libya	616	1122	1026	208	681	15	668	202
Suriye	1173	80	510	44	224	3,5	195	5,5
Mali	41	1,5	74	1,5	98	5,1	91	0,78
OAC	26	1,2	20	0,180	18	0,332	12	0,020
Yemen	832	45	1417	11	1104	0,635	1002	0,105
G. Sudan	-	-	0,029	-	1,2	0,024	2,4	0,113
Fildişi	309	231	339	315	192	190	214	292

Kaynak: OEC (2019). The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Brezilya'nın 7 vaka ülkesiyle kurduğu ticaret ilişkileri değerlendirildiğinde bu ülkelerden kriz öncesi en çok Suriye, Libya ve Yemen; kriz sürecinde ise en çok Yemen, Fildişi Sahilleri, Suriye ve Libya'ya ihracat yaptığı görülebilmektedir. İthalatta ise kriz öncesi dönemde partnerlerden Libya ve Fildişi Sahilleri öne çıkarken, kriz sürecinde ve sonrasında da bu iki ülke ile ithalatı düşüş gösterse de diğer vaka ülkeleriyle kıyaslandığında daha yüksek seyrettiği gözlemlenmiştir.

Rusya'nın yedi ülke ile ticaret ilişkileri ele alındığında ilk olarak Libya ihracatı yıllık bazda %40 artarak 1996'da 68 bin dolar iken 2019'da 159 milyon dolara yükseldiği görülebilmektedir. 2018'de Rusya, Libya'ya 100 bin dolar değerinde hizmet de ihraç ederken; temel ihracat ürünlerini buğday ve arpa oluşturmuştur. Libya'nın kriz sonrası ihracatında görece bir düşüş yaşanmıştır (OEC Russia, t.y.a). Kriz öncesi dönemde Suriye'ye yüksek düzeyde ihracat yapan Rusya'nın ihracatı 1995 yılıyla kıyaslandığında yıllık %6,71 oranında artarak 234 milyon dolara çıksa da özellikle kriz öncesi dönemle

kıyaslandığında bir düşüş gözlemlenmektedir. Son 23 yılda Suriye'nin Rusya'ya ihracatı yıllık %2,96 oranında düşerek 1996'da 10 milyon dolardan 2019'da 5,02 milyon dolara gerilemiştir. Rusya Suriye'ye rafine petrol, ahşap ürünleri, kimyasal ve patlayıcı maddeler ihraç ederken; Suriye'den de meyve ithal etmiştir (OEC Russia, t.y.b).

Rusya ve Mali ticaret rakamlarına bakıldığında Rusya'nın Mali'ye ihracatı yıllık %25,3 oranında artarak 1996'da 319 bin dolardan 2019'da 57,1 milyon dolara yükselmiş; Mali'nin Rusya'ya ihracatı yıllık %29,5 oranında artarak 1996'da 14,2 bin dolardan 2019'da 5,48 milyon dolara çıkmıştır. İki ülke arasında sınırlı düzeyde ithalat ve ihracat gerçekleştirilirken Rusya'nın ihraç ettiği başlıca ürünü gübre, ithal ettiği kalemleri ise elektronik parçalar ve tropikal meyveler oluşturmaktadır (OEC Russia, t.y.c). Rusya Orta Afrika Cumhuriyeti'ne ihracatı 1995'te 73,9 bin dolardan 2019'da 2,46 milyon dolara çıkarak yıllık %15,7'lik bir artış göstermiş; Orta Afrika Cumhuriyeti'nin Rusya'ya ihracatı ise yıllık %3,11 oranında düşerek 1995'te 58,1 bin dolardan 2019'da 27,2 bin dolara gerilemiştir. İki ülke arasında da Mali ile benzer şekilde sınırlı ticaret yapıldığı söylenebilmektedir (OEC Russia, t.y.d).

Rusya'nın Yemen'e ihraç ettiği ürünleri buğday ve rafine petrol oluştururken; Rusya'nın ülkeye ihracatının 1995 yılından 2019 yılına kadar olan sürede yıllık %28,3 oranında artarak 378 milyon dolara yükseldiği görülebilmektedir. Yemen ise Rusya'ya en çok kahve ihraç etmiş ve 23 yıl içinde ihracatı 12 bin dolardan 115 bin dolara yükselmiştir (OEC Russia, t.y.e). Rusya-Güney Sudan ticaretine bakıldığında Rusya'nın Güney Sudan'a ihracatı yıllık %130 artarak 2013'te 20 bin dolardan 2019'da 2,93 milyon dolara yükselmiş, Güney Sudan'ın Rusya'ya ihracatı yıllık %72,9 artarak 2013'te 5 bin dolardan 2019'da 135 bin dolara çıkmıştır. Oran olarak yüksek düzeyde artış göstermekle beraber iki ülke arasında yüksek seviyede bir ticaretin gerçekleştirilmediği söylenebilmektedir (OEC Russia, t.y.f).

Rusya'nın Fildişi Sahilleri'ne ihracatı da yıllar içerisinde yükseliş göstermiştir. 1995'te 40,7 milyon dolardan 2019'da 103 milyon dolara yükselmiş; 2018'de Rusya, Fildişi Sahili'ne 600 bin dolar değerinde de hizmet ihraç etmiştir. Bunun yanında Fildişi Sahili'nin Rusya'ya ihracatı yıllık %2,2 oranında artarak 1995'te 82,3 milyon dolardan 2019'da 139 milyon dolara yükselmiştir (OEC Russia, t.y.g).

Rusya'nın insani kriz vakası ülkeler ile ticaret ilişkileri Tablo 24 şeklinde özetlenebilmektedir.

Tablo 24. Rusya'nın İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $)

ÜLKE/YIL	2008-2010		2011-2013		2014-2016		2017-2019	
	İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth	
Libya	718	3,5	685	0,805	478	0,855	517	0,201
Suriye	3415	132	1426	94	580	21	653	11
Mali	86	0,052	90	0,087	65	0,105	109	0,038
OAC	1,5	0,251	1	0,200	0,930	0,136	5	0,098
Yemen	638	1,1	1138	3,9	1048	1	1128	0,260
G. Sudan	-	-	0,020	-	22,7	0,11	4,5	0,147
Fildişi	91	326	121	197	181	331	263	313

Kaynak: OEC (2019). The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Kriz öncesi dönemler değerlendirildiğinde ihracat partnerliğinde Suriye, Libya ve Yemen'in Rusya'nın ihracatında önemli bir paya sahip olduğu görülebilmektedir. Bununla beraber kriz sürecinde Libya ve Suriye'ye ihracatı azalış gösterse de diğer vakalarla kıyaslandığında oldukça yüksek seyretmektedir. Rusya'nın Yemen'e olan ihracatının ise yıllar içinde yükseliş göstermesi krizden çok etkilenmediği şeklinde yorumlanabilmektedir. İthalatta ise Fildişi Sahilleri ve Suriye diğer vakalarla kıyaslandığında öne çıkan ülkeleri oluşturmaktadır. Yemen'e ve Suriye'ye yapılan ihracat kriz dönemlerinde 1 milyar doları aşarken takip eden yıllarda da 500 milyon doların üzerinde seyretmiştir.

Hindistan'ın Libya'ya ihracatı yıllık %13,5 oranında artarak 1995'te 9,46 milyon dolardan 2019'da 199 milyon dolara yükselirken, Libya'nın Hindistan'a ihracatı, 1995'te 76,1 milyon dolardan 2019'da 72,9 milyon dolara gerilemiş ve nominal olarak fazla bir değişim göstermemiştir. Kriz öncesi iki ülke arasında yüksek ithalat ihracat rakamları görülürken Hindistan'ın Libya'dan temel ithalat ürününü petrol oluşturmuştur. 2012 yılında Libya Hindistan'a son 10 yıldaki en yüksek ihracatını 1,12 milyar dolar ile gerçekleştirirken 2013'te de 857 milyon dolarlık petrol ihraç etmiştir. Bunun yanında Hindistan en yüksek ihracatını 2013 yılında araba ve inşaat malzemeleri kalemi ile 313 milyon dolarlık gerçekleştirmiştir (OEC India, t.y.a). Hindistan'ın Suriye'ye ihracatı yıllık

%6,93 oranında artarak 1995'te 31,9 milyon dolardan 2019'da 159 milyon dolara çıkmış, Suriye'nin Hindistan'a ihracatı yıllık %2,92 oranında artarak 1995'te 7,73 milyon dolardan 2019'da 15,4 milyon dolara yükselmiştir. Kriz öncesi dönemde Suriye'ye ihracatı yüksek düzeyde seyrederken 2014'ten itibaren bir düşüş yaşanmış ve 500 milyon doları aşmamıştır. Suriye'den yapılan ithalat da yıllar içinde azalırken; başlıca ithalat ürünlerini yün, baharat ve kuruyemişler oluşturmuştur (OEC India, t.y.b).

Hindistan-Mali ticaret ilişkilerinde son 24 yılda Hindistan'ın Mali'ye ihracatı yıllık %10,9 oranında artarak 1995'te 12 milyon dolardan 2019'da 143 milyon dolara yükselirken, Mali'nin Hindistan'a ihracatı yıllık %15,5 oranında artarak 1995'te 1,06 milyon dolardan 2019'da 34 milyon dolara ulaşmıştır (OEC India, t.y.c). Diğer vaka ülkelerine kıyasla görece daha az ilişki kurulan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde ise sınırlı ithalat-ihracat yapılmış; Hindistan'ın ihracatı 2019'da 55 milyon dolara yükselirken, Orta Afrika Cumhuriyeti de 600 bin dolar civarında ihracat gerçekleştirmiştir. Hindistan'ın Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne ihracatlarında temel ürünü ilaç oluşturmaktadır (OEC India, t.y.d).

Hindistan'ın Yemen'e gerçekleştirdiği ihracat ele alındığında ise ihracatın yıllık %9,89 oranında artarak 1995'te 79,7 milyon dolardan 2019'da 766 milyon dolara yükseldiği görülebilmektedir. Yemen'in Hindistan'a ihracatı da yıllık %9,27 oranında artarak 1995'te 2,63 milyon dolardan 2019'da 22,1 milyon dolara çıkmıştır. Ancak 2008 dönemi ile kıyaslandığında Hindistan'ın Yemen'den ithalatında gözle görülür bir düşüşün yaşandığı söylenebilmektedir. 2008-2010 yılları arasında yaklaşık 4 milyar dolar düzeyinde seyreden ithalat 2017-2019 dönemlerinde 164 milyon dolara düşmüştür. Hindistan Yemen'den petrol ithal ederken ülkeye daha çok pirinç ihraç etmektedir (OEC India, t.y.e). Güney Sudan'a Hindistan'ın ihracatı ise üç yılda yıllık bazda %117 artarak 2016'da 1,71 milyon dolardan 2019'da 17,6 milyon dolara yükselmiştir. Güney Sudan'ın Hindistan'a ihracatı yıllık %10 oranında düşerek 2016'da 64,4 milyon dolardan 2019'da 46,9 milyon dolara gerilemiştir. İki ülkenin sınırlı düzeyde ticaret ilişkisi geliştirdiği söylenebilmektedir (OEC India, t.y.f).

Fildişi Sahilleri'ne Hindistan'ın gerçekleştirdiği ihracat değerlendirildiğinde ise kriz öncesine kıyasla sonraki dönemde yükseliş gözlemlenmektedir. Hindistan'ın Fildişi

Sahili'ne ihracatı yıllık %8,57 oranında artarak 1995'te 64,1 milyon dolardan 2019'da 461 milyon dolara çıkarken, Fildişi Sahili'nin Hindistan'a ihracatı yıllık %10,7 oranında artarak 1995'te 41,2 milyon dolardan 2019'da 474 milyon dolara yükselmiştir. Hindistan ülkeye daha çok pirinç ve medikal malzeme ihraç ederken, Fildişi Sahilleri'nden de kuruyemiş, pamuk, petrol ve altın almaktadır (OEC India, t.y.g).

Tablo 25. Hindistan'ın İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $)

ÜLKE/YIL	2008-2010		2011-2013		2014-2016		2017-2019	
	İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth	
Libya	638	1444	545	2292	443	98	449	224
Suriye	1345	318	1103	261	480	149	465	57
Mali	186	16	354	117	385	396	405	181
OAC	18,5	3,8	30	5	32	1,7	134	10,6
Yemen	2248	4006	3028	2437	2500	518	1935	164
G. Sudan	-	-	-	-	1	65	30	165
Fildişi	425	917	998	1078	1311	1436	1487	1355

Kaynak: OEC (2019). The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Hindistan'ın insani kriz ülkeleriyle kurduğu ticari ilişkiler değerlendirildiğinde 2011 öncesinde en çok Yemen, Suriye ve Libya'ya yapılan ihracat ve Yemen, Fildişi Sahilleri ve Libya'dan gerçekleştirilen ithalat dikkat çekmektedir. Kriz sürecinde ve sonrasında Fildişi Sahilleri ile ticarette bir düşüş yaşanmamış, ülke için önemli bir ticaret partneri olarak konumlanmaya devam etmiştir. Bunun yanında Yemen'e yapılan ihracatta da bir düşüş meydana gelmemiş, ithalatta ise görece bir düşüş yaşanmıştır.

Çin-Libya ticaretinde 2019 yılında Çin Libya'nın temel tedarikçisi olarak konumlanmış, temel ihracat partnerleri arasında da üçüncü sırada yer almıştır. Çin'in Libya'ya ihracatı yıllık %19,6 oranında artarak 1995'te 33,3 milyon dolardan 2019'da 2,45 milyar dolara yükselirken, Libya'nın Çin'e ihracatı yıllık bazda %19,2 oranında artarak 1995'te 61,8 milyon dolardan 2019'da 4,21 milyar dolara ulaşmıştır. Çin'in ihraç ettiği temel ürünler elektronik ve tekstil iken Çin Libya'dan petrol ithal etmektedir (OEC China, t.y.a). Çin'in Suriye'ye ihracatı ise yıllık %9,3 oranında artarak 1995'te 156 milyon dolardan 2019'da 1,32 milyar dolara yükselmiştir. Buna karşın ithalat rakamlarında bir gerileme mevcuttur. Suriye'nin Çin'e ihracatı, 1995'te 1,68 milyon

dolardan 2019'da 1,35 milyon dolara yıllık %0,9 oranında düşüş göstermiştir. Libya ile benzer şekilde Suriye'ye ihraç edilen kalemleri tekstil ve elektronik ürünler oluşturmuştur (OEC China, t.y.b).

Çin'in Mali'ye gerçekleştirdiği ihracatın da yıllar içinde artış gösterdiği söylenebilmektedir. 2008-2010 dönemlerinde 800 milyon doları aşkın ihracat yapan Çin, 2017-2019 yılları arasında 1,3 milyar dolarlık bir ihracat gerçekleştirmiştir. Mali'den ithalatı da 1995 yılına oranla artış göstermekle beraber 2019 yılında 148 milyon dolara ulaşmıştır. Çin Mali'den daha çok pamuk ve ahşap ürünleri ithal etmektedir (OEC China, t.y.c). Orta Afrika Cumhuriyeti ile sınırlı düzeyde ticaret ilişkisi geliştiren Çin'in Orta Afrika Cumhuriyeti'ne ihracatı yıllık %12,7 oranında artarak 1995'te 1,46 milyon dolardan 2019'da 25,6 milyon dolara yükselmiş; Orta Afrika Cumhuriyeti'nin Çin'e ihracatı yıllık %24,5 oranında artarak 1995'te 169 bin dolardan 2019'da 32,7 milyon dolara erişmiştir. Ancak diğer vaka ülkeleri ile kıyaslandığında iki ülke arasındaki ticaretin görece düşük düzeylerde gerçekleştirildiği görülebilmektedir (OEC China, t.y.d).

Çin-Yemen ticaretinde ise Çin'in Yemen'e ihracatı yıllık %14,7 oranında artarak 1995'te 107 milyon dolardan 2019'da 2,88 milyar dolara; Yemen'in Çin'e ihracatı yıllık %4,02 oranında artarak 1995'te 298 milyon dolardan 2019'da 766 milyon dolara çıkmıştır. Kriz sürecinde Çin'in Yemen'den ithalatı 2008 dönemine kıyasla düşüş gösterse de ülkeye yönelik ihracatı krizden etkilenmemiş ve yükselme trendi göstermiştir. Yemen Çin'e petrol ihraç ederken, Çin Yemen'e elektronik ürün ve demir ihraç etmektedir (OEC China, t.y.e). Güney Sudan'ın Çin'e yönelik ihracatının da yükseliş gösterdiği görülebilmektedir. 2012 yılından itibaren Güney Sudan'ın Çin'e ihracatı yıllık %17,1 oranında artarak 2012'de 499 milyon dolardan 2019'da 1,51 milyar dolara yükselirken temel ihracat ürünü petrol olmuştur. Bunun yanında Çin'in Güney Sudan'a ihracatı yıllık %19,8 oranında artarak 2012'de 34,3 milyon dolardan 2019'da 122 milyon dolara yükseliş göstermiştir (OEC China, t.y.f).

Çin'in Fildişi Sahili'ne ihracatı yıllık %15,1 oranında artarak 1995'te 67 milyon dolardan 2019'da 1,96 milyar dolara yükselmiş, temel ihraç ürünlerini pirinç ve gıda ürünleri oluşturmuştur. Bunun yanında Fildişi Sahili'nin Çin'e ihracatı yıllık %17,8

artarak 1995'te 7,39 milyon dolardan 2019'da 374 milyon dolara ulaşmış ve Fildişi Sahilleri'nden Çin daha çok kauçuk, kakao ve manganez ithal etmiştir (OEC China, t.y.g).

Çin'in insani kriz vakası ülkeler ile ticaret ilişkileri Tablo 26'da görülebilmektedir.

Tablo 26. Çin'in İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $)

ÜLKE/YIL	2008-2010		2011-2013		2014-2016		2017-2019	
	İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth	
Libya	5340	8440	5930	9210	5250	3191	4880	10310
Suriye	7150	121	4300	38	2900	8	3620	3,4
Mali	828	162	1054	704	1089	237	1329	288
OAC	69	74	63	116	80	86	97	119
Yemen	3870	5680	5470	7410	5630	2191	6420	1989
G. Sudan	-	-	109	2969	267	8120	249	4370
Fildişi	1632	259	3285	574	4590	314	5170	676

Kaynak: OEC (2019). The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

İnsani krizlerin yaşandığı dönem öncesinde Çin'in Libya, Suriye, Yemen ile hem ithalat hem de ihracat anlamında yüksek düzeyde ilişki geliştirdiği görülebilmektedir. Bunun yanında Fildişi Sahilleri'ne de gerçekleştirdiği ihracat rakamları diğer ülkelere kıyasla daha yüksek seyretmektedir. 2011 sonrası dönemde Fildişi Sahilleri'ne yapılan ihracat artarak devam ederken, Yemen'e yapılan ihracat korunmuş; Suriye ve Libya'ya olan ihracat düşüş gösterse de Çin bu iki ülkenin en önemli ticaret partnerleri arasında yer almaya devam etmiştir. İthalatta ise Çin'in özellikle Libya ile yüksek düzeyde ilişki geliştirdiği görülebilmektedir. Libya'nın ardından vakalar içinde en çok Yemen'den ithalat yapılırken, ülkenin en az Orta Afrika Cumhuriyeti ile ticari ilişkisinin olduğu söylenebilmektedir.

Güney Afrika'nın insani kriz vakası ülkeler ile ticaret ilişkileri değerlendirildiğinde ülkenin diğer BRICS üyelerinden farklı olarak Libya ile yüksek ithalat-ihracat ilişkisi geliştirmediği görülebilmektedir. Güney Afrika'nın Libya'ya ihracatı yıllık %10,8 artarak 1995'te 337 bin dolardan 2019'da 3,99 milyon dolara yükselmiş olsa da ilişkiler sınırlı düzeyde kalmış; Libya'nın Güney Afrika'ya ihracatında da 1995'te 9 bin dolardan 2019'da 1,43 bin dolara yıllık %7,4 oranında düşüş yaşanmıştır

(OEC South Africa, t.y.a). Suriye ile de sınırlı ticari ilişki kuran Güney Afrika'nın Suriye'ye ihracatı yıllık %4,6 oranında artarak 1995'te 655 bin dolardan 2019'da 1,93 milyon dolara yükselmiş, Suriye'nin ihracatı ise 63 bin dolardan 68 bin dolara yükselmiştir. İki ülkeden yapılan ithalatın özellikle kriz dönemleri sonrası düşüş yaşadığı görülebilmektedir (OEC South Africa, t.y.b).

Güney Afrika-Mali ticaret ilişkilerinde ise diğer iki ülkeye kıyasla daha yüksek oranlar göze çarpmaktadır. Güney Afrika'nın Mali'ye ihracatı yıllık% 6,92 oranında artarak 1995'te 17,8 milyon dolardan 2019'da 88,8 milyon dolara yükselirken; Mali Güney Afrika'ya 2017-2019 yılları arasında 782 milyon, 2014-2016 yılları arasında ise 1 milyar doların üzerinde ihracat gerçekleştirmiştir. Güney Afrika ülkeye en çok tütün ve elektronik ürün ihraç ederken, Mali Güney Afrika'ya altın, uçak parçası ve elektronik ürün ihraç etmiştir (OEC South Africa, t.y.c). Güney Afrika'nın Orta Afrika Cumhuriyeti'ne ihracatı ise yıllık %2,22 oranında düşerek 1995'te 2,06 milyon dolardan 2019'da 1,2 milyon dolara, Orta Afrika Cumhuriyeti'nin Güney Afrika'ya ihracatı yıllık %9,71 oranında düşerek 1995'te 289 bin dolardan 2019'da 24,9 bin dolara gerilemiştir (OEC South Africa, t.y.d).

Güney Afrika'nın Yemen'e yaptığı ihracat yıllık %23,9 artarak 1995'te 268 bin dolardan 2019'da 45,9 milyon dolara ulaşırken, Yemen'in Güney Afrika'ya ihracatı, 1995'te 61,4 milyon dolardan 2019'da 12,5 bin dolara yıllık %29,8 oranında düşüş göstermiştir. 2011 öncesi iki ülke arasında görece daha yüksek ihracat ve ithalat gerçekleştirilirken, özellikle Yemen'den yapılan ithalatın rakamlarının krizden oldukça etkilendiği görülebilmektedir (OEC South Africa, t.y.e). Güney Afrika'nın Güney Sudan'a ihracatı yıllık %88,8 oranında artarak 2013'te 22,9 bin dolardan 2019'da 1,04 milyon dolara yükselmiş, Güney Sudan'ın Güney Afrika'ya ihracatı yıllık %11,7 oranında düşerek 2013'te 22,7 bin dolardan 2019'da 10,7 bin dolara gerilemiştir. Dolayısıyla ülkenin Güney Sudan'la da sınırlı düzeyde ticari ilişkisi olduğu söylenebilmektedir (OEC South Africa, t.y.f).

Diğer vakalara kıyasla Güney Afrika'nın Fildişi Sahilleri ile ticaret ilişkisinin daha yoğun olduğu görülebilmektedir. Güney Afrika'nın Fildişi Sahili'ne ihracatı yıllık %4,81 oranında artarak 1995'te 31,3 milyon dolardan 2019'da 96,5 milyon dolara

yükselirken, Fildişi Sahili'nin Güney Afrika'ya ihracatı yıllık %8,9 oranında artarak 1995'te 52,2 milyon dolardan 2019'da 404 milyon dolara ulaşmıştır. 2011 döneminden itibaren üçer yıllık periyotlarda Fildişi Sahilleri'nden 1 milyar doların üzerinde ithalat gerçekleştirilirken, ihracat da 300 milyon dolar düzeyinde seyretmiştir (OEC South Africa, t.y.g).

Güney Afrika'nın insani kriz vakası ülkeler ile ticaret ilişkileri Tablo 27 şeklinde özetlenebilmektedir.

Tablo 27. Güney Afrika'nın İnsani Kriz Vakası Ülkeler ile Ticaret İlişkileri (Milyon $)

ÜLKE/YIL	2008-2010		2011-2013		2014-2016		2017-2019	
	İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth		İhr-İth	
Libya	90	0,904	39	0,029	13	0,306	6,4	0,300
Suriye	45	3,1	12	2,1	31	0,846	11	0,355
Mali	259	2530	299	2700	207	1331	261	782
OAC	14	3,7	13	4,1	21	0,016	13	0,251
Yemen	304	1345	292	274	332	0,524	188	0,024
G. Sudan	-	-	0,022	-	1,8	0,029	2,1	0,036
Fildişi	325	178	326	1300	327	1545	348	1148

Kaynak: OEC (2019). The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Kriz dönemleri öncesinde Güney Afrika'nın Mali, Yemen ve Fildişi Sahilleri ile ihracat, Mali ve Yemen ile ithalatının yüksek düzeyde olduğu görülebilmektedir. Kriz sürecinde ve sonrasında ise Mali ve Fildişi Sahilleri ile kurulan ticari ilişkiler sürdürülürken, Yemen'de özellikle ithalatta düşüş yaşanmıştır. Ülkenin Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan ve Suriye ile ise sınırlı ilişki yürüttüğü söylenebilmektedir.

Tüm BRICS ülkelerinin vaka ülkeleriyle ticaret ilişkisi değerlendirildiğinde ihracat verilerinde Brezilya için sırasıyla Yemen, Libya ve Suriye öne çıkmaktadır. İthalatta ise Libya ve Fildişi Sahilleri yedi ülke arasında Brezilya'nın en çok ithalat yaptığı ülkeleri oluşturmaktadır. İhracat yapılan ülkelerden Suriye ve Libya'da kriz sonrası düşüş yaşanırken, Yemen'e yapılan ihracat görece istikrarlı bir seyir izlemiştir. Rusya'nın yedi vaka içinde ihracatta öne çıkan partnerlerini ise Suriye, Libya ve Yemen oluşturmuştur. İthalatta Fildişi Sahilleri ve Suriye ile yüksek düzeyde işbirliği

gerçekleştirilirken, ülkenin Fildişi Sahilleri ile olan ilişkisi kriz öncesi ve sonrasında çok fazla etkilenmemiştir. Buna karşın Suriye'den yaptığı ithalatta düşüş yaşamıştır. Yemen'e Rusya tarafından gerçekleştirilen ihracatta düşüş gözlemlenmezken, Suriye'nin diğer vakalar ile kıyaslandığında ülkenin önemli bir ticaret partneri olduğu görülebilmektedir. Hindistan'ın Yemen, Fildişi Sahilleri, Libya ve Suriye ile olan hem ithalat hem de ihracat rakamları oldukça yüksekken; Libya, Suriye ve Yemen'den son yıllarda ithalat miktarlarında düşüş yaşanmıştır. Buna karşın Fildişi Sahilleri ile daha süreklilik arz eden bir ticaret ilişkisi kurulmuştur. Çin'in ise yedi vaka içerisinde ticarette en yüksek düzeyde ilişki kurduğu ülke Libya olarak karşımıza çıkmış ve ülkenin hem ithalat hem de ihracat rakamlarında yükseliş görülmüştür. Suriye ve Fildişi Sahilleri'ne ise ihracatı oldukça yüksek olan Çin'in Güney Sudan ve Yemen ise ithalat partnerlerini oluşturmuştur. Güney Afrika ise vaka ülkelerinden en çok Mali, Yemen ve Fildişi Sahilleri ile ticaret ilişkisinde yoğunlaşırken; diğer ülkelerle oldukça sınırlı düzeyde ithalat-ihracat gerçekleştirmiştir.

Vaka Ülkelerine Doğrudan Yabancı Yatırımlar

BRICS ülkelerinin ikili ticaret ilişkilerinin yanında ülkelerin insani krizin yaşandığı ülkelere yaptıkları yatırımlar da müdahale kararlarında etkili olabilmektedir. Krizden önceki dönemlerde ve kriz sürecinde yapılan yatırımlar olası bir Koruma Sorumluluğu uygulamasında ülkeler arası ekonomik bağımlılıkları belirli bir düzeyde etkileyebilmektedir. BRICS'in ülkelerdeki yatırımları ele alındığında ülkelerle en fazla yatırım ilişkisi kuran üyeler Çin ve Rusya olarak karşımıza çıkmaktadır. İki ülkenin ardından Hindistan'ın ülkelerdeki yatırımları yüksek düzeyde seyrederken, Güney Afrika ve Brezilya'nın yedi ülke ile yatırım ilişkilerinin daha düşük seviyede olduğu söylenebilmektedir.

Çin'in Libya ile olan ekonomik ilişkisi ülkenin Tayvan ile ilişkilerini sonlandırdığı 1978 yılında imzalanan ikili anlaşmaya dayandırılırken (Hodzi, 2019: 102), 1990'lardan sonra hem ticaret hacmi artmış hem de yatırımlar hızlanmıştır. 1980'lerden itibaren imzalanan ticaret ve işbirliği anlaşmalarıyla Çin şirketleri Libya'da özellikle inşaat sektöründe faaliyet göstermeye başlamıştır. 2000'lerle Çin devletine ait petrol şirketleri CNPC, Sinopec ve CNOOC ülkede boru hatları ve petrol projelerini üstlenmekle beraber bu yatırımlar Batılı ülkelerin daha gerisinde seyretmiştir (Junbo ve

Mendez, 2015: 3). Petrol sektörünün yanında Çin demiryolu, elektrik santrali, hükümet binaları, telekomünikasyon tesisi gibi inşaat alanlarında da faaliyet göstermiştir. Kriz öncesi verilerde Çin'in Libya'da 450 milyar dolara yakın yatırımı olduğu ifade edilirken, 40 bine yakın da işçisi bulunmuştur. 2011 yılından sonra Çin Libya'daki işçilerini tahliye ederken, ülkenin özellikle inşaat alanındaki projelere devam edememe ihtimali de oluşturmuştur. Bu bakımdan Junbo ve Mendez'e göre (2015: 9) Çin kriz sonrası tüm taraflarla görüşerek kendi ekonomik çıkarlarını sürdürme politikası takip etmiş; esnek bir davranış sergilemiştir. Ancak bu politika ve Libya'da yaşanan rejim değişikliğinin Çin'in ekonomisine yaklaşık 20 milyar dolarlık bir kayıp yaşattığı ifade edilmiştir (Yun, 2012: 2).

Çin-Yemen ilişkileri ele alındığında ise Yemen'in Çin için yatırım ve ticaret anlamında önemli bir partner olduğu görülebilmektedir. Çin'in Yemen'deki temel yatırım hedefi 2011 öncesi yatırımlarının devamlılığını sağlayabilmek ve ülkenin savaş sonrası yeniden inşasında söz sahibi olabilmek olarak karşımıza çıkarken, ülkenin Yemen'deki projelerinin temelleri 1950'lere dayanmaktadır. Bu tarihte ilk kez Yemen'de yol inşaatı projesi üstlenen Çin, Yemen ile 2012 yılında CCOEC üzerinden enerji santrali inşaatı anlaşması yapmış, ardından Aden ve Mokha şehirlerinde liman genişletme projesi anlaşması imzalanmıştır. İnşaatın yanında Sinopec şirketi ile ülkede petrol arama ve üretme çalışmaları da yapan Çin, krizin ardından bu faaliyetleri askıya almak zorunda kalmıştır (TRT World, 2019). Çin'in Suriye'deki yatırımları değerlendirildiğinde Libya ve Yemen'deki ile benzer şekilde ülkede inşaat ve petrol sektörleriyle ilişkili yatırımlar kurulduğu görülebilmektedir. 1980'lerden itibaren özellikle silah satışı üzerinden geliştirilen ekonomik ilişkiler 2000'lerde daha da artış göstermiş; krizden sonraki dönemde de Çin hem tıp ve lojistik konularında askerlere verdiği eğitim hem de insani yardım alanlarında ülkeye destekte bulunmuştur. Çin şirketi Sinochem Suriye'deki iki büyük petrol sahasından birinde paya sahipken, iki ülke arasında silah anlaşmaları da imzalanmıştır (Evron, 2013: 84). Ancak Rusya ile kıyaslandığında Çin'in Suriye'deki ekonomik çıkarlarının Rusya kadar yüksek olmadığı söylenebilmektedir (Chen ve Yin, 2020: 3).

Güney Sudan-Çin ilişkilerinde ise Çin'in Güney Sudan'ın petrol sahalarında pay sahibi olduğu ve iki ülke arasındaki ekonomik bağların oldukça geliştiği gözlemlenmektedir. Yıllık petrol ithalatının büyük bir kısmını oluşturmasa da Çin'in yatırım yaptığı diğer petrol endüstrilerine olan yakınlığı ve petrol yatırımlarını yıllar içinde çeşitlendirmesinden dolayı, ülke bu sektörde de özel bir öneme sahip olabilmektedir. Güney Sudan'da yaklaşık yüz Çin menşeili şirket enerji, inşaat, mühendislik, telekomünikasyon gibi sektörlerde hizmet vermekle beraber (ICG, 2017: 8), ülkenin petrolünün çoğunluğu CNPC şirketinin kontrolü altında bulunmaktadır. Ülkede faaliyet gösteren Dar Petroleum Operating Company'de (DPOC) ve Greater Nile Petroleum Operating Company'de (GNPOC) de yaklaşık %40'lık paya sahip olan Çin (Hodzi, 2017: 3) için iç savaşta bu petrollerin hedef alınması ciddi bir gelir kaybına yol açabilecektir, dolayısıyla krizin çözülmesi Çin için önemli bir gündem maddesini oluşturmuştur (Stuenkel, 2014: 17). İç savaşın patlamasının ardından Çin'in yatırımlarından elde ettiği gelirler azalırken, 2019 sonrası ülke Güney Sudan'a aktarılacak kalkınma projelerinin fonlarını ve yatırım miktarlarını yeniden artırmıştır (Brosig, 2020: 9; Francis, 2020). Bunun yanında ülkenin Güney Sudan'a sağladığı insani yardım miktarları da artış gösterirken, Çin ülkeye sağlık ve gıda hibelerinde de bulunmuştur (Sultan ve Sun, 2020: 20).

Mali'deki Çin yatırımları da özellikle 2000'ler sonrası artış göstermiştir. Ülkede bu tarihten itibaren stadyum, köprü, otoban ve hükümet binası inşaat projeleri başlatan Çin, 2014 yılında Mali ile Gine'yi bağlayacak demiryolu hattı inşa projesini de üstlenmiş ve Mali-Senegal arasındaki demiryolunun iyileştirilmesi çalışmalarında bulunmuştur (Zan, 2015: 27). 2015 yılından sonra Çin'in Mali'deki yatırımlarında düşüş yaşanırken, Çin şirketi CGC Overseas Construction Group Mali'deki demir cevheri yataklarının işletmesini üstlenmiş ve ülkede enerji santrali inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. İlişkiler CRCC şirketinde çalışan dört Çin vatandaşının Mali'deki çatışmalar esnasında hayatını kaybetmesiyle gerginleşse ve bu olay Çin'in ülkede artan etkinliğine bir tepki olarak yorumlansa da ülke Mali'deki yatırımlarına devam etme arzusu içinde olmuştur (Baker, 2015).

Çin Orta Afrika Cumhuriyeti'yle 2000'li yıllardan itibaren ilişkilerini yoğunlaştırırken ülkeye kalkınma yardımında bulunmuş ve ülkede telekomünikasyon sektörüne Exim Bank of China aracılığıyla kredi vermiştir. 2009 yılında Çin'e yaptığı ziyarette, Çin'i ülkesine yatırım yapmaya çağıran Cumhurbaşkanı Bozize'nin bu çağrısının ardından Çin OAC'ye tarım merkezleri, klinik ve hastane inşaatı yatırımlarında bulunmuştur. Bunun yanında stadyum ve bina inşası faaliyetlerinde de aktif rol oynayan Çin, ülkedeki madencilik sektörüne de yatırım yapmıştır (UKE, 2018; AlArabiya, 2020). Fildişi Sahilleri'ndeki kalkınma projelerine de destek veren Çin, bunun yanında ülkede altyapı ve inşaat sektörüne de yatırım yapmaktadır. İki ülke arasındaki ticaret ve yatırım ilişkileri 1990'ların ikinci yarısından itibaren gelişim göstermiş ve Çin-Fildişi Sahilleri ortak girişimleriyle makine, ulaşım aracı ve çikolata üretim tesisleri faaliyete geçmiştir (Sahui, 2018: 923). Bunun yanında hidroelektrik barajının inşa edilmesi, stadyum inşası, liman geliştirme ve içme suyu temininde de projeler üstlenen Çin, Fildişi Sahilleri'ne en fazla ihracat ve yatırım yapan ülkeler arasında konumlanmaktadır.

Çin'in yatırımları değerlendirildiğinde, enerji ve petrol sektörünün öne çıkan alanları oluşturduğu görülebilmektedir. Afrika'daki altyapı faaliyetleri ve yatırım oranları yıllar içinde artış göstermekle beraber ülkenin petrol ihracatının yaklaşık %52'sinin Ortadoğu bölgesinden sağlanması Çin'in bu bölgedeki insani kriz vakalarına karşı özel bir önem atfetmesini beraberinde getirebilmektedir (Gegout ve Suzuki, 2020: 393; Olimat, 2010: 177).

2011 öncesi Rusya-Libya yatırım ilişkileri ele alındığında silah sektörünün dışında Rusya'nın ülkeye yüksek düzeyde demiryolu yatırımı yaptığı ve 2008 yılında Libya'ya ait borçları sildiği görülebilmektedir. Bunun yanında Lukoil, Tatneft ve Gazprom aracılığıyla Libya'daki enerji sektörüne de yatırım yapan Rusya'nın bu projeleri müdahaleyle beraber zarara uğramış ve yatırımların büyük bir bölümü askıya alınmıştır (Akhiyadov, 2020). Ülkede etkin olan bir diğer yatırım ise Rus özel askeri şirket Wagner Grup olarak karşımıza çıkmaktadır. 2020 yılına kadar Libya'da yaklaşık 1200 asker ile savaşın Haftar tarafına hem operasyonel hem de teknik destek veren şirketin Rus devleti destekli olduğu iddia edilmektedir ve Libya'nın bazı petrol sahalarını ve havalimanlarını kontrol ettiği ve üsler açtığı öne sürülmektedir (CSIS, 2020; Yachysen, 2020). Bunun

yanında Rusya 2020 yılında GNA Başbakanı Serraj'la da görüşmesi Libya'nın savaş sonrası durumunu da göz önüne alarak ülkenin yatırım ve ticaret partnerlerini çeşitlendirme isteği olarak yorumlanmıştır (Gomati, 2020).

Rusya'nın Suriye'deki yatırımları da Libya'dakine benzer bir biçimde iç savaş sürecinde askıya alınmış; özellikle bir çok petrol sahasının hükümetin kontrolünden çıkmasıyla üretim devam edememiştir. Suriye'de elektrik santrallerinin tamirini üstlenen Rusya (Reuters, 2020) ülkenin yeniden inşasına katkı sağlamayı arzuladığını ifade etmiştir. Rusya Suriye'nin endüstriyel kapasitesini canlandırmak adına 2 milyar dolarlık bir yatırım taahhüt ederken, 2018 yılında Şam'da düzenlenen yatırım fuarına Rus şirketler yoğun katılım gerçekleştirmiştir. Ocak 2018'de Rusya, Şam'la ikili bir anlaşma imzalamış ve bu anlaşma kendisine Suriye hükümetinin doğrudan kontrolü altındaki bölgelerinden petrol ve gaz çıkarması için münhasır haklar vermiştir (Ramani, 2019a). Takip eden dönemde elektrik üretim projeleri ve yeniden inşaya katkı sağlayacak sanayi tesislerinin üretilmesi için anlaşmalar imzalanmış, Tartus limanına iyileştirme yatırımı yapılması taahhüt edilmiştir (Haaretz, 2019). Son olarak 2021 Mart ayında Capital Limited ve East Med Amrit, Suriye hükümeti ile bir enerji anlaşması imzalamış ve Rusya ülkenin karasularında enerji arama faaliyetlerinde bulunma hakkı elde etmiştir (BBC, 2021).

Rusya- Yemen ilişkilerinde iki ülke arası yatırım ve işbirliği anlaşmaları 1950li yıllara dayanmaktadır. 1960'larda Kuzey Yemen'deki altyapı, sağlık ve eğitim projelerine katkı sağlayan Rusya, takip eden yıllarda Güney Yemen'le de yatırım ilişkilerini geliştirmiş ve birleşme sürecinde ülkenin kalkınma projelerinin büyük bir çoğunluğu Rusya'dan gelmiştir (Naji, 2019). Ülke ile geliştirilen silah ticareti ve ekonomik işbirliklerinin yanında ülkenin Yemen'in borçlarının da büyük bir kısmını sildiği görülebilmektedir. 2011 sonrası ülkedeki Rus yatırımları etkilenirken, Rusya tüm taraflarla görüşmelerini sürdürmüş (Katz, 2021) ve 2014 yılında bir Rusya ve Yemen ortak ekonomi komitesi petrol ve gaz çıkarma, petrol üretimi, madencilik, tarım ve Aden ve Mokha'daki elektrik santrallerinin inşası alanlarında yeni proje öncelikleri belirlemiştir. Rusya Maliye Bakanlığı'na bağlı faaliyet gösteren GOZNAK şirketi Libya, Suriye ve Yemen için para basmakta ve insani krizlerde desteklediği tarafların yaşadığı nakit sıkıntılarını çözmeyi hedeflemektedir (Karasik, 2017; Ramani, 2018).

Rusya'nın Güney Sudan'daki yatırımları incelendiğinde Ekim 2019'da Rusya-Afrika Zirvesi'nde Rusya'nın ve Güney Sudan'ın başta yakıt ve enerji tesisleri olmak üzere pek çok alanda yatırımların geliştirilmesi ve inşaat, otomobil, demiryolu ve boru hattı altyapısının kuvvetlendirilmesi kararı alınmıştır. Güney Sudan petrolleriyle ilgili yatırımlarda ve ülkenin petrol şirketlerinde daha çok Çin etkili olmakla beraber, Rusya'nın da hem bu alana yönelik yatırımlar gerçekleştirdiği hem de hükümete askeri destek verdiği söylenebilmektedir (Klomegah, 2020). Bununla beraber ülkenin daha çok Sudan ile ilişki kurduğu; özellikle askeri, madencilik ve enerji sektörlerinde Sudan'a destek verdiği, deniz üssü yapımı ve askeri tesislerin kullanımı için de anlaşmalar yaptığı görülebilmektedir (Ramani, 2019b; Ramani, 2020a).

Rusya'nın yatırımlarının etkin olduğu bir diğer ülke de Mali olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkede madencilik, enerji, altyapı ve tarım alanlarına yatırım yapan Rusya, askeri-teknik işbirliği programı da geliştirmiştir. Bunun yanında Mali'de Wagner Grup'un yatırımları da artış göstermektedir (Klomegah, 2019). Rusya'nın Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki yatırımlarının da genellikle madencilik ve silah sektörüyle ilişkili olduğu görülmektedir. Rusya, Orta Afrika Cumhuriyeti'nden elmas satışları üzerindeki ihracat kısıtlamalarını kaldırma çabalarına öncülük etmiş ve Wagner Grup'la bağlantılı Lobaye Invest aracılığıyla OAC'da madencilik ve telekomünikasyon gibi çeşitli sektörlere yatırım yapmıştır. Ülke özellikle elmas üretimi ve tesislerin işletilmesinde Rusya yatırım anlaşmalarını genişletmeye çalışmaktadır (Roth, 2019; Ramani. 2020b, Ramani 2021). Fildişi Sahilleri'nde faaliyet gösteren Rusya yatırımlarının bir örneğini Lukoil şirketi oluştururken, şirket 2010 yılında ülkeye yaklaşık 900 milyon dolarlık yatırım yapmış ancak 2019 yılında projeyi askıya alma kararı almış ve bölgedeki farklı ülkelere yönelmiştir (Giles, 2013). Ticaret ilişkisi anlamında gıda, metal ve makine sektörlerindeki hacimde artış yaşansa da Rusya'nın ülkedeki yatırımlarının sınırlı olduğu söylenebilmektedir.

Hindistan'ın Libya'daki yatırımları ele alındığında ülkede 1980'lerden itibaren Hindistan şirketlerinin faaliyet yürüttüğü ve hastane, enerji santrali, hava limanı, baraj, telekomünikasyon ve altyapı projelerinin inşasını üstlendikleri görülebilmektedir. BHEL, Indian Oil Corporation, Oil India ve ONGC Videsh gibi Hintli kamu şirketleri Libya'nın

hidrokarbon ve petrol sektöründe yer alırken; Punj Lloyd, Unitech, i-Flex Solutions ve Sun Pharma gibi özel şirketler de Libya'da projeler yürütmüşlerdir. Yalnızca şirketlerin karları bakımından değil, sayısı yaklaşık 18 bin düzeyindeki çalışanların hem istihdam olanağı bulması hem de ülkeye kazandırdıkları döviz bakımından da Libya'daki projelerin devamlılığı Hindistan için önem teşkil etmiştir. Kriz sonrası dönemde de Hindistan Libya Ulusal Geçiş Konseyi'ne insani yardım ve ilaç desteğinde bulunmuştur (FP, 2011; Chengappa, 2011).

Hindistan'ın Suriye ile de yüksek düzeyde bir yatırım ilişkisi bulunmaktadır. Kriz öncesi Apollo International Limited aracılığıyla demir-çelik fabrikası geliştirme yatırımı yapan ülke Suriye'ye termik santralini geliştirmesi için proje bedelinin %52'sine tekabül eden 240 milyon dolarlık kredi de sağlamış, kriz sonrası proje askıya alınmış; 2019 yılında üstlenilen projelere devam edilmesinin yanında bilişim ve eğitim alanlarında da teknik destek verilmesi kararlaştırılmıştır (EOI, t.y.). Bu kapsamda ONGC Videsh şirketi Suriye'nin petrol şirketi Al-Furat Petrol Şirketi'nin bir kısmını satın alırken, Deyrizor bölgesindeki petrol ve doğalgaz ihalelerini de kazanmış ve Hindistan Suriye'nin savaş sonrası inşasına destek olmadaki istekliliğini ifade etmiştir (TSO, 2018).

Hindistan'ın Yemen ile yatırım ilişkileri 1970'lere kadar dayandırılabilmektedir. İki ülkenin ticaret hacmi yüksek düzeyde seyretmekle beraber, ülkede hem ilaç hem de petrol sektörlerine Hindistan yatırımları mevcuttur. Reliance, Gujarat State Petroleum Corporation ve Oil India Limited ve Indian Oil Corporation'dan oluşan konsorsiyum Yemen'de petrol arama ve üretme projeleri üstlenmiş, bunun dışında yol yapım denetimi ve kanal inşası girişimlerinde destek vermiştir (IMEA, 2016). Hindistan Güney Sudan'daki petrol ve hidrokarbon sektörüne 2003 ile 2015 yılları arasında ONGC Videsh Limited aracılığıyla 2,5 milyar dolarlık bir yatırım sağlarken; Büyük Nil Petrol Projesi'nin de %25'ine ortak olmuştur. Bunun yanında ülkede eğitim merkezlerinin oluşturulmasında rol oynayan ülke; hastane ve eğitim kurumları gibi kapasite geliştirme projelerine de hibe sağlamıştır (IMEA, 2019). Hindistan-Mali yatırım ilişkileri daha çok 2000ler sonrası gelişim gösterirken; ülke Mali'de elektrik şebekesi dağıtımı, ilaç ve tarım sektörlerinde 300 milyon doların üzerinde kredi sağlamış, sağlık sektörüne de fon

aktarmıştır. Ayrıca Hindistan'ın ülkede eğitim programları düzenlediği ve yenilenebilir enerji sistemlerinin üretilmesi için projeler üstlendiği görülebilmektedir (IMEA, 2018).

Hindistan'ın OAC'deki yatırımları da benzer şekilde 2000'ler sonrası artış göstermiştir. Ülke OAC'de Jaguar Overseas şirketi aracılığıyla çimento fabrikasının inşa edilmesi ve işletilmesi projesini üstlenmiş ancak iç savaşın ardından vatandaşlarını tahliye etmek zorunda kalmıştır. 2016 sonrası askıya alınan projelerini yeniden faaliyete geçirmek ve ülkenin inşasına katkı sağlamak amacıyla anlaşma imzalamış ve iki hidroelektrik projesine 40 milyon dolarlık bir yatırım taahhüdünde bulunmuştur (IMEA, 2017b). Hindistan- Fildişi Sahilleri yatırım ilişkisi daha çok petrol ve madencilik alanlarında gelişmiştir. Bu alanların yanında imalat, tarımsal işletme ve emtia ticareti yapan çok sayıda şirket Fildişi Sahilleri'nde faaliyet göstermektedir. Ülke Fildişi Sahilleri'ne teknoloji tanıtım merkezi kurulması adına yaklaşık 800 milyon dolarlık bir hibe desteği sağlarken, TATA ve Ashok Leyland şirketleri üretim ve hastane projeleri üstlenmektedir ve Fildişi Sahilleri'ndeki Hindistan yatırımlarının takip eden yıllarda daha da artması beklenmektedir (IMEA, 2017a; OI, 2020).

Brezilya'nın insani kriz vakalarındaki ülkeler ile ilişkisi değerlendirildiğinde, Brezilya-Libya yatırım ilişkilerinde ülkenin Libya'da daha çok inşaat şirketi Odebrecht, Petrobras, Andrade Gutierrez ve Queiroz Galvão gibi şirketler aracılığıyla projeler üstlendiği görülebilmektedir. Şirketler ülkede altyapı, demiryolu, liman ve su temini ile ilgili faaliyet göstermekte, ülkenin savaş sonrası inşası ile ilgili projeler üstlenmeye de istekli olduklarını ifade etmektedir (Reuters, 2010). Brezilya'nın Suriye'de sınırlı yatırımı bulunmakla beraber bu projeler iç savaş ile kesintiye uğrarken Temer döneminde ülkede çalışmaların yeniden canlandırılması için girişimler başlatılmıştır (SF, 2017). Brezilya'nın Yemen ile kurduğu yatırım ilişkisi de sınırlı düzeyde seyretmekle beraber; Güney Sudan'da Petrobras'ın yatırım yapmak istediği bunun yanında tarım teknolojisi alanında da ülkenin çeşitli projeler üstlenebileceği ifade edilmiştir (PA, 2007). Brezilya'nın diğer insani kriz vakaları olan Mali, OAC ve Fildişi Sahilleri ile ise yüksek düzeyde bir yatırım ilişkisi bulunmamaktadır.

Güney Afrika- Libya yatırım ilişkilerinde ise yatırım daha çok Libya'dan Güney Afrika'ya yönelik olmuş, ancak iki ülke arasında yüksek düzeyde bir yatırım ilişkisi

kurulmamıştır. Bunun yanında Kaddafi rejiminin 1 milyar doların üzerindeki deniz aşırı varlığının ülkede bulunduğu tartışılmıştır (BISA, 2019). Benzer şekilde ülkenin Suriye ve Yemen ile de yüksek seviyeli bir yatırım ilişkisi bulunmamaktadır. Güney Afrika Güney Sudan'da MTN şirketi aracılığıyla 30 milyon dolarlık bir telekomünikasyon yatırımı gerçekleştirirken (Xinhua, 2019); ülkenin savaş sonrası zarar gören petrol sektörüne de 1 milyar dolarlık yatırım yapacağı ifade edilmiştir (Mednick, 2018). Güney Afrika'nın Mali'deki yatırımları Anglo Gold şirketi aracılığıyla yürütülürken, ülkenin OAC ve Fildişi Sahilleri ile yüksek seviyede bir yatırım ilişkisinden söz edilememektedir.

BRICS'in vaka ülkeler ile yatırımları değerlendirildiğinde ülkelerden Çin ve Rusya'nın yatırımları diğer BRICS ülkeleri ile kıyaslandığında insani kriz bölgelerinde öne çıkmaktadır. İki ülkenin özellikle petrol sektöründeki yatırımları Libya, Yemen, Güney Sudan'da yoğunlaşırken; ülkeler demiryolu ve stadyum inşası, telekomünikasyon ağı kurulması, hastane, köprü ve baraj yapımı gibi inşaat ve altyapı projeleri de üstlenmektedir. Kriz öncesi kurulan yatırım ilişkisini sürdürme arzusu içinde olan Rusya ve Çin, ülkelerin yeniden yapılandırılma süreçlerinde aktif rol almak istemektedir. Ülkelerin Afrika ülkelerinden en çok Mali ile ilişki kurduğu ve Fildişi Sahilleri ile Orta Afrika Cumhuriyeti'nin yatırımlarda daha geri planda kaldığı görülebilmektedir. Bunun yanında özellikle Rusya'nın askeri yatırımları öne çıkmaktadır. Üslerin ve limanların yeniden yapılandırılması, askeri ve teknik eğitimlerin verilmesi yine bu ülkelerdeki girişimleri olarak değerlendirilebilmektedir. Bu kapsamda BRICS ülkelerinin insani kriz vakası ülkelerle yatırım ilişkilerinin yoğunluğu Tablo 28 ile özetlenebilmektedir.

Tablo 28. BRICS Ülkelerinin İnsani Kriz Vakası Ülkelerle Yatırım İlişkisi

VAKA/ÜLKE	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin	G. Afrika
Libya	+	+++	+	++	+
Suriye	+	+++	+	++	+
Yemen	+	++	+	++	+
G. Sudan	+	++	+	+++	+
OAC	+	+	+	+	+
Mali	+	+	+	++	+
Fildişi	+	+	+	+	+

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı tablo
+++: Yüksek düzeyde yatırım, ++: Orta düzeyde yatırım, +: Düşük düzeyde yatırım

Vaka Ülkelerinin Coğrafi Konumu

BRICS ülkelerinin krizin yaşandığı bölge ile coğrafi yakınlığı ve ülkelerin jeopolitik konumlarının BRICS için önemi de müdahale kararlarında belirleyici bir etken olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ülkeler krizlerin yayılma ve dolaylı etkilerinden kaçınmak adına Koruma Sorumluluğu'nun uygulanmasına sıcak bakabileceği gibi, üçüncü bir tarafın bölgesindeki bir devlete olası müdahalesine şüpheyle yaklaşarak daha karşıt bir tutum da sergileyebilmektedir. Bunun yanında ülkeler jeopolitik konum olarak daha aktif rol almak istedikleri bölgelerdeki bir müdahale ihtimaline çekinceyle yaklaşabilmekte; ya da bölgenin güvenliği ve istikrarı endişesi ile iç savaşların sona ermesi adına müdahaleleri destekleyici bir tutum takınabilmektedir.

Brezilya'nın vakalara olan yakınlık derecesi değerlendirildiğinde ülkenin Suriye'ye, Yemen'e, Güney Sudan'a ve Libya'ya görece daha uzak olduğu görülebilmektedir. Brezilya Afrika bölgesiyle komşu coğrafyasından sonra en fazla ilişkiyi kursa da bu ilişkiler daha çok Lusofon ülkelere yönelik olmuş; dolayısıyla Mali, OAC ve Fildişi Sahilleri dış politikasında Brezilya için daha az önemli olarak konumlanmıştır. Güney Afrika ise Afrika Birliği'ne üye olan ülkelere hem coğrafi yakınlık hem de dış politikası kapsamında özel bir önem atfetmekte; bölgesinde lider rolünü güçlendirmek adına krizin yaşandığı ülkelerle daha fazla ilişki kurmak ve süreçlerde aktif rol almak istemektedir. Bu kapsamda coğrafi yakınlık bakımdan bölgesindeki diğer devletleri ve kendisini de etkileme ihtimali göz önünde bulundurulduğunda Afrika'daki krizler Güney Afrika için önem ve aciliyet kazanabilmektedir (Mabera ve Spies, 2016: 7).

Çin ve Rusya ise coğrafi olarak yedi vaka ülkesine de yakın konumlanmamakla beraber, bu ülkelerden özellikle Suriye, Yemen, Güney Sudan ve Libya'nın Rusya; Libya, Güney Sudan ve Yemen'in ise Çin için jeopolitik öneme sahip olduğu görülebilmektedir. Yemen ve Suriye Çin'in Tek Kuşak Tek Yol Projesi'nde yer almakla birlikte (Gegout ve Suzuki, 2020: 393; Calabresei 2019); Yemen Aden Körfezi ve Kızıldeniz'e olan yakınlığından dolayı da Çin için önem teşkil etmektedir. Ülke, Avrupa'yla gerçekleştirdiği ticarette öneme sahip olan güzergahta konumlanırken, Aden körfezinde etkinlik kurmak Çin için Cibuti'deki üssünün bir tamamlayıcısını oluşturmakta ve Çin bölgeyi jeostratejik öneme sahip olarak tanımlanmaktadır (Tekingündüz, 2019;

Domazeti, 2020). Bunun yanında Çin için Suriye'nin Tartus ve Lazkiye limanları da ticareti açısından önem taşımaktadır. Çin'in coğrafi konum bakımından önem verdiği bir diğer ülke ise Mali olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Afrika'daki Sahel bölgesinde etkinlik kurmak isteyen ülke, bu kapsamda Mali ile yakın ilişkiler geliştirmiş ve Tek Kuşak Tek Yol Projesi'ni bu bölgeye de genişletmek istediği ifade etmiştir (Nyabiage, 2020).

Libya'nın Rusya için coğrafi önemi NATO'nun Güney kanadı ve Karadeniz'in güvenliği üzerinden anlaşılabilmektedir (CSIS, 2020). Rusya için Libya'nın sahip olduğu hava ve deniz üsleri Afrika'daki faaliyetlerini destekleyebilecek ve Akdeniz'deki etkisini artırmaya olanak tanıyacak bir imkan olarak değerlendirilirken, Suriye'deki Tartus deniz üssünün bir tamamlayıcısı olarak görülebilecektir. Suriye'nin bölgedeki nüfuzunu artırmak istemesinin bir nedenini de hem Tartus'taki stratejik çıkarları (Charap vd., 2019:7; Chen ve Yin, 2020: 9) hem de bu üssün Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına yakınlığı oluşturmaktadır. Bunun yanında Ortadoğu'daki etkinliğinin İran ile ilişkilerini de kuvvetlendireceği düşünülmektedir (Oligie, 2019: 97).

Benzer şekilde Rusya'nın Yemen krizinde etkin olma arzusunun nedenlerinden birini de Kızıldeniz'de askeri varlığını artırmak istemesi oluşturmaktadır. Sudan'da da ülkenin ikiye ayrılmasından önce Cumhurbaşkanı Beşir'den askeri üs inşa etme talebinde bulunması, bu isteğine kanıt olarak değerlendirilmiştir (Nia, 2020). Yemen'de de kriz öncesi dönemde askeri deniz üssü inşasına destek vermeyi taahhüt eden Rusya, kriz sonrası dönemde de Kızıldeniz'de lojistik bir merkez açılması girişiminde bulunacağını ifade etmiştir (Ramani, 2020a). Port Sudan yakınlarında inşa edilmesi planlanan tesisin ise Rusya'nın Hint Okyanusu'ndaki ve Afrika'daki etkinliğini artırmasına katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Ülkenin Mali ile geliştirdiği ilişkiler de Afrika'da nüfuzunu arttırma girişimleri olarak yorumlanabilmektedir (Ramani, 2020c. Rusya'nın OAC ve Fildişi Sahilleri ile olan ilişkisi ise coğrafi konumdan ziyade daha çok ekonomik ve askeri çıkarlar üzerinden değerlendirilebilmektedir.

Hindistan'ın insani kriz vakası olan ülkelerdeki jeopolitik çıkarları ya da ülkelerin Hindistan'a olan coğrafi yakınlığı değerlendirildiğinde, bu ülkelerle daha çok ticaret ve yatırım ilişkisi kurulduğu ve ülkelerin jeopolitik öneminin Rusya ve Çin'e

nazaran Hindistan için daha geri planda kaldığı görülebilmektedir. Enerji kaynaklarına yapılan yatırımlar ve ülkelerle artan ticaret hacimlerinin yanında, ülkenin bu krizlerden görece Yemen ve Güney Sudan'a daha yakın konumlandığı ve bu krizlerin Hint Denizi'nin güvenliğinin ve kendi nüfusunun büyük bir kesimini oluşturan Müslüman nüfusu etkileme potansiyeli bakımından Hindistan için önem teşkil ettiği söylenebilmektedir (Banarjee, 2012: 104).

Bu kapsamda ülkelerin coğrafi konumları ve vaka ülkelerindeki jeopolitik çıkarları değerlendirildiğinde Rusya ve Çin'in deniz üsleri üzerinde hakimiyet kurma girişimleri ve ticaret yollarının güvence altına alınmak istenmesi öne çıkmaktadır. Güney Afrika daha çok bölgesel endişeler taşırken, Hindistan ve Brezilya'nın ülkelerle ilişkisi ise daha çok ticaret ortaklığı açısında değerlendirilebilmektedir.

Vaka Ülkelerle Silah İthalat/İhracatı

BRICS ülkelerinin konvansiyonel silah ihracatı yaptığı ülkeler 2008-2018 yılları için ele alındığında üyelerden Rusya ve Çin'in vakaların yaşandığı ülkelere yönelik silah satışında öne çıktığı bunun yanında Güney Afrika'nın da Hindistan ve Brezilya'ya kıyasla bu ülkelere daha fazla silah ihracatı gerçekleştirdiği görülmektedir (SIPRI, t.y.a; SIPRI, t.y.b.).

Brezilya 2008-2012 yılları arasındaki dönemde daha çok yakın çevresi Şili, Dominik, Uruguay gibi bölgelere ihracat yaparken, bu tarihten sonra partnerlerini genişletmiş ve Endonezya, Mozambik, Hindistan gibi Asya ve Afrika kıtasına da silah ihracatı yapmıştır. Brezilya'nın en çok silah satışı yaptığı ülkeler incelendiğinde insani kriz vakalarından yalnızca Mali'ye 2018 yılında silah satışı gerçekleştirdiği görülmekle birlikte, ülke diğer vaka ülkeleriyle bu anlamda bir ilişki kurmamıştır. Rusya'nın da 2008-2018 yılları arasında Hindistan ve Çin'e yüksek düzeyde silah ihracatı gerçekleştirdiği görülebilmektedir. Bunun yanında bölge bazında değerlendirildiğinde Rusya'nın Ortadoğu bölgesindeki ülkelerin de silah ihracat partnerleri arasında olduğu söylenebilmektedir. Özellikle Irak'a yönelik satış Rusya'nın ihracat rakamlarında dikkat çekerken, ilk 5 partner arasında yer almasa da vakalar özelinde ise en çok Suriye'ye ve

Libya'ya silah sağlamış, bu iki ülke dışında ise Mali, Güney Sudan ve Yemen'e de ihracat gerçekleştirmiştir.

Hindistan'ın silah ihracatında öne çıkan bölge yakın coğrafyası olurken, ülke bu alanda daha çok Sri Lanka, Myanmar, Nepal gibi ülkelerle ilişki kurmuş ve vakaların yaşandığı ülkelere SIPRI kayıtlarına göre hiç silah ihracatında bulunmamıştır. Çin de benzer biçimde daha çok Güneydoğu Asya bölgesiyle silah ticareti ilişkisi kurmuş; bunun yanında Ortadoğu ve Afrika kıtasında da ülkelerle işbirlikleri geliştirmiştir. Kuzey Afrika'da Cezayir, Asya'da Pakistan ülkenin önemli bir silah partnerini oluştururken, vaka ülkelerinden Libya hariç tamamı olan Suriye, Fildişi Sahilleri, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali, Güney Sudan, Yemen'e silah ihracatı yaptığı görülebilmektedir. Güney Afrika'nın da silah ihracatı yaptığı ülkeler çok çeşitli olmakla beraber 2008-2018 yılları arasında ABD ve Hindistan öne çıkan devletleri oluşturmaktadır. Ülkenin özellikle Afrika bölgesindeki ülkelerle silah ticareti partnerliği geliştirdiği ve vaka ülkelerinden Mali, Güney Sudan ve Yemen'in partnerleri arasında yer aldığı söylenebilmektedir.

İnsani kriz vakalarının yaşandığı ülkelerin silah ithalatları ve hangi BRICS ülkesi ile bu anlamda ilişki gösterdikleri Tablo 29 ile görülebilmektedir.

Tablo 29. İnsani Kriz Vakalarında Ülkelerin BRICS Ülkelerinden Silah İthalat Partnerleri

VAKA/YIL	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Libya	Rusya		Rusya			Rusya					
Suriye	Rusya	Çin Rusya	Çin Rusya		Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya
OAC											Çin
Fildişi										Çin	
Mali							G. Af			Çin Rusya G. Af	Brezilya G. Af
G. Sudan				Rusya	G. Af		Çin	Rusya	Rusya		
Yemen		G. Af	Rusya G. Af	G. Af	G. Af	G. Af	G. Af				

Kaynak: SIPRI (t.y.a.). Top List TIV Tables, Stockholm International Peace Research Institute, https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/toplist.php; SIPRI (t.y.b). Importer/Exporter TIV Tables

Stockholm International Peace Research Institute, https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Vaka ülkelerden Suriye ile partnerlik ilişkisi 2011'deki krizden önce başlayan Rusya, ülkeye yaptığı ihracatı bu dönemden sonra da devam ettirmiş, benzer şekilde Libya ile de 2011 öncesi silah ticareti gerçekleştirmiştir. 2013 sonrası kayıtlarda Rusya'nın resmi olarak bir silah ihracatına ulaşılamamakla beraber Güney Sudan ve Yemen'de de krizlerin yaşandığı yıllarda resmi kayıtlara yapılan ihracatlar yansımıştır. Ayrıca Rusya Mali'ye de silah ihraç etmiş, ancak bu ihracat vaka görüşmeleri esnasında değil 2017 yılında olmuştur. Çin de Rusya gibi Suriye'ye 2011 öncesinde silah ihracatı yapan ülkeler arasında konumlanmış, ancak krizin yaşandığı süreçte kayıtlara geçen böyle bir ilişki biçimi gözlemlenmemiştir. Bunun yanında Güney Afrika'nın özellikle Yemen'e yaptığı ihracat göze çarpmaktadır. Hem insani kriz başlamadan hem de sonrasında ülke Yemen'e 2015 yılına kadar silah ticareti yapmıştır. Tabloda dikkat çeken bir diğer unsuru ise Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali, Fildişi Sahilleri gibi Koruma Sorumluluğu normunun uygulanmasına görece daha fazla izin verilen ülkelere BRICS ülkelerinin krizin yaşandığı dönemde hiç silah ihracatı yapmamış olmaları oluşturmaktadır. BM'de insani krizlerin gündeme alındığı ve BMGK'da kararların çıktığı bu dönemlerde ve öncesinde hiçbir BRICS ülkesi bu vakaların yaşandığı ülkelerle silah ticareti alanında bir ilişki kurmamıştır.

Silah ihracatındaki partnerliklerinin yanında insani kriz vakalarının olduğu ülkelerin silah ithalatlarında BRICS ülkelerinin ne kadar pay sahibi olduğu da Tablo 30'da görülebilmektedir.

Tablo 30. 2008-2018 Yılları İnsani Kriz Vakalarında Ülkelerin Silah İthalatlarında BRICS'in Payı (Milyon)

VAKALAR	TOPLAM	BRICS'İN PAYI
Libya	272	Rusya 63
Suriye	2682	Rusya 2128 Çin 76
Orta Afrika Cumhuriyeti	9	Çin 1
Fildişi	38	Çin 4

Mali	153	Brezilya 18 Çin 4 Rusya 35 G. Afrika 7
Güney Sudan	179	Rusya 82 Çin 12 G. Afrika 2
Yemen	470	Rusya 90 G. Afrika 59

Kaynak: SIPRI (t.y.b). Importer/Exporter TIV Tables Stockholm International Peace Research Institute, https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Ülkelerin silah ithalatları incelendiğinde BRICS ülkeleriyle bu alanda en fazla ilişkisini derinleştiren ülke Suriye olarak karşımıza çıkmaktadır. SIPRI verilerine göre Suriye 2008-2018 yılları arasında yaptığı silah ithalatının yaklaşık %79'unu Rusya'dan temin ederken Çin toplam silah ithalatının yaklaşık %3'ünü oluşturmuştur. Bunun yanında Libya'nın ithalatının da yaklaşık %24'ü Rusya'dan sağlanmıştır. Orta Afrika Cumhuriyeti ve Fildişi Sahilleri'nin silah ithalatlarının sırasıyla %11 ve %10'u Çin'den gelen silahlar oluştururken; Mali'nin ithal ettiği silahların da %23 Rusya'dan, %11'i Brezilya'dan, %2,5'i Çin'den ve %4,5'i Güney Afrika'dan gelmiştir. Ancak Mali'ye gönderilen bu silahlar daha çok 2015 sonrası tarihte gerçekleştirilmiştir. Güney Sudan'ın ithal ettiği silahların ise %45'i Rusya'dan, yaklaşık %6,5'u Çin'den %1'i ise Güney Afrika'dan temin edilmektedir. Yemen'de de %20'lik bir pay ile en çok Rusya'dan silah alınırken, toplam silah ithalatı içinde Güney Afrika'nın ihraç ettiği silahlar %12,5'u oluşturmaktadır. %37,6'lık pazar payıyla Rusya, Afrika'nın en büyük silah tedarikçisi konumunda olurken, onu %16 ile ABD, %14 ile Fransa ve %9 ile Çin takip etmektedir (Nia, 2020). Bu veriler ışığında Rusya'nın insani kriz vakalarının yaşandığı ülkelerle silah ticareti bakımından BRICS içinde en entegre ülke olduğu görülebilmekte; ülke özellikle Suriye, Libya, Güney Sudan ve Yemen'de önemli bir silah ihracatçısı konumunda bulunmaktadır. Bunun yanında resmi verilerde Hindistan'ın vakaların hiç biriyle silah ithalat ve ihracat ilişkisi gözlemlenmemiştir.

Doğrudan gerçekleştirilen silah ticaretinin yanında ülkelerin dolaylı olarak insani kriz vakası ülkelerde etkin oldukları da ifade edilmektedir. Güney Afrika'nın Yemen Savaşı'nda bir taraf olarak yer alan Suudi Arabistan'a satışları kriz sonrası

dönemde artış gösterirken, benzer şekilde Yemen'de Brezilya üretimi silahların da kullanıldığı görülmüştür (Adam, 2019; Nascimento, 2016). Ayrıca Rusya'nın doğrudan silah satışı gerçekleştirmesinin yanında çoğu insani kriz bölgesinde özel askeri şirket Wagner Grup aracılığıyla etkin olduğu ve taraflara asker, eğitim ve teçhizat desteği sağladığı söylenebilmektedir. Libya krizinde Wagner Grup askerlerinin bölgeye teçhizat desteği de sağladığı iddia edilirken, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde de grubun hem asker gönderdiği ve barış müzakerelerinde yer aldığı söylenmektedir (Ramani, 2019; Lewis, 2020; Minney vd., 2019).

Dolayısıyla BRICS ülkeleri içerisinde Rusya, Çin ve Güney Afrika'nın kurduğu silah ticareti ilişkileri öne çıkarken, Brezilya ve Hindistan'ın silah ticareti dolaylı olarak ya da diğer ülkelere kıyasla daha az düzeyde gerçekleşmiştir. Rusya vaka ülkeleri içerisinde en çok Suriye, Yemen, Güney Sudan, Libya ve Mali ile silah ticareti ilişkisi geliştirirken; Çin Güney Sudan ve Suriye dışında Afrika ülkeleriyle de ilişkili olmuştur. Güney Afrika da benzer biçimde Yemen, Mali ve Güney Sudan ile yüksek düzeyde silah ticareti gerçekleştirmiştir.

6.2. Üçüncü Yolun Sorgulanması: Düzen-Adalet Ekseninde BRICS Ülkelerinin Koruma Sorumluluğu'na Bakışı ve Tutarlılıkları

BRICS ülkelerinin Koruma Sorumluluğu vakalarına bakışları değerlendirildiğinde ülkelerin vakadan vakaya değişkenlik gösterebilen ve motivasyonları farklı nedenlere dayandırılabilen politikaları olsa da genel olarak dayanışmacılık çerçevesinde hareket etmedikleri; düzen-adalet ekseninin çoğulcu tarafına daha yakın oldukları söylenebilmektedir.

İlk olarak Brezilya'nın vakalara yaklaşımı ele alındığında; ülke söylemlerinde daha çok şeffaflık, mekanizmaların işlerliği ve müdahale metinlerinin muğlaklığını vurgulamış; ancak Koruma Sorumluluğu'na bütünüyle karşı olmak yerine uluslararası topluma Korurken Sorumluluk gibi mevcut uygulamaları destekleyici pratikler önermiştir. Dolayısıyla Brezilya'nın insan hakları için müdahale edilebileceği fikrine ve uluslararası toplumun sorumluluklarına bütünüyle karşı çıkmadığı, bu normu düzen bozucu olarak tanımlamadığı ancak kavramın açık olduğu suiistimallere karşı

iyileştirmeler yapılmasını önerdiği söylenebilmektedir. Libya, Fildişi Sahilleri ve Suriye oylamalarında BMGK'da yer alan ülke Fildişi Sahilleri'nde lehte oy kullanırken; Suriye ve Libya'da çekimser kalmış ancak Libya kriziyle ilgili uygulamadaki sorunlar ve yaşanan rejim değişikliğini eleştirerek müdahalenin amacını aştığını ifade etmiştir. Bunun yanında ülkenin Genel Kurul'da Suriye'deki insani durumla ilgili yapılan görüşmelerde lehte oy verdiği görülebilmektedir. Bu kapsamda ülke insan haklarından duyduğu endişeyi ve uluslararası toplumun krizlerde etkin önleme mekanizmalarını geliştirmesi gerektiğini vurgulamakla beraber, Koruma Sorumluluğu'nun birincil ve ikincil sütununu desteklemekte; ancak üçüncü sütuna gerekli düzenlemelerin olması halinde sıcak bakacağını ifade etmektedir.

Brezilya'nın bu kararlarının arkasındaki motivasyonlar incelendiğinde ülkenin normatif dinamiklerinin ve tarihsel sömürgeciliğin tasfiyesi geçmişinin, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama vurgusunu etkilediği söylenebilmektedir. Bunun yanında materyal olarak gücünü artırmasıyla da Brezilya özellikle Lula döneminde bölgesinde ve küresel ölçekte pek çok arabuluculuk girişiminde bulunmuş ve barış koruma operasyonlarına da katkısını artırmıştır. Vaka ülkeleri ile Brezilya'nın ilişkileri ele alındığındaysa ülkenin müdahale ya da krizi gündeme alma kararlarında hem materyal hem de normatif faktörlerin önem taşıdığı görülebilmektedir. Brezilya tarihsel ve siyasi ilişkilerinin görece az gelişim gösterdiği Mali, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Fildişi Sahilleri ile ilgili meseleleri ya gündemine almamış ya da müdahale kararı verilmesini engelleyici bir tutum takınmamıştır. Buna karşın Libya, Yemen ve Suriye ile görece daha fazla politik ilişki kurmuş; bu krizler dış politikasında daha fazla yere sahip olurken, özellikle Libya ve Suriye konusunda egemenlik ve iç işlerine karışmamaya daha fazla vurgu yapılmıştır. Materyal olarak değerlendirildiğinse ise Brezilya'nın Koruma Sorumluluğu vakası olan ülkelerden görece Libya ve Suriye ile ticaret ve yatırım, Yemen ve Mali ile ise silah ticareti anlamında ilişki kurduğu görülmüştür. Dolayısıyla vakalar üzerinden Brezilya'nın normatif dinamikler için tutumu, materyal ilişkiler için de geçerli olmuştur.

Rusya'nın Koruma Sorumluluğu'na karşı tutumu ise BRICS ülkeleri içerisinde en sert karşıtlık olarak değerlendirilebilmektedir. Kotyashko vd. (2018: 1) Rusya'nın

konumunu anti-norm girişimcisi olarak değerlendirmiş; ülke metinleri 2005 ve 2009 yıllarında kabul etse de sonrasında BMGK'da ve Genel Kurul'da norm karşıtı bir tavır sergilemiştir. R2P'ye yönelik çekincelerini genellikle BM'nin egemenlik, iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğü ilkelerine dayandıran Rusya, bunun yanında Batılı ülkeleri de sıkça eleştirmiş; ülkelerin insan haklarını gerekçe göstererek diğer ülkelerin iç işlerine karışmak istediklerini ve uluslararası toplumun görevinin uluslararası hukukun devamlılığını sağlamak olduğunu öne sürmüştür. Rusya'ya göre devletlerin güçlendirilmesi ve uluslararası toplumun yardım görevi kabul edilebilirken; mevcut vakalardaki olaylar R2P ile belirlenen 4 gerekçe kapsamına girmemekte ve askeri müdahalenin ön koşullarını oluşturan son çare ve haklı neden gibi ilkelerle örtüşmemektedir. Ülke insani krizleri devletlerin iç meselesi olarak nitelendirmekte, siyasi süreçlerin devam ettirilmesinde ısrar etmekte ve BMGK'nın doğru yetkilendirmesi olmadan gerçekleştirilecek müdahalelerin düzeni bozacağını ifade etmektedir. Bunun yanında Rusya BRICS'in içerisinde barış koruma operasyonlarına da en az katkı sağlayan ülkelerden biri olarak konumlanmaktadır. Ülke uluslararası toplumun yardım görevini daha çok siyasi süreçler ve arabuluculuk girişimleri üzerinden yürütmeye hevesli görünmekte, pek çok insani kriz ile ilgili bilateral ve çok taraflı inisiyatifler aracılığıyla arabuluculuk faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

Rusya'nın vakalarla ilgili müdahale kararlarında da hem normatif hem de materyal faktörlerin etkisi göze çarpmaktadır. Ülkenin gündemine yoğun bir biçimde aldığı Libya, Suriye ve Yemen ile yüksek düzeyde materyal ve normatif/tarihsel bağları bulunmakla beraber; hem normatif/tarihsel hem de materyal dinamiklerin müdahale karşıtlığında etkili olduğu söylenebilmektedir. Ülkenin Güney Sudan, Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti ile özellikle silah ticareti, jeopolitik çıkarlar ve yatırım oranları anlamında materyal ilişki kurduğu gözlemlenmiştir. Buna karşın ülke Güney Sudan'ı Yemen, Libya ve Suriye'den daha az gündemine almış; Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti krizlerinde ise gerçekleştirilecek operasyonda BMGK'da veto hakkını kullanmamıştır. Bu ülkelerle Rusya'nın derin normatif/tarihsel bağlar kurmadığı söylenebilmektedir. Bunun yanında Fildişi Sahilleri oylamasında da veto hakkını kullanmayan Rusya'nın bu ülke ile ne tarihsel/normatif ne de materyal anlamda yüksek bir bağı söz konusudur. Dolayısıyla Rusya hem materyal hem de normatif/tarihsel ilişki kurduğu ülkelerde

müdahaleye ve yaptırımlara aktif karşıtlık sergilemiş, materyal ilişkilerinin yoğunlaştığı ülkelerde ambargo kararları ve hükümet yetkililerine yaptırımlar dışındaki kararlarda daha olumlu bir tutum takınmış; iki yönlü ilişkisi bulunmayan ülkelerde ise müdahalenin aktif taraftarlığını yapmasa da müdahaleyi engellememiştir. Bunun yanında arabuluculuk girişimlerinde de ülke materyal ve normatif/tarihsel ilişki kurduğu ülkelerde daha proaktif bir politika takip etmiş ve hem krizin tarafları hem de uluslararası toplum ile hükümet yetkilileri arasında arabuluculuk girişimleri başlatmıştır.

Hindistan Koruma Sorumluluğu'na karşı normun görüşmeleri esnasında en sert tutum takınan BRICS ülkelerinden olmakla beraber, ülkenin kavrama yönelik eleştirisi hem metnin normun nasıl ve kim tarafından uygulanacağıyla ilgili konulardaki muğlaklığı hem de BMGK'nın yapısına yönelik olmuştur. Güçlendirilmemiş ve mevcut düzeni temsil etmeyen bir BMGK yapısının kriz bölgeleri için sağlıklı kararlar alamayacağını belirten Hindistan, müdahalecilik mantığının mevcut düzeni daha da kötüleştireceğini öne sürmüştür. Bunun yanında Hindistan barış koruma operasyonlarına en fazla personel ve asker katkısı veren ülke olarak karşımıza çıkmakta, bu tutumunu ise meşruiyete ve rıza ilkesine dayandırmaktadır. Doğru yetkilendirilmemiş bir müdahale yerine, Koruma Sorumluluğu'nun ikincil sütunu kapsamında gördüğü operasyonlarda destek veren ülke, hükümetlere yönelik tek taraflı yaptırımların ve ambargoların da karşısında yer almıştır. Bunun yanında Hindistan'ın Suriye ile ilgili krizin başlangıcında BMGK'da yapılan UNMIS'in görev süresinin uzatılması ve Annan Planı'nın uygulanması ile ilgili metinlerde de Rusya ve Çin'den farklı olarak lehte oy kullandığı görülmüştür. Bu kapsamda ülkenin R2P'ye bakışının görüşmeler esnasında ve Libya vakası sonrası dönemde oldukça sertleştiği, ancak güçlendirilmiş bir BMGK ve birincil ve ikincil sütunlar ile barış koruma faaliyetleri gerçekleştirildiğinde olumlu yaklaştığı; buna karşın operasyona neden oluşturacak soykırım, insanlığa karşı suç gibi unsurların kriz bölgelerinde gerçekleşip gerçekleşmediği ile ilgili şüpheleri dile getirdiği söylenebilmektedir.

Hindistan'ın vakalarla ilgili tutumunda materyal ilişkilerin sınırlı düzeyde etkili olduğu söylenebilmektedir. Ülkenin ne gündemine yoğun aldığı Suriye ve Libya ile ne de politikalarında neredeyse hiç yer vermediği Mali ile silah ticareti ya da çok farklı

oranlarda yatırım ilişkilerinin söz konusu olmadığı görülmektedir. Hindistan her ülke ile belirli bir düzeyde yatırım ve ticaret ortaklığı geliştirmekle beraber, bu ülkelerde BRICS'in diğer üyelerinden örneğin Çin ve Rusya kadar jeopolitik çıkarlara sahip de gözükmemektedir. Buna karşın normatif açıdan değerlendirildiğinde, ülke tarihsel olarak yüksek düzeyde ilişki kurmasa da Suriye vakasında olduğu gibi kendi normatif tutumu ile ilişki kurduğunda ülkelere yönelik müdahale konusunda daha sert bir tutum takınmıştır. Hükümet yetkililerine yaptırımları, ambargo isteklerini ve tek taraflı insani yardımları eleştiren Hindistan iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğü ilkelerini kendi ulusal çıkarlarını da göz önünde bulundurarak savunmakta; dolayısıyla düzen-adalet ekseninde daha çoğulcu bir duruş sergilemektedir.

Çin'in Koruma Sorumluluğu'na karşı tutumu Rusya kadar direnç göstermese de ülkenin benzer argümanlar ile kavrama şüpheyle yaklaştığı, birincil ve ikincil sütunları daha fazla öne çıkardığı görülebilmektedir. Çin'in norma karşı tutumundaki belirleyici olan faktörü daha çok uluslararası hukukun devamlılığının sağlanması ve Batılı devletlere yönelik şüphecilik oluşturmuş, ülke kavramın bahane edilerek iç işlerine karışılmasına duyduğu çekinceden bahsetmiştir. Özellikle insan haklarının ihlali konusunun muğlaklığından bahseden Çin, kendisi de bu açıdan sıkça eleştiri aldığı için krizlerde kesin bulgulara dayanarak hareket edilmesi gerektiğini ifade etmiş ve egemenliğe saygı ile toprak bütünlüğünün korunmasının uluslararası hukukun öncelikli ilkeleri olduğunu öne sürmüştür. Bu düşünceyi kendi normatif ve tarihsel geçmişine dayandıran Çin, kendi kültürü ve tarihi için iç işlerine karışmamanın önemine açıklamalarında değinmiş; bu duruş ülkenin ekonomik olarak güçlenmesiyle birlikte daha görünür hale gelmiştir. Bu bakımdan Rusya ile örtüşse de ülkenin Rusya kadar veto hakkına başvurmadığı, Rusya'nın veto hakkını kullandığı bazı durumlarda ülkenin çekimser kaldığı görülmüştür. Çin'in norma bakışı düzen-adalet eksenindeki çoğulcu tutumla örtüşmekle beraber; bazı durumlarda vetoya başvurmaması ülkenin Batılı devletlere karşı daha temkinli bir duruş sergileme isteği olarak yorumlanmıştır.

Ülkenin Koruma Sorumluluğu vakası ülkeler ile ilişkileri değerlendirildiğinde ülkenin materyal ilişki kurduğu hemen hemen her ülkeyi gündemine yoğun bir biçimde aldığı ve müdahale konusunda aktif bir karşıtlık sergilediği görülmektedir. Libya, Yemen,

Güney Sudan ve Suriye krizlerinde ülke müdahale etmeme ilkelerini sıkça vurgularken, hükümetlere yönelik yaptırım kararlarının da karşısında yer almış; az sayıda insani yardım konusunun geçtiği metinlerde çekimser oy vererek kararın çıkmasının önünde bir engel oluşturmamıştır. Çin'in diğer BRICS ülkeleri ile kıyaslandığında Afrika ülkeleri ile de yoğun materyal bağı söz konusudur. Bu bakımdan Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Fildişi Sahilleri'ndeki krizleri de gündemine alan ülke, bu ülkelerdeki müdahale ile ilgili kararlarda veto hakkını kullanmamış; hatta barış sonrası inşa faaliyetlerine destek olma arzusunu ifade ederek yatırımlarının sürekliliğine verdiği öneme değinmiştir. Normatif olarak ise tüm ülkelerde BM Antlaşması'na dayandırdığı ilkeleri vurgulamakla beraber, özellikle materyal ilişkilerin daha yoğun olduğu ülkelerde daha aktif müdahale karşıtlığı yapması; Çin'in insani kriz politikalarında daha çok materyal faktörlerin ön planda olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Güney Afrika'nın Koruma Sorumluluğu normuna olan bakışında ise bölgesel politikalar ön plana çıkmıştır. Bölgesel güç olarak da değerlendirilen ülke, Afrika Birliği içerisindeki en etkin devletlerden biri olarak konumlanmakta; Birliğin tüzüğünde yer alan insan hakları ihlalleri, soykırım ve etnik temizlik gibi durumlarda Birliğin müdahale kararı alabileceği ilkesi Koruma Sorumluluğu ile de uyum göstermektedir. Bunun yanında ülkede Apartheid rejimi sonrası oluşan insan haklarına yönelik hassasiyet de bölgesindeki insani krizlere karşı daha aktif bir politika izlemesini beraberinde getirmiştir. Ancak ülke Koruma Sorumluluğu normu mantığına destek vermekle beraber, bölgesel organizasyonların krizlere daha fazla müdahil olması gerektiğini öne sürmüş; vakaların daha çok Afrika bölgesi ile ilişkili olduğuna dikkat çekerek karar alma süreçlerinde yer alan aktörlerin yalnızca Batılı devletlerden olmasını eleştirmiştir. Bu eleştirisini tarihsel ve normatif dinamiklere dayandıran ülke, ülkelerle ilgili kararların yine bölgedeki devletler tarafından alınması gerektiğini ifade etmiş ve uygulamaların suiistimal edilmemesi gerektiğinden bahsetmiştir. Bu kapsamda kendisi de müdahaleyi son çare olarak düşünmüş ve siyasi süreçler ile arabuluculuk girişimlerini öne çıkarmış; bu inisiyatifleri de bilateral değil daha çok çok taraflı mekanizmalar ile gerçekleştirme eğiliminde olmuştur. Bu bakımdan bölgesindeki krizlerde tamamen çoğulcu bir duruş sergilememekle beraber, ülkenin küresel olarak kesin insan hakları yargılamalarını varıp müdahale edilmesine karşı çıktığı; bunun yanında hükümet yetkililerine yönelik

yaptırımların ve ambargoların da karşısında yer aldığı ve ilk iki sütunu öne çıkardığı görülebilmektedir.

Güney Afrika'nın vakalarla ilişkisi değerlendirildiğinde ise bölgesindeki ve Ortadoğu'daki hemen her krizi gündemine aldığı görülebilmektedir. Ancak müdahale karşıtı ya da destekçisi tutum sergilemesinde ülke için materyal faktörlerin çok ön planda olmadığı görülmüştür. Örneğin ülke Libya ile yakın ticari ve yatırım ilişkisi kurmuş ancak Suriye ile kurmamış; ancak iki ülkeyi de gündemine çok fazla dahil ederek müdahale karşıtı bir tutum sergilemiştir. Bunun yanında Yemen ve Güney Sudan'a müdahale edilmesine de karşı çıkarken; Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Fildişi Sahilleri'ne gerçekleştirilen operasyonlarda karşıt bir tutum takınmamıştır. Bu durum insan hakları ile ilgili endişeler söz konusu olduğunda ve yakın coğrafyasında bir kriz ortaya çıktığından Güney Afrika'nın operasyon seçeneğine daha sıcak bakması, ancak daha fazla aktörün müdahil olduğu ve görece daha uzak coğrafyada yer alan meselelerde devletlerin yaptırım kararları ve müdahale niyetlerine daha şüpheyle yaklaşması şeklinde yorumlanabilmektedir.

Bu bakımdan BRICS'in Koruma Sorumluluğu'na karşı bakışının tam bir homojenlik göstermediği söylenebilmektedir. Rusya ve Çin diğer üyelere oranla daha sert bir tutum benimserken ve düzen-adalet ekseninde daha çoğulcu bir duruşu benimsemekte, ancak diğer BRICS üyelerinin de tamamen adaletçi bir bakış açısına sahip olduklarını öne sürmek de güç gözükmektedir. Tüm devletler birincil ve ikincil sütuna karşı daha istekli olmakla beraber, bu alandaki girişimleri engellememekte (Morris, 2013: 1278); ancak üçüncü sütundaki müdahale seçeneği söz konusu olduğunda karşı çıkma motivasyonlarını çeşitli nedenlere dayandırmaktadır. Vakalarla ilişkileri değerlendirildiğinde de farklı ağırlıklara sahip olmakla beraber, ülkelerin çoğulcu duruşlarının arkasındaki motivasyonları normatif/tarihsel ve materyal nedenler oluşturmakta; bu ilişki biçimine göre BRICS vakaları gündemine daha fazla ya da az dahil etmekte ve müdahale taraftarlığı ya da karşıtlığı da değişim göstermektedir. Dolayısıyla BRICS'in Koruma Sorumluluğu'nun dayanışmacı yapısına uyan bir aktör görünümü çizmemesinin nedenlerini normatif/tarihsel ve materyal faktörlerin oluşturduğu söylenebilmektedir.

7. SONUÇ

BRICS ülkelerinin 2008 sonrası Koruma Sorumluluğu vakalarındaki politikalarını açıklamayı ve grubu İngiliz Okulu'nun temel tartışmalarından düzen-adalet ekseninde konumlandırmayı amaçlayan tez, üyelerin karar motivasyonlarını normatif/tarihsel ve materyal dinamikler üzerinden ele almıştır. Bu kapsamda ülkelerin özellikle 2008 Krizi sonrası dönemde hem materyal hem de normatif olarak yükselişiyle paralel olarak dünya siyasetini etkileme kapasitelerinin de artış göstermesi ve küresel yönetişimi daha fazla etkileme imkanı bulmaları, BRICS'in insani krizlerdeki tutumunun araştırılmasını gerektirmiştir. Zira üye ülkelerden Rusya ve Çin BMGK üyesi olarak insani krizlerle ilgili kararları doğrudan etkileme imkanına sahip iken, grubun diğer üyelerinin de BMGK'da geçici üyelik yaptığı dönemlerde aktif bir tutum takındıkları ve BM platformu dışında da bölgesel ve küresel inisiyatifler başlatma potansiyeline sahip oldukları görülmüştür. Dolayısıyla tez, ülkelerin müdahale davranışlarının anlaşılması ve gelecekteki insani krizlerde hangi davranış biçimini benimseyebilecekleri ile ilgili tahmin yürütülebilmesi bakımından da geleceğe yönelik bir projeksiyon sunmuştur. Brezilya'nın Japonya'dan sonra BMGK'ya en fazla geçici üye olarak seçilen ülke olduğu, Hindistan'ın ve Güney Afrika'nın da BGMK'da son yıllarda üst üste geçici üyelik yaptıkları göz önünde bulundurulduğunda, çalışma yakın dönemdeki insani krizlerdeki BMGK'da tartışılabilecek olası konular açısından da fikir vermektedir.

Bunun yanında tez, düzen-adalet ekseninin ortasında konumlanan dayanışmacı bir norm olan Koruma Sorumluluğu'na yönelik küresel yönetişimi etkileme potansiyeli bulunan bu ülkelerin nasıl yanıt verdiklerini de araştırmıştır. Bu bakımdan ülkelerin her insani krizde birbirlerine benzer davranışlar sergilemedikleri ve farklılaşan tutumlar takınabildikleri görülmüştür. Farklılıklara sahip olmakla beraber BRICS ülkelerinin hepsinin tutumu dayanışmacılığa değil, düzen-adalet ekseninin düzen tarafına yakın olan çoğulcu davranış biçimine yakın seyretmiştir. Tüm üyeler Koruma Sorumluluğu'nun temel metinlerini kabul etseler de norm tartışmalarının yaşandığı esnada ve sonrasında konuya yönelik çekincelerini dile getirmişler ve normun uygulandığı vakaları sıkça eleştirmişlerdir. Ülkelerin özellikle Koruma Sorumluluğu'nu yalnızca askeri müdahaleler olarak ele aldığında sert bir tutum takındıkları; devletlerin güçlendirilmesi ve uluslararası

toplumun yardım görevinin vurgulandığı birinci ve ikinci sütunlara yönelik ise daha yumuşak bir tavır sergiledikleri görülmüştür. Rusya ve Çin bu bakımdan Koruma Sorumluluğu kapsamında yapılacak olası bir müdahaleye en karşı çıkan üyeler olmuş, özellikle Rusya R2P'yi söylemlerinde norm olarak değil kavram ya da nosyon olarak ele almıştır. Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika da dış müdahalelerden olabildiğince kaçınılması gerektiğini ve egemenlik, toprak bütünlüğüne saygı ve iç işlerine karışmama ilkelerinin uluslararası hukukta önceliğinin bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak üye ülkelerin bazı vakalarda operasyonlar söz konusu olduğunda çekimser oy kullanabildikleri ya da lehte oy verebildikleri de görülmüştür.

Bu kararların arkasında yatan nedenlerin anlaşılmasında ise tezde normatif/tarihsel ve materyal dinamiklerden yararlanılmış; her bir BRICS ülkesinin belirlenen yedi vaka olan Libya, Suriye, Yemen, Güney Sudan, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Fildişi Sahilleri ile ilişkileri ayrı ayrı incelenmiş ve ülkeler için hangi ilişki biçiminin kararlarda etkili olduğuna ulaşılmıştır. Çalışmada tezin de temel argümanı olan BRICS'in R2P'nin dayanışmacılık kriterlerine ve birbirlerine uyum göstermedikleri sonucuna varılırken, bunun arkasında yatan nedenler materyal ve normatif/tarihsel dinamikler olarak belirlenmiş; tüm ülkeler için vakalarla ilişkilerinde belirli bir oranda hem normatif/tarihsel hem de materyal faktörlerin önemli olduğu ulaşılmıştır. Ancak bu örnekler üzerinden değerlendirildiğinde Çin için materyal, Güney Afrika ve Hindistan için normatif/tarihsel ilişkilerin daha fazla öne çıktığı; Rusya ve Brezilya için ise iki faktörün de kararlarda belirleyici olduğu görülmüştür.

İçeriğin Analizi ve Sınırlılıklar

Tezde öncelikle teorik bir Koruma Sorumluluğu çerçevesi çizilmiştir. Bu bakımdan düzen-adalet ekseni ile ilgili temel teorik tartışmalara yer verilirken, diğer teorilerin tezde neden kullanılmadığı ve İngiliz Okulu'nun tartışma ile ilgili temel görüşlerine değinilmiştir. Daha sonra insani müdahaleler ve Koruma Sorumluluğu'nun tarihsel kökenleri açıklanmış ve norm ile ilgili güncel tartışmalar ortaya koyulmuştur. Ardından BRICS ülkelerinin 2000'lerdeki yükselişleri ve uluslararası toplumdaki pozisyonları ile ilgili üçüncü bölümde, grubun kendi içerisinde benzeşen ve farklılaşan yönleri ifade edilmiştir. Bunun yanında BRICS'in genel olarak dış politikasında

belirleyici olan faktörler tezin 1. Adım'ını oluşturacak şekilde belirlenmiştir. Bu bölümde kapsamlı bir dış politika analizi yapılması temel amacı oluşturmamıştır. Yalnızca insani krizlerde ülkelerle ilişkilerine özel olarak değinilmeden önce BRICS'in politikalarında hem normatif/tarihsel hem de materyal unsurların etkili olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde BRICS'in müdahaleler ve vakalar ile ilgili tutumlarının analizi için öncelikle 1990'lardan itibaren insani müdahalelere yönelik yaklaşımları açıklanmıştır. Ülkelerin özellikle Kosova müdahalesinden sonra ve 2000'lerde yaşadıkları hızlı büyüme ve küresele siyasete etkin katılımlarıyla insani müdahale konusuyla ilgili de görüşlerinin belirginleştiği bölümde ortaya koyulmuş ve ülkelerin kavrama çekince ile yaklaşmalarının görünür hale geldiği öne sürülmüştür. Bu çekince Koruma Sorumluluğu tartışmaları esnasında da devam ederken, tüm ülkelerin BM yetkililerin ve dış işleri bakanlarının 2001, 2005 ve 2009 görüşmelerinde yaptıkları açıklamalarda özellikle müdahale olarak değerlendirilen son aşamaya ve dayanışmacılık/Rasyonalizm ilkelerine karşı karşı mesafeli bir duruş benimsedikleri göze çarpmıştır. Ülkeler insan hakları adına sorumluluk olarak müdahale edilebileceği fikrine karşı çıkarken, özellikle Rusya çoğu zaman bu müdahaleleri düzen bozucu olarak değerlendirmiştir. Bu çekincelere karşın tüm üyeler metinleri onaylamış ve bir anlamda prensip olarak normu kabul etmiş ancak takip eden dönemde dayanışmacılıktan uzak davranış biçimleri benimsemiştir.

Ülkelerin Koruma Sorumluluğu'na karşı tutumlarının anlaşılması için bu tarihten sonra insani kriz kapsamında değerlendirilen yedi vaka ile ilgili BMGK'da çıkan tüm kararlar ve onaylanmayan taslaklar incelenmiştir. Bu kapsamda tezde yedi krizle ilgili toplam 195 adet BMGK taslağı ve kararı ile 8 adet BM Genel Kurul oylaması, beş ülkenin BM temsilcilerinin açıklamaları ile beraber incelenmiş ve BRICS ülkelerinin hangi gerekçeler ile lehte oy verdikleri, veto haklarını kullandıkları veya çekimser kaldıkları açıklamalar üzerinden analiz edilmiştir. Bu açıklamalarda dayanışmacılık ilkeleri olan insan hakları adına uluslararası toplumun sorumluluk olarak müdahale edilebileceğinin mi, yoksa çoğulculuğun temel görüşleri olan uluslararası toplumun ancak düzen bozulduğunda müdahale edebileceği; bunun dışında egemenlik, toprak bütünlüğü ilkelerinin mi savunulduğu ortaya koyulmuştur. Yedi vaka kapsamında BRICS ülkeleri

krizleri gündemlerine alma ve krizlere karşı müdahale taraftarlığı/müdahale karşıtlığı yapmalarına göre sınıflandırılmıştır.

Bölümde bunun yanında grup seviyesinde de görüşlerin ortaya koyulması için BRICS'in zirve deklarasyonları da değerlendirilmiştir. Kanada merkezli BRICS Information Center'dan elde edilen metinler üzerinden 2009'dan 2020'ye kadar olan tüm zirve bildirgeleri incelenmiş, 2011-2020 arasında toplam 10 zirvede insani krizlere değinildiği bulunmuş; bu kapsamda hangi vakaların deklarasyonlarda geçtiği ve vakalar ele alınırken hangi kavramlarla ilişkilendirildiği açıklanmıştır. Böylelikle tez için öngörülen 2. Adım tamamlanmıştır.

Tezin son bölümü olan 3. Adım'da ise BRICS'in yedi ülke ile ilişkileri hem normatif/tarihsel hem de materyal unsurlarla analiz edilmiştir. Normatif/tarihsel dinamiklerde ülkelerin o vaka ülkesi ile siyasi, tarihsel ve kültürel ilişkileri, BM'de yaptığı açıklamalardaki görüşleri ve BM dışında krizle ilgili başlattığı inisiyatifler değerlendirilmiştir. Materyal dinamiklerde ise vaka ülkesi ile ticaret ilişkisi, yatırım ortaklıkları, vakanın konumunun ülke açısından jeopolitik önemi ve silah ithalat/ihracat oranları karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda Adım 2'de de yararlanılan BM'in dijital kütüphanesinin yanında, Dünya Bankası, OEC, UNSTAT, SIPRI veri tabanlarından da birincil kaynak olarak yararlanılmıştır. Tezin bir limitasyonu olarak bu aşamada özellikle Güney Afrika, Brezilya ve Hindistan için yatırım ilişkileri, siyasi ilişkiler ve arabuluculuk girişimleri anlamında birincil ve ikincil kaynağa ulaşma sıkıntısı oluşmuştur. Bu kapsamda uluslararası yayın kuruluşlarının yanında ülkelerin yerel haber kaynaklarından ve dış işleri bakanlıklarının sitelerinden de yararlanılarak kaynak açığı kapatılmıştır. Son olarak tüm ilişki biçimleri, ülkelerin müdahale kararları ile karşılaştırılarak ülkelerin davranışlarının motivasyonları açıklanmış hem de ülkelerin bütünüyle birbirlerine uyum göstermemekle beraber, düzen-adalet ekseninin düzen tarafına yakın olan çoğulculukta konumlandıkları belirlenmiştir.

Değerlendirme

BRICS ülkelerinin 2008 sonrası insani kriz vakalarındaki davranışlarının düzen-adalet ekseninin düzen tarafına daha yakın seyreden çoğulcu tarafta konumlandığı söylenmektedir. Ülkelerin motivasyonlarında farklılıklar bulunmakla beraber, aynı

zamanda grup üyelerinin farklı seviyelerde çoğulculuğa sahip olduğu da görülmüştür. Bununla beraber ülkelerin R2P'nin dayanışmacı mantığı ile hareket ettiğini söylemek de güç görünmektedir. Ülkeler normla ilgili metinleri kabul etseler de uygulanmasına temkinli yaklaşmışlar ve özellikle vakalarda yaşanan insani krizlerin doğruluğu konusunda şüphelerini dile getirmişlerdir. Vakalarda gündeme gelen insani acı ve şiddet olaylarını iddia ve iç işleri olarak nitelendiren BRICS ülkeleri, Koruma Sorumluluğu'nun ilk sütunu olan devletlerin güçlendirilmesi ve vatandaşlarını korumada sorumluluğun öncelikle devletlere ait olduğu fikrine sıcak bakmıştır. Ancak ülkeler bu aşamada bile bazı durumlarda egemenliği bir sorumluluk değil hak olarak ele almışlardır. Konuyla ilgili en büyük çekinceye sahip üye olan Rusya'nın devletlerin kendisi bu sorumluluğu yerine getiremediği durumlarda uluslararası toplumun sorumluluk olarak müdahale edebileceği fikrine yol açabileceği için R2P'yi söylemlerinde norm olarak nitelendirmemiştir.

İkinci sütunda ise öngörülen destekleme ve yardım görevinde de uluslararası toplumun sorumluluğu olduğunu büyük ölçüde kabul eden BRICS bu kapsamda daha çok siyasi süreçleri, arabuluculuk girişimlerini ve diyalog mekanizmasının sağlanmasını öne çıkartmış; bunun yanında barış koruma operasyonlarını çok taraflı yapısından dolayı daha meşru gördüğünü ifade etmiştir. Hem zirve deklarasyonlarında hem de ülkelerin BM'deki açıklamalarında ülke yetkililerinin egemenlik, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama ilkelerinin öncelikli olduğunu vurguladığı ve insani durumdan duyulan endişeler dile getirilse bile bunların engellenmesi için yine ülkedeki hükümet yetkilileriyle koordinasyon sağlanması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Bu bakımdan BRICS ülkelerinin hiçbiri ele alınan yedi vakada müdahalenin, R2P'nin uygulanmasının ve dayanışmacılık ilkelerinin aktif bir savunucusu olmamıştır.

Bunun yanında ülkeler Batılı devletlerin müdahaleye yönelik istekliliklerini de sıkça eleştirmiş ve bu ülkelerin insan haklarının bahane edilerek iç işlerine karışmak istediklerini öne sürmüşlerdir. Dış müdahaleleri düzen bozucu olarak tanımlayan ülkeler, uluslararası toplum fikrini kabul etmekle beraber insani krizleri Koruma Sorumluluğu'na neden olacak vahşet suçları kapsamında değerlendirmediğinden öngörülen ilkelerin uygulanamayacağını savunmuştur. Hatta krizlerde Batılı ülkeleri iç işlerine karışmak için insan haklarının bahane edildiği konusunda suçlamış ve özellikle Rusya konuyla ilgili

anti-norm girişimciliği yapmıştır. Dolayısıyla düzen-adalet ekseninde ülkeler değerlendirildiğinde Rusya ve Çin'in düzene en yakın konumlandığındığı, ardından Hindistan'ın özellikle normun tartışıldığı dönemde söylemleri ele alındığında çoğulcu davranış biçimleri gösterdiği görülmektedir. Brezilya ve Güney Afrika da çoğulcu söylem ve davranışlar sergilemekle beraber, kimi durumlarda normu ve askeri operasyonları tartışmaya daha açık olmuşlar ve normu geliştirici önerilerde bulunup, insani endişelere gündemlerinde yer vermişlerdir.

Ülkelerin dayanışmacılık ilkelerinden uzak bu açıklamalarının yanında bazı durumlarda örneğin Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne yapılacak olan müdahalelerde Rusya ve Çin'in veto hakkını kullanmadığı görülmüştür. Fildişi Sahilleri vakasında ise tüm ülkelerin müdahale karşıtlığı konusunda aktif bir tutum takınmadıkları ve operasyonun gerçekleştirilmesini engellemedikleri belirlenmiştir. Bu farklılaşan durum ülkelerin politikalarını etkileyen dinamiklerle açıklanmış, hiçbir BRICS ülkesinin Fildişi Sahilleri vakası ile yoğun normatif/tarihsel ve materyal ilişki kurmadığı ortaya koyulmuştur. İlişki biçimlerinin etkisi ise ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir. Hindistan ve Güney Afrika'nın kararlarında daha çok ülkelerle geliştirilen tarihsel/normatif ilişkilerin etkili olduğu görülmüştür. Çünkü hem Hindistan'ın hem de Güney Afrika'nın vaka ülkeleri ile yoğun bir materyal ilişki bağı bulunmamaktadır ve bu ülkeler örneğin Güney Afrika insan hakları ile ilgili durumlar söz konusu olduğunda BMGK'da görüşülen Suriye ile ilgili bazı taslaklarda Çin ve Rusya'dan farklı bir tutum takınmıştır. Benzer şekilde Afrika'da da Afrika Birliği'nin dahil edildiği durumlarda operasyon fikrine sıcak bakacağını ifade etmiştir. Dolayısıyla Güney Afrika için normatif/tarihsel dinamiklerin müdahale kararlarında daha belirleyici olduğu söylenebilmektedir. Ülkelerle Güney Afrika'dan daha fazla materyal bağlantılara sahip olsa da Hindistan'ın da benzer şekilde vaka ülkeleri ile çok farklı yoğunluklarda materyal ilişkiler kurduğu gözlenmemiştir. Materyal bağlılık ile müdahale kararları arasında bir bağlantı bulunamayan Hindistan için de belirleyici olan unsurun daha çok iç işlerine karışmama, egemenlik gibi normatif unsurlar olduğu görülebilmektedir.

Brezilya için ise hem normatif/tarihsel hem de materyal dinamiklerin beraber belirleyici olduğu görülmüştür. Brezilya'nın uluslararası krizlerle ilgili politikalarında artan aktiflik ülkenin materyal anlamda da güç kazandığı dönemde gerçekleşmiştir. Ülke Koruma Sorumluluğu normunun daha etkin uygulanması ile ilgili tamamlayıcı nitelikteki

önerilerde bulunurken yine siyasi süreçleri öne çıkarttığı ve müdahale fikrini son çare olarak düşündüğü gözlemlenmektedir. Brezilya hem normatif/tarihsel hem de materyal ilişki geliştirdiği ülkeleri daha fazla gündemine alırken bu ülkelere yönelik söylemlerinde de daha fazla müdahale karşıtı bir tutum takınmış, materyal ve siyasi ilişkilerinin sınırlı düzeyde olduğu ülkeleri ya gündemine hiç almamış ya da krizlere yönelik sınırlı bir karşıtlık göstermiştir.

Rusya'da ise konuya yönelik en güçlü tepkinin normatif/tarihsel ve materyal dinamiklerin bir arada bulunduğu ülkelere karşı verildiği görülmektedir. Genel olarak konuyla ilgili düzen-adalet ekseninde çoğulcu bir tutum sergileyen Rusya, yalnızca materyal bağının bulunduğu ülkelerde operasyon düzenlenmesini her zaman engellemezken, hem materyal hem de normatif/tarihsel ilişki geliştirdiği Suriye, Libya ve Yemen gibi ülkelerde daha katı bir tutum benimsemiş ve vakalara gündeminde daha fazla yer vermiştir. Bu ülkelerdeki taslaklarda uluslararası barış ve güvenliğe tehdit ibaresinin geçtiğinde ya da Koruma Sorumluluğu kapsamında çeşitli önlemlerin alınabileceğine dair bir ibare söz konusu olduğunda Rusya'nın 1973 sayılı Libya kararı hariç veto hakkına başvurduğu görülmüştür. Benzer şekilde bu ülkelere yönelik girişimleri de daha yüksek düzeyde seyretmiştir. Bu vakalarla ilgili bölgesel ve küresel siyasi inisiyatiflere doğrudan dahil olma arzusu taşıyan Rusya, kendisi de girişimler başlatmış ve barış süreçleriyle ilgili aktif bir politika yürütme taraftarı olmuştur. Yalnızca materyal olarak yoğun ilişki kurduğu ülkelerde ise Rusya operasyon düzenlenmesi fikrine bazı durumlarda sıcak bakmış ancak hükümet yetkililerine yönelik yaptırım ve ambargo kararlarının çıkmasını, sorumlularla ilgili Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvurulmasını ya engellemiş ya da kararlarda çekimser kalmıştır. Dolayısıyla Rusya için hem materyal hem de normatif/tarihsel dinamiklerin etkili olduğu söylenmekle beraber ülkenin yatırım anlaşmaları, silah ticareti ve krizlere ait bölgelerde liman ve üslere hakim olma istekliliği Brezilya ile kıyaslandığında materyal tarafa daha yakın bir duruş sergilediği söylenebilmektedir.

Çin'in de hem normatif/tarihsel hem de materyal unsurlardan etkilendiği söylenebilmekle beraber, ülkenin materyal ilişki geliştirdiği bölgelerdeki krizlerde daha aktif bir tutum izlediği görülebilmektedir. Verilen yedi vaka ülkesinden hiçbiriyle derin ve köklü tarihsel ilişkisi bulunmayan Çin için belirleyici dinamik genellikle ekonomik ve yatırım ilişkileri olmuş; Tek Kuşak Tek Yol Projesi ve etkinlik kurmak istediği limanlara

vakanın yakın konumu ülkenin krizin sonuçlarıyla ve süreçleriyle ilgili daha çok materyal endişelerle hareket etmesini beraberinde getirmiştir. Örneğin Libya müdahalesinin sonuçlarını sıkça gündemine alarak eleştiren Çin'in kriz sürecinde ve sonrasında ülkede kurulan iki yönetimli yapının iki tarafı ile de iletişim kurmadaki istekliliği göze çarpmıştır. Bunun yanında Güney Sudan, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Yemen ve Suriye'de de benzer şekilde yatırımlarının devamlılığı ile ilgili daha çok ticaret eksenli görüşmeler gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla ülkenin insani krizlerdeki vurgusunda egemenlik, iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğü gibi normatif unsurlar yer alsa da siyasi bir inisiyatif başlatma ve arabuluculuk girişimlerinde bulunmada Rusya'nın gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu bakımdan ülkelerin davranış biçimlerinin altında yatan motivasyonlar aşağıdaki grafik gibi açıklanabilmektedir.

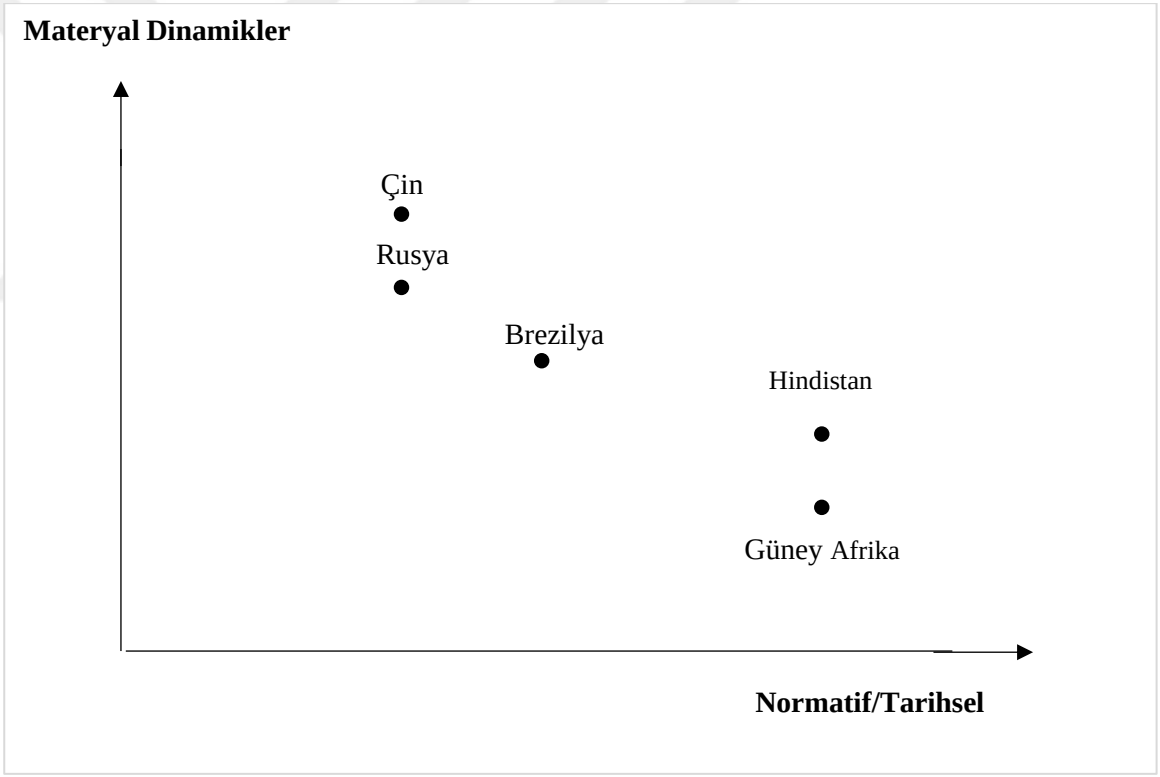

Grafik 2. BRICS Ülkelerinin Müdahale Kararlarında Etkili Olan Dinamikler

Kaynak: Yazarın bu bölümde bahsedilen kaynaklara dayalı olarak hazırladığı grafik

Tezin ortaya koyduğu bir diğer sonuç da daha geniş çaplı olarak uluslararası düzen tartışmalarına yönelik olmuştur. BRICS ülkeleri hakkında bir araya geldikleri ilk zirveden itibaren uluslararası liberal düzeni değiştirecek köklü zorlanmalar ortaya

çıkartacakları öngörülmüş ve normatif olarak sahip oldukları kendilerine özgü değerleri ile küresel siyaseti etkileme potansiyellerinden bahsedilmiştir. Tezde bu durum insani krizler üzerinden ele alındığında normatif/tarihsel unsurların üye ülkeler için belirli bir düzeyde etkili olduğu ortaya koyulmuştur. Özellikle egemenlik, iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğü gibi normları tüm ülkeler benimsemiş ve söylemlerinde bu normları sıkça vurgulamışlardır. Ancak bunun yanında materyal ilişkilerin de BRICS için yüksek düzeyde belirleyici olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ülkelerin var olan düzene bir bütün olarak normatif anlamda köklü ve güçlü bir zorlanma getireceği iddiası bir anlamda bu vakalar üzerinden kanıtlanamamıştır. Çünkü özellikle Çin ve Rusya ülkelerle materyal ilişki kurmadıkları durumlarda müdahaleleri gündemlerine almaya ve bu müdahalelere karşı normatif değerlerini öne sürerek aktif bir karşıtlık sergilemeye fazla hevesli görünmemişlerdir. Hatta kimi durumlarda Suriye, Libya gibi krizlerde şiddetle karşı çıktıkları Koruma Sorumluluğu söylemine başka vakalarda yer vermişlerdir. Rusya'nın Kırım müdahalesi ile ilgili davranışlarını, bölgede yaşayan vatandaşlarının Koruma Sorumluluğu'na dayandırması buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu durum ülkelerin kendi materyal çıkarları veya etki alanları söz konusu olduğunda norma politikalarında yer verebileceklerinin de bir göstergesini oluşturmuştur.

Dolayısıyla BRICS ülkelerinin Koruma Sorumluluğu'na karşı bütün olarak homojen bir şekilde hareket ettiğini söylemek güç olsa da ülkelerin konuya yönelik davranışları ve açıklamaları genel olarak dayanışmacılık ilkeleriyle değil düzen-adalet ekseninin çoğulcu kanadı ile daha fazla uyum göstermektedir. Ülkelerin birbirleriyle olan uyumsuzluklarının nedenlerini ise vaka ülkeleri ile kurulan normatif/tarihsel ve materyal ilişkilerdeki farklılaşmalar oluşturmakta ve krize karşı verdikleri yanıtlar da bu eksende şekillenmektedir. Dolayısıyla BRICS'in insani kriz vakalarına karşı düzen-adalet ekseninde bütün olarak normatif bir grup olarak hareket ettiği söylenememektedir.

Sonuç ve Öneriler

Tez BRICS ülkelerinin düzen-adalet ekseninin düzen tarafına yakın çoğulcu kanatta yer aldıklarını ve bunun arkasındaki nedenlerin de materyal ve normatif/tarihsel ilişkiler olduğu sonucuna varmıştır. Bu bakımdan BRICS ülkelerin davranışlarının her vakada benzerlik taşımadığı sonucuna da ulaşan çalışma, farklı ülke gruplarına da

uygulanabilecek ve gelecekteki insani krizlerde BRICS'in davranışlarının tahmin edilebileceği bir model önermiştir. Bu bakımdan BRICS grubunun kısa dönemde Koruma Sorumluluğu vakalarıyla ilgili kapsamlı bir inisiyatif almaları beklenmemekte, ancak Koruma Sorumluluğu'nun önleme ve destekleme mekanizmalarına yönelik girişimlerde bulunabilecekleri tahmin edilmektedir.

Tezde ülkelerin bireysel olarak derinlemesine dış politikalarının analiz edilmesi temel amacı oluşturmadığından, ileriki çalışmalarda bir ya da birkaç ülke yetkilisi ile mülakat yapılarak tezden elde edilen bulgular geliştirilebilecek ve bir ülkenin insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu'na yönelik davranışları derinleştirilebilecektir. Bunun yanında tezde vakalar üzerinden inceleme yapılması hedeflendiğinden BMGK kararları ve taslakları esnasında temsilcilerin açıklamaları yer almış olup, BM açılış konuşmaları incelenmiştir. Ülke bazında ve devletlerin Koruma Sorumluluğu'na genel olarak bakışlarıyla ilgili yapılacak ileri bir çalışmada doktrinin BM genel gündem maddesi olduğu dönemlerdeki açıklamaları da incelenebilir. Ancak bu çalışmanın temel amacı BRICS hakkında belirlenen vakalar üzerinden bir grup çıkarımı yapmak olduğundan; ülkelerin tutumunun her krizde homojenlik taşımadığı, genel olarak grubun davranışlarının çoğulcu özellikler gösterdiği ortaya koyulmuş ve farklılaşan politikalarının arkasındaki nedenlerin ise normatif/tarihsel ve materyal dinamikler olduğu analiz edilmiştir. Küresel siyasette her geçen gün bir yenisi gündeme gelen insani krizlere Batı-dışı ülkelerin bakışının sunulduğu tezde bu alanda politika oluşturma süreçleri ile ilgili literatürün geliştirilmesi hedeflenirken, alanda yapılacak bu ve benzer çalışmaların insani krizlerin azaltılmasına katkı sunması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Acharya, A. (2014). *Rethinking Power, Institutions and Ideas in World Politics: Whose IR?,* Abingdon: Routledge.

Acharya, A. (2018). *Constructing Global Order Agency and Change in World Politics*, UK: Cambridge University Press

Acharya, A. ve Buzan, B. (2019). *The Making of Global International Relations Origins and Evolution of IR at its Centenary*, UK: Cambridge University Press

Aldred, K. ve Smith, M.A. (2019). *Superpowers in the Post-Cold War Era*, London: Palgrave Macmillan

Allison, R. (2013). *Russia, the West, and Military Intervention*, UK: Oxford University Press.

Aoyama, R. (2018). China's Foreign Policy as Rising Power, içinde *Decoding the Rise of China* ed. Leng TK., Aoyama R., Singapore: Palgrave Macmillan, 11-38.

Baaz, M. (2013). Beyond Order versus Justice: Middle-Ground Ethics and the Responsibility to Protect, içinde *Ethical Reasoning in International Affairs Arguments from the Middle Ground* Ed. Cornelia Navari, NY: Palgrave Macmillan

Bain, W. (2014). The Pluralist-Solidarist Debate in English School, içinde *Guide to the English School in International Studies* Ed. Cornalia Navari ve D. M. Green, UK: Wiley-Blackwell, 159-171.

Banerjee, D. (2013). India, içinde *Providing Peacekeepers The Politics, Challenges, and Future of United Nations Peacekeeping Contributions* Ed. A.J.Bellamy ve P.D.Williams, UK: Oxford University Press

Baranovsky, V. (2000). Russia: Reassessing National Interests, içinde *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship* Ed. A. Schnabel ve R. Thakur, Tokyo: United Nations University Press

Barnett, M. ve Weiss, T.G. (2011). *Humanitarian Contested Where angels fear to tread, US: Routledge.*

Bill, B. ve Huang, C.H. (2015). The People's Republic of China, içinde *Providing Peacekeepers The Politics, Challenges, and Future of United Nations Peacekeeping Contributions* Ed. A.J.Bellamy ve P.D.Williams, UK: Oxford University Press

Binder, M. (2017). *The United Nations and the Politics of Selective Humanitarian Intervention*, Switzerland: Palgrave Macmillan.

Birdsall, A. (2009). *The International Politics of Judicial Intervention*, NY: Routledge.

Bull, H. (1966). The Grotian Conception of International Society, içinde *Diplomatic Investigations Essays in the Theory of International Politics* Ed. H. Butterfield ve M.Wight, Cambridge: Harvard University Press, 51-74.

Bull, H. (1977). *The Anarchical Society A Study of Order in World Politics*, NY: Columbia University Press.

Bull, H. (1984). *Intervention in world politics*, NY: Clarendon Press.

Bull, H. (1992). Introduction, içinde *International Theory The Three Traditions*, NY: Holmes and Meier, ix-xxiv.

Butterfield, H. ve Wight, M. (1966). Preface, içinde *Diplomatic Investigations Esssays in the Theory of International Politics* ed. H. Butterfield ve M. Wight, US: Harvard University Press, 11-13

Butterfield, H. ve Wight, M. (1966). *Diplomatic Investigations Essays in the Theory of International Politics*, Cambridge: Harvard University Press.

Buzan, B. (2004). *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*, Cambridge: Cambridge University Press

Buzan, B. (2005). International Political Economy and Globalization, içinde *In International Society and its Critics* Ed. A. J. Bellamy, Oxford: Oxford University Press, 115-133

Cai, P. (2017*). Understanding China's Belt and Road Initiative*, Australia: Lowy Institute for International Policy.

Carr, E.H. (1939). *The Twenty Years' Crisis 1919-1939*, London: Macmillan

Christensen, S.F. ve Xing, L. (2016). The Emerging Powers and the Emerging World Order: Back to the Future?, içinde *Emerging Powers, Emerging Markets, Emerging Societies* Ed. S.F. Christen ve L.Xing, London: Palgrave Macmillan, 3-29

Crawford, N.C. (2004). *Argument and Change in World Politics Ethics, Decolonization and Humanitarian Intervention*, UK: Cambridge University Press.

De Coning, C. ve Lotze, W. (2013). South Africa, içinde *Providing Peacekeepers The Politics, Challenges, and Future of United Nations Peacekeeping Contributions* Ed. A.J.Bellamy ve P.D.Williams, UK: Oxford University Press

Draper, G.I. (1990). Grotius' Place in the Development of Legal Ideas about War, içinde *Hugo Grotius and International Relations* Ed. H. Bull, B. Kingsbury ve A. Roberts, Oxford: Clarendon Press, 177-209.

Dunne, T. ve Hanson, M. (2009). Human rights in international relations, içinde *Human Rights: Politics and Pratice*, UK: Oxford University Press, 62-76.

Esteves, P. ve Herz, M. (2020). Climbing the ladder: Brazil and the International Security Field, içinde *Status and the Rise of Brazil Global Ambitions, Humanitarian Engagement and International Challenges* Ed. P. Esteves, M.G. Jumbert ve B. De Carvalho, Switzerland: Palgrave.

Finnemore, M. (1996). Constructing Norms of Humanitarian Intervention, içinde *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics* Ed. P.J.Katzenstein, NY: Columbia University Press, 130-155.

Finnemore, M. (2003). *The Purpose of Intervention*, US: Cornell University Press.

Finnemore, M. (2008). Paradoxes in Humanitarian Intervention, içinde *Moral Limit and Possibility in World Politics* Ed. R.M.Price, UK: Cambridge University Press, 197-224

Fiott, D. ve Koops, J. (2015*). The Responsibility to Protect and the Third Pillar Legitimacy and Operationalization*, UK: Palgrave Macmillan

Garwood-Gowers, A. (2013). The BRICS and the responsibility to protect: lessons from the Libyan and Syrian crises, içinde *Responsibility to Protect in Theory and Practice* Ed. Sancin, Vasilka ve Dine, Masa Kovic, Slovenia: , GV Zalozba, 291-315

George, A.L. ve Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Science*, England: MIT Press.

Giffen, A. (2016). South Sudan, içinde *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect* Ed. A.J. Bellamy ve T. Dunne, UK: Oxford University Press

GSDRC (2013). *International Legal Frameworks for Humanitarian Action*, University of Birmingham, UK: GSDRC

Hall, I. (2006). *The International Thought of Martin Wight*, NY: Palgrave Macmillan.

He, W. (2008). China's Perspective on Contemporary China-Africa Relations, içinde *China Returns to Africa: A Rising Power and a Continent Embrace* Ed. C. Alden, D. Large and R.S. Oliveira. London: Hurst & Company

Hehir, A. (2019). *Hollow Norms and the Responsibility to Protect*, UK: Palgrave Macmillan

Herz, M. (2011). Brazil: Major Power in the Making?, içinde *Major Powers and the Quest for Status in International Politics* Ed. Volgy T.J., Corbetta R., Grant K.A., Baird R.G. Evolutionary Processes in World Politics, NY: Palgrave Macmillan

Higgins, R. (1990). Grotius and the Development of International Law in the United Nations Period, içinde *Hugo Grotius and International Relations* Ed. H. Bull, B. Kingsbury ve A. Roberts, Oxford: Clarendon Press, 267-281.

Hodzi, O. (2019). *The End of China's Non-Intervention Policy in Africa*, Switzerland: Palgrave Macmillan

Holden, B. (1996). *The Ethical Dimension of Global Change*, UK: Macmillan Press.

Holzgrefe, J.L. (2003). *Humanitarian Intervention Ethical, Legal and Political Dilemmas*, UK: Cambridge University Press.

Hunt, C.T. (2016). Cote d'Ivoire, içinde *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect* Ed. A.J. Bellamy ve T. Dunne, UK: Oxford University Press

Hurrell, A. (2007*). On Global Order Power Values and the Constitution of International Society*, NY: Oxford University Press

Hurrell, A. (2014). Order and Justice, içinde *Guide to the English School in International Studies* Ed. Cornalia Navari ve D. M. Green, UK: Wiley-Blackwell, 143-159.

Ikenberry, J. (2014). *Power, Order and Change in World Politics*, UK: Cambridge University Press

Jackson, R. (2000). *The Global Covenant Human Conduct in a World of States*, US: Oxford University Press

Jackson, R. (2000). *The Global Covenant*, NY: Oxford University Press

Jackson, R. (2009). International Relations as a Craft Discipline, içinde *Theorising International Society* Ed. Cornalia Navari, NY: Palgrave Macmillan, 21-39.

Jones, C. (2018). China and the Responsibility to Protect, içinde *China's Challenge to Liberal Norms The Durability of International Order* Ed. C. Jones, UK: Palgrave Macmillan.

Jones, R.W. (2010). *India's Strategic Culture*, USA: Defence Treath Reduction Agency Advanced Systems and Concepts Office.

Karlsrud, J. (2016). Mali, içinde *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect* Ed. A.J. Bellamy ve T. Dunne, UK: Oxford University Press

Kenkel, K.M., Neto, D.M.S. ve M.M.L.A. Ribeiro (2020). Peace Operations, Intervention and Brazilian Foreign Policy: Key Issues and Debates, içinde *Status and the Rise*

of Brazil Ed. P.Esteves, M.G. Jumbert ve B. de Carvalho, NY: Palgrave Macmillan

Klose, F. (2015). *The Emergence of Humanitarian Intervention Ideas and Practice From the Nineteenth Century to the Present*, UK: Cambridge University Press

Knop, K. (2017). "Feminist Re/Statements: Feminism and State Sovereignty in International Law, içinde *The Nature of Law* Ed. Gerry Simpson, NY: Routledge, 355-385.

Krieg, A. (2013). *Motivations for Humanitarian Intervention Theoretical and Empirical Considerations*, London: Springer.

Kuhrt, N. (2015). Russia, the Responsibility to Protect and Intervention, içinde *The Responsibility to Protect and the Third Pillar* Ed. Fiott D., Koops J., London: Palgrave Macmillan.

Lamy, S.I. (2014). Contemporary mainstream approaches: neo-realism and neo-liberalism, içinde *The Globalization of World Politics* Ed. J.Baylis, S.Smith ve P.Owens, UK: Oxford University Press 126-141.

Larionova, M. (2018). *The Rise of New Institutions, içinde BRICS and the Global Governance* ed. M. Larionova ve J.J.Kirton, NY: Routledge, 3-21.

Lauterpacht, H. (2011). *The Function of Law In The International Community*, NY: Oxford

Lestrad, C. (2013). Moral Responsibility in International Relations: the US Response to Rwanda, içinde *System, Society and the World* Ed. R.W.Murray, UK, 38-43.

Mabera, F. ve Spies, Y. (2016). How Well Does R2P Travel Beyond the West?, içinde *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect* Ed. A. J. Bellamy and T. Dunne, UK: Oxford University Press

MacFarlane, S.N. (2002). Successes and Failures in Soviet Policy, içinde *USSR and Marxist Revolutions in the Third World* Ed. Katz, M.N., UK: Cambridge University Press

Martins, M.A. (2015). The BRICS in the Global Order: A New Political Agenda?, içinde *The European Union and the BRICS* Ed. M. Rewlzorski , 27-37

Mayall, J. (2009). The Limits of Progress: Normative Reasoning in the English School, içinde *Theorising International Society* Ed. Cornalia Navari, NY: Palgrave Macmillan, 209-227.

McCann, F.D. (2018). *Brazil and the United States during World War II and Its Aftermath Negotiating Alliance and Balancing Giants*, Switzerland: Springer

Momani, B. ve Hakak, T. (2016). Syria, içinde *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect* Ed. A.J. Bellamy ve T. Dunne, UK: Oxford University Press

Moore, J. (1998). *Hard Choices Moral Dilemmas in Humanitarian Intervention*, UK: Rowman&Littlefield Publishers.

Murphy, S.D. (1996). *Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order*, USA: University of Pennsylvania Press

Murray, R.W. (2013). *System, Society and the World*, UK.

Nambiar, S. (2000). India: An Uneasy Precedent içinde *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship* Ed. A. Schnabel ve R. Thakur, Tokyo: United Nations University Press

Nel, P. (2000). South Africa: The Demand for Legitimate Multilateralism, içinde *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship* Ed. A. Schnabel ve R. Thakur, Tokyo: United Nations University Press

Newman, E. (2015). The Responsibility to Protect, multilateralism and international legitimacy, içinde *Theorising the Responsibility to Protect* Ed. R. Thakur ve W. Maley, UK: Cambridge University Press, 125-143

NiAolain, F., N. Cahn, D.F. Haynes ve N. Valji (2018). *The Oxford Handbook of Genderand Conflict*, UK: Oxford University Press

Nikitin, A. (2013). The Russian Federation, içinde *Providing Peacekeepers The Politics, Challenges, and Future of United Nations Peacekeeping Contributions* Ed. A.J.Bellamy ve P.D.Williams, UK: Oxford University Press

Oktav, Ö.Z., Dal, E.P. ve A.M. Kurşun (2018). Reframing and Reassesing the VNAs in Syrian Conflict: An Introduction, içinde *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War* Ed. Ö.Z. Oktav, E.P.Dal ve A.M.Kurşun, Switzerland: Springer

Olimat, M. (2010). Playing by the Rules? Sino-Middle Eastern Relations, içinde *Handbook of China's International Relations* Ed. S. Bresin, London: Routledge

Onuf, N. (1998). Constructivism: A User's Manual, içinde *International Relations in a Constructed World* Ed. V.Kubalkova, N.Onuf, P. Kowert, London: Routledge, 58-78.

Ottaway, M. (2003). *Democracy Challenged: The Rise of Semi-Authoritarianism, Foreign Affairs*, US: Carnegie Endowment for International Peace

Özdek, Y. (2000). *Uluslararası Politika ve İnsan Hakları*, Ankara: Öteki Yayınevi

Ramani, S. (2020). The Russian Role in the Yemen Crisis, içinde *Global, Regional and Local Dynamics in the Yemen Crisis* Ed. S.W.Day, N.Brehony, Switzerland: Palgrave

Rawls, J. (1971). *Theory of Justice*, US: Harvard University Press

Remler, P. (2020). *Russia at the United Nations: Law, Sovereignty, and Legitimacy*, US: Carnegie Endowment for International Peace

Rosenau, J. N. (1966). Pre-theories and Theories of Foreign Policy, içinde *Approaches in Comparative and International Politics* Ed. R.B. Farrell, 115–169, Evanston: Northwestern University Press

Sharaf, O. (2015). Views of India from the Conflicting Parties in Syria, içinde *Competing Visions of India in World Politics India's Rise Beyond the West* Ed. K. Sullivan, UK: Palgrave Macmillan

Shue, H. (2006). Limiting Sovereignty, içinde *Humanitarian Intervention and International Relations* Ed. J.M.Welsh, NY: Oxford.

Snyder, R.C., H.W. Bruck ve B. Sapin (1962). *Foreign Policy Decision-Making: An Approach to the Study of International Politic*s, Glencoe, IL: Free Press

Teson, F.R. (2003). The liberal case for humanitarian intervention, *Humanitarian Intervention Ethical, Legal and Political Dilemmas* Ed. J.L.Holzgrefe, UK: Cambridge University Press, 93-129.

Thucydides (1956). *History of the Peloponnesian War*, London: William Heinemann Ltd

Tourinho, M. (2015). For Liberalism without Hegemony: Brazil and the Rule of Non-Intervention, içinde *Brazil on the Global Stage Power, Ideas and the Liberal International Order* Ed. O. Stuenkel ve M.M. Taylor, NY: Palgrave.

Vincent, R. J. (1995). *Human Rights and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press

Vincent, R.J. (1986). *Human Rights And International Relations*, UK: Cambridge University Press

Vincent, R.J. (1990). Grotius, Human Rights and Intervention, içinde *Hugo Grotius and International Relations* Ed. H. Bull, B. Kingsbury ve A. Roberts, Oxford: Clarendon Press, 241-257.

Vincent, R.J. ve Wilson, P. (1993). Beyond non-intervention, içinde *Political Theory, International Relations, and the Ethics of Intervention*. Southampton Studies in International Policy Ed. Forbes I., Hoffman M., London: Palgrave Macmillan, 122-130.

Walling, C.B. (2016). *All Necessary Measures: The United Nations and Humanitarian Intervention*, US: University of Pennsylvania Press

Walzer, M. (1977). *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, US: Basic Books

Wang, P. (2015). China and the Third Pillar, içinde *The Responsibility to Protect and the Third Pillar* Ed. Fiott D., Koops J., London: Palgrave Macmillan.

Welsh, J.M. (2006). *Humanitarian Intervention and International Relations*, NY: Oxford University Press

Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*, USA: Cambridge University Press.

Wheeler, N.J. (2000). *Saving Strangers Humanitarian Intervention in International Society*, NY: Oxford University Press

Wight, M. (1977). *System of States*, UK: Leicester University Press

Wight, M. (1992). *International Theory The Three Traditions*, NY: Holmes and Meier.

Wight, M. (2005). *Four Seminal Thinkers in International Theory* Ed. G.Wight ve B. Porter, NY: Oxford

Wyatt, S.J. (2019). *The Responsibility to Protect and a Cosmopolitan Approach to Human Protection*, Switzerland: Palgrave Macmillan

Xing, L. (2014). *The International Political Economy of the Emergence of a New World Order*, NY: Routledge

Xing, L. (2019). *The International Political Economy of BRICS*, NY: Routledge

Ye, Z. (2003). *China's Emerging Civil Society*, US: Center for Northeast Asian Policy Studies The Brookings Institution

Yunling, Z. (2000). China: Whither the world order after Kosovo?, içinde *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship* Ed. A. Schnabel ve R. Thakur, Tokyo: United Nations University Press

Süreli Yayınlar

Abdenur, A.E. (2016). "Rising Powers and International Security: the BRICS and the Syrian Conflict", *Rising Powers Quarterly*, 1 (1), 109-133

Abdenur, A.E. (2017). "Can the BRICS Cooperate in International Security?", *International Organisations Research Journal*, 12 (3), 73–93

Acharya, A. (2013). "The R2P and Norm Diffusion: Toward A Framework of Norm Circulation", *Global Responsibility to Protect*, 5, 466-479.

Adler-Nissen, R. ve Pouliot, V. (2014). Power in practice: Negotiating the international intervention in Libya, *European Journal of International Relations*, 20 (4), 889-911.

Aguilar, S. ve R.D.A. de Souza (2012). Emerging Powers, Humanitarian Assistance and Foreign Policy: the Case of Brazil during Earthquake Crisis in Haiti, *International Journal of Humanities and Social Science*. 2 (19), 93- 101.

Alawd, Y.Y.Y., M.F.B. Othman ve N.B. Ismail (2017). The Political Relations Between Yemen and the People's Republic of China During Ali Abdullah Saleh's Administration From 1990 to 2012, *International Journal of Management and Applied Science*, 3 (3), 16-44.

Alden, C. ve Pere, G. (2004). South Africa's post apartheid foreign policy: from reconciliation to ambiguity?, *Review of African Political Economy*, 31(100), 283-297.

Allouche, J. ve Lind, J. (2014) Beyond the New Deal: Global Collaboration and Peacebuilding with BRICS Countries, *IDS Policy Briefing* 59, Brighton: IDS

Averre, D. ve Davies, L. (2015). Russia, humanitarian intervention and the Responsibility to Protect: the case of Syria, *International Affairs*, 91(4), 813-834.

Ayoob, M. (2002). "Humanitarian Intervention and State Sovereignty", *The International Journal of Human Rights*, 6(1), 81-102.

Badescu, C.G. ve Weiss, T.G. (2010). "Misrepresenting R2P and Advacing Norms: An Alternative Spiral", *International Studies Perspectives*, 11, 354-374.

Banga, A (2019). Dynamics and Issues in the Relations Between China and Cote d'Ivoire (1960-2018). *Relations Internationales*, 178 (2), 103-117.

Baranovsky, V. ve Mateiko, A. (2016). Responsibility to Protect: Russia's Approaches, *The International Spectator*, 51 (2), 49-69.

Beeson, M. ve Zeng, J. (2018). The BRICS and global governance: China's contradictory role, *Third World Quarterly*, 39(10), 1962-1978.

Bellamy, A. (2003). "Humanitarian responsibilities and interventionist claims in international society", *Review of International Studies*, 29, 321-340.

Bellamy, A. J. ve Williams, P. D. (2011). "The new politics of protection? Cote d'lvoire, Libya and the responsibility to protect", *International Affairs*, 87 (4), 825-850.

Bellamy, A.J. (2013). "Humanitarian Responsibilities and interventionist claims in international society", *Review of International Studies*, 29(3), 321-340.

Bellamy, A.J. (2015). "International Responses to Human Protection Crises: Responsibility to Protect and the Emerging Protection Regime", *RCSS Annual Rewiev*, 7, https://journals.openedition.org/rccsar/609, (Erişim 22.05.2020).

Bommakanti, K. (2017). India's Evolving Views on Responsibility to Protect (R2P) and Humanitarian Interventions: The Significance of Legitimacy, *Rising Powers Quarterly*, 2 (3), 99-123.

Bond, J. ve Sherret, L. (2012). "Mapping Gender and the Responsibility to Protect: Seeking Intersections, Finding Parallels", *Global Responsibility to Protect*, 4, 133-153.

Boyd- Judson, L. (2005). Strategic Moral Diplomacy: Mandela, Qaddafi and the Lockerbie Negotiations, *Foreign Policy Analysis*, 1, 73-97.

Breslin, S. (2011). The China Model and the Global Crisis: From Friedrich List to a Chinese mode of governance, *International Affairs*, 87 (6), 1323-1343.

Brosig, M. A. (2020). A Role Model for Africa or Exceptional Engagement? Assessing China's South Sudan Experience, *Journal of Contemporary China*, 29 (126), 1-15.

Brown, G.W. ve Bohm, A. (2015). "Introducing Jus ante Bellum as a cosmopolitan approach to humanitarian intervention", *European Journal of International Relations*, 1-23.

Bull, H. (1971). "Order vs. Justice in International Society", *Political Studies*, 19 (3), 269-283

Bulley, D. (2010). "The Politics of Ethical Foreign Policy: A Responsibility to Protect Whom?", *European Journal of International Relations*, 16 (3), 441-461.

Burton, G. (2019). Chinese Conflict Management in Libya, Syria and Yemen after the Arab Uprisings, *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 1-17.

Buzan, B. (2001). "The English School: An Underexploited Resource in IR", *Review of International Studies*, 27 (3), 471-488.

Buzan, B. (2014). The Logic and Contradictions of 'Peaceful Rise/Development' as China's Grand Strategy, *The Chinese Journal of International Politics*, 7 (4), 381-420.

Call, C.T. ve Abdenur, A.E. (2017). A Brazilian Way? Brazil's Apporach to Peacebuilding, *Geoeconomics and Global Issues*, 5, Foreign Policy at Brookings.

Campbell, D. (1998). "Why Fight: Humanitarianism, Principles, and Post-Structuralism", *Millennium-Journal of International Studies,* 27 (3), 497-521.

Chandler, D. (2004). "The Responsibility to protect? Imposing the Liberal Peace", *International Peacekeeping,* 11(1), 59-81.

Charlesworth, H. (2010). "Feminist Reflections on the Responsibility to Protect*", Global Responsibility to Protect*, 2, 232-249.

Chen, Z. (2016). China and the responsibility to protect, *Journal of Contemporary China,* 25 (101), 686-700.

Chen, Z. ve Yin, H. (2020). China and Russia in R2P debates at the UN Security Council, *International Affairs*, 1-19.

Chesterman, S. (2002). Legality versus Legitimacy: Humanitarian Intervention, the Security Council, and the Rule of Law, *Security Dialogue*, 33 (3), 293-307.

Chirot, D. (2006). The Debacle in Cote d'Ivorie, *Journal of Democracy,* 17 (2), 63-77.

Choedon, Y. (2017). India on Humanitarian Intervention and Responsibility to Protect: Shifting Nuances, *India Quarterly*, 73 (4), 1-24.

Cooper, A.F. ve Dal, E.P. (2016). "Positioning the third wave of middle power diplomacy: Institutional elevation, practice limitations", *International Journal*, 71 (4), 516-528

Cooper, A.F. ve Farooq, A.B. (2016). The Role of China and India in the G20 and BRICS: Commonalities or Competitive Behaviour?, *Journal of Current Chinese Affairs*, 3, 73-106.

Cooper, A.F. ve Flemes, D. (2013). Foreign Policy Strategies of Emerging Powers in a Multipolar World: An Introductory Review.*Third World Quarterly*. 34.6, 943-962.

Copeland, D.C. (1996). "Economic Interdependence and War: A Theory of Trade Expectations", *International Security*, 20 (4), 5-41

Costa, A.L.V. (2018). Political Culture and Democracy in Latin America: Perspectives on Brazil and Colombia, *Encuentro Latinoamericano*, 5 (1), 45-65.

Cox, R. (1983). "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", *Millennium: Journal of International Studies,* 12(2), 162-175.

Crivelli, E. (2019). The Rise of Right-Wing Populism in Brazil, *International Union Rights*, 26 (3), 20-22

Crossley, N. (2018). “Is R2P still controversial? Continuity and change in the debate on ‘humanitarian intervention’”, *Cambridge Review of International Affairs*, DOI: 10.1080/09557571.2018.1516196

Cunliffe, P. (2015). “From ISIS to ICISS: A Critical return to the Responsibility to Protect Report”, *Cooperation and Conflict*, 1-15.

Dagi, D. (2020). The Russian Stand on the Responsibility to Protect: Does Strategic Culture Matter?, *Journal of Asian Security and International Affairs*, 7(3), 370-386.

Dar, A.I. Geopolitics and India’s Regional Ambitions in South Asia: A Realist Snapshot, *IERJ*, 3(7), 61- 63

Davidson, J. (2012). “Humanitarian Intervention as Liberal Imperialism: A Force for Good?”, *POLIS Journal*, 7, 128-164.

Davies, S.E., S.Teitt ve Nwokora, Z. (2015). “Bridging the gap: Early warning, gender and the responsibility to protect”, *Cooperation and Conflict*, 50(2), 228-249.

Dieckhoff, M. (2014). International Mediation: A Specific Diplomatic Tool For Emerging Countries?, *International Mediation*, 1(2), 107–123.

Dijkkhuizen, F. ve Onderco, M. (2019). Sponsorship behaviour of the BRICS in the United Nations General Assembly, *Third World Quarterly*, 1-17.

Eaton, J. (2011). An Emerging Norm - Determining the Meaning and Legal Status of the Responsibility to Protect, *Michigan Journal of International Law*, 32(4), 765-804.

Evans, A.B. (2011). The failure of democratization in Russia: A comprative perspective, *Journal of Eurasian Studies*, 2 (1), 40-51.

Evans, B. (2011). The Liberal War Thesis: Introducing the Ten Key Principles of Twenty-First Century Biopolitical Warfare. *The South Atlantic Quarterly*, 110(3), 747-756.

Evron, Y. (2013). Chinese Involvement in the Middle East, *Strategic Assessment*, 16 (3), 79-91

Falk, R. (1996). The Complexities of Humanitarian Intervention: A New World Order Challenge, *Michigan Journal of International Law*, 17(2), 491-513.

Ferdinand, P. (2014). Rising powers at the UN: an analysis of the voting behaviour of brics in the General Assembly, *Third World Quarterly*, 35 (3), 376-391.

Finnemore, M. ve Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics and Political Change, *International Organization*, 52(4), 887-917.

Fixdal, M. ve Smith, D. (1998). Humanitarian Intervention and Just War, *International Studies Review*, 42(2), 283-312.

Flemes, D. (2007b). Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case, *GIGA Working Papers*, 53, 5-59.

Foot, R. (2011). The Responsibility to Protect (R2P) and its Evolution, *St Antony's International Review*, 6 (2), 47-66.

Foot, R. (2014). 'Doing some things' in the Xi Jinping era: the United Nations as China's venue of choice, *International Affairs*, 90 (5), 1085-1100.

Gallagher, A. (2012). A clash of responsibilities: Engaging with realist critiques of the R2P, *Global Responsibility to Protect*, 4 (3), 334-357

Gartzke, E., Li, Q. ve Boehmer, C. (2001). Investing in the Peace: Economic Interdependence and International Conflict, *International Organization*, 55 (2), 391-438.

Gegout, C. ve Suzuki, S. (2020). Responsibility to Protect and the case of Syria, *Global Governance*, 26, 379-402.

Geldenhuys, D. (2012). The African Union and Sovereignty as Responsibility, *Africa Insight*, 42 (3), 53-67.

Giliomee, H. (1995). Democratization in South Africa, *Political Science Quarterly*, 110 (1), 83-104.

Glanville, L. (2006). Norms, interests and humanitarian intervention, Global Change, *Peace& Security*,18(3), 153-171

Glanville, L. (2015). Does R2P matter? Interpreting the impact of a norm, *Cooperation and Conflict*, 1-16.

Gözen Ercan, P. (2014). R2P: From Slogan to an International Ethical Norm, *Uluslararası İlişkiler*, 11 (43), 35-52

Gözen Ercan, P. (2017). Onuncu Yılının Ardından Koruma Sorumluluğunun Kavramsal Gelişimine Feminist Bir Eleştiri, *Alternatif Politika*, 9 (3), 385-408.

Gratius, S. ve Saraiva, M.G. (2013). Continental Regionalism: Brazil's Prominent Role in the America, *CEPS Working Document*, 374, 1-13.

Gray, K. ve C.N.Murphy. (2013). Introduction: Rising Powers and the Future of Global Governance, *Third World Quarterly*. 34 (2), 183-193.

Gray, K. ve Gills, B.K. (2016). Introduction: South–South cooperation and the rise of the Global South, *Third World Quarterly*, 37 (4), 557-574

Hamann, E.P. (2012). The protection of civilians in armed conflict and Brazil's 'responsibility while protecting', *NOREF Policy Brief*, 1-5.

Harig, C. ve Kenkel, K.M. (2017). Are Rising Powers Consistent or Ambiguous Foreign Policy Actors? Brazil, humanitarian intervention and the grand dilemma, *International Affairs*, 93 (3), 625-641.

Harimoto, T. (2017). Explaining India's Foreign Policy: From Dream to Realization of Major Power, *International Relations of the Asia-Pacific*, 17, 463-496

Harshe, R. (1990). India's Non-Alignment: An Attempt at Conceptual Reconstruction, *Economic and Political Weekly*, 25 (7-8), 399-405.

Hazard, J.N. (1967). Mali's Socialism and the Soviet Legal Model, *The Yale Law Journal*, 77 (28), 28-69.

Hirono, M., Jiang, Y. ve M. Lanteigne (2019). China's New Roles and Behaviour in Conflict-Affected Regions: Reconsidering Non-Interference and Non-Intervention, *The China Quarterly*, 239, 573-593.

Holsti, K. J. (1970). "National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, 14, 233–309.

Hooijmaaijers, B. ve Keukeleire, S. (2016). Voting Cohesion of the BRICS Countries in the UN General Assembly, 2006–2014: A BRICS Too Far?, *Global Governance*, 22(3), 389-407.

Hopewell, K. (2017). The BRICS-merely a fable? Emerging power alliances in global trade governance, *International Affairs*, 6, 1377-1396.

Hudson, V.M. (2005). "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations", *Foreign Policy Analysis*, 1, 1-30

Hurrell, A. (2018). Beyond the BRICS: Power, Pluralism and the Future of Global Order, *Ethics&International Affairs*, 32 (1), 89-101.

Hurrell, A. (2006). Hegemony, Liberalism and Global Order: What Space for Would-be Great Powers?, *International Affairs*, 82, 1-19

Hurrell, A. (2007). One world? Many worlds? The place of regions in the study of international society, *International Affairs*, 83 (1), 127-146

Ikenberry, G.J. (2018a). Why the Liberal World Order Will Survive, Ethics & International Affairs, 32 (1), 17-29.

Ikenberry, G.J. (2018b). The end of liberal international order?, *International Affairs*, 94(1), 7-23.

Jaganathan, M.M. ve Kurtz, G. (2014). Singing the tune of sovereignty? India and the responsibility to protect, *Conflict, Security & Development*, 14(4), 461-487.

Job, B.L. (2016). Evolution, retreat or rejection: Brazil's, India's and China's normative stances on R2P, *Cambridge Review of International Affairs*, 29 (3), 891-910.

Kakönen, J. (2019). Global change: BRICS and the pluralist world order, *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 4(6), 415-423.

Kapoor, R. (2019). Nehru's Non-Alignment Dilemma: Tibetan Refugees in India, *South Asia: Journal of South Asian Studies*, 42 (4), 675-693.

Kotyashko, A., Ferreira-Pereira, C. ve A.V.G. Vieira (2018). Normative resistance to responsibility to protect in times of emerging multipolarity: the cases of Brazil and Russia, *RBPI*, 61 (1), 1-22.

Kozyrev, V. (2019). Washington's 'America First' Global Strategy and Its Implications for the BRICS, *Strategic Analysis*, 1-12.

Kurşun, A.M. ve Parlar Dal, E. (2017). An Analysis of Turkey's and BRICS' Voting Cohesion in the UN General Assembly during 2002-2014, *Global Policy*, 8(2), 191-201.

Lagutina, M.L. (2019). BRICS in a world of regions, *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 1-17.

Laïdi, Z. (2012). BRICS: Sovereignty power and weakness, *International Politics*, 49 (5), 614-632.

Landsberg, C. (2010). Pax South Africana and the Responsibility to Protect, *Global Responsibility to Protect*, 2, 436-457.

Laskaris, S. ve Kreutz, J. (2015). Rising Powers and the responsibility to protect: will the norm survive in the age of BRICS?, *Global Affairs*, 1(2), 149-158

Lechini, G. (2007). Middle Powers: IBSA and the New South-South Cooperation, *NACLA Report on the Americas*, 40 (5), 28-32.

Linklater, A. (1996). Citizenship and Sovereignty in the Post-Westphalian State, European Journal of International Relations, *SAGE*, 2 (1), 77-103

Linklater, A. (2010). The English School Conception of International Society: Reflections on Western and non-Western Perspectives, *Ritsumeikan Annual Rewiev of International Studies*, 9, 1-13.

Little, R. (2000). The English School's Contribution to the Study of International Relations, *European Journal of International Relations*, 6(3), 395-422.

Liu, H. (2020). Chinese perception of China's engagement in multilateralism and global governance, *The Pacific Review*, 1-28.

Livermore, D. (2013). The case for Azawad, African *Security Review*, 22 (4), 282-293.

Lund, A. (2019). From Cold War to Civil War: 75 Years of Russian-Syrian Relations, *Swedish Institute of International Affairs*, 1-52.

Mabera, F. ve Dunne, T. (2013). South Africa and the Responsibility to Protect, *Asia Pasific Centre for the R2P Brief*, 3 (6), 1-11.

Mahdawi, M. (2015). A Postcolonial Critique of Responsibility to Protect in the Middle East, *Perceptions*, 20 (1), 7-36.

Mansfield, E.D. ve Pollins, B.M. (2001). Interdependence and Conflict: An Introduction, *The Journal of Conflict Resolution*, 45 (6), 834-859

Mearsheimer, J. (2005). E.H.Carr vs. Idealism: The Battle Rages On, *International Relations*, 19(2), 139-152.

Mearsheimer, J.J. ve Walt, S.M. (2003). An Unneccessary War, *Foreign Policy*, 51-59.

Melnykovska, I., Plamper, H. ve Schweickert, R. (2012). Do Russia and China promote autocracy in Central Asia?, *Asia European Journal*, 10, 75-89.

Meyer, C.O. ve Strickmann, E. (2011). Solidifying Constructivism: How Material and Ideational Factors Interact in European Defence, *Journal of Common Market Studies*, 49 (1), 61-81.

Mohammed, K. (2012). India and Yemen: Enlarging Geopolitical Connections Across the Arabian Sea, *Journal of Indian Ocean Studies*, 20, 156-169.

Mohan, G. (2014). India and the Responsibility to Protect, *Asia Pacific Centre for the R2P*, Brief, 4 (3), 1-9.

Møller, B. (2017). India and the Responsibility to Protect, *Third World Quarterly*, 38 (8), 1921-1934.

Morgenthau, H.J. (1967). "To Intervene or Not to Intervene", *Foreign Affairs*, 45 (3), 425-436.

Morris, J. (2013). Libya and Syria: R2P and the Spectre of the Swinging Pendulum, *International Affairs*, 89 (5), 1265-1283.

Morton, K. (2016). China's ambition in the South China Sea: is a legitimate maritime order possible?, *International Affairs*, 92(4), 909-940.

Murthy, C.S.R. ve Kurtz, G. (2016). International Responsibility as Solidarity: The Impact of the World Summit Negotiations on the R2P Trajectory, *Global Society*, 30(1), 38-53

Narlikar, A. ve Kumar, R. (2012). From Pax Americana to Pax Mosaica? Bargaining over a New Economic Order, *The Political Quarterly*, 83(2), 385- 394

Nathan, L. (2010). Interests Ideas and Ideology: South Africa's Policy on Darfur, *African Affairs*, 110 (438), 55-74.

Neumann, I. B. (2001) The English School and the Practices of World Society, *Review of International Studies*, 27, 503–507

Nieuwkerk, A. (2012). South Africa and Peacekeeping in Africa, *African Security*, 5 (1), 44-62.

Oligie, C.N. (2019). Why Russia in involved in the Syrian Civil War: One Issues, Many Views, *Relationes Internationales*, 93-136.

Öniş, Z. ve Gençer, A.Ş. (2018). Democratic BRICS as role models in a shifting global order: inherent dilemmas and the challenges ahead, *Third World Quarterly*, 39(9), 1791-1811.

Öniş, Z. ve Kutlay, M. (2020). The New Age of Hybridity and Clash of Norms: China, BRICS, and Challenges of Global Governance in a Postliberal International Order, *Alternatives: Global, Local, Political*, 45 (3), 123-142.

Öniş, Z. ve Kutlay, M. (2013). Rising Powers in a Changing Global Order: The Political Economy of Turkey in the Age of BRICs, *Third World Quarterly*. 34 (8), 1409-1426.

Pandiaraj, S. (2016). Sovereignty as Responsibility: Reflections on the Legal Status of the Doctrine of Responsibility to Protect, *Chinese Journal of International Law*, 15 (4), 795-815

Paris, R. (2014). The 'Responsibility to Protect' and the Structural Problems of Preventive Humanitarian Intervention, *International Peacekeeping*, 21(5), 569-603.

Petrone, F. (2019). BRICS, soft power and climate change: new challenges in global governance?, *Ethics&Global Governance*, 12(2), 19-30.

Pogge, T. (1994). An Egalitarian Law of Peoples, *Philosophy and Public Affairs*, (23), 195-224.

Pontes de Araujo, M.A. ve Villarroya, A. (2018). The institutionalization of Brazilian cultural policies after the military dictatorship (1985–2016), *International Journal of Cultural Policy*, 1-15.

Quadir, F. (2013). Rising Donors and the New Narrative of 'South South' Cooperation: what prospects for changing the landscape of development assistance programmes?, *Third World Quarterly*, 34 (2), 321-338.

Rae, H. ve Orchard, P. (2016). Russia and the Responsibility to Protect, *Asia Pacific Centre for the R2P*, Brief, 6 (1), 1-12.

Ralph, J. ve Gallagher, A. (2015). Legitimacy faultlines in international society: The responsibility to protect and prosecute after Libya, *Review of International Studies*, 7 (1), 553-573.

Rezvani, B. (2020). Russian foreign policy and geopolitics in the Post-Soviet space and the Middle East: Tajikistan, Georgia, Ukraine and Syria, *Middle Eastern Studies*, 56(6), 878-899

Rizzo, A.D.G (2018). The Security- Development Nexus and the Emerging Powers, *Linea Sur Foreign Policy Journal*, 14, 127-139.

Rosyidin, M. (2017). China's Strategic Culture and the Challenge of Security Management in the South China Sea Dispute, *East Asia*, 34, 133-145.

Sahui, M.H.J.R. (2018). An Analysis of China-Cote d'Ivoire Bilateral Trade, *Open Journal of Business and Management*, 6 (4), 923-937.

Sakwa, R. (2019). BRICS and Sovereign Internationalism, *Strategic Analysis*, 1-13.

Schumacher, T. ve Nitoiu, C. (2015). Russia's Foreign Policy Towards North Africa in the Wake of the Arab Spring, *Mediterranean Politics*, 20 (1), 97-104.

Singh, A. (2020). Indian Perspectives on the Responsibility to Protect, *International Studies*, 1-21.

Smith, K. (2016). South Africa and the Responsibility to Protect: From Champion to Sceptic, *International Relations*, 1-15.

Stahn, C. (2007). Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm?, *The American Journal of International Law*, 101(1), 99-120.

Stefan, C.G. (2017). On Non-Western Norm Shapers: Brazil and the Responsibility while Protecting, *European Journal of International Security*, 2 (1), 88-131.

Stemnes, E. (2012). The Responsibility to Protect: Integrating Gender Perspectives into Policies and Practices, *Global Responsibility to Protect*, 4, 172-197.

Stephen, M.D. (2012). Rising Regional Powers and International Institutions: The Foreign Policy Orientations of India, Brazil and South Africa, *Global Society*, 26 (3), 289-309

Stephen, M.D. (2014). Rising powers, global capitalism and liberal global governance: A historical materialist account of the BRICs challenge, *European Journal of International Relations*, 20 (4), 912-938

Stuenkel, O. (2014). The BRICS and the Future of R2P, *Global Responsibility to Protect*, 6, 3-28.

Stuenkel, O. (2016a). Do the BRICS Possess Soft Power?, *Journal of Political Power*, 1-15.

Stuenkel, O. ve Tourinho, M. (2014). Regulating intervention: Brazil and the responsibility to protect, *Conflict, Security & Development*, 14 (4), 379-402

Sultan, H.E.M. ve Sun, D. (2020). Çin'in Sudan ve Güney Sudan'daki Çatışma Çözümüne Katılımı: Bir Yaratıcı Arabuluculuk Örneği, *BRIQ*, 1 (2), 7-23.

Teitt, S. (2016). China and the Responsibility to Protect, *Asia Pacific Centre for the R2P*, Brief, 6(2), 1-12.

Teson, F.R. (1992). The Kantian Theory of International Law, *Columbia Law Review*, 92, 53-102.

Thakur, R. (2014). How Representative Are BRICS?, *Third World Quarterly*. 35(10), 1791-1808

Thakur, R. (2016). The Responsibility to Protect at 15, *International Affairs*, 92(2), 415-434.

Thakur, R. Ve Wiess, T.G. (2009). R2P: From Idea to Norm-and Action?, *Global Responsibility to Protect*, 1, 22-53.

Tiewa, L. (2012). China and Responsibility to Protect: Maintenance and Change of Its Policy for Intervention, *The Pacific Review*, 25 (1), 153-173.

Toomey, M. (2009). The August 2008 battle of South Ossetia: Does Russia have a legal argument for intervention?, *Tempe International & Comparative Law Journal*, 23, 443-477.

Tourinho, M. Stuenkel, O. ve Brockmeier, S. (2015). Responsibility while Protecting: Reforming R2P Implementation, *Global Society*, 1-17.

Trombetta, L. (2014). The EU and the Syrian Crisis as Viewed from the Middle East, *Italian Journal of International Affairs*, 49 (3), 27-39.

Verhoeven, H., C. Murthy ve R.S. Oliveira (2014). 'Our identity is our currency': South Africa, the responsibility to protect and the logic of African intervention, *Conflict Security and Development*, 14(4), 509-534.

Vigevani, T. ve Junior, H.R. (2011). The Grounding of Regional Integration for Brazil: Universalism, Sovereignty and Elite Perception, *Global Society*, 25 (4), 449-468.

Virk, K. (2013). India and the Responsibility to Protect: A Tale of Ambiguity, *Global Responsibility to Protect*, 5, 56-83.

Wade, R.H. (2011). Emerging World Order? From Multipolarity Multilateralism in the G20, the World Bank, and the IMF. Politics&Society. 39 (3), 347- 378.

Weiss, T.G. (2004). The Sunset of Humanitarian Intervention? The Responsibility to Protect in a Unipolar Era, *Security Dialogue*, 35(2), 135-153.

Welsh, J.M. (2013). Norm Contestation and the Responsibility to Protect, *Global Responsibility to Protect*, 5, 365-396

Wheeler, N.J. (1992). Pluralist or Solidarist Conceptions of International Society: Bull and Vincent on Humanitarian Intervention, *Millennium: Journal of International Studies*, 21(3), 463-487.

Wheeler, N.J. (2003). Unilateral Humanitarian Intervention and International Law, *Naçao Defesa*, 105 (2), 198-218.

Williams, P.D. ve Bellamy, A.J. (2005). The Responsibility to Protect and the Crisis in Darfur, *Security Dialogue*, 36 (27), 27-47.

Xu, G. (2012). Chinese Anti-Western Nationalism 2000-2010, *Asian and African Studies*, 16 (2), 109-134.

Zan, S.Z.D. 2015. Impact of China's Investments in Mali's Consturction Sector on Mali, *Journal of International Relations and Foreign Policy*, 3 (2), 27-33.

Zhao, S. (2016). China as Rising Power Versus the US-led world order, *Rising Powers Quarterly*, 1 (1), 13-21.

Diğer Yayınlar, Dökümanlar ve İnternet Kaynakları

Abdenur, A.E. ve Neto, D.M. (2014). Brazil's Growing Relevance to Peace and Security in Africa, *Noref Report*, https://www.files.ethz.ch/isn/179641/7e78a1fefaa8965c9ec67201f8c42126.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Aboagye, F. (2012). South Africa and R2P: More State Sovereignty and Regime Security than Human Security?, içinde *The Responsibility to Protect – From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers*, South Africa: Hans Seidel Foundation.

Acharya, A. (2017). "After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order", *Ethics & International Affairs*, https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2017/multiplex-world-order/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Adam, Z. (2019). South Africa's Deadly Involvement in the Saudi War on Yemen, *Middle East Eye*, https://www.middleeasteye.net/opinion/south-africas-deadly-involvement-saudi-war-yemen (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Adams, S. (2014). Libya and the Responsibility to Protect: Results and Prospects, Global Centre for the Responsibility to Protect, https://www.globalr2p.org/publications/libya-and-the-responsibility-to-protect-results-and-prospects/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Akhiyadov, M. (2020). Rusya'nın Libya Politikası, *Anadolu Ajansı Analiz*, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-rusya-nin-libya-politikasi/1794069 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Al Arabiya (2020). Chinese moved amid violence in Central African Republic, 23 Aralık 2020, https://english.alarabiya.net/News/world/2020/12/23/200-Chinese-moved-amid-violence-in-Central-African-Republic (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Al-Jubeir, A. (2015). Statement by Saudi Ambassador Al-Jubeir on Military Opeations in Yemen, Operation Renewal of Hope, http://www.operationrenewalofhope.com/statement-by-saudi-ambassador-al-jubeir-on-military-operations-in-yemen./#sthash.TwwoXesh.dpbs (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Amorim, C. (1998). Security Council Demands Federal Republic of Yugoslavia Comply Fully with NATO and OSCE Verification Missions in Kosovo, *Press Release* SC/6588, 24 Ekim 1998, https://www.un.org/press/en/1998/19981024.sc6588.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Amorim, C. (2010). 11th Plenary Meeting, A/65/PV.11, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/548/27/PDF/N1054827.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Annan, K. (1999). Two Concepts of Sovereignty, *The Economist* https://www.economist.com/international/1999/09/16/two-concepts-of-sovereignty (Erişim Tarihi: 11.11.2019).

Asseburg, M., Lacher, W. ve M. Transfeld 2018. Mission Impossible? UN Mediation in Libya, Syria and Yemen, *SWP Research Paper*, 8, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2018RP08_Ass_EtAl.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

AU (2000). African Union Charter, *African Union*, https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Baker, B.D. (2015). China-Mali Relations After the Bamako Attacks, *The Diplomat*, https://thediplomat.com/2015/12/china-mali-relations-after-the-bamako-attacks/

Banerjee, D. (2012). India and R2P: Reconciling the Tension Between Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect – From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers*, South Africa: Hans Seidel Foundation.

BBC (1999). Mandela Welcomes Brother Leader Gaddafi, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/368124.stm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BBC (2010). Thabo Mbeki begins Ivory Coast Mediation Mission, 5 Aralık 2010, https://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11920739 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BBC (2020). Libya Konferansı: Berlin'de Düzenlenen Konferansta Tarafların Beklentileri Neler?, 19 Ocak 2020, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51152023 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BBC (2021). Rusya Doğu Akdeniz'de Nasıl Bir Politika İzliyor?, *BBC*, 28 Nisan 2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56910325 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BISA (2019). Gaddafi's stolen loot may have been hidden in Nkandla - here's what you need to know about the origins of the Money, *Business Insider South Africa*, 7 Nisan 2019, https://www.businessinsider.co.za/gaddafi-money-in-south-africa-2019-4 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Bilgin Aytaç, G. (2013). Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.

BMGK Fildişi Sahilleri (t.y.). UN Documents for Cote d'Ivoire: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=C%26%23244%3Bte%20d%26%238217%3BIvoire&cbtype=cote-divoire (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMGK Güney Sudan (t.y.). UN Documents for South Sudan: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=South%20Sudan&cbtype=south-sudan (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMGK Libya (t.y.). UN Documents for Libya: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Libya&cbtype=libya (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMGK Mali (t.y.). UN Documents for Mali: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Mali&cbtype=mali (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMGK Orta Afrika Cumhuriyeti (t.y.). UN Documents for Central African Republic: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Central%20African%20Republic&cbtype=central-african-republic (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMGK Suriye (t.y.). UN Documents for Syria: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Syria&cbtype=syria (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMGK Yemen (t.y.). UN Documents for Yemen: Security Council Resolutions, https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/?ctype=Yemen&cbtype=yemen (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMRE (2020a). República do Iêmen, *Brasil Ministério das Relações Exteriores*, https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/republica-do-iemen (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMRE (2020b). República do Sudão do Sul, *Brasil Ministério das Relações Exteriores*, https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/republica-do-sudao-do-sul (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMRE (2020c). República da Côte d'Ivoire, *Brasil Ministério das Relações Exteriores*, https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/republica-da-cote-d-ivoire-costa-do-marfim (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMRE (2020d). República Centro-Africana, *Brasil Ministério das Relações Exteriores*, https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/republica-centro-africana (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMRE (2021a). Líbia, *Brasil Ministério das Relações Exteriores*, https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/libia (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMRE (2021b). República Árabe da Síria, *Brasil Ministério das Relações Exteriores*, https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/republica-arabe-da-siria (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

BMRE (2021c). República do Mali, *Brasil Ministério das Relações Exteriores*, https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/republica-do-mali (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Bolsonaro, J. (2019). 3rd Plenary Meeting, A/74/PV.3, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/291/63/PDF/N1929163.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Bond, J. ve Sherret, L. (2005). "A Sight for Sore Eyes: Bringing Gender Vision to the Responsibility to Protect Framework", *INSTRAW Report*, 1-101.

BRICS (2009). Joint Statement of the BRIC Countries' Leaders, *BRICS Information Centre*, http://www.brics.utoronto.ca/docs/090616-leaders.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2010). 2nd BRIC Summit of Heads of State and Government: Joint Statement, *BRICS Information Centre*, http://www.brics.utoronto.ca/docs/100415-leaders.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2011). Sanya Declaration, *BRICS Information Centre*, https://www.brics2017.org/english/AboutBRICS/DOPS/201701/t20170114_1116.html (Erişim 20.04.2021).

BRICS (2012). Fourth BRICS Summit: Delhi Declaration, *BRICS Information Centre*, http://www.brics.utoronto.ca/docs/120329-delhi-declaration.html (Erişim 20.04.2021).

BRICS (2013). BRICS and Africa: Partnership for Development, *BRICS Information Centre*, Integration and Industrialisation, http://www.brics.utoronto.ca/docs/130327-statement.html (Erişim 20.04.2021).

BRICS (2014). VI BRICS Summit Fortaleza Declaration, *BRICS Information Centre*, https://www.brics2017.org/english/AboutBRICS/DOPS/201701/t20170114_1121.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2015). VII BRICS Summit Ufa Declaration, *BRICS Information Centre*, https://www.brics2017.org/english/AboutBRICS/DOPS/201701/t20170114_1123.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2016a). 8th BRICS Summit Goa Declaration, *BRICS Information Centre*, https://www.brics2017.org/english/AboutBRICS/DOPS/201701/t20170114_1127.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2016b). BRICS Leaders' Informal Meeting on the Margins of the G20 Summit, *BRICS Information Centre*, http://www.brics.utoronto.ca/docs/160904-hangzhou.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2017). BRICS Leaders Xiamen Declaration, *BRICS Information Centre*, https://www.brics2017.org/english/documents/summit/201709/t20170908_2021.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2018a). BRICS Summit Johannesburg Declaration, *BRICS Information Centre*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1580853.shtml (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2018b). Media Statement: Informal BRICS Leaders' Meeting on the Margins of the G20 Summit, *BRICS Information Centre*, http://www.brics.utoronto.ca/docs/181130-buenos-aires.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2019). Brasilia Declaration, *BRICS Information Centre*, http://www.brics.utoronto.ca/docs/191114-brasilia.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

BRICS (2020). XII BRICS Summit Moscow Declaration, *BRICS Information Centre*, http://www.brics.utoronto.ca/docs/201117-moscow-declaration.html (Erişim 20.04.2021).

BRICS (t.y.). BRICS Official Documents and Meetings, *BRICS Information Centre*, http://www.brics.utoronto.ca/docs/index.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Briscoe, I., Drent, M., Homan, K., Van der Putten, F. ve Zandee, D. (2015). The BRICS and the Future of Peacekeeping Operations, içinde *Peacekeeping operations in a changing world*, Netherlands: Clingendael Institute.

Britannica, t.y. "humanitarian intervention", *Britannica Encyclopedia*, https://www.britannica.com/topic/humanitarian-intervention (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

Calabrese, J. (2019). China and Syria: In War and Reconstruction, *Middle East Institute*, https://www.mei.edu/publications/china-and-syria-war-and-reconstruction (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Cambridge, t.y. "intervention", *Cambridge Dictionary*, https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/intervention (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

CFR (2018). Civil War in South Sudan, *Global Conflict Tracker*, https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/civil-war-south-sudan (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

CGTN (2018). Today in History: China-Mali Relations, *China Global Television Network*, https://africa.cgtn.com/2018/10/25/today-in-history-china-mali-relations/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

CGTN (2020). China calls for immediate ceasefire, political dialogue in Libya, *China Global Television Network*, https://news.cgtn.com/news/2020-07-09/China-calls-for-immediate-ceasefire-political-dialogue-in-Libya-RYy5BvbJ1m/index.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Charap, S., Treyger, E. Ve E. Geist (2019). Understanding Russia's Intervention in Syria, *RAND Research Report*, 1-32.

Chengappa, B. (2011). India's Realistic Stand on Libya Crisis, Business Line, 27 Mart 2011, https://www.thehindubusinessline.com/opinion/Indias-realistic-stand-on-Libya-crisis/article20113578.ece?homepage=true (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Chomsky, N. (2008). Humanitarian Imperialism: The New Doctrine of Imperial Right, *Monthly Review*, https://chomsky.info/200809__/ (Erişim Tarihi: 14.11.2019).

Chunsan, M. (2011). China's Pricky Gaddafi Ties, *The Diplomat*, https://thediplomat.com/2011/03/chinas-prickly-gaddafi-ties/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Churkin, V. (2010). 23rd Plenary Meeting, A/65/PV.23, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/553/96/PDF/N1055396.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Cooper, A.F. ve Bradford, C.I. (2010). "The G20 and the Post-Crisis Economic Order", *IGI G20 Papers*, 3, https://www.cigionline.org/sites/default/files/g20_no_3_0.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

CSIS (2020). Exploiting Chaos: Russia in Libya, Center for Strategic and International Studies, https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/exploiting-chaos-russia-libya (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Çetinoğlu, A. N. (2014). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye Açısından Türk-Amerikan İlişkilerinin Düzen ve Adalet Kavramları Çerçevesinde Analizi: Irak Örneği, *Doktora Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Da Silva, L. (2008). 5th Plenary Meeting, A/63/PV.5, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/515/70/PDF/N0851570.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Da Silva, L. (2009). 3rd Plenary Meeting, A/64/PV.3, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/521/79/PDF/N0952179.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

De Coning, C. ve Osland, K. (2020). China's Evolving Approach to UN Peacekeeping in Africa, Norveç: NUPI Report

Deng, K. (2000). Great leaps backward: poverty under Mao, London: *LSE Research Online*, http://eprints.lse.ac.uk/652/1/Maoist_growth-Final.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Domazeti, R. (2020). Aden'de Özerklik İlanıyla Yemen Yeniden Bölünme Eşiğinde, *Anadolu Ajansı Analiz*, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/adende-ozerklik-ilaniyla-yemen-yeniden-bolunmenin-esiginde/1824452 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Doyle, M.W. (2015). The Question of Intervention: John Stuart Mill and the Responsibility to Protect, US: Yale University Press

Dukhan, N. (2020). Central African Republic: Ground Zero for Russian Influence in Central Africa, *Atlantic Council Eurasia Center*, Issue Brief, 1-12.

Dunne, T. (2016). The English School and Humanitarian Intervention, https://www.e-ir.info/2016/02/17/the-english-school-and-humanitarian-intervention/, (Erişim 23.05.2020).

Durukan, N. (2021). Rusya arabulucu oldu rejim ile DSG anlaştı, *Milliyet*, 4 Şubat 2021, https://www.milliyet.com.tr/gundem/rusya-arabulucu-oldu-rejim-ile-dsg-anlasti-6422767 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

DW (2020). Mali and Russia Strengthen Defence Ties, *Defence Web*, https://www.defenceweb.co.za/joint/diplomacy-a-peace/mali-and-russia-strengthen-defence-ties/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

EOI (t.y.). India-Syria Bilateral Relations, *Embassy of India Syria*, https://eoi.gov.in/damascus/?3078?000 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Fabricius, P. (t.y). What ended Zuma's Mediation in Libya?, I*nstitute for Security Studies*, https://issafrica.org/amp/iss-today/what-ended-zumas-mediation-in-libya (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Fasanotti, F.S. (2016). Russia and Libya: A brief history of an on-again-off-again friendship, *Brookings*, https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/09/01/russia-and-libya-a-brief-history-of-an-on-again-off-again-friendship/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Feltman, J. (2020). China's Expanding Influence at the United Nations- and how the United States Should React, *Global China*, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/09/FP_20200914_china_united_nations_feltman.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Flemes, D. (2007a). Emerging Middle Powers' Soft Balancing Strategy: State and Perspectives of the IBSA Dialogue Forum, *GIGA Working Papers*, 57, https://core.ac.uk/download/pdf/71729712.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Fonseca, G. (1999). Security Council Welcoming Yugoslavia's Acceptance of Peace Principles Authorizes Civil Security Presence in Kosovo, *Press Release* SC/6686, 10 Haziran 1999, https://www.un.org/press/en/1999/19990610.SC6686.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

FP (2011). India has miles to go in post-Gaddafi Libya, *First Post*, 28 Ekim 2011, https://www.firstpost.com/economy/india-has-miles-to-go-in-post-gaddhafi-libya-118309.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Francis, O. (2020). South Sudan to Take Over Oil Fields Managed by China's CNPC, *Bloomberg*, 26 Ağustos 2020, https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-08-26/south-sudan-to-let-cnpc-operator-pact-lapse-take-over-by-2027 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Fung, C.J. (2016). China and the Responsibility to Protect: From Opposition to Advocacy, *US Institute of Peace*, Brief, https://www.usip.org/publications/2016/06/china-and-responsibility-protect-opposition-advocacy (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

GCRP (2015a). Resolution 2241 South Sudan, 9 Ekim 2015, *Global Centre for the Responsibility to Protec*t, https://www.globalr2p.org/resources/resolution-2241-south-sudan-s-res-2241/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

GDI (2019). Global Diplomacy Index, *Lowy Institute*, https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/country_rank.html (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Giles, K. (2013). Russian Interests in Sub-Saharan Africa, *The Letort Papers*, US: Strategic Studies Papers

Gomati, A. (2020). Russia's Role int he Libyan Ciwil War Gives It Leverage Over Europe, *Foreign Policy*, https://foreignpolicy.com/2020/01/18/russia-libyan-civil-war-europe/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Google Ngram, t.y. Humanitarian Intervention, https://books.google.com/ngrams/graph?content=humanitarian+intervention&year_start=1945&year_end=2005&corpus=15&smoothing=3&share=&direct_url=t1%3B%2Chumanitarian%20intervention%3B%2Cc0 (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

Grotius, H. (1625). The Rights of War and Peace, http://lf-oll.s3.amazonaws.com/titles/2637/Grotius_RightsWarPeace1625.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.2019).

Guo, Q. (2017). The Principle of Non-Interference and China's Role in International Conflict in the New Era, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sweden: Lund University.

Gwaambuka, T. (2016). Nelson Mandela's Friendship with Gaddafi Irritated the West, *The African Exponent*, https://www.africanexponent.com/post/8136-nelson-mandelas-friendship-with-gaddafi-that-irritated-the-west (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Haaretz (2019). Russia Announces $500m Investment in Syrian Port City, *Haaretz Middle East News*, 17 Aralık 2019, https://www.haaretz.com/middle-east-news/syria/.premium-russia-announces-700m-investment-aimed-at-improving-syria-s-economy-1.8285098

Hazakis, K. ve Proedrou, F. (2012). EU-Russia Energy Diplomacy: The Need for an Active Strategic Partnership, *College of Europe*, https://core.ac.uk/download/pdf/10593612.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Hendricks, C. ve Lucey, A. (2013). South Africa and South Sudan, *Institute for Security Studies Policy Brief*, https://www.files.ethz.ch/isn/175036/PolBrief49.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Hobbes, T. (1651) Leviathan, https://www.ttu.ee/public/m/mart-murdvee/EconPsy/6/Hobbes_Thomas_1660_The_Leviathan.pdf (Erişim Tarihi: 10.11.2019).

Hornung, J. (2015). R2P as an Emerging Norm, https://www.e-ir.info/2015/01/24/r2p-as-an-emerging-norm/ (Erişim Tarihi: 12.11.2019).

ICC (2018). International Crisis Group, China's New Courtship in South Sudan, *Africa Report*, 186, https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/186-china-s-new-courtship-in-south-sudan.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

ICG (2017). China's Foreign Policy Experiment in South Sudan, *International Crisis Grou*p, 10 Temmuz 2017, https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/288-china-s-foreign-policy-experiment-in-south-sudan.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

ICISS (2001). The Responsibility to Protect, *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IMEA (2014). India-Libya Relations, *India Ministry of External Affairs*, https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Libya_-_July_2014.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IMEA (2016). India- Yemen Relations, *India Ministry of External Affairs*, https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Yemen_Jan_2016_english.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IMEA (2017). India- Syria Relations, *India Ministry of External Affairs*, https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Syria_November_2017_new.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IMEA (2017a). India – Cote d'Ivoire Relations, *India Ministry of External Affairs*, https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/3_Cote_d_Ivoire_October_2017.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IMEA (2017b). India- Central African Republic Relations, *India Ministry of External Affairs,* https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Central_African_Republic_September_2017_en.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IMEA (2018). India- Mali Relations, *India Ministry of External Affairs*, https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/mali_dec_2018.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IMEA (2019). India- South Sudan Relations, *India Ministry of External Affairs*, https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Brief_on_India_South_Sudan_2019.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IRCRSA (t.y.a). The Syrian Arab Republic, *International Relatipns and Cooperation Republic of South Africa*, http://www.dirco.gov.za/foreign/bilateral/syria.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IRCRSA (t.y.b). Yemen, International Relatipns and Cooperation Republic of South Africa, http://www.dirco.gov.za/foreign/bilateral/yemen.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IRCRSA (t.y.c). The Republic of Mali, International Relatipns and Cooperation Republic of South Africa, http://www.dirco.gov.za/foreign/bilateral/mali.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IRCRSA (t.y.d). Côte d'Ivoire, International Relatipns and Cooperation Republic of South Africa, http://www.dirco.gov.za/foreign/bilateral/ivory.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

IRCRSA (t.y.e). Central African Republic, International Relatipns and Cooperation Republic of South Africa, http://www.dirco.gov.za/foreign/bilateral/car.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Ishetiar, S. (2019). Echoes of Abstention: Russian Policy in Libya and Implications for Regional Stability, *Journal of Public and International Affairs*, https://jpia.princeton.edu/news/echoes-abstention-russian-policy-libya-and-implications-regional-stability (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

JF (2011). Russia Offers Mediation Services in Libya Crisis, Jamestown Foundation *Eurasia Daily*, 8 (81), 26 Nisan 2011, https://www.refworld.org/docid/4db7caa42.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Jiabao, W. (2008). 7th Plenary Meeting, A/63/PV.7, *United Nations General Assembly,* https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/517/49/PDF/N0851749.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Jiechi, Y. (2011). 25th Plenary Meeting, A/66/PV.25, *United Nations General Assembly,* https://documents-dds-

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/513/84/PDF/N1151384.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Jiechi, Y. (2012). 14th Plenary Meeting, A/67/PV.14, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/523/49/PDF/N1252349.pdf?OpenElement v

Jinping, X. (2015). 13th Plenary Meeting, A/70/PV.13, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/292/65/PDF/N1529265.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Jintao, H. (2009). 4th Plenary Meeting, A/64/PV.4, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/522/28/PDF/N0952228.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Junbo, J. ve Mendez, A. (2015). Change and Continuity in Chinese Foreign Policy: China's Engagement in the Libyan Civil War as a Case Study, *LSE Working Paper*, 5, http://eprints.lse.ac.uk/64375/1/LSE_Working_Paper_05_15%20(Junbo%20%20Mendez).pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Kant, I. (1795). A Perpetual Peace: A Philosophical Sketch, http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Kant/Immanuel%20Kant,%20_Perpetual%20Peace_.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.2019).

Karasik, T. (2017). Russia's Financial Tactics in the Middle East, *JT Global Research and Analysis*, https://jamestown.org/program/russias-financial-tactics-middle-east/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Katz, M.N. (2021). Russia is friendly with the Houthis in Yemen. But it's complicated, *Atlantic Council*, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/russia-is-friendly-with-the-houthis-in-yemen-but-its-complicated/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Kelemen, B. (2020). Engaging the Houthis in Yemen: A Repeat of China's Afghanistan Mediation Strategy?, *Special Report*, https://www.kfcris.com/pdf/2290dc2913b94541f51afc403b6993d35e5212e9103e0.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Kenkel, K. (2015). Brazil and the Responsibility to Protecr, *AP R2P Brief*, 5 (1), 1-11.

Kenkel, K.M. (2016). Brazil and the Responsibility while protecting, *Oxford Research Group*, https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/brazil-and-the-responsibility-while-protecting-initiative, (Erişim 21.05.2020).

Ki-Moon, B. (2011). Statement on Libya, 17 Mart 2011, https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2011-03-17/statement-libya (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Klomegah, K.K. (2019). Russia, Mali to Strengthen Economic and Military Cooperation, *InDepthNews*, 16 Haziran 2019, https://www.indepthnews.net/index.php/the-world/africa/2755-russia-mali-to-strengthen-economic-and-military-cooperation (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Knudsen, T.B. (2000). International Society and International Solidarity: Recapturing the Solidarist Origins of the English School, International Relations in Europe: Concepts, Schools and Institutions, *28th Joint Sessions of Workshops of the European Consortium for Political Research*, 14-19 April 2000, Denmark.

Krishna, S.M. (2009). 10th Plenary Meeting, A/64/PV.10, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/525/92/PDF/N0952592.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Krishna, S.M. (2010). 23rd Plenary Meetins, A/65/PV.23, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/553/96/PDF/N1055396.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Large, D. ve Patey, L. (2014). Riding the Sudanese Storm: China, India, Russia, Brazil and the Two Sudans, *SAIIA Occasional Paper*, 197, 5-47

Lättilä, V. (2019). A New Proposal for UN Security Council Reform, *Oxford Research Group*, https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/a-new-proposal-for-un-security-council-reform (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

Lavrov, S. (2008). 14th Plenary Meeting, A/63/PV.14, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/531/29/PDF/N0853129.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Lavrov, S. (2011). 28th Plenary Meeting, A/66/PV.28, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/516/70/PDF/N1151670.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Lavrov, S. (2012). 16th Plenary Meeting, A/67/PV.16, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/524/02/PDF/N1252402.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Lavrov, S. (2013). 15th Plenary Meeting, A/68/PV.15, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/487/84/PDF/N1348784.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Lavrov, S. (2014). 15th Plenary Meeting, A/69/PV.15, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/551/26/PDF/N1455126.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Lee, K. ve Gomez, E.J. (2011). Brazil's Ascendance: The soft power role of global health diplomacy, *The European Business Review*, https://www.aber.ac.uk/en/media/departmental/interpol/chair/KL---Brazil%27s-ascendance-article.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Leeuwen, R. (2015). Humanitarian intervention and hegemonic power, *Section: Analysis*, https://www.atlcom.nl/ap_archive/pdf/AP%202015%20nr.%202/Rob%20van%20Leeuwen.pdf (Erişim Tarihi: 09.11.2019).

Legarda, H. (2018). China as a conflict mediator Maintaining stability along the Belt and Road, *Mercator Institute for China Studies*, https://merics.org/en/short-analysis/china-conflict-mediator (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Lewis, D.G. 2020. Russia as Peacebuilder? Russia's Coervice Mediation Strategy, *GCM European Center for Security Studies*, https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/russia-peacebuilder-russias-coercive-mediation-strategy-0 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Mashabane, M.E.N. (2010). 17th Plenary Meeting, A/65/PV.17, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/551/09/PDF/N1055109.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

McCharty, N. (2020). The Most Frequently Elected UN Security Council Members, https://www.statista.com/chart/14180/non-permanent-un-security-council-members-with-most-years-served/ (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

MEA, t.y. UN Peacekeeping: India's Contributions, *Ministry of External Affairs Government of India*, https://www.mea.gov.in/articles-in-indian-media.htm?dtl/32014/UN_Peacekeeping_Indias_Contributions (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Mednick, S. (2018). South Africa to invest $1 billion in South Sudan oil sector, *Associated Press News*, 23 Kasım 2018, https://apnews.com/article/ce46f170c3fb4db0adaf7e2da5331409 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Medvedev, D. (2009). 4th Plenary Meeting, A/64/PV.4, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/522/28/PDF/N0952228.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Merriam-Webster, t.y. intervention, *Merriam-Webster Dictionary*, https://www.merriam-webster.com/dictionary/intervention (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

MFARF (2016). The Declaration of the Russian Federation and the People's Republic of China on the Promotion of International Law, *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2331698 (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Mill, J.S. (1859). A Few Words on Non-intervention, http://www.libertarian.co.uk/lapubs/forep/forep008.pdf (Erişim Tarihi: 09.11.2019).

Miner, L. ve Ugwe, B. (2019). Russia and Africa: Working towards as a win-win partnership, *Euronews*, https://www.euronews.com/2019/10/30/russia-and-africa-working-towards-a-win-win-partnership (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Minney, L., Sullivan, R. ve R. Vandenbrink (2019). Amid the Central African Republic's Search for Peace, Russia Steps in. Is China Next?, *United States Institute of Peace*, https://www.usip.org/publications/2019/12/amid-central-african-republics-search-peace-russia-steps-china-next (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Modi, N. (2014). 15th Plenary Meeting, A/69/PV.15, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/551/26/PDF/N1455126.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Modi, N. (2019). 9th Plenary Meeting, A/74/PV.9, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/294/61/PDF/N1929461.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Mohan, G. (2016). Modernizing India's Approach to Peacekeeping: The Case of South Sudan, *Carnegie Endowment for International Peace*, https://www.gppi.net/2016/10/04/modernizing-indias-approach-to-peacekeeping-the-case-of-south-sudan (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Naji, M. (2019). Yemen's Role in Moscow's Mideast Comeback, *Center for Strategic Studies*, https://sanaacenter.org/publications/analysis/7576 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Nascimento, J. (2016). How Brazilian Weapons Sold to Saudi Arabia are Helping to Kill Civilians in Yemen, https://medium.com/@jnascim/how-brazilian-weapons-sold-to-saudi-arabia-are-helping-to-kill-civilians-in-yemen-1ab4c19676cd (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

NDB (2020). List of all projects, *New Development Bank*, https://www.ndb.int/projects/list-of-all-projects/ (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Nia, O.T. (2020). Russia building military bases in Africa: Report, Anadolu Ajansı, https://www.aa.com.tr/en/africa/russia-building-military-bases-in-africa-report-/1931550 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Niblett, R. (2012). The Economic Crisis and the Emerging Powers: Towards a New International Order?, *Real Instituto Elcano*, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/c30ccd804a3bd9bd8c15bf3b1240dd34/00053_Niblett_Economic_crisis_emerging_powers.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=c30ccd804a3bd9bd8c15bf3b1240dd34 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Nyabiage, J. (2020). China Watches as Mali Coup Threatens Stability in Strategic Investment Region, *South China Morning Post*, 23 Ağustos 2020, https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3098397/china-watches-mali-coup-threatens-stability-strategic (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

O'Neill, J. (2001). Building Better Global Economic BRICs, *Goldman Sachs Global Economics Paper*, 66, http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

O'Neill, J., D.Wilson, R.Purushothaman ve A.Stupnytska. (2005). How Solid are the BRICs?. *Goldman Sachs Global Economics Paper*, 134, http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/how-solid.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Odeyemi, C. (2016). "R2P intervention, BRICS countries, and the no-flyzone measure in Libya", *Politics and International Relations Research Article*, 2, https://cogentoa.com/article/10.1080/23311886.2016.1250330.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

OEC (2019). The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Brazil (t.y.a). Brazil-Libya Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/bra/partner/lby (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Brazil (t.y.b). Brazil-Syria Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/bra/partner/syr (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Brazil (t.y.c). Brazil-Mali Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-

country/bra/partner/mli?dynamicBilateralTradeSelector=year2008 (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Brazil (t.y.d). Brazil-CAR Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/bra/partner/caf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Brazil (t.y.e). Brazil-Yemen Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/bra/partner/yem (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Brazil (t.y.f). Brazil-South Sudan Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/bra/partner/ssd (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Brazil (t.y.g). Brazil-Cote d'Ivoire Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, **https://oec.world/en/profile/bilateral-country/bra/partner/civ** (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC China (t.y.a). China-Libya Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/lby (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC China (t.y.b). China-Syria Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC China (t.y.c). China-Mali Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/mli (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC China (t.y.d). China-CAR Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/caf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC China (t.y.e). China-Yemen Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/yem (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC China (t.y.f). China-South Sudan Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/ssd (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC China (t.y.g). China-Cote d'Ivoire Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/civ (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC India (t.y.a). India-Libya Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/lby (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC India (t.y.b). India-Syria Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/syr (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC India (t.y.c). India-Mali Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/mli (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC India (t.y.d). India-CAR Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/caf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC India (t.y.e). India-Yemen Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/yem (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC India (t.y.f). India-South Sudan Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/ssd (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC India (t.y.g). India-Cote d'Ivoire Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/civ (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Russia (t.y.a). Russia-Libya Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/lby (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Russia (t.y.b). Russia-Syria Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/syr (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Russia (t.y.c). Russia-Mali Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/mli (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Russia (t.y.d). Russia-CAR Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/caf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Russia (t.y.e). Russia-Yemen Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/yem (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Russia (t.y.f). Russia-South Sudan Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/ssd (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC Russia (t.y.g). Russia-Cote d'Ivoire Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/civ (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC South Africa (t.y.a). South Africa-Libya Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/zaf/partner/lby (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC South Africa (t.y.b). South Africa-Syria Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/zaf/partner/syr (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC South Africa (t.y.c). South Africa-Mali Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/zaf/partner/mli (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC South Africa (t.y.d). South Africa-CAR Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/zaf/partner/caf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC South Africa (t.y.e). South Africa-Yemen Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/zaf/partner/yem (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC South Africa (t.y.f). South Africa-South Sudan Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/zaf/partner/ssd (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

OEC South Africa (t.y.g). South Africa-Cote d'Ivoire Bilateral Trade, The Observatory of Economic Complexity, https://oec.world/en/profile/bilateral-country/zaf/partner/civ (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Oğuz Gök, G. (2012). Türk dış politikasında uluslararası meşruiyet sorunsalı: Birleşmiş Milletler ve bölgesel krizler, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

OI (2020). Over 150 companies take part in India Day' in Cote d'Ivoire, *Outlook India*, 2 Mart 2020, https://www.outlookindia.com/newsscroll/over-150-companies-take-part-in-india-day-in-cote-divoire/1749933 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Olazabal, I.D. ve Hamad, L. (2019). Russia's Multidimensional Approach to the Yemen War, *Italian Institute for International Political Studies*, https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/russias-multidimensional-approach-yemen-war-24697 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Oxford, t.y. humanitarian, *Oxford Lexico Dictionary*, https://www.lexico.com/en/definition/humanitarian (Erişim Tarihi: 13.11.2019).

PA (2007). Sudan Looks to Brazil for Investment, *Petroleum Africa*, 25 Temmuz 2007, https://www.petroleumafrica.com/sudan-looks-to-brazil-for-investment/ (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Panagariya, A. (2004). India in the 1980s and 1990s: A Triumph of Reforms, *IMF Working Paper*, https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0443.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Pandor, N. (2019). 11th Plenary Meeting, A/74/PV.11, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/296/08/PDF/N1929608.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Parlar Dal, E. (2018). BM'nin Yeni Barışı Koruma Aksiyonu ve Türkiye'nin Yaklaşımı, *AA Analiz*, https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bm-nin-yeni-barisi-koruma-aksiyonu-ve-turkiye-nin-yaklasimi/1270583, (Erişim 24.05.2020).

Puri, H. (2011). Statement by Ambassador Hardeep Singh Puri on UN Security Council Reform Today, *Ministry of External Affairs Government of India*, 28 Kasım 2011, https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/13869/Statement+by+Ambassador+Hardeep+Singh+Puri+on+UN+Security+Council+reform+today (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Putin, V. (2015). 13th Plenary Meeting A/70/PV.13, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/292/65/PDF/N1529265.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Qingyun, W. (2016). China looks to mediate Syria's Civil War, *China Daily*, https://www.chinadaily.com.cn/china/2016-01/07/content_22985419.htm (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramani, S. (2018). Russia's Mediating Role in Southern Yemen, *Carnegie Endowment for International Peace*, https://carnegieendowment.org/sada/77482 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramani, S. (2019). Russia's Mediation Goals in Libya, *Carnegie Endowment for International Peace*, https://carnegieendowment.org/sada/78940 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramani, S. (2019a). Russia's Eye on Syrian Reconstruction, *Carnegie Endowment for International Peace*, https://carnegieendowment.org/sada/78261 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramani, S. (2019b). Moscow's Hand in Sudan's Future, *Carnegie Endowment for International Peace*, https://carnegieendowment.org/sada/79488 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramani, S. (2020a) Russia's Port Sudan Naval Base: A Power Play on the Red Sea, *Royal United Services Institute*, https://rusi.org/commentary/russia-port-sudan-naval-base-power-play-red-sea (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramani, S. (2020b). Russia Takes its Syrian Model of Counterinsurgency to Africa, *Royal United Services Institute*, https://rusi.org/commentary/russia-takes-its-syrian-model-counterinsurgency-africa (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramani, S. (2020c). Why Russia is a Geopolitical Winner in Mali's Coup, *Foreign Policy Research Institute*, https://www.fpri.org/article/2020/09/why-russia-is-a-geopolitical-winner-in-malis-coup/ (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramani, S. (2021). Russia's Strategy in the Central African Republic, *Royal United Services Institute*, https://rusi.org/commentary/russia-strategy-central-african-republic (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Ramaphosa, M.C. (2018). 6th Plenary Meeting, A/73/PV.6, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/297/69/PDF/N1829769.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Rauch, C. (2008). Farewell Non-Alignment Constancy and change of foreign policy in post-colonial India, *PRIF Reports*, 85, https://www.hsfk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_downloads/prif85.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Reuters (2010). Major Construction Projects in Libya, 27 Mayıs 2010, https://www.reuters.com/article/us-frontiers-libya-fb/factbox-major-construction-projects-in-libya-idUSTRE64Q1FW20100527?edition-redirect=ca (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Reuters (2011). South Africa's Zuma Lands in Libya for Mediation Push, 10 Nisan 2011, https://www.reuters.com/article/us-libya-zuma/south-africas-zuma-lands-in-libya-for-mediation-push-idUSTRE73916J20110410 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Reuters (2017). East Libya strongman visits Russian aircraft carrier in Mediterranean: RIA, *Reuters*, 11 Ocak 2017, https://www.reuters.com/article/us-libya-russia-haftar/east-libya-strongman-visits-russian-aircraft-carrier-in-mediterranean-ria-idUSKBN14V1T2 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Reuters (2020). Syria Seeks Russian Investment as US Sanctions Hammer Economy, 7 Eylül 2020, https://www.reuters.com/article/us-syria-russia-fm-meetings-lands-idUSKBN25Y0YX (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Roth, A. (2019). Central African Republic considers hosting Russian military base, *The Guardian*, 25 Ekim 2019,

https://www.theguardian.com/world/2019/oct/25/central-african-republic-russia-military-base (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Rousseff, D. (2011). 11th Plenary Meeting, A/66/PV.11, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/506/92/PDF/N1150692.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Rousseff, D. (2012). 6th Plenary Meeting, A/67/PV.6, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/520/29/PDF/N1252029.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Rousseff, D. (2015). 13th Plenary Meeting, A/70/PV.13, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/292/65/PDF/N1529265.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

RW (2017). Adopting Resolution 2393 (2017), Security Council Renews Authorization for Cross-Border, Cross-Line Humanitarian Access to Syria, https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/adopting-resolution-2393-2017-security-council-renews-authorization (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

RW (2017). Adopting Resolution 2393 (2017), Security Council Renews Authorization for Cross-Border, Cross-Line Humanitarian Access to Syria, https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/adopting-resolution-2393-2017-security-council-renews-authorization (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

SAG (2007). T Mbeki: Banquet in honour of President of Sudan O El Bashir, South African Government, https://www.gov.za/t-mbeki-banquet-honour-president-sudan-o-el-bashir (Erişim Tarihi: 25.05.2021).

Santos, R. ve Cravo, T.A. (2014). Brazil's rising profile in United Nations peacekeeping operations since the end of the cold war, *Noref Report*, https://core.ac.uk/download/pdf/144049427.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Sayigh, Y. (2021). Moscow's New Diplomatic Tool, *Carnegie Middle East Center*, https://carnegie-mec.org/diwan/84207 (Erişim Tarihi: 15.01.2021).

Security Council (t.y.). Vetoes, UNSC, *UN Library*, https://research.un.org/en/docs/sc/quick (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

SF (2017). Brazil Plans to Invest in Syria, *South Front*, https://southfront.org/brazil-plans-invest-syria/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Shulongi, C. (2001). China, Asia and Issues of Sovereignty and Intervention, https://pugwashconferences.files.wordpress.com/2018/02/200101_como_opapers_china.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

SIPRI (2019a). SIPRI Military Expenditure Database, https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988–2019%20in%20constant%20%282018%29%20USD.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

SIPRI (t.y.a.). Top List TIV Tables, *Stockholm International Peace Research Institute*, https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/toplist.php (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

SIPRI (t.y.b). Importer/Exporter TIV Tables *Stockholm International Peace Research Institute*, https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Singh, M. (2008). 12th Plenary Meeting, A/63/PV.12, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/522/65/PDF/N0852265.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Singh, M.M. (2011). 22nd Plenary Meeting, A/66/PV.22, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/513/60/PDF/N1151360.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Singh, S. ve Dube, M. (2014). BRICS and the World Order: A Beginner's Guide, *SAIIA &Gega Africa*, http://cuts-international.org/BRICS-TERN/pdf/BRICS_and_the_World_Order-A_Beginners_Guide.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Snyder, J. (1988). The Gorbachev Revolution: A Waning of Soviet Expansionism?, *Final Report National Council for Soviet and East European Research*, https://www.ucis.pitt.edu/nceeer/pre1998/1988-800-23-3-Snyder.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Spalding, L.J. (2013). A Critical Investigation of the IR Theories that Underpin the Debate on Humanitarian Intervention, *IPPR*, 1-15.

Spektor, M. (2012). Humanitarian Interventionism Brazilian Style?, *Americas Quarterly*, https://www.americasquarterly.org/fulltextarticle/humanitarian-interventionism-brazilian-style/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Sputnik (2015). Suriye müzakerelerinin yeni adresi Moskova, 26 Ocak 2015, https://tr.sputniknews.com/trend/suriye_muzakerelerinin_yeni_adresi_moskova/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

SSA (2015). Statement By South Africa At The Global Leaders' Meeting On Gender Equality And Women's Empowerment: A Commitment To Action, https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/initiatives/stepitup/commitments-

speeches/southafrica-stepitup-commitmentstatement-201509-en.pdf?la=en&vs=3007 (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

ST (2019). FDI Stocks By Country And By Industry, *Santander Trade*, https://santandertrade.com/en (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Statista (2019). Military expenditure as percentage of gross domestic product (GDP) in highest spending countries 2019, https://www.statista.com/statistics/266892/military-expenditure-as-percentage-of-gdp-in-highest-spending-countries/ (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Stokes, J. (2019). Does China Really Respect Sovereignty?, *The Diplomat*, https://thediplomat.com/2019/05/does-china-really-respect-sovereignty/ (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Suresh, D. (2015). Civil War: India's Policy on Syria, *SSRN*, 1-4.

Swaraj, S. (2015). 22nd Plenary Meeting, A/70/PV.22, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/296/58/PDF/N1529658.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Tekingündüz, A. (2019). What is China Doing in Yemen?, *TRT World*, 13 Aralık 2019, https://www.trtworld.com/middle-east/what-is-china-doing-in-yemen-32183 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Temer, M. (2016). 8th Plenary Meeting, A/71/PV.8, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/292/96/PDF/N1629296.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Temer, M. (2018). 6th Plenary Meeting, A/73/PV.6, *UN General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/297/69/PDF/N1829769.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Tenbergen, R. (2001). "Bombs for Human Rights? Humanitarian Intervention in Kosova, *Human Rights Conference of the University of Bonn and the Institute for Leadership Development*, 1-20.

Tiezzi, S. (2014). In South Sudan Conflict, China Test Its Mediation Skills, *The Diplomat*, https://thediplomat.com/2014/06/in-south-sudan-conflict-china-tests-its-mediation-skills/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

TRT World (2019). What is China Doing in Yemen?; 13 Aralık 2019, https://www.trtworld.com/middle-east/what-is-china-doing-in-yemen-32183 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Tschirgi, N. (2003). Peacebuilding as the Link between Security and Development: Is the Window of Opportunity Closing?, NY: IPASSD

TSO (2018). Emerging Interests for India in Syria, *The Syrian Observer*, https://syrianobserver.com/features/46229/emerging_interests_india_syria.html (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UKE (2018). China and the Central African Republic, *UK Essays*, https://www.ukessays.com/essays/geography/about-central-african-republic-geography-essay.php?vref=1 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN (1945). Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN (1945). Charter of the United Nations, https://www.un.org/en/charter-united-nations/ (10.11.2019).

UN (2005). In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/larger_freedom_exec_summary.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN (2009). Implementing the responsibility to protect, A/63/677, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/206/10/PDF/N0920610.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN (2018). Action for Peacekeeping A4P, https://peacekeeping.un.org/en/action-for-peacekeeping-a4p (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN (t.y.). Troop and Police Contributors, https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN News (2011), Russia and China veto draft Security Council Resolution on Syria, https://news.un.org/en/story/2011/10/390412-russia-and-china-veto-draft-security-council-resolution-syria (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN News (2018). Security Council fails to adopt three resolutions on chemical weapons use in Syria, https://news.un.org/en/story/2018/04/1006991 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN News (2020). UN Humanitarian Office Puts Yemen War Deas at 233,000 Mostly From Indirect Causes, UN News, https://news.un.org/en/story/2020/12/1078972 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN News (2020a). Security Council renews Central African Republic arms embargo, https://news.un.org/en/story/2020/01/1056472 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN News (2020b). Security Council beats midnight deadline, renews Syria cross-border aid in contentious vote, https://news.un.org/en/story/2020/01/1055181 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN News (2020c). Security Council extends for one year, lifesaving cross-border aid to Syria, https://news.un.org/en/story/2020/07/1068181 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN News, t.y. India: A long and deep tradition of contributing to UN peacekeeping https://news.un.org/en/gallery/541602 (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

UN Voting Data, https://digitallibrary.un.org/search?ln=en&cc=Voting+Data (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UN, (2005). "The 2005 World Summit" High-Level Plenary Meeting of the 60th session of the UN General Assembly 14-16 September 2005, NY: UN Headquarters, https://www.un.org/en/events/pastevents/worldsummit_2005.shtml (Erişim Tarihi: 10.11.2019).

UNGA (2005). World Summit Outcome, *UN General Assembly*, 16 Eylül 2005, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf (Erişim 23.05.2020).

UNGA (2018). Action for Peacekeeping Declaration of Shared Commitments on UN Peacekeeping Operations, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/a4p-declaration-en.pdf, (Erişim 23.05.2020).

UNGA (2018). Scale of assessments for the apportionment of the expenses of United Nations peacekeeping operations, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/461/91/PDF/N1846191.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

UNHCR (t.y.). Syrian Refugee Crisis, United Nations High Commissioner for Refugees, https://www.unrefugees.org/emergencies/syria/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2011a). Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All Necessary Measures' to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10200, 17 Mart 2011, https://www.un.org/press/en/2011/sc10200.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2011a). Security Council Approves 'No-Fly Zone' over Libya, Authorizing 'All Necessary Measures' to Protect Civilians, by Vote of 10 in Favour with 5 Abstentions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10200, 17 Mart 2011, https://www.un.org/press/en/2011/sc10200.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2011b). Security Council Demands End to Violence in Cote d'Ivoire, Imposing Sanctions against Former President and Urging Him to 'Step Aside', in Resolution 1975, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10215, 30 Mart 2011, https://www.un.org/press/en/2011/sc10215.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2011b). Security Council Demands End to Violence in Cote d'Ivoire, Imposing Sanctions against Former President and Urging Him to 'Step Aside', in Resolution 1975, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10215, 30 Mart 2011, https://www.un.org/press/en/2011/sc10215.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2012a). Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria as Russian Federation, China Veto Text Supporting Arab League's Proposed Peace Plan, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10536, 4 Şubat 2012, https://www.un.org/press/en/2012/sc10536.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2012a). Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria as Russian Federation, China Veto Text Supporting Arab League's Proposed Peace Plan, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10536, 4 Şubat 2012, https://www.un.org/press/en/2012/sc10536.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2012b). Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria That Would Have Threatened Sanctions, Due to Negative Votes of China, Russian Federation, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10714, 19 Temmuz 2012, https://www.un.org/press/en/2012/sc10714.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2012b). Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Syria That Would Have Threatened Sanctions, Due to Negative Votes of China, Russian Federation, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10714, 19 Temmuz 2012, https://www.un.org/press/en/2012/sc10714.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2013a). Security Council, Unanimously Adopting Resolution 2127 (2013), Mandates Mission in Central African Republic to Protect Civilians, Restore State Authority, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/11200, 5 Aralık 2013, https://www.un.org/press/en/2013/sc11200.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2013b). Security Council Establishes Peacekeeping Force for Mali Effective 1 July, Unanimously Adopting Resolution 2100 (2013), United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/10987, 25 Nisan 2013, https://www.un.org/press/en/2013/sc10987.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2014). Referral of Syria to International Criminal Court Fails as Negative Votes Prevent Security Council from Adopting Draft Resolution, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/11407, 22 Mayıs 2014, https://www.un.org/press/en/2014/sc11407.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2015b). Security Council Demands End to Yemen Violence, Adopting Resolution 2216 (2015), with Russian Federation Abstaining, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/11859, 14 Nisan 2015, https://www.un.org/press/en/2015/sc11859.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2015c). Extending Mission Mandate in South Sudan by Two Months, Security Council Adopts Resolution 2241 (2015) Amidst Concerns over Text Provisions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/12073, 9 Ekim 2015, https://www.un.org/press/en/2015/sc12073.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2015c). Extending Mission Mandate in South Sudan by Two Months, Security Council Adopts Resolution 2241 (2015) Amidst Concerns over Text Provisions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/12073, 9 Ekim 2015, https://www.un.org/press/en/2015/sc12073.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2015d). Security Council Extends Mandate of United Nations Mission in South Sudan until July 2016, Deciding Also to Boost Force, Police Levels, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/12161, 15 Aralık 2015, https://www.un.org/press/en/2015/sc12161.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2015e). Security Council Demands End to Yemen Violence, Adopting Resolution 2216 (2015), with Russian Federation Abstaining, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/11859, 14 Nisan 2015, https://www.un.org/press/en/2015/sc11859.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2016a). Security Council Fails to Adopt Draft Resolution to End Attacks on Aleppo as Two Permanent Members Cast Veto,_United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/12609, 5 Aralık 2016, https://www.un.org/press/en/2016/sc12609.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2016b). Security Council Fails to Adopt Two Draft Resolutions on Syria, Despite Appeals for Action Preventing Impending Humanitarian Catastrophe in Aleppo, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/12545, 8 Ekim 2016, https://www.un.org/press/en/2016/sc12545.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2016c). Adopting Resolution 2304 (2016), Security Council Extends Mission in South Sudan, Authorizes Expanded Peacekeeping Force to Bolster Civilian Protection Efforts, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/12475, 12 Ağustos 2016, https://www.un.org/press/en/2016/sc12475.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2017a). Double Veto Prevents Security Council from Adopting Draft Resolution Intended to Impose Sanctions for Use of Chemical Weapons in Syria, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/12737, 28 Şubat 2017, https://www.un.org/press/en/2017/sc12737.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2017b). Security Council Fails to Adopt Resolution Condemning Chemical Weapons Use in Syria, Following Veto by Russian Federation, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/12791, 12 Nisan 2017, https://www.un.org/press/en/2017/sc12791.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2017c). Security Council Fails to Renew Mandate of Joint Investigative Mechanism on Chemical Weapons Use in Syria, as Permanent Member Casts Veto, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13040, 24 Ekim 2017, https://www.un.org/press/en/2017/sc13040.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2017d). Security Council Fails to Adopt 2 Draft Resolutions on Extending Mandate of Joint Mechanism Investigating Chemical Weapons Attacks in Syria, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13072, 16 Kasım 2017, https://www.un.org/press/en/2017/sc13072.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2017e). Security Council Fails for Fourth Time to Renew Mandate of Joint Mechanism Investigating Chemical Weapons Attacks in Syria, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13076, 17 Kasım 2017, https://www.un.org/press/en/2017/sc13076.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2018a). Unanimously Adopting Resolution 2402 (2018), Security Council Renews Sanctions against Yemen, Rejects Alternate Draft after Veto by Russian Federation, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13225, 26 Şubat 2018, https://www.un.org/press/en/2018/sc13225.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2018a). Unanimously Adopting Resolution 2402 (2018), Security Council Renews Sanctions against Yemen, Rejects Alternate Draft after Veto by Russian Federation, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13225, 26 Şubat 2018, https://www.un.org/press/en/2018/sc13225.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2018b). Security Council, Adopting Resolution 2449 (2018), Authorizes One-Year Extension of Cross-Border Aid Deliveries Targeting 13 Million in Syria, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13620, 13 Aralık 2018, https://www.un.org/press/en/2018/sc13620.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2018c). Security Council Grants Mandate Extension to Panel of Experts on Libya Sanctions, Adopting Resolution 2441 (2018) by 13 Votes, with 2 Abstentions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13564, 5 Kasım 2018, https://www.un.org/press/en/2018/sc13564.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2018d). Security Council Decides to Renew Sanctions against Officials in South Sudan by Vote of 9 in Favour, with 6 abstentions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13361, 31 Mayıs 2018, https://www.un.org/press/en/2018/sc13361.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2019a). Security Council Rejects Two Draft Resolutions on Situation in Syria amid Divisions over Idlib Truce, Armed Groups, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13956, 19 Eylül 2019, https://www.un.org/press/en/2019/sc13956.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2019a). Security Council Rejects Two Draft Resolutions on Situation in Syria amid Divisions over Idlib Truce, Armed Groups, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13956, 19 Eylül 2019, https://www.un.org/press/en/2019/sc13956.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2019b). Security Council Extends Mandate of United Nations Mission in South Sudan, Adopting Resolution 2459 (2019) by 14 Votes to None, 1 Abstention, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13738, 15 Mart 2019, https://www.un.org/press/en/2019/sc13738.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2019c). Security Council Renews Sanctions against South Sudan, Adopting Resolution 2471 (2019) by 10 Votes in Favour, with 5 Abstentions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13827, 30 Mayıs 2019, https://www.un.org/press/en/2019/sc13827.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2019c). Security Council Renews Sanctions against South Sudan, Adopting Resolution 2471 (2019) by 10 Votes in Favour, with 5 Abstentions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13827, 30 Mayıs 2019, https://www.un.org/press/en/2019/sc13827.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2019d). Security Council Rejects 2 Draft Resolutions Authorizing Cross-Border, Cross-Line Humanitarian Access in Syria, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14066, 20 Aralık 2019, https://www.un.org/press/en/2019/sc14066.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2019e). Security Council Extends Mandate of United Nations Mission in South Sudan, Adopting Resolution 2459 (2019) by 14 Votes to None, 1 Abstention, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/13738, 15 Mart 2019, https://www.un.org/press/en/2019/sc13738.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020a). Security Council Extends Mandate of United Nations Mission in Libya for 12 Months, Adopting Resolution 2542 (2020), United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14302, 15 Eylül 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14302.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020a). Security Council Extends Mandate of United Nations Mission in Libya for 12 Months, Adopting Resolution 2542 (2020), United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14302, 15 Eylül 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14302.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020b). Security Council Renews Mandate of Expert Panel Overseeing South Sudan Arms Embargo by 12 Votes in Favour, None Against, 3 Abstentions, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14199, 29 Mayıs 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14199.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020c). Security Council Extends 2014 Sanctions Imposed on Those Threatening Security, Stability in Yemen, Adopting Resolution 2511 (2020), United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14121, 25 Şubat 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14121.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020c). Security Council Extends 2014 Sanctions Imposed on Those Threatening Security, Stability in Yemen, Adopting Resolution 2511 (2020), United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14121, 25 Şubat 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14121.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020d). In Separate Votes, Security Council Fails to Adopt Two Draft Resolutions Renewing Cross-Border Mechanism for Humanitarian Aid Delivery into Syria, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14244, 8 Temmuz 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14244.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020e). Adopting Resolution 2507 (2020), Security Council Extends Central African Republic Sanctions Regime, Panel of Experts Mandate, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14096, 31 Ocak 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14096.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020f). Avoiding Midnight Deadline, Security Council Extends Authorization of Cross-Border Aid Delivery to Syria, Adopting Resolution 2504 (2020) by Recorded Vote, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14074, 10 Ocak 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14074.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020g). Security Council Extends Measures against Illicit Export of Petroleum from Libya, Adopting Resolution 2509 (2020), United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14105, 11 Şubat 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14105.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNMCPR (2020h). Security Council Endorses Conclusions of Berlin Conference on Libya, Adopting Resolution 2510 (2020) by 14 Votes in Favour, 1 Abstention, United Nations Meetings Coverage and Press Releases, SC/14108, 12 Şubat 2020, https://www.un.org/press/en/2020/sc14108.doc.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNP (t.y.). Troop and Police Contributors, United Nations Peacekeeping, https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

UNPR (2011). UN Secretary-General's Special Advisers on the Prevention of Genocide and the Responsibility to Protect on the Situation in Côte d' Ivoire, UN Office of Special Adviser on the Prevention of Genocide, United Nations Press Release, https://perma.cc/53RN-F8RL (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNSC (2011). A/66/551-S/2011/7001, *UNGASC* http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/POC%20S2011%20701.pdf, (Erişim 23.05.2020).

UNSC (2011). Resolution 1973, S/RES/1973, https://www.un.org/securitycouncil/s/res/1973-%282011%29 (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

UNSC (t.y.). Current Members, United Nations Security Council, https://www.un.org/securitycouncil/content/current-members (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

UNSCR (1991). Resolution 688, *UN Security Council*, http://unscr.com/en/resolutions/688, (Erişim 23.05.2020).

UNSCR (1992). Resolution 794, *UN Security Council*, http://unscr.com/en/resolutions/794, (Erişim 23.05.2020).

UNSCR (1993a). Resolution 872, *UN Security Council*, http://unscr.com/en/resolutions/872, (Erişim 23.05.2020).

UNSCR (1993b). Resolution 836, *UN Security Council*, http://unscr.com/en/resolutions/836, (Erişim 23.05.2020).

UNSCR (1994). Resolution 940, *UN Security Council*, http://unscr.com/en/resolutions/940, (Erişim 23.05.2020).

UNSCR (1999). Resolution 1264, *UN Security Council*, http://unscr.com/en/resolutions/1264, (Erişim 23.05.2020).

UNSCR (2006). Resolution 1653, *UN Security Council*, http://unscr.com/en/resolutions/1653 (Erişim 23.05.2020).

Voa News (2009). South African President Ends Ivory Coast Mediation, *Voa News*, 31 Ekim 2009, https://www.voanews.com/archive/south-african-president-ends-ivory-coast-mediation (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Voa News (2011a). China Plays Mediator to Libya's Fighting Factions, *Voa News*, 8 Haziran 2011, https://www.voanews.com/africa/china-plays-mediator-libyas-fighting-factions (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Voa News (2011b). Ivory Coast's Gbagbo Rejects AU Mediation Proposal, *Voa News*, 9 Mart 2011, https://www.voanews.com/africa/ivory-coasts-gbagbo-rejects-au-mediation-proposal (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Wani, D.C. (2018). China-South Sudan Relations: From Margin to the Spotlight, *Modern Diplomacy*, https://moderndiplomacy.eu/2018/10/02/china-south-sudan-relations-from-margin-to-the-spotlight/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

WB (2019a). GDP Growth (Annual %), *World Bank*, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

WB (2019b). GDP Current US $, *World Bank*, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

WB (2019c). GDP Per Capita Current International $, *World Bank*, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Wezeman, P.D., Fleurant, A., Kuimova, N.T. ve S.T. Wezeman (2019b). Trends in International Arm Transfers, *SIPRI Fact Sheet*,

https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-03/fs_1903_at_2018.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

WITS (2019). Trade Statistics by Country/Region, World Integrated Trade Solution, https://wits.worldbank.org/countrystats.aspx?lang=en (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

WITS (2019a). Country Profile Brazil, World Integrated Trade Solution, https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/BRA/Year/LTST/Summary (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

WITS (2019b). Country Profile Russian Federation, World Integrated Trade Solution, https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/RUS/Year/LTST/Summary (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

WITS (2019c). Country Profile India, World Integrated Trade Solution, https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/IND/Year/LTST/Summary (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

WITS (2019d). Country Profile China, World Integrated Trade Solution, https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/LTST/Summary (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

WITS (2019e). Country Profile South Africa, World Integrated Trade Solution, https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ZAF/Year/LTST/Summary (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Xinhua (2019). South Sudan says peace deal boost investor confidence amid improved security, Xinhua News, 27 Temmuz 2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/27/c_138262920.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Xinhua, B. (2021). Chinese envoy calls for cessation of hostilities in Yemen, *Global Times*, 17 Mart 2021, https://www.globaltimes.cn/page/202103/1218619.shtml (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Yachyshen, D. (2020). Russia Now Has a Position in Libya. What Next, *Foreign Policy Research Institute*, https://www.fpri.org/article/2020/11/russia-now-has-a-position-in-libya-what-next/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Yi, W. (2014). 15th Plenary Meeting, A/69/PV.15, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/551/26/PDF/N1455126.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Yi, W. (2019). 9th Plenary Meeting, A/74/PV.9, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/294/61/PDF/N1929461.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

YUN, S. (2012), Syria: What China Has Learned From its Libya Experience, *East-West Center Asia Pacific Bulletin*, 152, https://www.eastwestcenter.org/sites/default/files/private/apb152_1.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Zambelis, C. 2008. The Geopolitics of Sino-Syrian Relations, *China Brief Volume*, 8 (20), https://jamestown.org/program/the-geopolitics-of-sino-syrian-relations/ (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Zongze, R. (2012). Responsible Protection, *China Daily*, https://www.chinadaily.com.cn/opinion/2012-03/15/content_14838467.htm (Erişim Tarihi: 20.05.2021).

Zreik, M. (2019). China's Involvement in the Syrian Crisis and the Implications of its neutral stance in the war, *RUDN Journal of Political Science*, 21 (1), 65-65.

Zuma, J. (2008). 16th Plenary Meeting, A/63/PV.16, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/531/41/PDF/N0853141.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Zuma, J. (2009). 4th Plenary Meeting, A/64/PV.4, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/522/28/PDF/N0952228.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).

Zuma, J. (2015). 14th Plenary Meeting, A/70/PV.14, *United Nations General Assembly*, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/292/71/PDF/N1529271.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 05.01.2021).